

7420.

PLUKOVNÍK HR. YORCK Z WARTENBURGU

NAPOLEON J A K O VOJEVŮDCE

Dle čtvrtého vydání zčeštil
ING. JOS. BUKOVSKÝ

—
DÍL I.

1 9 2 6

NAKLADATEL B. KOČÍ KNIHKUPEC
v Praze I., Masarykovo nábreží číslo 14.

FLUKOVNIK HR. JORCK Z WARTENBURG

NAPOLEON

JAKO VOJEVŮDCE

DÍL I.

NAKLADATEL B. KOČÍ V PRAZE

Čtenáře této knihy upozorňujeme na současně vydaný

II. díl této knihy.

Cena Kč 36.—. Dodá každý knihkupec.

Předmluva spisovatele k prvnímu vydání.

Když po pádu velikého Korsikána jala se vojenská literatura studovati jeho činy, přišlo se nejdříve k tomu, že není ještě na čase, aby bylo možno podati výstižný obraz jeho strategického nazírání a souborně vylíčiti jeho vojevůdcovskou činnost. Když potom po uveřejnění četných, vždy nová objasnění poskytujících publikací, bylo lze roku 1869 po ukončeném vydání *C o r r e s p o n d a n c e d e N a p o l e o n I.* vysloviti určitě ohraničený úsudek o jeho vojevůdcovství, tu nadešli události, jež současníky mocněji a přímo upoutaly, takže vojensko-vědecké vykořistění napoleonské literatury ustoupilo přirozeně do pozadí. Okolnost tato nechť objasní jednak, že vůbec došlo k vydání této knihy, jednak, že taková kniha byla teprve nyní napsána a že se tak nestalo již mnohem dříve povolanějším perem.

Jelikož uceleného a jednotného vylíčení napoleonských polních tažení, které by vyšlo jako „publikace francouzského generálního štábu“ dosud není, bylo nutno učiniti historické vypsání podkladem vývoje napoleonského vojevůdcovství, při čemž ovšem bylo možno přihlížeti k podrobnostem jen potud, pokud měly význam pro směrodatná rozhodnutí vojevůdcova; nebylo v mém plánu, podati zvláštní dějiny jeho válek se stejnoměrným a podrobným zřetelem k oboustranným pohybům a pohnutkám; Napoleonovy vlastní výroky, jak je nalézáme v *C o r r e s p o n d a n c e* a jak se nám zachovaly v mnohých memoirových spisech, poskytly velecennou oporu při jeho oceňování.

Když nic jiného, tedy necht' přizná se knize přece aspoň ta zásluha, že podala sbírku Napoleonových příležitostných výroků, objasňujících jeho vojenské teorie vedle jeho válečné praxe.

Konečně nelze popíratí, že práce tato je výronem subjektivního nazírání na danou látku; je-li to věci ku prospěchu neb na závadu, o tom necht' rozhodne čtenář.

V p r o s i n c i 1884.

Poznámka k českému vydání.

Dílo toto, které v krátké době dosáhlo v Německu třech vydání, předkládáme českému čtenářstvu, aby si přiblížilo a ujasnilo celou podstatu Napoleonova genia.

Nejen voják, pro nějž v první řadě je dílo určeno a jenž nalezne zde pravé poklady geniálně promyšlené a neméně překvapujícím způsobem prováděné strategie, přijme toto dílo s povděkem.

Všichni ti, kdož se již — třeba jen zdaleka obdivovali tomuto vzácnému vykořisťovateli situací, naleznou v tomto díle opodstatnění svého obdivu a instinktivní úcty.

A konečně i ti, kdož se dosud historií napoleonskou příliš nezabývali, naučí se na tomto díle znáti muže, o němž možno říci, že ovládal nejen lidi a okolnosti, ale i své štěstí... A kdo se zahlubá do studia Napoleonovy duše, pochopí, že i příčina jeho pádu ležela pouze v jeho vlastních rukách....

Neobáváme se proto, že by se u nás nenašlo dosti čtenářů, kteří by se se zájmem u tohoto díla nezastavili. Naopak bude jistě hodně těch, kteří si s radostí uvědomí, že vydáním tohoto díla v českém překladě vyplňuje se citelná mezera, kterýžto čin byli jsme dosud literární historii napoleonské doby dlužni.

Na konec dlužno ještě věnovati krátkou vzpomínku překladateli tohoto díla, který řadu let svého plodného života věnoval péči tohoto překladu, jehož vydání tiskem se však již nedočkal.

H l a v a I.

MLADOST A ZAČÁTKY

Při studiu válečném nelze se zhostiti skutečnosti; studium nutno konati na válce samé, neboť „válka, daleká toho, aby byla přísnou vědou, tvoří strašné a vášnivé drama.“¹⁾ Badajíce tedy v dějinách dřívějších válek, dospíváme k pojetí toho, co tvoří vůbec podstatu války.

Avšak co je při tomto studiu pro vojína poučného a povzbuzujícího? Nikoliv poznatek formy, z jakéž válečné dějství vzešlo; nikoliv zjištění historické události samo o sobě přinese prospěch, neboť nikdy nenaskytne se příležitost, abychom dějství znovu podali, takoruka jako v odlitku, nýbrž nejdůležitější okolností pro nás jest, jak věci v z n i k l y, abychom z toho odvodili pak poznatek, p r o č se tak stalo.

Nositely všech těchto činů jsou však muži, a pramen historické skutečnosti leží v tom, jak tito mužové po této stránce smýšleli. Abychom tudíž porozuměli válce, nutno obeznámiti se s osobnostmi, které ji vedou. V hlavních stanech tkví klíč k válečným dějinám. V důsledku toho nelze odloučiti válečných dějin od studia vojevůdce, v něž nutno zahrnovati i poznatek člověka, bez něhož neposkytlo by ono poučení. Toto vniknutí do mozkové komory vojevůdcovy, abychom tam odposlouchali vznik rozhodnutí, vyškolí našeho ducha k podobné činnosti, ježto nás podněcuje, abychom namnoze a úsilovně sledovali vývoj význačných myšlenek. Vznícené tím nadšení pro jednotlivé osobnosti válečných dějin musí nabádati k podobným vy-

---

¹⁾ Jomini, Formation des troupes pour le combat. 27.

pjatým snahám, neboť největší úspěch každého studia vůbec jeví se v nadšení.

Kde však naléztí bohatší zřídlo velkolepých myšlenek, než v mohutných činech muže, na jehož bedrách spočívá veškerá novější strategie? Studovati vojévůdce Napoleona jest pro vojína nejvděčnějším a nejpoučnějším a právě tomuto studiu se zde chceme věnovati.

Hodláme-li životní děj tohoto muže zahájiti datem jeho narození, jež tvoří vždy přirozené východisko, tu již na prahu své úlohy narážíme na velikou nesnáz; den Napoleonova narození není totiž bezpečné znám. Podplukovník Jung podal ve své zajímavé knize k tomuto thematu se vztahující doklady, které opodstatňují pochybnost, zdali se Napoleon nenarodil snad dne 7. ledna 1768 v Corte; spisovatel však hned správně podotýká, že řešení této otázky je nám vlastně lhostejné, ježto nám běží pouze o historického Napoleona, jenž se narodil dne 15. srpna 1769 v Ajacci, při čemž setrváme.

Zaručených zpráv o jeho dětství téměř není; sám o sobě pravil, že byl nepokojné, hašteřivé dítě. Myslím, že není třeba tohoto nedostatku dalších svědectví litovati, neboť pro poznání muže lze snad pokládati vypsání dědictví bezcenným. Napoleon sám mínil, že skutečný vývoj veškerých schopností spadá do let pohlavní zralosti, kdežto před touto dobou nelze žádný určitý úsudek vysloviti. Výchova a vyučování Napoleonova v dětském období byly skrovné. Matka spanilá a rázná Laetitia byla při nedostatečných prostředcích a při stále se množící rodině přetížena starostmi o udržování domácnosti, kdežto otec, měkká a snivá povaha, mnoho cestoval a pečoval především o získání vlivných příznivců, aby zabezpečil sobě blahobyť a svým dítkám budoucnost. Ovocem těchto snah bylo propůjčení bezplatného místa ve vojenské škole v Brienne.

Dne 23. dubna 1779 vstoupil chlapec Napoleon do této školy. Malý hubený Korsikán cizokrajné povahy,

jenž sotva jal se překonávati obtíže francouzštiny, stal se záhy předmětem škádlení svých spolužáků, k nimž necítil náklonnosti, a to tím spíše, že doma na ostrově slýchal, že o Francouzích, nynějších dobyvatelích, mluvili pouze jako o nedávných nepřátelích, a pak, že se sám necítil ještě Francouzem. Tak zůstal osamoceným. Toto citové rozpoložení zostřovaly ještě jeho majetkové poměry, které značně se odlišovaly od příznivých okolností, v nichž žili jeho druhové, synkové vznešených a bohatých rodin. Prvním zachovaným vlastnoručním písemným svědectvím jeho je dopis jeho otci, ze dne 5. dubna 1781, v němž vyslovuje svoji nelibost nad tímto poměrem a projevuje pocit uražené hrdosti jedenáctiletého hochy, jaký bychom v tomto věku dozajista sotva u něho hledali. Tak se v něm v Brienne, zatím co v učení celkem dobře prospíval, vyvíjela hrdost, která ustavičně jsouc okolnostmi drážděna, vštěpuje mu nespokojenost s danými poměry, náklonnost k samotářství a zamlklosti, a touhu dokázati jednou, že vyniká nad své spolužáky, a nezdá se, že by byl pan de Keralio, jenž mu vystavil vysvědčení poslušnosti, řádnosti a vděčnosti, projevil nadání bystrozrakého představeného při posuzování povah svých chovanců.

Jak se však za tlaku těchto okolností, při pevně založeném charakteru, vytvořila předčasná samostatnost, předčasná mužnost, jeví se v druhém vlastnoručním dokumentu Napoleonově, v listu jeho strýci Feschovi ze dne 15. července 1784, tedy v dopise jinocha, nedosáhnuvšího ještě ani 15 roků, v němž pevným a určitým způsobem probírá daný předmět, budoucnost Josefovou, tedy nikoliv svého mladšího bratra, nýbrž hlavy rodiny. Stejným dojmem působí další dva dopisy, jež o rok později zaslal své matce a svému praujci Lucianovi, v nichž pojednává o nedávném úmrtí svého otce (24. února 1785), sice nikoliv bez pohnutí, ale přece s rozvahou zkušeného muže.

V ten čas meškal od října na vojenské škole v Pa-

řízi, aby zde dokončil předběžné vzdělání k dosažení hodnosti dělostřeleckého poručíka, když z předchozího jeho plánu, věnovati se námořnictví, sešlo. Tento pobyt neznamenal v jeho životě žádný nový úsek, také tam zůstal osamocen, i tam setkal se s týmiž poměry u svých kamarádů. Z pamětního spisu, jež sepsal a v němž správně doporučoval prostou výchovu budoucích vojínů, lze dle zachovaného zlomku seznati, že s utajenou závistí pohlížel na mnohem příznivější poměry jiných. Úsilí po opravách jeví však ve všech případech tvořivou sílu, jež se cítí způsobilou k novému tvoření.

V jeseni r. 1786, když složil v srpnu zkoušku, aniž se při ní nějak zvláště vyznamenal, nadešel mu konečně okamžik, kdy mohl vstoupiti do života. Zajímavým jest ale ve vysvědčení vojenské školy obsažené a pozdějším životem arciť potvrzené vystižení duševní stránky mladého důstojníka.

Zdrženlivý a pracovitý, dává přednost studiu před všelikou zábavou, zajímá se o četbu dobrých spisovatelů; velmi pilný v abstraktních naukách, nezajímá se o jiné; ovládá důkladně matematiku a zeměpis; mlčenlivý, miluje samotu, svéhlavý, pyšný, k egoismu neobyčejně náchylný, málomluvný, rázný ve svých odpovědích, pohotový a přísný ve svých odvetných projevech; značně samolibý, ctižádostivý a všeho žádostivý; tento mladý muž hoden jest přízně.

Prvopočáteční jeho posádkovou stanicí byla Valence a zde se mladému důstojníku naskytla po první příležitost setkati se se zamlouvající se mu společností, v níž se choval vlídně a sdílně. Při tom však nepřestával se vědecky vzdělávati a zaměstnávat se četbou knih rozmanitého obsahu, při čemž zdá se, že vojenská studia poněkud zanedbával. Leč tato klidná nálada neměla dlouhého trvání. Přicházely naň záchvaty těžkomyslnosti, jejíž příčiny tkvěly jednak v jeho tělesném stavu, hlavně však v jeho přirozené povaze a

budily v něm pocit velmi neutěšené jednotvárnosti, vyvolaný životem v garnisoně; v této náladě napsal: „Život jest mi břemenem, ježto lidé, s nimiž žiji a pravděpodobně stále žíti budu, chovají se tak, že se ode mne liší tak, jako se liší svit měsíční od záře sluneční. Nemohu však žíti takovým způsobem, aby se mi život stal snesitelným; důsledkem toho je hnus ke všemu.“ Změnou posádky, přerušenu dvěma dovolenými na Korsice, jež si pod všelikými záminkami svévolně prodloužil, naplnil se čas až do roku 1789.

Tímto rokem zahájený převrat a rozvrat otevřel schopnému, ctižádostivému, přísnými zásadami nikoliv tísněnému, mladému důstojníku širokou životní dráhu. „Revoluce“, pravil tehdy, „jsou příznivé doby pro vojáky, kteří mají ducha a odvahu.“¹⁾ Avšak tak málo mu ještě tenkrát osudy Francie přirostly k srdci, že se nikterak nerozpakoval těžiti z daných poměrů a žádati novou dovolenou na Korsiku. Jeho ctižádost omezovala se v ten čas toliko na hranice Korsiky, aby se stal jednak jejím osvoboditelem od francouzského jha, jednak jejím zákonodárcem, jakož i aby roli Paoliho skončil šťastněji a úspěšněji a sice buď sám aneb jako jeho spolupracovník. Takové asi byly jeho představy o budoucnosti v jeho živé obraznosti. Po příchodu na ostrov vrhl se horlivě do víru politického, a svérázné svědectví o této činnosti podává list Matteo Buttafuocovi. K ostře zahrocenému důslednému vyličení věcí pojí se namnoze pathos a vášnivé výrazy rozčilené povahy, při tom dokonalé porozumění pro lidskou přirozenost a její slabosti.

Zde, kdež naň účinně působí politické poměry, uplatňuje se jeho pero, byť i v přemrštěných, ale přece celkem v přiléhavých výrazech; za to však brzy poté vydaný spis nasvědčuje, jak málo byl stvořen pro pocity, jimž podléhá spousta lidí. Lyonská akademie vypsala cenu na nejzdařilejší řešení otázky: Které pravdy a které pocity jsou nejdůležitější, aby v člo-

---

¹⁾ Victorovy Mém. 149.

věku vzbudily štěstí? Spisek, jež Napoleon na to akademii předložil, jest neobyčejně slabá slátanina; všední myšlenky podány jsou tu nejasně a vadným slohem, takže kdyby tu neběželo o jméno pisatele, nestálo by těch několik stránek ani za čtení; Napoleon také ceny nezískal, nýbrž úsudek o jeho práci dopadl dosti nepříznivě. Základní věta, z níž vychází, zní: Potrava, chýše, oděv, žena tvoří tedy určitou nezbytnost pro štěstí. Jest pozoruhodno, že autor řadí zde ženu mezi věci, že v ní spatřuje tvora, určeného k obšťastnění muže a ukojení jeho požadavků. Po této stránce nutno též vzpomenouti slov paní de Rémusat: „Císař pohrdá ženami . . . . jejich slabost zdá se mu nezvratným důkazem jejich podřízeného postavení.“¹⁾

Avšak tato spisovatelská činnost nepřekážela mu v jeho horlivé účasti na politických záležitostech domoviny. Zamýšlený husarský kousek již v zárodku ztroskotal, leč bez následků pro svého strůjce. Kdo při tom žasne, jak bylo přece možno, aby v evropském státě důstojník armády tak lehkomyslně podněcoval rozbroje a hrál tak zvláštní roli, ten ať vzpomene úlohy, již jsme zřeli sehráti generála Skobeleva, jakož i té okolnosti, že se stav tehdejší Francie podobal stavu římské republiky v prvním století před naším letopočtem: tentýž všeobecný pocit, že daný stav není určen k tomu, aby tvořil konečný státní útvar, tatáž nejistota o moci, která by konečně a platně poroučela ve státě, podobné osobnosti, jež taktéž jako Napoleon nemohly ničeho ztratiti, nýbrž naopak vše získati. V Římě ovšem ztroskotal dříve Catilina, než zvítězil Caesar, kdežto na Korsice velké štěstí zachránilo Napoleona od osudu Catilinova, aby se pak stal sám Caesarem.

Nyní se Napoleon ovšem moudře odhodlal k odjezdu z domova a k návratu do Francie ke svému pluku. kdež pak se znovu ujal svých rozmanitých studií. Na tuto dobu, kdy přes své stísněné poměry vzal k sobě

---

¹⁾ Mme de Rémusat Mém. I. 112.

o devět roků mladšího bratra Ludvíka, pro jehož zaopatření a výchování přinesl mnohé oběti, vzpomínal po čase, jak se zdá, nikoliv nerad: „Žil jsem jako medvěd, ustavičně samotný ve své světničce se svými knihami, svými jedinými přáteli“ a poděkovavšímu se králi holandskému potom vyčítal, že se stejnými pocity nevzpomínal oněch časů. Kdo se domnívá, že slovem sobec vystihl Napoleona člověka, ten, aniž by křivě soudil, přece správně nepostřehl zauzlení osnovy lidského smýšlení; Napoleona ovládala samolibost, leč člověk není vždy a všude pouze sobcem, lidský život nevytvoří se tak důsledně z jediného východiska.

Prostřed roku 1791 stupňoval se příliv revoluční ode dne ke dni. Napoleon s největší horlivostí přidal se ke straně nových politických názorů a s rozechvěním vnímal žhoucí tužbu po činném účastenství v tomto směru. Svému praujci Lucianovi píše: „Pošlete mi tři sta franků, které dostačí mi k cestě do Paříže. Tam lze aspoň vyniknouti, překážky odstraniti. Vše mi napovídá, že se mi to podaří.“ Poněvadž se ale na zdejší hlavní scéně nemohl prozatím ještě nikterak uplatniti, vyhledal brzy zase svůj rodný ostrov, aby účasti na tamním rozvoji věcí veřejných dal přednost před službou v posádce. „Který člověk“ zvolal tenkrát, „nepřál by si smrti dýkou s tou podmínkou, že by byl Caesarem. Slabý paprsek jeho slávy přebohatě by jej odškodnil za předčasný skon.“

A zde nutno učiniti otazník a usilovati o jeho rozřešení. Co bylo stěžejní vzpruhou Napoleonových skutků, žízeň po slávě anebo touha po moci? Dějepisný úsudek zněl různě. „Nelze říci, že by byl slávu skutečně miloval, neváhal dáti vždy přednost úspěchu před ní.“¹⁾ „Výboj neznamenal proň žádný konečný čin, pokud chyběl pomník, jež by tu zanechal potomstvu pro vzpomínku. Slávu, jen slávu chtěl pro Francii i pro sebe.“²⁾ „Bonaparte měl dvě opravdové

---

¹⁾ Mme de Rémusat, Mém. I. 106.

²⁾ Bourrienne Mém. IV. 53.

náruživosti, slávu a válku.“ „Při všem jeho konání mizel daný okamžik před příštím stoletím.“¹⁾ Oba posudky byly časové. Bourrienne žil v okolí generála, konsula, kdežto paní z Rémusat znala Napoleona jen na sklonku konsulatu a za císařství. Nemusil Napoleon, čím déle lidi ovládal, tím usilovněji rozšiřovati svoji moc, nečinily mu jeho vlastní velké výkony pořád obtížnějším stupňování jeho slávy, a nemusila-li mu právě získaná sláva učiniti lhostejným další její vzestup? Po návratu z Tylže sám pravil: „Vojenská sláva se u novějších národů rychle opotřebuje. Padesáte bitev má stěží větší účinek, než pět nebo šest. U Francouzů budu míti vždycky větší význam jako muž od Marenga, než jako muž od Jeny a Friedlandu.“²⁾ Zajímavé je srovnání tohoto výroku s tím, co řekl přímo po Marengu: „Nuže, nuže, ještě několik velkých událostí jako toto polní tažení a bude možno, abych byl zachován v paměti potomstva.“³⁾ Toto Marengo, které po slávě prahnoucímu muži přicházelo jako úvod, jenž mu ve světových letopisech zajišťoval sotva polovinu strany, v témže Marengu zřel po nespočetných úspěších zchladlý císař vrcholný, již nepřekonatelný bod své posmrtné slávy, a vykonávání ustavičně stupňující se moci zdálo se mu ještě jediným usilováníhodným a dosažitelným cílem.

Napoleona nutno si tedy představit jako po slávě a činnosti bažícího muže, když v září 1791 znovu přistál u břehů korsických. Zakrátko po jeho příchodu zemřel jeho praujec, a od té chvíle pokládal se Napoleon za hlavu rodiny. „Spor s ním nebyl možný,“ praví Lucian, „nelibě nesl sebe menší odmlouvání a dráždil ho nejnepatrnější odpor.“ Nyní setrval i nadále na Korsice, nestaraje se nikterak o to, že překročil svou dovolenou, že jeho pluk byl uveden ve válečný stav, a pak, že zákonodárné shromáždění

---

¹⁾ Tamtéž III. 212, 215.

²⁾ Mme de Rémusat, Mém. III. 65.

³⁾ Bourrienne Mém. IV. 170.

nařídilo kontrolu všech armád, při níž zjištění nepřítomní měli se pokládati za sběhy od praporu. Napoleon se rozhodl, že při tehdejších zřízených dobrovolnických praporech s voleným důstojnictvem prosadí při této volbě své povýšení. Pozoruhodno je zde násilí, odvaha a nešikovnost, s níž přikročil k provedení svého záměru. V Ajacciu řídili volební výkon tři vládní komisarové, jejíž vliv byl při tom směrodatným. Dva z nich chovali se k nárokům Napoleonovým příznivě, kdežto třetího, Muratiho, dal si Napoleon přivést v předvečer volby do svého domu, kdež jej uvítal slovy: „Chtěl jsem, abyste měl svobodu, úplnou svobodu. U Peraldiho byste ji neměl,“ a nazítří mu zabránil, aby se objevil při volbě. Výsledkem volby bylo povýšení Napoleona na druhého podplukovníka 2. praporu. Sotvaže dosáhl této hodnosti, jal se z ní těžiti pro další záměry. Poznovu osnuje nový husarský kousek, aby tvrz v Ajacciu odňal francouzské posádce a uvedl tak do proudu národní hnutí, jež by jeho ctižádosti uvolnilo půdu k uplatnění se. Podnik poznovu se hroutí a jeho původce je opět dosti chytrým, aby nyní opustil Korsiku a vrátil se do Francie.

Zde byl ovšem nejen vymazán ze seznamu svého pluku, nýbrž i obžalován u ministra války jako podněcovatel nepokojů. Přes to dovedl si však opatřiti vysvědčení zachovalosti od korsických místních úřadů, načež odcestoval (v květnu 1792) hledě v budoucnost s onou lehkomyšlností, která jest jediné způsobila k dosažení značných úspěchů. Počínajíc si bezstarostně, omladina objevuje tak začasné cesty, na nichž usedlejší rozvaha zří pouze překážky.

Napoleon odebral se do Paříže, kdež se napřed marně ucházel o své znovupřijetí do armády, osnoval rozmanité plány a ze svých omezených prostředků nucen byl jakž takž hraditi si své životní potřeby. Vzpoura ze dne 20. června spadala do této doby. Napoleon byl jí přítomen jako divák v davu, obléhajícím Tuilerie. Ačkoliv i jeho počínání na Korsice jevílo revoluční ráz, přece jeho živý smysl pro pořádek a

autoritu vzkypěl při pohledu na toto podkopnické ji-tření lidu, a prodchnut jsa rozhořčením zvolal: „Che coglione. Jak je možno, že sem pustili tuto zběř; kdyby z toho 400 nebo 500 odfoukli děly, dal by se zbytek na útěk.“¹⁾ Shroucení se království dne 10. srpna způsobilo příznivý obrat v Napoleonově osudu; nastala potřeba důstojníků a přimhouřivše oči nad jeho nedávnými kousky, přijali jej znovu na základě jeho starého patentu.

Napoleon vrátil se neprodleně na Korsiku s výmluvou, že musí doprovázeti svou sestru domů při jejím odchodu z pensionátu v Saint Cyru, a uvázal se tam znovu ve svou dřívější hodnost u 2. praporu dobrovolníků. S tímto praporem přidělen byl k výpravě, mající opanovati Sardinii, avšak výprava tato ztroskotala pro nedostatečnou způsobilost lodního mužstva, jakož i vojska.

Zatím ujal se konvent vlády ve Francii a mezi jeho přísnou a příkrou vládou a skutečným vladařem na Korsice, Paolim, došlo brzo k neshodám. Napoleon přiklonil se na stranu konventu, jehož zástupcem korsickým byl Saliceti. Saliceti jmenoval Napoleona generálním inspektorem dělostřelectva na ostrově, a tento pokusil se pak znovu o opanování tvrze ajacciovské, ale zase bez úspěchu; paolisticky smýšlející obyvatelstvo vypudilo rodinu Bonapartovců a zpustošilo její dům. Napoleon s celým svým příbuzenstvem opustil potom, v červnu 1793, Korsiku.

Potom odebral se Napoleon k svému pluku do Nizy. V jižní Francii vypuklo tehdy protirevoluční hnutí, jehož opěrné body tvořily Lyon, Marseile, Toulon. Aby sjednocení dosud rozdělených odpůrců překazili, vyslán plukovník (v brzkou generál) Carreaux směrem na Avignon. Před tímto městem přidružil se k němu kapitán Napoleon Bonaparte, jenž byl vyslán z Nizy, aby tam dopravil děla z Avignonu. Když protivník vyklidil město, ponechali zde Napoleona, aby zřídil dě-

---

¹⁾ Bourrienne Mém.

lostřelecký oboz; zdejšího svého volného času využil kapitán k sepsání „Večeře v Beuacaire“, kterýžto spisek podstatně se lišil od dřívějších jeho prací. Rozhodně staví se zde na stranu Hory, která té doby byla v rozmachu své moci; průhledným a střízlivým slohem rozebírá politickou a vojenskou situaci a věští určité vítězství republikánských zbraní.

Spis se důvodně zalíbil právě do Avignonu přibývším zástupcům lidovým, Salicetimu, Gasparimu a Robespierrovi mladšímu, takže nařídili, aby vyšel tiskem nákladem státním. Tímto způsobem seznámili se tehdejší držitelé moci s Napoleonem, kterážto známost dopomohla mu pak v krátkosti k rychlému postupu.

Nejzávažnější otázku daného okamžiku tvořil Toulon. Nepodařilo se již obsaditi tento důležitý přístav před Brity; bylo nutno dobyti jej obléháním, a při tomto podniku vynořila se po prvé Napoleonova hvězda na nebes báni.

Dne 28. srpna vplulo britské loďstvo do přístavu a dne 29. dorazil republikánský předvoj pod Mouretem do průsmyku Olioulesského, z něhož byl však hned zase zahánán. Znovudobytí tohoto bodu bylo, dle usnesení, podniknuto dne 7. září. Zranění Dommartinovo způsobilo Napoleonovo jmenování velitelem dělostřelectva, kteréhož úřadu ujal se s největší horlivostí. Pro nedostatečnost pomůcek nemohl sbor Carteaux-ův zprvu ničeho podniknouti proti Toulonu. Teprve když od italské armády odvolaná divise Lapoype-ova postupně sem přibyla, bylo lze přikročiti k pravidelnému obléhání. Záhy všeobecně za nezpůsobilého uznávaný Carteaux nahrazen byl konečně Doppetem, jež pak, když sám o sobě řekl, že není s to, aby splnil daný úkol, neprodleně vystřídal horlivý a pracovitý Dugommier, vojín přímé a svěží povahy. U tohoto konala se dne 25. listopadu válečná porada, jíž se zúčastnil i Napoleon, jenž byl už dne 14. listopadu předložil ministru války plán na dobytí Toulonu, který ministr schválil. Tvrdí se, že Napoleon vyložil tu své názory s takovou určitostí a tak spatra, jakoby byl

nějakým nejosvědčenějším a nejzkušenějším generálem. Povšechný plán obléhací, ve své podstatě shodný s Napoleonovými návrhy byl v této válečné poradě sestaven a pak také v tom smyslu uskutečněn.

Dugommier rozdělil armádu v levou divisi, Lapoyeovu a v pravou divisi, Mouretovu; mladší Duteil velel veškerému dělostřelectvu, kdežto Napoleon stal se velitelem této zbraně při jedné z brigád divise Mouretovy. Během nyní předsevzatého obléhání vyznamenal se Napoleon neobyčejnou měrou svou výkonností a svým vojenským bystrozrakem, takže jeho rada byla začasť nejen brána v úvahu, nýbrž bylo jí i dbáno. Jeho představený Duteil byl starý muž, jenž svému mladému podřízenému, jehož schopnosti plně oceňoval, ponechal úplnou volnost při jeho dispozicích, týkajících se dělostřelectva; než přece neměl tehdaž takého postavení a vlivu na průběh veškerého obléhání, jaké si pak připisoval na Sv. Heleně. Dvacet let ohromných úspěchů a neomezeného velení zatemnily vzpomínku císařovu na to, co asi znamená chef praporu. Nicméně ale ať byla jeho účast na dobytí Toulonu taká či onaká, jedno jest nesporným: tento mladý důstojník učinil značný a neobvyklý dojem, svéráz jeho myšlenek, břitkost a zápal, s jakým je pronášel, překvapovaly a poutaly; již tenkrát osvědčil prý bystrozrak při výběru způsobilých osobností; počátek životní dráhy Junota, Marmonta, Victora datuje se z těchto časů.

Po opanování Toulonu (19. prosince 1793) byl Napoleon působením lidových zástupců Salicetiho a Robespierri mladšího, jejichž důvěry si plně získal, odměněn hodností brigádního generála.

Toto prvopočáteční vystoupení neposkytlo sice Napoleonovi možnost rozvinouti plně své nadání, leč kdo blíže přihlédne, pozná zde již příznaky skutečného vojevůdce. Tento při tvoření určitého plánu nevychází z místních ohledů, nýbrž poukazuje hned na hlavní bod, o nějž tu běží; důvody vojenské a morální povahy, jak vyplývaly z rozsahu celkové dané situace,

umožňují mu, aby tento hlavní bod zjistil, a v důsledku toho dovozuje: Hlavní bod tvoří ovládnutí rejdy; nebude-li pak možno, aby se nepřátelská flota na rejdě udržela, tu musí také posádka opustiti město, ježto bez floty nemůže ustoupiti; angličané vydají spíše město a zničí přístavní zařízení, než by užili posádky k hájení města, jehož vzdání se jest pouhou otázkou času. I když se posádka odhodlá k obraně, tu lze právě teprve potom přikročiti k nejvýhodnějšímu obléhání. Zjistiv takto hlavní bod, určuje pak geografické body, jejichž opanování musilo právě vésti k uskutečnění tohoto cíle, ovládnutí rejdy, a v důsledku toho označuje pak obsazení výběžku l'Eguilletty jako skutek, k němuž veškeré úsilí má směřovati. Tento poznatek určuje způsob provedení. Mezi nejdůležitější znaky vojevůdce náleží způsobilost, za všech okolností rozlišovati věci podstatné od vedlejších, aby celkové mravní a přírodní síly, jimiž disponuje, soustředil na získání stěžejního cíle; je-li tento cíl zjištěn, podávají se k tomu potřebná podrobná ustanovení téměř sama sebou, při nejmenším určí je každý nadaný důstojník štábu vojevůdcova. Případně praví Marmont: „Nikdy jsem nespatrił ani jediného výtečného a k řízení velikých událostí způsobilého muže, jehož systém by nezáležel v tom, aby se zhostil jednak všelikých podrobností, jednak oceňování práce, jež svěřil jiným.“¹⁾ Žádný z vojevůdců novější doby nejeví tuto suverenní, starostmi a podrobnostmi nezkalenou duševní nezávislost tou měrou, jako Napoleon, čímž jedině lze vysvětliti velkolepost jeho úspěchů.

„Čím větší, živější a volnější jest duch, tím méně lze se mu zdržovati u obyčejných a malicherných podrobností.“²⁾

Ježto po skončeném obléhání Toulonu přidělen byl Napoleon italské armádě, odebral se do Nizzy. Tato

---

¹⁾ Mém.

²⁾ Mém. de Sct. Hél. II. 193.

armáda hnula se pak záhy (v dubnu 1794) vpřed a zmocnila se alpských průsmyků. Za tohoto stavu věcí došlo potom dne 20. května ke schůzi směřodatných osobností, při níž stanoven byl další závažný plán polního tažení. Pojetí jeho pochází od Napoleona, takže lze předpokládati, že se v tomto plánu jeví jeho povšechný názor, a že tudíž představuje první dokument, jenž jest s to, aby vrhl světlo na Napoleonovo armádní vedení v polní válce a zasvětlilo nás v jeho názory o této věci. Než se však budeme jimi obírat, nutno zmíniti se ještě o jiné okolnosti.

Povýšenci Napoleonovi nebylo možno, aby v čele vojska uplatnil hned na začátku v neomezeném rozsahu své názory na válečné vedení; takovéto vyvrcholení vojenské životní dráhy je údělem teprve pozdějšího vývoje věcí, a v důsledku toho lze v jeho vojevůdcovské dráze rozeznati tři úseky. V prvním zaměstnán je jako rádce a spolupracovník operačních návrhů, vázán však ohledy na věci a osobnosti; v druhém stojí sice v čele armády, máje samostatnost na svém válečném jevišti a volnost při rozvinutí svých schopností, leč tvoří tu ještě článek v řetězu válečných veličin, odkázán na určité síly a na určitý směr; teprve v třetím úseku rozhoduje neomezeně o všem vojsku i o státě, dosahuje vrcholného umění vojevůdcovského a rozhoduje, kde a jakými silami hodlá směřodatné rozhodnutí válečné přivoditi. První z těchto úseků, v němž projektuje válečná tažení, spadá od obléhání Toulonu až do převzetí vrchního velení v Itálii, kdežto druhý úsek, v němž řídí válečné výpravy, jde od tohoto převzetí až do 18. Brumairu, a konečně třetí úsek, v němž řídí války, vyplňuje jeho život dokud nevstoupí na palubu Bellephronu.

Prvý z těchto úseků, kterého dosáhne řada vojínů, tvořil úděl Gneisenau-ův, jenž se po stránce vojevůdcovské podobal Napoleonovi a těžce nesl trýzeň, která pro takové povahy v tomto tkví: „Jest tvrdým povoláním, že nejsme nikdy uznáni za hodna svého

vlastního velení, a že musíme ustavičně pracovati pro jiné;“¹⁾ do druhého úseku, jenž jest cílem snažení opravdového vojína, sluší zařaditi z novějších válečníků Roberta Lee-a; konečně až do třetí periody vyšinuli se z těch, kteří se nezrodili na trůnu, pouze Caesar a Napoleon. Pro Hanibala bylo zkázou to, že mu nebylo lze překročiti druhý stupeň.

Ve svých úvahách dospěli jsme nyní k začátku prvního úseku a nelze tudíž ještě očekávati, že následující líčení plánů válečných tažení poskytne již vše to, co učinilo pozdější císařovo válečné vedení tak velkolepým. Na začátku onoho projektu²⁾ se uvádí: „V Piemonstské rovině lze se objeviti jen s převahou sil; aby se této převahy dosáhlo, nutno spojití armádu alpskou a armádou italskou.“ V tomto úvodu jeví se nám již ten, jenž po devatenácti letech napsal: „Nutno si uvědomiti, že se řídím pravidlem postupovati hromadně.“³⁾ Zjistiv sjednocení sil, pátrá po bodu, kdež nutno to provést, a praví: „Spojení obou armád uskutečniti lze pouze v údolí Štury, aby se těžilo z postavení, jichž italská armáda dobyla, jakož i ze silnic pro další postup.“ Poté upozorňuje, že v místě, kde se sklání údolí Štury do Lombardské nížiny, sbíhají se také styčné čáry obou armád, takže i tam leží přirozený bod pro jejich sjednocení. V dalším probírá podrobnosti postupu. Alpská armáda má poskytnouti dva pozorovací proudy (každý o 4.000 mužích) a tři útočné kolony (po 4.000, 5.000 a 8.000 mužích). Ona oddělení pozorují údolí Varaity a Mairy a postupují pak dle toho, jak nepřítel táhne zpět. Tato druhá vojska potáhnou proti údolí Štury, aby se obchvatem zmocnila tamních nepřátelských postavení u Argentera, Berzezia a Sambuca, načež vypraví se posily na Varaitu, které pak společně s pozorovacími kolonami (úhrnem 11.000 mužů) opanují postavení v Castelu

---

¹⁾ Hardenbergovi. V. Conesse, dne 30. června 1815.

²⁾ V Colmarsu, dne 2. Prairialu II.

³⁾ Eugenovi. V Erfurtu, dne 28. dubna 1813.

Delfino. V údolí Štury přikročí se k obléhání Demonte. Italská armáda pozoruje přechody Tinea do údolí šturského, jakož i pravý bok až k Mondovi a utvoří čtyři útočné proudy po 16.000, 6.000, 4.000 a 2.000 mužích. Z těchto postoupí prvé dva na Borgo San Dalmazzo, kdežto zbývající dva spolupůsobí při útoku alpské armády v údolí Štury. Hlavním účelem postupu na Borgo bylo především to, aby se tam stáhly nepřátelské síly a usnadnilo se tím uvolnění průsmyků na horní Šturě.

Při podrobném zkoumání tohoto plánu nutno sice uznati účelnost jeho opatření a správnost všech jeho úvah, přece však překvapuje, že tu Napoleona přistihujeme při tak složitém plánu, jenž spočívá na správné součinnosti tolika rozličných kolon, a že tu přistihujeme zrovna jeho, jenž při svém pozdějším válčení pravidelně se vystříhal plánů, jejichž zdar tkví v tom, že vše jako na drátku klope, ale jež také náhody, jichž ani vojevůdce není pánem, mohou všechno zhatiti. Ovšem, že v horách spíše než v rovině je více pokušení, ale i více příčin k utvoření většího počtu kolon, neboť na jistém bodu dojde pak přece k průlomům, a nepřátelské obranné postavení stane se tím snadno neudržitelným; přes to ale nutno v tomto případě pátrati ještě po jiných důvodech. Aby se každé jednotlivé koloně co nejúzkostlivěji předpisovalo na každý den, co má v tom neb onom případě činiti, nelze dozajista jako pravidlo schvalovati; v daných okolnostech vysvětlovalo se toto opatření naprostou nezkušeností tehdejších podvelitelů a bylo tudíž nezbytné. Při tom však nutno uvážiti, že Napoleon při osnování tohoto plánu neměl té volnosti, aby mohl ve všem uplatniti své dobrozdání, a v důsledku toho lze problém tento nejprůirozeněji vysvětliti tím, že v něm spatřujeme vyrovnání odchylných názorů, a pak nutno se obdivovati obratnosti, s níž z celku utvořil ještě upotřebitelný útočný systém.

Avšak nezůstalo ve všem při tomto plánu. Napoleon sestavil v Nizze dne 2. Messidoru nový návrh, jenž

ač v celku souhlasí s původním, přece v podrobnostech vykazuje některé úchytky. Alpská armáda dodati má nyní pro společný podnik 16.000 mužů, které postupují ve dvou kolonách, a sice na Castel Delfino (7.000 mužů) a pak údolím Štury (9.000 mužů). Opatření toto není zlepšením; avšak dle toho, co Napoleon později učinil, lze bezpečně předpokládati, že tu neběží o nijaké zkalení jeho nazírání na vojenské položení, nýbrž, že se v tom jeví povolnost k přáním alpské armády.

Italská armáda tvoří teď jen tři proudy, z nichž proud, jenž má přímo podporovati útok alpské armády v údolí Štury, jest slabší počtem (3.000 mužů); na Borgo postupující kolony, jež určeny jsou k uzavření průsmyku a k zástitě celé akce, tvoří nyní mnohem silnější valný voj, 20.000 a 7.000 mužů, a Napoleon také výslovně uvádí: „Tento sbor je vlastně opěrným bodem celé armády a veškeré soustavy od Castelu Belfino až po Tanaro.“ Znění projektu ponechávalo podvelitelům větší volnost a celkově znamenalo zjednodušení, takže v tomto ohledu byla změna šťastnou.

Než k provedení tohoto plánu přece jen nedošlo. V Paříži brzy potom nadešlý převrat ze dne 9. Thermidoru působil samozřejmě také na poměry u armády, a obzvláště Napoleon byl pádem Robespierrovým citelně dotčen. Důvěrné postavení, jež u Robespierra mladšího zaujímal, výhody, jichž se mu od něho dostalo, podnítily nyní proti generálovi bledou závist, která použila dané příležitosti, aby ho poškodila. Tajný příkaz o obhlídce, s nímž Napoleona vyslali do Janova, byl záminkou k zatčení posla po jeho návratu; poněvadž ale nebylo proti němu věcných důkazů, byl záhy zase na svobodě a co nevidět přeložen k západní armádě. Rovnou odchází do Paříže, kde se pak zdržuje, nespokojen jsa se svým vysláním na jevišti občanské války o dbá o to, aby byl na místě, kdyby se uskutečnily nové politické změny v hlavním městě. Jsa tudíž prozatím bez služebného zaměstnání, chápe se opět pera, aby vedle jiného pořídil pamětní

spis o vlašské armádě, ježž pak předložil Výboru pro obecné blaho.¹⁾

V tomto pamětním spise nalézá se už zárodek onoho celkového, věko-památného polního tažení z roku 1796. Pojednává se v něm o záměru postoupiti do nížiny mezi Alpami a Apeninami, předvídá se jednak, že se mezi Rakušany a Piemontskými uplatní protichůdné zájmy, a že v důsledku toho zaujmou první postavení na ochranu Lombardie, kdežto druzí postaví se k záštitě Piemontska, jednak, že Rakušané zatlačeni budou na Alessandrii, jakož i náhlý obrat proti Piemontským, aby postrach z tažení proti Turinu donutil je k míru. Při tom uvažuje i o dalším průběhu věcí. S onou neochvějnou důvěrou v neomylnost svých vlastních návrhů, která jest údělem skutečného veleducha neb naprosté neschopnosti, pokládá úspěch za danou skutečnost a smělymi rysy kreslí z toho plynoucí důsledky. Jeho široký rozhled nasvědčuje zde tomu, že jeho pevná důvěra jeví povahu veleducha, neboť neschopnost jest vždycky omezená; toliko skutečný vojevůdcovský věhlas obdařen jest onou živou obrazností, která rázem postřehuje všechny důsledky, jež lze z dané situace odvoditi. Napoleon tímto způsobem naznačuje, jak lze mír vynutiti na Piemontských, jak možno dobýti Lombardska, proniknouti do Tyrol, kdež nutno ihned podati ruku rýnské armádě, aby se pak v srdci rakouského soustátí diktoval mír.

Tento pamětní spis vyžaduje však ještě v jiném směru naší pozornosti. Pro vojína, jenž studuje polní výpravu 1796 a nezná životopisu Napoleona, jeví se docela snadno 27 letý vojevůdce jako obdivuhodný meteor, jenž ze svého přirozeného nadání jaksi neuvědoměle improvizuje jedno z nejskvělejších válečných tažení. Necht' kdekoliv podrobněji zkoušíme historické události, dospíváme posléze k závěru, že osvě-

---

¹⁾ Mémoire sur l'armée d'Italie a Mémoire militaire sur l'armée d'Italie Paris, premiers jours thermida III.

tový řád nevytváří se jen tak libovolným způsobem. Zde na tomto pamětním spisu vidíme, že velkým úspěchům předcházela dlouhá a přesná studia válečného jeviště, oceňování všech poměrů, a že když Napoleon postaven byl v čelo italské armády, dostal se jen do situace, s níž byl již dávno obeznámen, z čehož vyplývá, že velké úspěchy rodí se jen z velké práce. Vzpomeňme výroku Bourriennova o Napoleonovi: „Všechny velké činy, jež jsme u císaře viděli, byly jen uskutečňováním plánu, jež už dávno pojal, jako jeho povýšení znamenalo pouhý sen neb spíše potřebu jeho obrazotvornosti.“¹⁾ Pouze ten, jenž jest nositelem velkých myšlenek, pojme velká předsevzetí, když nadejde rozhodnutí.

Mladý generál, jenž stále ještě odkládal se svým odjezdem na místo svého působení jako velitel pěší brigády při západní armádě, byl nyní buď v důsledku tohoto pamětního spisu neb na přímluvu Barrasovu aneb jiných příznivců, přidělen sekci pro vypracování polních výprav při Výboru pro obecné blaho. Zde si získal rychle souhlasu členů, kteří řídili tuto sekci a brzy poté vyšly odtud pokyny pro armádu vlašskou a alpskou, které venkoncem vyjadřují Napoleonovy myšlenky. Leč pochopení, jehož se jim tam dostalo, nasvědčovalo ovšem tomu, že geniální plány uskutečňovati lze právě zase jen geniálními vůdci. Kellermann odpověděl, že jejich původci patří do blázince, a Scherer bezděčně trefil do černého řka, aby kdo plány dělal, ať je také provádí.

Avšak Napoleon ponechán byl v této sekci jen přechodně, ježto brzy potom byl nejen odtud odstraněn, nýbrž vůbec vyškrtnut ze seznamu aktivních generálů, poněvadž se mu dosud neuzdávalo, aby se odebral na vykázané místo při západní armádě, která tam toho času bojovala proti royalistickým povstalcům. Tak se tedy stalo, že byl nyní prozatím beze všeho zaměstnání v Paříži, ač ovšem o nějaké jeho nouzi

---

¹⁾ Mém. IV. 279.

není teď již ani řeči. Nyní se zanáší zase svým někdejším záměrem, odejít do Turecka a znovuzříditi tam armádu, leč přípravy k událostem ze dne 13. Vendemiairu měly již svůj účinek, a když pak nadešly, tu byl to on, doposud vždy horlivý zastánce republikánských ideí, jehož vojenská zdatnost došla nyní uznání, a jenž nemaje postavení, hotov byl chopiti se každého příznivého obratu; jeho osobnost to byla, na níž teď padla Barrasova volba, aby řídil pouliční boj. Úspěch je znám, a netřeba se zde o něm znovu šířiti.

Radostně psal dne 4. t. m. Josefovi: „Štěstí stojí při mně,“ a Marmont, jenž ihned potom jmenován jeho pobočníkem, uvádí, že na něm pozoroval neobyčejnou pevnost, zcela nové vzezření velikána a vědomí důležitosti. Generál hleděl nyní těžiti všestranně ze získaného postavení, a důsledkem toho byla i jeho ženitba.

Jako snad vždy je obtížno pojímati lidské předsevzetí jako výron jediné příčiny, a uskutečňování tohoto předsevzetí bývá mnohdy krajně složité, tak tomu také bylo zajisté i v daném případě; nesporně tu působila hlavně prudká, Napoleonovi jako jihozemci vlastní vášeň, jakož i Barrasem mu činěná vyhlídka na vrchní velení ve Vlaších, která však z těchto příčin byla směrodatnou nelze a také nebude se tu rozhodovati.

O čem však dlužno se zde zmíniti, jest zajímavé osvětlení, do něhož nám Josefina postavila svého ženicha, a jež ukazuje, jak se lidem jevil Napoleon v okamžiku, kdy zahájití měl svou vojevůdcovskou dráhu. „Obdivuji srdnatost generálovu, rozsah jeho vědomostí o všech předmětech, o nichž hned správně promlouvá, jeho duševní vnímavost, která umožňuje, uhodnouti myšlenky jiných dříve než je vysloví; leč přiznávám se, že mne děsí jeho panovačnost, kterou, jak se zdá, chtěl by ovládati celé své okolí. Jeho pronikavý zrak má něco zvláštního, nevysvětlitelného, což učinilo dojem i na samotné naše direktory.“ Napoleon sám řekl Josefině: „Domnívají se, že jest mi

třeba přízně, abych se vyšinul! Budou všichni jednoho dne až příliš šťastni, obdařím-li je přízní svou. Můj kord jest po mém boku a s ním dojdu daleko!“ Josefina k tomu podotýká: „Nevím, ale někdy na mně tato směšná jistota působí tak, že pokládám za možné vše, co by mi tento zvláštní muž vštípil do hlavy a kdo může předvídati, co vše nepodnikne se svou obrazotvorností!“

1796-97.

H l a v a I I.

ZAHAJENÍ POLNÍHO TAŽENÍ V ITALII

Napoleon jmenován byl dne 2. března 1796 velícím generálem italské armády, s Josefinou oženil se 9. t. m., k armádě odebral se dne 11. a velení převzal 27., uveřejniv proslulou proklamací:

Z hl. st. v Nizze, den 7. Germinalu IV.

„Vojáci! Jste nazí, vaše výživa špatná, vláda dluhuje vám mnoho, leč nemůže vám ničeho poskytnouti. Vaše trpělivost, zmužilost, jež uprostřed těchto skalesek osvědčujete, zasluhují obdivu, leč nepřinesou vám žádné slávy; žádný paprsek jejího lesku neobestře vás. Chci s Vámi táhnouti do nejúrodnější roviny světa. Opanujete bohaté provincie, veliká města, naleznete čest, slávu a bohatství. Vojáci italští, bude se vám nedostávati srdnatosti neb vytrvalosti?

Tímto okamžikem začíná světodějný význam Napoleonův. Jestliže jsme se až dosud jen zběžně dotkli událostí, snažíce se spíše podati povšechný obraz závažných okolností pro postupný vývoj člověka, přikročujeme nyní k vlastnímu studiu vojevůdce, v důsledku čehož nutno některé okolnosti podrobněji vypsati. Na tomto místě nemůžeme neprojevit totéž politování, jaké pociťuje vojín při úvodu do napoleonských válečných dějin vida, že dosud žádné z oněch nezapomenutelných polních tažení nedoznalo definitivně uzavřeného zpracování na základě úředních listin. Bylo by to zajisté povinností francouzského

generálního štábu, jenž jedině má k dispozici veškeré dokumenty válečného archivu, aby nám podal skutečně zaručené vyličení této proslavené periody francouzských válečných dějin.

Jakou si máme učiniti nyní představu o mladém generálovi, jehož příběhy mladosti jsme se obírali, abychom objasnili jak jeho prvopočátečné úspěchy, tak i podstatu pozdějšího císaře? Vyšed z revolučních časů, nastoupil životní dráhu, aniž uznával jiné autority než moc a úspěch; tento životem nezkrúšený, tvrdý, neústupný charakter, tato nervosní povaha náhle a prudce vznětlivá, tato pevná, neochvějná vůle obdařena byla i zvláštním smyslem, jejž malichernosti nikdy nemýlily, a jenž směřoval vždy jen k velkým věcem. Leč poněvadž právě jeho železná vůle nenarazila nikdy na nepřekonatelné překážky, tu se z ní vytvořila neoblomná umíněnost, a ježto řízen byl takou vůlí, jeho smysl pro velikost neznal žádných mezí a jevil pozvolna zálibu v ohromnostech. Důsledek takové povahy byl ten, že ani v malicherných, ani ve velkých věcech nesnesl překážek; při oblékání roztrhal a zahodil vše, co mu působilo sebemenší nepohodlí, a v politice neřídil se nikdy moudrými radami Talleyrandovými, nýbrž vždy ponechal volnou dráhu svému vznětlivému rozmaru. Všichni měli se v každý čas a neprodleně podrobiti jeho vůli, panovačná, byť i nikoliv vždycky panovnická byla jeho povaha. Ani lidé, ani věci, ani okolnosti, tím méně on sám nepřiváděl se nikdy do tísně; tento mocný pud způsobil, že si lidi a věci podroboval, okolnosti libovolně ohýbal, že však se sám nikdy nechtěl podrobiti a omeziti, způsobilo, že se nakonec všecky jeho úspěchy rozpadly v niveč.

V jeho zevnějšku nebylo tenkrát nic vznešeného; při jeho hubenosti vynikaly ostré tahy jeho obličeje až ke škaredosti, jeho chůze byla nejistá, jeho oděv ošumělý, jeho osobnost činila celkem nepříznivý a venkoncem nikterak velkolepý dojem; leč při své zdánlivé slabosti jevil houževnatost a čilost, a zpod

jeho vysokého čela svítily ze zažloutlé pleti tváře hluboké, velké, hnědomodré oči genia, a vše se sklánělo před tímto zrakem a před rozkazy úzkých bleďých rtů.

Armádu, k jejímuž vedení byl povolán, shledal Napoleon takto rozloženou: U valného voje stála na levém křídle divise Garnierova, majíc střed na Colle de Finestre vypjatý vlevo až proti Isole. Potom následovala divise Macquartova podél silnice Sospel-Tenda až po Col di Tenda; tyto obě divise obstarávají spojení s alpskou armádou a neúčastní se v nejbližší době žádných přímých operací útočných. Na to následuje divise Serurierova na silnici Pieve-Ormea-Garessio, a vpravo od ní v pozadí divise Augereau-ova, majíc své pravé křídlo v Laigueglia opřeno o moře. Předvoj tvořící divise Laharpe-ova a Meynierova pod velením Masseny kryly pobřeží od Voltri až po divisi Augereau-a. Vojska tábořila v dosti rozlehlé poloze; jízdy, jejíž používání přicházelo arciť v tomto území nepatrnou měrou v úvahu, měl Napoleon 2.500 mužů, které podřídil generálu Steingelovi, utvořiv z nich dvě divise; tyto pak rozestavil vzadu za pěchotou na pobřežní silnici, z nichž prvou předsunul na Lavno, kdežto druhou umístil za ní.

Proti Napoleonovi stála jednak piemontská armáda pod Collim v údolí Tanara na hoření Bormidě, jednak rakouská armáda pod 71letým Beaulieu-m, jenž dle jména vykonával také vrchní velení nad Piemontskými; přední stráže byly posunuty v severních Apeninách, kdežto hlavní moc hotovila se k soustředování v rovině u Alessandrie.

Napoleon se neprodleně rozhodl, že se ujme ofensivy; dne 28. března píše:¹⁾ „Občané direktori! Vaše záměry se uskuteční, v brzku potáhnu;“ než ale došlo k tomu, bylo nutno luštiti správní a organizační otázky, aby postup neuvázl následkem ohledů, jež r. 1870 tolik zdržely Mac Mahonův pochod na Mezieres,

---

¹⁾ Z hlavního stanu v Nizze.

kdežto jediná možnost jeho zdaru záležela v rychlosti jeho provedení. Také zde musila rychlost ospravedlniti smělost operací, a vojevůdce tudíž užil prvních dnů k zajištění svého zásobování, jakož i všech okolností v týlu armády. Představa, že by Napoleon byl jen ustavičně postupoval, bez zřetele na zásobovací otázky, jest celkem falešná; Napoleon v každý čas bral v úvahu také tyto poměry, jenže ovšem nikdy nezkalily jeho vojenské nazírání, a nikdy nepřipustil, aby mu tyto zřetele předpisovaly chod a směr jeho operací, jichž se kolem a kolem vzato týkala zásada: „Při vedení našich armád nutno řídit se pravidlem, že válka vyživovati má válku.“¹⁾

V několika dnech po svém příchodu tak se činil, že hned po převzetí vrchního velení mohl Cartonovi psáti: ²⁾ „Zásoby jsou zajištěny na měsíc, etapy jsou zaopatřeny.“ a nyní bylo lze podjati se onoho soustředění armády na pravém křídle, které mělo tvořiti druhý krok před zahájením operací, o němž sám se vyslovil: ³⁾ „Přechod z obrané operace v operaci útočnou jest nejcitlivějším výkonem.“ Jeho plán kryje se celkem s plánem, obsaženým v pamětním spise z r. 1795: Výpad proti středu spojenců, jejichž rozličné zájmy, když budou jednou od sebe odděleny, pohnou je k couvnutí různými směry, na to rychlé vynucení míru na Piemontských a pak zápas s osamocenými nyní Rakušany. Jako nejvýhodnější místo pro tento průlomový nápor jevila se Napoleonovi nížina mezi konečnými body Alp a Apenin, kde jest pohoří nejnížší; tuto polohu vyznačuje silnice Savona-Cadibona-Altare-Carcare.

V čele jeho štábu stál tehdáž 43letý generál Bertier, onen muž, jenž tuto hodnost zastával od nynějška po čas všech válečných výprav Napoleonových, aby potom svého vojevůdce, jehož činy také jemu

---

¹⁾ Mém. sur l'armée d'Ital. prem. jours de therm.

²⁾ V Nizze, dne 28. března.

³⁾ Mém. Campagnes d'Italie. I. 101.

získaly neumírající slávy v dějinách a jenž jej nad jiné zasypal ctí a bohatstvím, hanebně opustil v okamžiku, kdy hvězda jeho štěstí zapadla. S opovržením nazval ho Napoleon na Sv. Heleně pravým houserem, z něhož učinil jakousi odrůdu orla, a všecky zprávy, jež nám o Berthierovi jeho druhové ve zbrani zanechali, potvrzují to, co jeho krátké armádní vedení r. 1809 ukázalo světu; že totiž byl nevyčerpatelnou pracovní silou, která byla stejně neúnavnou jak u zeleňého stolu, tak v poli, že to byl obratný ředitel všech podrobností armádního ústrojí, že však naprosto postrádal schopností vniknouti do velkých myšlenek, jež zasílal armádě. Jako parní silou poháněné kladivo vše ničivě drtí a sebevzdornější skupenství nutí osvojiti si tvar dle vůle mistrovy, kdežto jinak jest ladem ležící hmotou, tak se nám také jeví Berthier v ruce Napoleonově, podněcován jsa jeho duchem. Odloučen od něho nezmohl se na nic jiného, než že zničil sama sebe.

Kdežto se armádní divise především samy o sobě soustřeďovaly a z nařízení vrchního velitele vojsko z pozadí přicházelo, aby obsazením Nizzy, Albenga, Savony zajistilo ústupovou silnici armádní, opustil hlavní stan Napoleonův dne 2. dubna Nizzu a po etapách ubíral se dále podél mořského břehu. Avšak také nepřítel nechoval se klidně. V před posunutá francouzská oddělení ve Voltri podnítila u Beaulieua obavu o Janov, a některé, dnem 31. března tímto směrem zahájené pohyby Rakušanů přesvědčily Napoleona, že se zhatil jeho úmysl, aby Rakušany překvapil v jejich zimních bytech. Colli stáhl zatím své branné síly do soustředěnějších ležení kolem Mondovy a Cevy. Napoleon odhaduje tehdáž ¹⁾ jednak Piemontské příliš vysoko na 45.000 mužů, jednak Rakušany správně na 37.000, kdežto sama sebe na 45.000. Při zahájení skutečných operací lze počet kombatantů operáčních armád stanovit asi takto: u Colliho 25.000,

---

¹⁾ Hl. st. v Albengo, dne 6. dubna.

u Beaulieu-a 35.000, u Napoleona 37.000; spojenci však měli značnou převahu dělostřelectva proti Francouzům touto zbraní jen nepatrně opatřeným.

Beaulieu zahájil polní tažení dne 9. dubna tím, že jednak sám s levým křídlem v počtu 7.000 mužů postupuje na Voltri, jednak že Argenteau-a v centrum, disponujícího 9.000 muži, které však nemá pohromadě, posune v před na Sasselo, kdežto Colli-ho zůstává u Cévy. Napoleona, jenž hodlal odebrati se k divisi Serurierově, tento pohyb překvapuje tak, že pospíší pouze sám k Savoně, aby byl na jevišti dějství. Nazítří, dne 10. rozvine se Beaulieu proti u Voltri stojící brigádě Cervoniho; když nadešla noc, musila tato brigáda couvnouti na svou divisi, Laharpeovu, k níž dorazila dne 11. u Madonny di Savona. Argenteau zatlačil toho dne francouzské stráže zpět na Montenotte, až narazil na udatného plukovníka Rampona, hájícího za touto osadou na Monte Legino zřízenou hradbu, kterého se mu nepodařilo porazit.

Zprávy o těchto událostech ukázaly Napoleonovi, že protivník, o jehož vlastním rozčlenění sil není mu přirozeně nic bližšího známo, postupuje k západu. Zároveň ale uvědomuje si dvojí: že na Voltri a Savonu táhnoucí kolony dělí horstvo, takže nelze jim vzájemně se přímo podporovati; za druhé, že při nejmenším aspoň proti jedné z těchto kolon bude v přesile, když většinu své armády proti ní soustředí a v důsledku toho se neprodleně ustanoví na tom, že učiní útok na Rakušany, postupující přes Montenotte; porazí-li je, stane na vnitřní čáře mezi Beaulieuem a Collim, kteří pak u Voltri a Cévy odloučení budou 60 km neschůdného horského území. Francouzskému generálu bude pak možno, aby se na jednoho z nich vrhl dříve, než druhý k němu dorazí.

Napoleon tudíž nařizuje odpoledne 11. dubna ¹⁾: Augereau, 6.000 mužů, potáhne na Mallare; dne 12. vytrhne odtud o 5. hodině ranní na Cairo, kdež obdrží

---

¹⁾ Hl. st. Albenga.

další rozkazy. Porazí na hlavu vše, co se mu postaví na odpor. Massena, 9.000 mužů, jakmile shromáždí své vojsko postoupí vpřed po silnici přes Altare. Laharpe, 7.000 mužů, dá se na pochod na úsvitě dne 12. k Monte Legino k sesílení tamního vojska. Serurier uvědomí se o zamýšleném útoku s doložením, aby vystoupil proti Collimu. Tedy celkem v taktickém pojetí obchvatný útok spojených sil proti pravému křídlu přes Montenotte proniknuvší rakouské kolony, v strategickém smyslu: průlom nepřátelského středu.

Napoleon opustil o 1. hodině s půlnoci Albengu, aby doprovázel proud Massenův. Úspěch byl úměrný plánu. Argenteau, jenž ke své ofensivě soustředil pouze 3.000 mužů, byl od Laharpea napaden v čele, kdežto Massena obešel jej přes Montenotte, takže byl Rakušan za velkých ztrát úplně odražen. Augereau nemohl zasáhnouti v boj, ježto byl následkem pohybů Colliho směrem na údolí Bormidy nucen obrátiti svou pozornost proti Piemontským, aby od levého boku francouzské ofensivy odvrátil nebezpečí, hrozící mu z této strany; ustoupil tudíž zpět z Caira k Montefreddu.

Hned po tomto úspěchu obrací Napoleon svůj zřetel k Piemontským, a ježto se zdržují v jeho oblasti, rozhodne se pro útok na ně. Augereau a většina divise Massenovy, úhrnem 10.000 mužů, mají přes Millesimo a Castelnuovo postoupiti na Montezzemolo, kdežto Serurier vnikne do Cevy tím, že se snaží svým levým křídlem obchvátiti pravé křídlo nepřátelské, zatím co jeho pravé křídlo spolupůsobí při útoku na Montezzemolo. Massena se zbytkem své divise, jakož i Laharpe postoupí na Dego, aby s této strany zajistili útok proti Piemontským.

Při uskutečňování těchto rozkazů vrazí Augereau ráno dne 13. dubna na levé křídlo Piemontských u Millesima. Proti jeho přesile vrhá se tu velící generál Provera do hradu v Cosserii, jenž ležel téměř v rozvalinách a útočníku nepodaří se, aby jej v tomto postavení ještě téhož dne porazil. Příštího dne jest však Provera

nucen vydati Augereau-ovi hrad pro nedostatek vody a střeliva. Jsa nyní s této strany zabezpečen, Napoleon ustanovuje se na tom, že se zmocní Dega, které obsazeno bylo rakouským oddělením; činí tak proto, aby při dalších operacích zajistil si svůj pravý bok proti Piemontským. Massena a Laharpe, kteří již předešlý večer přitrhli před tuto posici, útočí s pravé strany obchvatem, kdežto Napoleon nařizuje, aby jedna z polobrigád, stojících před Cosserii spolupůsobila při tom s levé strany. Útok proti postavení, obsazeném toliko 4.000 muži, začíná o jedné hodině odpolední.

Beaulieu, jenž na první zprávu o výpadu Napoleonově proti Argenteauovi vrátil se spěšně k Acqui, byl totiž ještě zaměstnán soustřed'ováním své armády u tohoto města, a k zajištění této operace postavil výše zmíněné oddělení u Dega, které Napoleon nyní úplně zničí přesilou a obchvatem provedeným útokem; všechna děla (18), jakož i téměř všecko mužstvo padnou do rukou nepřítelových.

Rozpoltění sil Beaulieu-a a Colli-ho bylo tudíž uskutečněno večer dne 14. dubna, a Napoleon, jenž se vrátil do Carcare, rozhodne se, že své výpady obrátí proti Colli-mu, aby tím donutil Piemontské k míru. Ve smyslu toho nařizuje v 10 hodin večer: Massena soustředí své vojsko u Dega a zůstane tam, vše ostatní vytrhne v 8 hodin ráno a potáhne na Montezzemolo. Jízda, jež až dosud ponechána byla ve svých dřívějších postaveních, stáhne se teď ke Carcare.

Avšak jedna kolona Rakušanů, 3.000 mužů, vytrhne na úsvitě 15. dubna na Dego a odejde kolem 11. hodiny dopolední tuto ves Francouzům, kteří nepochybně zanedbali obvyklých bezpečnostních opatření. Bylo to pět praporů, přišedších sem od Sassela, které vlastně měly sem doraziti k boji již 14. Překvapení Francouzové byli v nepořádku zahrnání prozatím zpět; brzy však pospíšil sem na prosbu Massenovu o podporu sám Napoleon. Napoleona došla již před zahájením tohoto útoku zvěst, že Beaulieu hodlá sám postoupiti

na Dego, a v důsledku toho poslal divisi Laharpe-ově opačný rozkaz a vykázal jí postavení u Rochetta. Francouzové přecházejí nyní kolem 2. hodiny odpolední k útoku a odrážejí Rakušany, kteří se značnými ztrátami ustupují v nepořádku na Spigno. Na levém křídle postoupil ten den Serurier v údolí Tanaru na Cevu, kdežto Augereau, zatlačiv rovněž zpět proti němu vyslané branné síly Colli-ho, dorazil do postavení u Montezzemola a dosáhl tím spojení s Serurierem.

Napoleonovi se tedy podařilo znovu a dokonale odraziti Rakušany na svém pravém křídle, takže toto křídlo po druhé jest zabezpečeno, kdežto postup jeho levého křídla umožnil zdržení nepřítele potud, pokud by jej Napoleon neobešel směrem od Dega. Celkový výsledek úspěchu proti Rakušanům jeví se v jejich ztrátě 10.000 mužů, jakož i v pronikavém morálním dojmu, takže Beaulieu, přesvědčiv se o francouzské převaze, pomýšlí toliko na soustředění svých vojsk u Acqui, aby kryl Lombardii.

Naděje, že donutí Piemontské k míru, kynula Napoleonovi dne 15. dubna ještě určitěji než večer 14. dubna. Postup proti Rakušanům byl by marným, neboť ztratil s nimi styk a mohli se mu vyhnouti; byla by to rána do vzduchu, ježto Colli mohl zatím couvnouti na Turin a zabezpečiti tím jak armádu, tak hlavní město. Pak by ale ovšem odpadlo vynucení míru, a tím i odstranění jednoho protivníka ze zápasu, i zjednání příznivého číselného poměru mezi silami. Avšak celkový plán, pohnouti rozštěpené piemontské a rakouské branné síly k míru, tkvěl v tom, aby se tak získala pevná základna pro další operace a zbyl jen jeden odpůrce. Válečné dějiny podávají dosti příkladů, že se generál dal úspěchy strhnouti v zápas, aniž by přihlížel k hlavnímu operačnímu plánu a svých úspěchů přímo vykořistil. Dospěv na tento směrodatný bod svých operací, Napoleon nespouští se zřetele svůj stěžejní plán a obrací se zcela důsledně proti Piemontským.

Prozatím řídí výpravu divise Laharpe-ovy na Sa-

sselo, k jejíž podpoře stanoví dokonce i Massenu, aniž by byl zřejmý účel tohoto postupu. Při této příležitosti nutno zmíniti se o tom, že *C o r r e s p o n d a n c e d e N a p o l e o n I.* poskytuje jen velmi mezerovité východisko pro pojetí začátku polního tažení 1796, poněvadž pravděpodobně provádělo se tuze mnoho věcí jen na ústní rozkaz a Napoleon snažil se s krajním úsilím všude sám osobně zasáhnouti.¹⁾ „Můj zdejší život je nepochopitelný“ píše direktoriu, „přicházím do bytu unaven, musím po celou noc bdíti, abych vyřídil správní záležitosti a zjednal pořádek.“ Dne 16. dubna přikročil Augereau k útoku na opevněné postavení Piemontských u Cevy a vypudil je odtud před večerem; nepřítel ustoupil pak až k Lesegnu na silnici k Mondovi.

Dne 17. dubna pozorujeme, že Laharpe odvoláván je zpět k Degu, kdežto Massena a Serurier vysláni jsou vlevo vpřed; poslední obsadí pak s večerem toto město. Nazítří přiděluje Napoleon všechnu jízdu Serurierovi, kdežto sám odchází s hlavním stanem do Saliceta. Dne 19. dubna začíná útok na Colliho. Serurier postupuje vlevo obratem na San Michele, aby Collimu zatarasil cestu k Mondovi, Augereau táhne vpravo obchvatem na Castellino, zatím co Massena vytrhne přímo na Cevu. Colli, jenž hodlá ustoupiti zpět přes Mondovi utká se se Serurierem, a zápolí s ním sice úspěšně, avšak nedospěje ke skutečnému rozhodnutí. Napoleon odebral se k Cevě; na noc překládá svůj hlavní stan ještě dále vpřed do Lesegna, kde pak o jedné hodině noční vydává rozkaz k všeobecnému útoku na Colliho. Další rozkazy následují pak za dne, když se již Napoleon obeznámil s nepřátelskými posicemi. Dle nich postoupí Massena na Lesegno, když mu byla podřízena část vojska Augereauova. Ostatní vojsko jeho zaujme postavení jednak u Castellina, aby ohrozilo levý bok nepřítelův, jednak u Mombarcara, aby pozorovalo údolí Bormidy, jímž by mohli

---

¹⁾ Carrú 24. dubna.

přitrhnouti Rakušané. K zabezpečení proti nim posune se Laharpe rovněž k Mombarcaru, aby obsadil opevněné postavení u Cevy, ježto pouze jedinou brigádu zůstaviti má jako zadní voj u Caira.

Massena hne se dne 21. dubna o 2. hodině ranní přes Tanaro a postupuje na Lesegno, Seruriera stihne téhož rána rozkaz, aby přešel most u Torre a udeřil na pravé křídlo nepřítele, stojícího za Cursagliou. Poté má postupovati dále na Mondovi. Leč nepřítel nevyčká útoku, nýbrž ustupuje přes Mondovi. Pouze Serurier utká se ještě s oddělením u Vica, jež tam ponecháno bylo k zástitě tohoto ústupu, a odrazí jej úplně. Napoleon přibude večer do Mondovi, leč vrátí se pak do Lesegna. Armáda stojící dne 22. dubna na čáře Mondovi-Niella-Castellino se tedy celkem zastavila; souvislost republikánských vojsk byla asi do té míry uvolněna, že byl naprosto nutný okamžik částečného klidu, aby se obnovil taktický pořádek, a Napoleon pak také určitě nevěděl, neobnoví-li Colli svůj postup; když se tak nestalo, posune Seruriera dne 23. dubna na silnici k Fossanu, Massenu na silnici k Cherascu, a sice tak, aby oba dva překročili Pesio; Augereau dorazí k Dogliani, kdežto Laharpe má jej následovati dne 24. až k Nielle. V Lesegnu také vydává Napoleon i armádní rozkaz ze dne 23. dubna, aby učinil přítrž mnohým přehmatům svých podřízených, hlavně ale překazil plenění.

Napoleon sice stejně jako všichni vynikající vůdcové využítkovával vždy plnou měrou nepřátelského území pro své armády, avšak také ve všech případech spatřoval v plenění nepřípustnou, kázeň mužstva porušující rakovinu. Napoleon sám pravil: „Uvažoval jsem tuze mnoho o tomto předmětu, naskytala se mi začasť příležitost, abych tímto způsobem své vojáky odměnil, kdybych v tom byl spatřoval nějaký prospěch. Avšak nic nepůsobí tak na desorganisaci a úplné zničení armády, jako drancování.¹⁾ Tento názor

---

¹⁾ Mém. de Ste. Hél.

byl také podnětem, že direktoriu rozhorleně píše: „Obnovím zase pořádek nebo zanechám velení nad těmito lupiči.“¹⁾ Ostatně nesrovnávalo se také katanství s vlastnostmi jeho povahy. „Velcí mužové nejsou nikdy bez naléhavé příčiny ukrutnými,“²⁾ řekl sám velmi případně, ač i on byl také neúprosným, když se setkal s odporem aneb když toho vyžadovala jeho politika, leč ani zde nebyla to ukrutnost osobní. Drancování Pavie přerušil po třech hodinách, ježto se mu zželelo obyvatelstva; když při plavbě do Egypta spadl jednotlivec s paluby do moře, tu si Napoleon nedal dříve pokoje, pokud postižený nebyl zachráněn. Všichni, kdož Napoleona blíže znali, souhlasně potvrzují, že v obcování s lidmi nepostrádal jakési blahovůle, pokud jeho zájmy nebyly v sázce, aneb jeho zlost nebyla podnícena. Generál Foy, nesporně nepředpojatý svědek, praví: „Nezaměňujme despotismus, jehož rozhořčení končí na hranicích jeho zájmů, s vášnivou, slepou tyranií. Přirozenost Napoleonova nebyla zlá; viděli jsme, že byl vždy pln shovívavosti ke svým, a že v úči svých nepřátelům nebyl schopen ani vytrvalé ani pronikavé nenávisti.“³⁾

Zatím co francouzské kolony přecházely Pesio, stihl Napoleona ještě dne 26. dubna list Colliho s prosbou o klid zbraní. Napoleon svoluje pod podmínkou, že mu budou vydány dvě ze tří pevností Cuneo, Alessandria a Tortona. Podmínky jsou přijaty a smlouva o příměří podepsána dne 28. dubna; Colli odevzdá Francouzům Cuneo a Tortonu.

Tím byl první oddíl napoleonského polního tažení vítězně uzavřen, a úvahu o něm poskytne nám první a velecenný názor o způsobu a druhu Napoleonova vojevůdcovství. Především je nápadná jistota, se kterou mladý vojevůdce přejímá svou úlohu a s níž ji řeší; žádný částečný neb úplný nezdar nenutí jej, aby se

---

¹⁾ Carrú 24. dubna.

²⁾ Mme de Rémusat Mém.

³⁾ Hist. de la guerre de la péninsule.

erně namáhal, než by dostal za vyučenou, nýbrž hned jeho prvopočátečním vystoupení obráží se mistr, jako tomu bylo i u Alexandra, Hanibala a Karla XII. Jení pochyby o tom, že určité tělesné a duševní vlastnosti musí býti sdruženy, aby se dosáhlo takového úspěchu, leč nesporným jest i to, že se ve válečném umění vyskytují ještě i jiné věci, jež možno neb radno si osvojiti, aby se získal úspěch. Sebe větší duševní napětí nemůže zvrátiti názor, že některé stránky válečného umění jsou povahy řemeslné. „Achilles byl symbolem bohyně a smrtelníka; toť obraz ducha válečných vějířů“¹⁾ vyjádřil se Napoleon. Viděli jsme, jak byl Napoleon, nastupující svou vojevůdcovskou dráhu, řádně připraven, obzvláště italské válečné jeviště bylo již předmětem jeho vážných úvah a poněvadž byl bohatě obdařen oněmi vlastnostmi, jež jsou zárukou úspěchu, byl úspěch jeho nejen zasloužený, nýbrž i nevyhnutelný. Novější doba nám naopak poskytuje na Gambettovi příklad, že sebe pronikavější činorodá síla při nepopíratelném nadání nevynutí si vítězství, chybí-li odborné znalosti válečného řemesla.

Uvažujeme-li podrobně o Napoleonově činnosti, tu oceníme v plné míře jeho předsevzetí a jejich uskutečnění teprve tehdy, když si jasně uvědomíme nebezpečí strategické situace, v němž se ocitla tato armáda při přejímání. Zaujímajíc rozlehlé postavení, rozkládala se na úzkém pruhu územním mezi Ligurskými Alpami a mořem, jejíž jediné, k Marsilii vedoucí spojení bylo silně ohroženo jednak přesilou nepřátelskou v horách, která při postupu přes Col di Tendu mohla Francouze zcela odříznouti, jednak anglickou flotou, která je s moře úplně ovládala. A tato jediná spojovací čára neležela v týlu armády, která by je kryla, nýbrž v prodlouženém směru jejího levého boku, což znamenalo myslitelně nejnepříznivější strategické postavení, jak o tom Napoleon důrazně přesvědčil pruskou armádu r. 1806. A co vykonal Na-

---

¹⁾ Précis des guerres du Maréchal de Turenne.

poleon v této tak nepříznivé situaci? Během tří týdnů jest francouzská armáda soustředěna, jeden protivník poražen a na své spojovací čáry vržen zpět, hlavní město druhého protivníka ohroženo, kdežto francouzská armáda má teď svá zadní spojení ve svém týlu a sice v plné šíři od Saluzza až k moři.

Hned při zahájení této polní výpravy, postřehujeme důležitý příznak, který charakterisuje veškerou Napoleonovu vojevůdcovskou činnost, totiž, jasnou představu o účinku vojenských mass. Jomini, jenž své velkolepé teorie odvodil z výkonů velikého praktika, pravil, že základní pravidlo války ¹⁾ záleží v tomto:

1. Pomocí strategického rozvrhu posunovati massu armády postupně na rozhodující bod válečného jeviště, a sice pokud možno co nejvíce na nepřátelská spojení, aniž bychom vlastní spojení ohrozili.

2. Manevrovati tak, aby tato massa sil uvedena byla v činnost toliko proti zlomkům nepřátelské armády.

Tyto poznatky tanuly Napoleonovi již předtím jasně na mysli; již r. 1794 pravil: „S válečným systémem mají se věci tak, jako s obléháním pevnosti; palbu nutno soustřediti na jediný bod. Je-li průlom učiněn je rovnováha porušena, takže vše ostatní bude marné a pevnost je dobyta . . . . . Své útoky nesmíme rozptylovati, nýbrž soustřed'ovati.“ ²⁾ Když se Napoleon r. 1799 po prvé setkal s Moreauem a bavil se s ním o válečném umění, pravil tento: „Jest to vždycky větší počet, jenž poráží menší.“ „Máte pravdu,“ odvětil živě Napoleon, jest to vždycky větší počet, jenž poráží menší,³⁾ a na objasněnou podotknul: „Když jsem s menšími silami stál proti velké armádě, tu jsem na ni udeřil tak, že po rychlém seskupení své armády vrhl jsem se bleskurychle na některé její křídlo, které jsem porazil. Nastavšího pak nepořádku, jejž tento

---

¹⁾ Précis de l'art de la guerre.

²⁾ Rapport sur la position polit. et mil. des armées de Piémont et d'Espagne.

³⁾ Gohier Mém.

manévr nikdy neopominul vyvolati v nepřátelské armádě, využil jsem k tomu, abych na ni udeřil jinde vždy s plnými silami vůbec. Porazil jsem ji po částech, a vítězství, kterého jsem dosáhl, záleželo vždycky, jak vidíte, v triumfu většího počtu nad menším.“

V uskutečňování tohoto základního pravidla tkví tajemství Napoleona vedení válečného; nejvíce záleží však na tom, abychom bystrým zrakem postřehli vždy bod, kde nutno nasaditi massu, jakož i abychom nadáni byli duševní silou, nedbati vedlejších, ve své podstatě sebe závažnějších okolností při nasazení massy na rozhodujícím bodu. Tato jasnost a důslednost Napoleonových myšlenek tvoří to zvláštní, co vzbuzuje náš obdiv pro Napoleona a přináší užitek našemu studiu. Když Napoleon po skončení této války, již se zde obíráme, dospěl ve svém vítězném pochodu z Italie až do nitra Rakouska, tu se sám o svém válečném vedení vyjádřil těmito slovy: „V Evropě vyskytuje se velmi mnoho dobrých generálů, kteří však vidí tuze mnoho věcí najednou; já vidím pouze jedno, totiž massy; pokusím se o jejich potření, bezpečen jsa, že vedlejší okolnosti padnou pak samy sebou.¹⁾ Zříme tudíž, že ve Vlaších, když Beaulieu zahajuje válečnou výpravu, Napoleon ponechává mu cestu na Janov volnou, Colliho zprvu jen zaměstnává, kdežto sám udeří s přesilou na střed, na Argenteaua; od 11. do 15. dubna poráží nyní všechno, co mu Rakušané vyšlou v ústrety, tedy použitím přesily a sice na rozhodujícím bodu, neboť protivníci nebyli tu pospolu, a jelikož záleželi z různých národů, bylo nejúčinnějším vsunouti se mezi ně a tím je rozdvojiti. Tato na správném ocenění lidských vztahů založená rozvaha při boji se spojenci se osvědčila, jak dokazují ještě jiné podobné příklady, jež podávají válečné dějiny; jinak a účelněji počínali si Prusové, opustivše dne 17. června 1815 od svého spojení na Wawre, dali se dne 18. na pochod k Belle-Alliance, což podává skvělé vysvědčení pro

---

¹⁾ Berthezène, Souvenirs milit.

Gneisenauovo nazírání na stav věcí, jakož i pro Blücherovu rozhodnost.

Po porážce a ústupu Beaulieua jeví se rozhodujícím bodem armáda Colliho, a neprodleně obrací se francouzský vojevůdce s přesilou proti ní, učiniv pouze přímá opatření proti Rakušanům. Od 16. dubna operuje Napoleon jen proti Collimu, jenž po sedmi dnech prosí o klid zbraní. Pozoruhodným jest, že Napoleon vida nečinnost Rakušanů, stahuje oddíl vojska proti nim ponechaného neustále k sobě a svým postupem se ustavičně od nich vzdaluje. Jeho cílem bylo míti vždy, pokud toho poměry připouštěly, své síly pohromadě dotud, dokud se ještě bojovalo, neboť „nutno se rozejíti pro zásobování, ale spojití se k zápolení.“¹⁾

Takto ukazuje nám jasně jednak to, oč běží ve válce, jednak odhodlané uskutečňování správně pojatého rozhodnutí.

K tomu přistupuje pečlivé uspořádání zásobovacích poměrů, prozíravá záštita jeho základny, neúnavná osobní činnost, přísná bdělost nad vojenskou kázní, a ze souhrnu toho uděláme si představu o dokonalosti Napoleonově, jakou nám nepodává žádný z novějších vůdců hned při zahájení své válečné dráhy.

Sotvaže dosaženo bylo prvního úspěchu při vyloučení jednoho protivníka ze hry, Napoleon obrací již svůj zřetel k odpůrci druhému. Příznačným je zjev, že jakmile si získal příznivý číselný poměr k tomuto odpůrci, začíná žádati direktorium o posily a o součinnost alpské armády; byl si patrně vědom opotřebování sil, jež nutně způsobí další velkolepá ofensiva, jež mu tanula na mysli. Počáteční úspěch stupňoval jen ještě jeho nároky na další úspěchy, a v důsledku toho chtěl ještě větší síly uvést v pohyb. Také tato neúnavnost v úspěchu, toto úsilí, vytyčovati si vždy další a další cíle je příznakem vojevůdcovské povahy.

Po Colliho nabídce klidu zbraní dne 23. dubna postupuje Napoleon především dále na Turin, aby Pie-

---

¹⁾ Rapport sur la pos. etc.

montským důrazně a názorně vstípil nutnost povolnosti. Ježto tito couvají dále bez odboje, přechází Napoleon dne 27. dubna Šturu. O pobytu Rakušanů nemá žádných určitých zpráv, což jej však nikterak neznepokojuje, poněvadž se musí každým způsobem s nimi setkat při pochodu do Lombardie, a sotvaže je klid zbraní uzavřen, podává tuto zprávu: „Zítra potáhnu proti Beaulieumu, donutím jej k ústupu za Pád, načež neprodleně postoupím za ním přes řeku a doufám, že do měsíce budu v horách Tyrolska, vyhledám rýnskou armádu, abychom společně přenesli válku do Bavorska.“¹⁾ Téhož dne, 28. dubna, vydává Napoleon rozkazy, týkající se jednak zřízení posádek v dobytých a převzatých místech k zajištění své základny, jednak aby se armáda hnula pochodem na východ v povšechném směru na Tortonu. Jako posily povolal Napoleon přes Cuneo z Alp divisi Macqartovu a Grenierovu, a po odečtení vzadu ponechaných posádek zbývá mu nyní pro operace 35.000 mužů. Beaulieua odhaduje správně na 26.000.

Učiniv marný pokus zmocniti se Tortony a Alessandrie k získání opěrných bodů v prostoru vpravo od Pádu, Beaulieu ustupuje před blížícími se Francouzi, dne 1. května u Valenzy za Pád a dne 2. pak na Agognu. Napoleonův hlavní stan mešká toho dne v Bosco, Augereau jest u Frugarola, Laharpe u Rivolta, Massena u Castellazza; Serurier následoval ve vzdálenosti denního pochodu a stojí v Albě.

Z toho je zřejmo, že francouzský vojevůdce byl již v okamžiku uzavření příměří s Piemontskými odhodlán přikročiti neprodleně k opanování celé Lombardie, a aby nepříteli oklamal, dal do smlouvy o příměří vložiti odstavec, že francouzské armádě zůstaveno na vůli překročiti Pád u Valenzy. Když Beaulieu vlezl nyní do této pasti, byl Napoleon ihned pohotov, aby této jeho chyby využítkoval a Pád překročil na místě ležícím dále na řece, aby tak nejen obsadil rozsáhlejší

---

¹⁾ Direktoriu. Cherasco 28. dubna.

území, nýbrž i současně objevil se v boku a zádech Rakušanů a obešel jejich obranné úseky na Agogně, Terdoppiu, Tessinu a Lambru a konečně aby přechod vyvolal překvapení, jež by provedení tohoto plánu usnadnilo.

Dne 3. května nařizuje Napoleon z hlavního stanu v Tortoně vytvoření 4 granátnických a 2 karabinických praporů, které mají býti připraveny k pochodu dne 5. května. Toto vybrané vojsko má se překvapujícím způsobem zmocniti zvoleného bodu pro přechod. Napoleon pokračuje mezitím v klamání Rakušanů. Dne 4. května pošle svou armádu vpřed na Castelnovo, Sale, Bassignano proti Pádu; předešlý den píše guvernérů v Allessandrii,¹⁾ že se co nevidět objeví jedna divise před Valenzou, aby tam překročila Pád. Veškerý styk s levým břehem se přerušuje a veškeré plavební pomůcky se zabavují. Avšak současně soustřeďuje se nově utvořené elitní oddělení u Casteggia a podřizuje se velení generála Dallemagnea. Tamtéž vyšle se 5. května 1.500 mužů jízdy a 6 děl, kdežto armáda vykoná posun vpravo podél Pádu.

Všechna tato nařízení nasvědčují, že Napoleon počítal převahu nad svým protivníkem jak v pojetí situace, tak i svou pevnou vůlí; on diktoval nepříteli zákon jednání a byl si plně vědom, že si bude dle něj počínati a dopustí se předpokládané a vsugerované chyby. Toto vědomí duševní převahy, tato nejsilnější záruka vítězství, naplňovala vždy Napoleona. Uzříme, jak též u Slavkova, rovněž působením svých operací, nutí přímo protivníka k chybě, jak určitě předpovídá tuto chybu a zároveň určuje i způsob, jakým z ní bude těžiti. Naskytá se arciť také otázka, zdali tento pocit převahy, přirozeně neustále stupňovaný, nezpůsobí posléze úplné podceňování každého protivníka, což by musilo vyvolati osudné chyby, které se pak mají k chybám Beaulieua, Brunšvika, Macka a Massenbacha právě tak, jako prostopášnost k nemohoucnosti, leč

---

¹⁾ Rytíři Solarovi. Bosco.

přece stejně končí; neboť, jak Napoleon sám na ústupu z Moskvy pravil: „Přemíra zvyklosti v úspěších připravuje často velké nezdary.“¹⁾ Aneb nezračí se toto, z vědomí převahy vyvěrající podceňování odpůrce i v tom, že se Bedřich Velký odvážil svěsti rozhodnou bitvu u Kolína s 34.000 muži proti 53.000, nebyla to tatáž zpupnost úspěchu, která Karla XII. přivedla na bojiště u Poltawy, a jež také asi Alexandra již zachvátila, a která Napoleona tak dlouho v Moskvě zdržovala, a která mu ještě dne 12. října 1813 vnukla výrok o bojišti u Lipska: „Budu bojovati potud, pokud chci. Oni se nikdy neodváží, aby na mne udeřili,“²⁾ a která ho konečně dne 18. června 1815 neústupně odvracela od myšlenky na příchod Prusů?

Bedřich čerpal z událostí poučení. Hned po Kolínu Čechy opustil, a nejen to, zřekl se i myšlenky, aby v následujících válečných letech diktoval mír na valech Vídně; tak musil jednati král, neboť Napoleon dí: „Králi . . . . . musí býti účelem nikoliv vítězství, nýbrž jeho následky.“³⁾ Poněvadž ale generálův cíl má býti právě vítězství, bude pro nás vojíny vzorem Napoleon. „Stůj!“ toto heslo, jež měl suverénem se stavší Napoleon sám na sebe zvolati, bude vojínům připomínati státní moc, kdežto směrodatnou zůstane vždy vedoucí válečná idea — bezvýhradné potření protivníka. V důsledku toho hodláme tu pokračovati v tom, abychom čerpali poučení z příkladu toho, jenž, pokud se cítil pouze vojínem, byl vždy pouze touto ideou ovládán, a to v té míře, že ještě r. 1814, když už byl přesilou zatlačen až k hradbám hlavního města, po šťastném náporu a Champaubertu zvolal: „Docílíme-li zítra podobného úspěchu proti Sackenovi, jakého jsme získali dnes proti Osulvěvu, covne nepřítel za Rýn rychleji než sem přišel a já se dostanu ještě jednou na Vislu.“⁴⁾ Vojevůdci sluší také sebevědomí, taká

---

¹⁾ Ségur, Hist. de N. et de la grande armée. V Orše.

²⁾ Marmont Mém.

³⁾ Mém. de Ste. Hél.

⁴⁾ Marmont Mém.

obrazotvornost, vystihující krajní hranici každého úspěchu.

Dne 6. května zahajuje Napoleon pochod na Piacenza. Dallemagne přibude ke Castellu San Giovanni, Augereau k Broni, Laharpe a jízda pod Kilmainem k Stradelle, Serurier stojí dosud před Valenzou a Massena u Sale. Napoleon dí v této situaci: „Pohne-li můj pohyb na Piacenzu Beaulieua k vyklizení Domelliny, přejdu (Pád) klidně u Valenzy. Nezví-li Beaulieu do 24 hodin ničeho o mém pochodu na Piacenzu a naleznou-li lodě a vorový material v tomto městě, překročím řeku v noci.“¹⁾ Aby z obou křídel docházející zprávy dostal rychleji, ponechal Napoleon svůj hlavní stan prozatím ještě v Tortoně, než není vyloučeno, že tu při tom spolupůsobila ještě i jiná okolnost. Poněvadž se přechod u Piacenzy zdál pravděpodobnějším a zdar jeho závisel na překvapení, pokládal Napoleon správně za účelnější, ponechati svůj hlavní stan co možno nejdéle poblíž Valenzy, aby Rakušany tím více utvrdil v jejich bludu. Jest to jedno z mnohých bezpečnostních opatření, která Napoleon nikdy nespouštěl se zřetele, běželo-li o to, aby se odpůrci začlonil zahájený pohyb. Pěkný příklad toho druhu uzmáme v r. 1805, kdy Napoleon zcela klidně mešká ještě v Paříži, načež ubírá se do Štrasburku čelem proti průsmykům Černého lesa, zatím co jeho armáda vykonávala přípravné pohyby k velkolepému obchvatu na Illeře stojících Rakušanů.

Ježto objasňování těchto poměrů skončeno bylo teprve dne 6. května, nebylo lze, když bylo rozhodnuto pro Piacenzu, uskutečniti přechod již v noci, nýbrž až 7. května ráno. Napoleon nařizuje z Tortony večer dne 6. května: Massena postoupí dne 7. května k Bogheře, Laharpe hne se o 5. hodině a potáhne ke Calendascu, Augereau v 6 hodin ke Castellu San Giovanni, Dallemagne o 4. hodině k Borgo San Antonio. Napoleon odeběře se k San Giovanni a nařizuje,

---

¹⁾ Direktoriu. Tortona 6. května.

aby se večer vykonala obhlídka pádského břehu a opatřily se lodě. Dallemagna dá se na pochod dne 7. května o 4. hodině ranní a jeho oddělení, při němž jest i vrchní velitel, dorazí v 9 hodin k Piacenze. Na protějším břehu Pádu ukazuje se jen slabý oddíl rakouské jízdy, asi 150 koní. Vida to, a přesvědčen jsa o možnosti přechodu, zasílá Napoleon neprodleně všem svým podvelitelům rozkaz, aby urychlenými pochody sem postoupili. Dallemagne zahajuje ihned přechod, a o 2. hodině odpolední stojí jeho oddělení na levém břehu. Podnik se zdařil a Napoleon posměšně praví: „Beaulieu není sebe mocen, jest dosti špatný počtář, vleze vždy do pasti, jež se na něho nalíčí.“¹⁾ Laharpeova divise byla první, která přešla řeku.

Francouzové utkali se ještě téhož dne s předvojem Beaulieuovým. Týž vyslal totiž dne 4. května generála Liptaye s 5.000 muži směrem po Pádu, aby chránil jeho břeh, kdežto sám táhl za ním dne 6. přes Groppello. Generál Liptay přibude dne 7. května k Guardamiglii a zatlačí Francouze až k Pádu. Avšak Napoleon, jenž má nyní dostatek vojska na levém břehu, postoupí dne 8. května o jedné hodině polední vpřed a odrazí nepřátelské oddělení, které zaujalo postavení u Fombia, zpět na Pizzighettone, a částečně je rozpráší. Laharpe jest večer v Codogno, Dallemagne postoupí k Pizzighettone. V noci vrazí k 10. hodině nové, po silnici od Casalpusterlenga táhnoucí rakouské oddělení na Laharpeovy přední stráže a odrazí je zpět, načež jest však samo odraženo; na zprávu, že Francouzové překročili Pád, vyslal Beaulieu v poledne toto oddělení co nejrychleji z Belgiosa. Laharpe v této srážce padl a jeho divise přechází na Menarda. Byv zpraven o těchto událostech, hledí Napoleon klidně vstříc postupu těchto roztržštěných sil a toliko podotýká: „Beaulieu hodlá snad svěsti bitvu, neboť tento člověk má odvahu zběsilosti, nikoliv však věhlasu.“¹⁾

---

¹⁾ Carnotovi. Piacenza 9. května.

Beaulieu také skutečně hodlal podniknouti všeobecný útok, k němuž vydal rozkazy večer dne 8. května; když ale došly zprávy o dalších událostech, nahlédl, že síly jeho nejsou soustředěny pro bitvu, a v důsledku toho záhy po půlnoci rozkaz k útoku odvolal a dal se na ústup za Addu. Beaulieu zaujme nyní postavení u Lodi. Napoleon používá dne 6. května ještě k tomu, aby divise Massenova a Augereauova dokončily svůj přechod, načež obě posune vpřed na Lodi. Augereau přibude k Borghettu, Massena ke Casalpusterlengu, Dallemagne, jenž mu bude podřízen, k Zorlescu, Menard vystřídá tohoto v Maleu před Pizzighetone. Napoleon opouští v noci Piacenzu a dorazí 10. ve tři hodiny ráno do Casalpusterlenga, načež ihned posune Dallemagnea kupředu na Lodi, a když tento shledá místo obsazené, přitrhne sem Napoleon sám s divisí Massenovou a Augereauovou.

Beaulieu pokračoval nepřetržitě ve svém ústupu na Cremonu a ke krytí Lodi zůstává pouze oddělení 7.000 mužů, kteří jej pak měli následovati jako zadní voj. Napoleon přibude k městu o 11½ hodině dopoledne, vypudí odtud Rakušany a odpoledne po 6. hodině utvoří pak onu hustou kolonu, která po předchozí činnosti dělostřelectva podnikne kolem 7. hodiny útok na most s překvapující rychlostí a neodolatelnou silou. Tento výkon, jež Napoleon sám označil jako nejodvážnější čin polního tažení vůbec byl tím, co vnuklo mu neochvějnou důvěru ve vlastní hvězdu štěstí. Ještě na Sv. Heleně pravil: „Vendemiaire, a dokonce ani Montenotte nepřiměli mne ještě k tomu, abych se pokládal za nějakého zvláštního jednotlivce. Teprve po Lodi mi napadlo, že by ze mne pořád ještě mohl býti směrodatný herec na našem politickém jevišti; tenkrát vzňala se první jiskra velké ctižádnosti.“¹⁾

Na objasnění toho, že tento úspěch naplnil jej tak silnou důvěrou, nutno uvážiti jeho domněnku, že se při hájení přechodu u Lodi střetne s celou rakouskou

---

¹⁾ Mém. de Ste. Hél.

armádou; ovšem že také ještě na sklonku zápasu měl za to, že skutečně porazil její hlavní voj. Byť i nyní bylo známo, že tomu tak nebylo, přec nás také vítězství u Lodi poučuje, že ve válce odvážné předsevzetí doprovází začasné neočekávané štěstí. Při pouhé rozvaze nebylo by vlastně naděje ve zdar, nicméně ale podjal se ho Napoleon odhodlaně, a hle u Lodi nasetkává se Napoleon ani s hlavním vojem Rakušanů, ani s pevným úmyslem přechod ten za všech okolností zameziti. Naskytala se sice možnost, aby se překážka zdolala obchvatem, leč Napoleon jí nedbá, obávaje se přílišné ztráty času, neboť byl téhož mínění jako Gneisenau: „Strategie jest nauka, záležející ve využití času a prostoru. Tohoto nejsem tak žádostiv jako prvního: Prostoru lze opět získati; ztraceného času již nikdy.“¹⁾

Napoleon se dne 10. května celkem od Lodi nehýbe, jenom jakýsi oddíl vysílá kupředu na Cremonu a Milán; běží mu především o to „stíhati Beaulieua a těžiti z jeho omráčení, aby jej znovu porazil.“²⁾ Přesvědčiv se, že Rakušané ustoupili na Pizzighettone, Napoleon hne se tam pochodem časně ráno 12. května; Massena s Dallemagnem postupují po levém břehu Addy, Menard učiní útok na pravém břehu, Serurier, jenž mešká dosud v Piacenze, má pokud možno podporovati Menarda. Augereaua stihne během dne 12. rozkaz, aby následoval přes Cremu a Pizzighettone. Než Francouzové nezastihnou zde již Beaulieua, jenž soustřeďuje v ten den své voje u Cremony, aby pak odešel na Oglio. Pizzighettone kapituluje dne 13. května po kratším odstřelování.

Dospěv nyní k názoru, jednak že Beaulieua, jenž ustupuje dále k Mantově, nelze již dostihnouti, jednak že mu však také od něho nehrozí prozatím žádné nebezpečí, ustanoví se Napoleon na tom, že dokonale opanuje získané území; k tomu konci vysílá Massenu

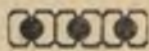
---

¹⁾ Steinovi. Dammartin Le St. Pere, 27. ledna 1814.

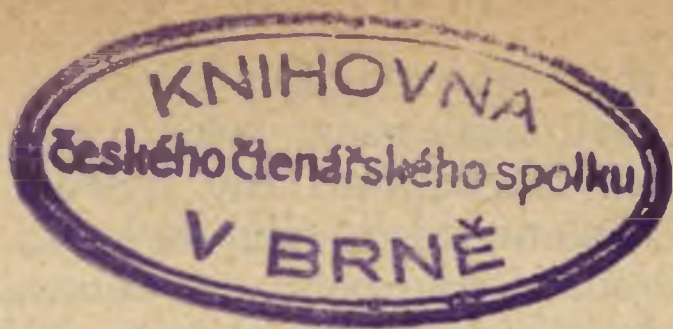
²⁾ Carnotovi. Lodi, 11. května.

do Milána, Augereaua do Pavie, Seruriera ponechává u Piacenzy, kdežto Menarda u Codogna a Pizzighetone. Napoleon sám koná dne 15. května slavnostní vjezd do Milána, takže tím, totiž opanováním Lombardie byl sedmnáctého dne od zahájení operací ukončen druhý oddíl polního tažení.

H l a v a III.

MANTOVA. WURMSEROVY VYPROŠŤOVACÍ POKUSY

Dne 4. května, v okamžiku, kdy nesporný úspěch tak skvělým způsobem korunoval Napoleonovy plány vůbec, došla ho v Lodi nařízení jeho vlády, že má budoucně při vstupu alpské armády do Italie, sdíletí vrchní velení s Kellermannem. Tento řídití bude polní výpravu na levém břehu Pádu, kdežto on, Napoleon, má se především dáti na pochod proti Římu a Neapoli.

Napoleon bez váhání prohlásil, že za těchto okolností bude nucen složití armádní velitelství. Vše, co po té stránce uvedl, je velmi přiléhavé. „Řídil jsem polní tažení, aniž bych se byl s někým radil, nevykonával bych nic kalého, kdybych se měl přizpůsobovati mínění jiného . . . Každý válčí svým způsobem. Generál Kellerman je zkušenější a bude válčiti lépe nežli já, kdežto oba dva pospolu povedeme válku zcela špatně.“¹⁾ — „Ostatně mám za to, že by bylo lepší, aby byl jediný špatný generál než dva dobří generálové. S válkou má se tak, jako s vládou; obé jest věci taktu“²⁾ a míní, že rozhodnutí, jež direktorium teď učiní o vrchním velení bude závažnější, než 15.000 mužů posíl, jež snad Beaulieu může zatím získati.

Jak si zde počínal Napoleon, tak by musil v podobném případě jednati každý vojevůdce. Kdo se cítí povoláním k vrchnímu velení, ten musí také žádati,

¹⁾ Direktoriu. Lodi, 14. května.

²⁾ Carnotovi. Lodi, 14. května.

aby se mu věnovala plná důvěra; ovšem, že ve válečných dějinách jsou vzácné příklady vůdců, kteří postrádali sebezapření tou měrou, aby odmítli vynikající velení, které jim bylo za určitých výhrad propůjčeno. Možné pohromy odnese pak důvodně pověst jednotlivců, kteří zlákáni leskem vysoké hodnosti přijali ji, aniž by si byli zároveň zajistili úplnou svobodu ve svých výkonech. Příklad toho vidíme na Bazainovi dne 12. srpna 1870, kdežto pěkný vzor opaku poskytuje Blücher dne 11. srpna 1813. Ostatně Napoleon sám ve svých „Pamětihodnostech“ věnuje této otázce delší úvahu, v níž co nejurčitěji prohlašuje, že generál v čele armády smí uskutečňovati jen takové plány, s nimiž sám je srozuměn, a výslovně uvádí: „Každý vrchní velitel, jenž se uvazuje v provedení plánu, jejž pokládá za chybný a škodlivý, jest vinen; on musí činiti námitky, usilovati o změny a posléze spíše žádati o své propuštění než státi se nástrojem zkázy svých bojovníků.“¹⁾

A toto vrchní velení, které hodlali teď Napoleonovi přistříhnouti, řídil neobyčejně pevnou rukou a vykonával je za nejobtížnějších okolností. Při převzetí armády strádala tato nedostatkem všeho druhu, a prostředek, jímž se snažila tomuto nedostatku odpomoci, totiž plenění, bylo — jak jsme viděli — nebezpečnější, než zlo samo. A přes to tato vítězství, tyto výkony na pochodech. Zjev ten nasvědčuje, že věhlasný vůdce dovede zvítěziti, ať jest podstata jeho zástupů jakákoli, a Jomini dí pravdu, praví-li: „Mám za to, že kdyby byl Napoleon velel sebevyškolenějšímu vojsku, že by byl přece nevykonal více, tak jako by byl Bedřich nevykonal méně za opačného předpokladu.“²⁾

Závažnější než jakost vojína je hodnota podvelitele, „neboť jsou to důstojníci, kteří bitvy vyhrávají a činí

---

¹⁾ Mém. Observations sur les campagnes de 1796 et 1797.

²⁾ Traité des grandes operations mil.

je vítěznými.“¹⁾ V tom ohledu setkal se Napoleon s příznivými poměry; jeho podvelitelé byli mladí, ctižádostiví, podnikaví a při tom přece již ve válčení obeznalí. Avšak také jednu nesnáz převzal zde nádavkem při koupi. Přibyv k italské armádě, setkal se v jejich řadách s muži, kteří se stali jeho podřízenými a jejichž válečné činy byly vojsku tuze známy, a kteří měli za to, že si s ním v odvaze, nadání a způsobnosti k velení v ničem nezadají; jeho jmenování vzbudilo úžas, jakož i závist. Prostopášný, hrabivý, leč ctižádostivý a jako vůdce zástupů neporovnatelný Massena; lehkomyslný, chlubný, avšak také srdnatý a obratný Augereau; strohá, vysoká postava ve službě zběhlého Seruriera; prostý zdatný Laharpe; neúnavný Steingel, vzor generála předvoje, toť soubor mužů, vynikajících již zběhlostí ve válce, ačkoliv dosud stáli v plné mužné síle, neboť se tehdaž smýšlelo tak, jak to brzy po té Napoleon sám vyslovil: „Nenechati člověka zestárnouti, jest nejvýznačnějším uměním vlády.“²⁾ Mezi tyto muže vstoupil nyní jako vrchní velitel malý, chorobně vyhlížející, ještě ani ne 27 roků starý Bonaparte, mladší tedy každého z nich, kteří znali jej sotva jako zdatného velitele dělostřelectva.

Leč tento mladý vůdce přinášel s sebou pevné přesvědčení, že jest nezbytně nutno, aby se na jedné straně bezpodmínečně poroučelo, kdežto na druhé straně, aby se bezpodmínečně poslouchalo. On byl toho názoru, že „nedržíme-li se v mezích svého práva, vnášíme tím do celku jen zmatek.“³⁾ Třebaže opozičníci rázu Serurierova, Kilmaineova, Vignolleova reptali, úspěch se přece dostavil, a Napoleon při tom jedva uštěpačně prohodil: „Postavení generálů jest po bitvě choulostivější než před ní, ježto spatřují, že

---

¹⁾ Rapport du Gén. Clarke au Directoire. Milán 7. prosinec 1796.

²⁾ Carnotovi. Verona, 9. srpna 1796.

³⁾ Pilleovi, Nizza, 16. června 1796.

ač mohli učiniti toliko jedin é rozhodnutí, jsou potom kritisováni všemi těmi, kdož se rozhodli jinak,“ ¹⁾ a kdyby byly námitky pronikly až k jeho sluchu, tu by je suše odbyl, neboť „nesluší se těm, kteří jsou mimo ohnisko stroje, posuzovati správnost operací.“ ²⁾ Marmont, jenž spolu s Junotem a Muratem byl toho času pobočníkem vrchního velitele, praví o něm: „Bonaparte počínal si hned od svého příchodu jako muž k panování zrozený. Tak i těm nejméně chápavým bylo jasno, že by si dovedl zjednati poslušnost,“ a Duroc vyprávěl svému příbuznému de Pradt, že Napoleon už tenkrát držel své generály a každého jednotlivce v patřičné vzdálenosti od sebe, tak jak to později činil vždy ve středu svých gard v Louvre. Tím si také dovedl zjednati respekt do té míry, že během celého polního tažení nevyskytl se ani jediný vyložený příklad osobního vzepření se podvelitelů proti jeho pravomoci, ani úchylek od jeho rozkazů; význačný to příznak pravého vojevůdce.

Srovnáme-li ostatně přísný a přesný ráz jeho rozkazů a bezpodmínečnou poslušnost, již vyžadoval, s jeho nikterak ukázněným chováním pokud byl poručíkem, tu nutno podotknouti, že k velení nejzpůsobilejší mužové začasť velmi neradi se podrobují poslušnosti, a v důsledku toho dí sám Napoleon: „Nevěřím průpovědi, že ten, kdo chce poroučeti, musí uměti poslouchati.“ ³⁾ Tato zkušenost znesnadňuje v dobách míru nesporně úlohu těch, kdož jsou povoláni povyšovati důstojníky na důležitější velitelská místa, ježto poslušnost musí se přece žádati, kdežto zase sklon k nepoddajnosti může býti příznakem silného neoblomného ducha.

V důsledku Napoleonových námitek vzdalo se direktorium již 21. května svého nepodařeného záměru rozdělití vrchní velení. Zatím se francouzský voje-

---

¹⁾ Letourneurovi. 6. května 1796.

²⁾ Berlierovi. 2. července 1794.

³⁾ Josefovi. Finkenstein, 5. května 1807.

vůdce, jenž svému vojsku dopřává jen několik dnů nutně potřebného odpočinku, zanáší organisací správy dobytých krajin, aby měl při dalším postupu zabezpečený týl. Než přece již dne 19. května vydává rozkazy k obnovenému pochodu k Addě, a dne 23. nařídí pak další postup proti Ogliu: předvoj, Kilmaine (5 praporů granátníků, 3 prapory karabiníků a 1600 koní) vytrhne o čtvrté hodině ranní dne 24. května, postupuje k Soncinu a obsadí přechod přes Oglio, ostatní divise vyrazí vesmés o 5. hodině ranní a táhnou pochodem, Augereau z Cassana k Fontanelle, Massana z Lodi k Affanengu, Menard z Codogna k Seresině, Serurier z Cremony ke Cassabuttanu. Hlavní stan přibude do Cremy.

Sotva že tam Napoleon příštího dne 24. května dorazí, stihne jej zvěst, že mezi venkovským obyvatelstvem Lombardie vypuklo povstání, jež zachvátilo také Milán a Pavii. Neprodleně píše tužkou lístek Berthierovi, aby vyslal 3 prapory, 2 pluky jízdy a 4 děla do Milána, kamž sám předem spěchá, a ještě téhož dne večer přibude; dne 25. vynese trestní rozsudek po soudě a odtáhne pak do Pavie, kamž vniklo asi 8.000 ozbrojených venkovanů, kteří pak menší francouzskou posádku donutili, aby se vzdala. Napoleon objeví se dne 26. května před branami, a potřeb pokusy odboje, vynutí si vstup do města, kdež pak káže množství povstalců porubati, velitele posádky, jenž se byl vzdal, zastřeliti, a pak město zapáliti a po několik hodin drancovati. Tato rychlá rozhodnost a výkonnost, tato bezohlednost ve volbě prostředků jest také jednou složkou jeho úspěchů. Po těchto činech pospíšil pak zase za svojí armádou, která zatím ve smyslu jeho nařízení postupovala dále na Brescii.

Armáda přešla Oglio dne 25. května, a na svém pochodu přibyli: Kilmaine do Brescie, Massena do Casaglie, Augereau do Baitelly, Serurier do Quinzanella. Tam stanula armáda dne 26. května. Pospíšiv zase za armádou, Napoleon stihne ji u Sonina dne 27. května, načež ji nazítří časně ráno posune vpřed

k Chiese, majíc předvoj předsunutý za řekou až k Lonatu; tento předvoj a k Salu vyslaná polobrigáda mají buditi zdání, že Napoleon hodlá kolem Gardského jezera zabočiti na sever do Tyrol, a k tomu konci právě také zdržuje poněkud pochod pravého křídla Serurierova, kdežto sám mešká u Ghedi. Teprve dne 29. května dorazí Serurier taktéž k Chiese u Mezzana, Augereau ji v ten den překročí a přibude do Desenzana, Massena stojí u Montechiara, kdežto Kilmaine táhne ke Castiglione. Celá armáda vytrhne dne 30. května o 2. hod. ranní, aby si vynutila přechod přes Mincio u Borghetta. Kilmaine postupuje tam jako předvoj přímo, ostatní sbory zastaví se ve vzdálenosti 1 až 1½ míle odtud, jsouce pohotově; Napoleon sám doprovází přední voj.

Beaulieu se rozhodl, že bude hájiti čáry mincioské. Přes to, že sám na sobě tak pronikavě vyzkoušel účinky napoleonské strategie, přece vše to ještě nestačilo, aby pochopil její tajemství, „rozděliti se pro výživu a spojení se k zápasu.“ Ježto Napoleonův posun vlevo podnítil jeho obavu o Tyrolsko, rozestavil své pluky prozatím takto: 9.000 mužů u Peschieru, 6.500 u Valeggia, 3.500 u Goita, kdežto v Mantoně a v okolí bylo 11.000 mužů. Když ale potom odhodlal se k zahájení přechodu Mincia, tu svých 19.000 mužů, pokud nebyli zaměstnáni u Mantony, rozdělil dosti stejnoměrně podél 4½ míle dlouhé tratě Mincia, a to od této pevnosti až k Peschieře. Napoleonova kom-
batantní síla činila 28.000 mužů.

Je pochopitelno, že při soustředění sil Napoleových a při rozdělení sil Beaulieu-ových prolomil Napoleon tuto čáru pouhým pochodem na Valeggio. Napoleon tím příkladně potvrdil pravidlo, že „strategické umění záleží v tom, abychom na rozhodující bod operační čáry přivedli pokud možno největší massu sil.“¹⁾ Po rozumu jeho příkazů přibude Kilmaine s předvojem o 7. hodině ranní před Borghetto, zažene

---

¹⁾ Jomini, *Traité des grandes opérations mil.* III. 389.

neprátelské přední stráž, a o 9. hodině překročí jeho granátníci brodem řeku. Kolem poledne zatlačí početně slabší obránce levého břehu zpět na Valeggio, tito ustupují dále na Castelnovo. Napoleon se teď ustanovuje na tom, že se obrátí proti nejbližší stojícímu a u Castelnovo se shromáždějícímu pravému křídlu Rakušanů, aby je zatlačil od Tyrol, pravděpodobně však soudil, že se tam setká s hlavním vojem Beaulieuovým.

V důsledku toho stane Kilmaine prozatím u Valeggia a kryje přechod Massenův, kdežto Augereau, jenž zatím přešel už řeku, postupuje podél Mincia na Peschieru. Augereau přitrhne k této pevnosti o 5. hodině, načež ji obsadí, aniž by se mu však podařilo, ustupující Rakušany odříznouti od silnice do Tyrolska. Kilmaine, když Massena po přechodu stanul soustředěn u Valeggia, byl rovněž kolem 5. hodiny poslán vpřed po silnici ke Castelnovo. Serurier jest ještě pozadu na levém břehu u Quidizzola. Hlavní stan jest ve Valeggiu.

Augereau a Kilmaine postupují příštího dne ráno na Castelnovo a doufají, že tam budou ještě Rakušané, aby na ně udeřili; Massena vyslán jest k Villafraunce, aby napadl nepřítele, kdyby tam snad stanul; Serurier povolán bude přes Mincio k Valeggiu. Beaulieu však ustoupil v noci nejkratší cestou za Adyži a též pluky jeho levého křídla tam ještě včas dorazily, takže Rakušané táhnou pak podél této řeky do Tyrol, kdežto Napoleon, osmý den po odchodu od Addy, může vítězně prohlásiti: „Tak jsou tedy Rakušané úplně zahnáni z Italie. Naše přední stráž stojí na německých horách.“¹⁾

Napoleonův pochod přes Brescii k Chiese měl především vzbuditi domněnku, že hodlá zabočením vlevo vniknouti do Tyrol, právě tak, jako Massenova a Serurierova zastávka před Valenzou měla vyvolati zdání, že nemá v úmyslu odtáhnouti vpravo na Pia-

---

¹⁾ Direktoriu. Peschiera, 1. června.

cenzu. Podobně jako na Pádu obrací se Napoleon poté rychle k bodu pro přechod zvolenému, aniž by roztríštění Rakušané měli dosti času, aby se mu s dostatečnými silami postavili na odpor. Rychlost, s kterou také zde zase přivodí rozhodnutí charakterisuje vůdce, jenž pravil, že ve válce rozeznává pouze dvě věci: „Dvanáct mil denně vykonati, bojovati a pak klidně tábořiti.“¹⁾ Nutno si ovšem také uvědomiti, že těchto dvanáct mil denně bylo třeba vykonati vždy v tom nejpůsobivějším směru, jak to činil Napoleon, neboť „tajemství války netkví nikdy v nohách, nýbrž v hlavě, která uvádí je v pohyb; třebaže armáda vykonávala během celého polního tažení urychlené pochody, bude přece poražena, je-li směr těchto pochodů nesprávný.“ Zde na Minciu na př. nebylo lze opakovati obchvatný manévr pádský, poněvadž strategické křídlo Rakušanů kryto bylo proti obchvatu značnou překážkou, vytvořenou jezerem Gardským, takže Napoleon v důsledku toho nesměl si počínati jako na Pádu, nýbrž mohl voliti bod pro přechod pouze ve frontě samé. Jsa jednou za Minciem, Napoleon pokouší se ihned o obnovení nejpůsobivější operace, o zatlačení nepřítele od jeho čáry ústupu a k tomu konci pošine Augereau k Peschierě, kdežto sám snaží se protivníka zadržeti útočením na Villafrancu a Castelnuovo. Protivník ujde tomu jen tím, že úplně odstoupí, že tedy prohraje celé polní tažení.

Po vypuzení Rakušanů z horní Italie přikročuje Napoleon k dalším operacím k zajištění výboje. Zde musí míti na zřeteli tři okolnosti. Další pozorování silnic, po nichž Rakušané odtáhli, aby zavčas mohl čeliti jejich návratu, dobytí Mantovy, aby si dokonale zajistil držení horní Italie a v úplné minčioské čáře získal další základnu a vynutil co možno nejvýhodnější mír s Římem a Neapolskem. O tomto posledním uvažoval Napoleon jen proto, že to odpovídalo tužbám direktoria. Jak jsme shora viděli, chtělo direktorium

---

¹⁾ Jomini, *Traité etc.* III. 376 I. 297.

z této záležitosti učiniti dokonce hlavní operaci a postavit ji na roveň polní výpravě v horní Italii. Napoleonovi se podařilo, že zároveň s podržením vrchního velení snížil vlastní význam této operace na věc zcela vedlejší. Direktorium počínalo si tu jako „mnozí dobří generálové v Evropě,“ neboť „vidělo mnoho věcí najednou;“ Napoleon však viděl pouze jedno, zástupy, totiž Rakušany, a budou-li poraženi, odpadnou pak vedlejší věci, Řím a Neapol, samy sebou.

Po porážce Rakušanů pokládá Napoleon za možné vyhověti tužbám vládním ve věcech podružných a přikročuje nyní k novému rozčlenění své armády, k níž dorazily v ten čas i posily od alpské armády. Massena obdrží 18.000 mužů (včetně jemu přidělených 5.000 mužů divise Sauretovy) zároveň s rozkazem, aby dobyté území kryl proti Rakušanům; své oddíly o třech polobrigádách má postavit u Sala a Monte Balda, tedy západně a východně Gardského jezera a pak jako zálohu umístiti po jedné polobrigádě u Peschiery, Verony a v táboře mezi Adyží a jezerem Garda. Serurier obdrží 5.000 mužů s příkazem, aby postoupil proti Mantově a pokud možno zahájil sevření této pevnosti. Divise Augereauova, Vauboisova (přibyla od alpské armády) spolu s předvojem Dallemagneovým (tři prapory granátníků) celkem 12.500, jsou k dispozici vrchního velitele. Konečně jest ještě v lombardských posádkách 9.000 mužů.

Napoleon především nařizuje, aby co nejspěšněji uvedeny byly v náležitý stav hradby Peschiery; tato pevnost má býti dle možnosti nejrychleji přizpůsobena k obraně. Poté ubírá se k Massenovi do Verony, načež rozbije svůj hlavní stan v Roverbelle, odkudž pak řídí obléhání Mantovy. Toto záleží zprvu v tom, že Augereau uzavře obě na pravý břeh jezera vedoucí silnice, kdežto Serurier učiní tak s druhými dvěma silnicemi, směřujícími k levému břehu jezernímu; Dallemagne, jenž zde tvoří rezervu, vystřídá později Augereaua, který odeběře se do Bologni, aby spolupůsobil při podnicích Napoleonových proti Toskaně

a Římu. Tyto podniky skončí pak více méně výnosnou a příznivou dohodou s příslušnými zeměpány, vojensky nebudí zájmu.

Dne 5. července vrátil se Napoleon zase do hlavního stanu v Roverbelle, načež pokračováno v obléhání Mantovy s plným důrazem. Zatím docházely nepřetržitě zvěsti o posilách, jež Rakušané přibírali v Tyrolsku, a Napoleon v tomto okamžiku odhaduje síly, jež tam Wurmser soustředil, na 59.000 mužů; při tomto odhadu vědomě poněkud přestřelil, aby tím povzbudil vládu k horlivějšímu vysílání posil. Jeho vlastní armáda čítala 42.000 mužů. Posádku Mantovy oceňuje Napoleon příliš nízkou počtem 8.000 mužů (ve skutečnosti 13.000). Jeho plánem v tomto okamžiku jest pokud možno záhy zmocniti se Mantovy, kdežto Wurmserovi hodlá čeliti jen tenkrát, když by se přílišně přiblížil adyžské čáře, která toho času obsazena jest Massenou, 15.000 mužů, jakož i Augereau-em, 6.000 mužů. Západně Gardského jezera stojí k provozování určená a Massenovi podřízená divise Sauretova, 5.000, divise Despinoy-ova, 5.000, táhne z Milána k Adyži, a Serurier obléhá s 8.000 Mantovu; husarský kousek čelící k opanování pevnosti bez obléhání ztroskotává na nepříznivých okolnostech, ježto, jak Napoleon sám předvídal, „všechny podniky toho druhu závisí venkoncem od štěstí, psa nebo husy.“¹⁾ 3.000 mužů jízdy stojí pod Kilmainem u Valese, a Napoleon má z Verony upřený zrak na pohyby protivníkovy v Tyrolsku, pociťuje blížící se rozhodnutí a volá: „Běda tomu, kdo bude špatným počtářem.“¹⁾

V noci ze dne 18. na 19. července začíná hloubení obléhajícího zákopu před Mantovou, který pak příští noci jest hotov. Obléhání pokračuje na to rychlejším tempem. Napoleon, jenž přihlížel zahájení zákopových prací, odebral se potom zase k vojsku, rozestavenému proti Tyrolsku, aby byl tam po ruce při útocích Wurmserových, které, jak se doslechl, měly záhy započítí.

---

¹⁾ Direktoriu. Verona, 12. července.

Tento útok začíná dne 29. července. Wurmser utvořil ze své armády dvě kolony; první pod Quosdanovičem, 18.000 mužů, postupuje západně Gardského jezera na Salò, porazí Saureta, pronikne dále až ke Gavardu, a její jedno oddělení obsadí Brescii; Sauret couvne k Desenzanu; druhá kolona pod samotným Wurmserem, 24.000 mužů, udeří obchvatem na postavení předvoje Massenova u La Coronu a odrazí jej za nejtěžších ztrát zpět; poboční oddělení, 5.000 mužů, táhne údolím Brenty, aby oklamalo Francouze. Zvěděv co se stalo nařizuje Napoleon, jenž v ten čas meškal v Montechiaru, aby se především Massena, Despinoy a Kilmaine spojili ještě dne 29. července směrem na Castelnovo, kdežto Augereau má se soustředit u Zerna, aby pak, postoupiv přes Villanovu na Montebello udeřil zítra na tamního nepřítele; zdá se, že Napoleon skutečně pokládal údolím Brenty táhnoucí oddělení za hlavní proud; leč dle pozdějších zpráv nabyl správnějšího ponětí o síle údolím Adyže postupující kolony a zjistil, byť i jen nedokonale, že divise Sauretova rovněž byla napadena a nazpět zatlačena.

Uvažující o tomto stavu věcí, přicházíme ke zjevu, jež bychom u Napoleona nikterak nepředpokládali. Přes to, že tento útok již delší čas očekával, jeví teď, když k němu skutečně došlo velké rozechvění a sklon ke škarohlídkému pojetí svého postavení. Obléhání Mantovy sice ještě nepřerušuje, než všechna zavazadla, všechno vozatajstvo a všeliký státní majetek v zádech armády posílá až do Milána a nařizuje, aby citadela v tomto městě byla uvedena v obranný stav; Serurierovi píše: „Záležitosti snad zase napravíme, leč zatím jsem nucen učiniti vážná bezpečnostní opatření pro ústup.“¹⁾ S tímto „snad“ a zmínkou o ústupu nesetkáváme se již v pozdějších časech u Napoleona. Augereau obdržel neprodleně jiný rozkaz, dle něhož má nyní couvnouti k Roverbelle a Villafrance, a Na-

---

¹⁾ Montechiaro, 29. července.

pooleon píše mu příštího dne: ¹⁾ „Nepříznivé postavení armády jeví se takto: Nepřítel prolomil naše čáry na třech bodech, opanoval La Coronu a Rivoli, důležité posice. Massena a Joubert ²⁾ musili ustoupiti přesile, Sauret opustil Salo a jeho ústup směřuje na Desenzano, nepřítel zmocnil se Brescie a mostu v San Marco. Vidíte, že jsme odříznuti od spojení s Milánem a Veronou.“

Jsou arciť případy, že podvelitelé, právě tím, že nesou menší zodpovědnost, zachovávají si větší klid a rozvahu v podobné situaci, nicméně ale dlužno zabrániti tomu, aby se stavěli na roveň vojevůdci, jehož duch, právě proto, že jest vnímavější a hlubší, představuje si nepřízeň situace v plném rozsahu se všemi danými možnostmi. Tak píše zde Massena: „Doufám ovšem, že se včera do Vicenzy přibyvší počet vojska ukáže menším. Uvidíte, občane generále, že to bude na konec jen obhlídka;“ ³⁾ a Sahuguet: „Přes obvyklé nadsazování nelze míti dosud za to, že nepřátelský sbor, jenž táhl na Brescii, jest značnější.“ ⁴⁾ V obou těchto názorech zračí se klidnější a správnější pojetí situace, než jaké jevil Napoleon v prvním okamžiku, nicméně ale každý z těchto podvelitelů byl přesvědčen, že jedině tento mladý, vznětlivý, ohnivý vojevůdce jest s to, aby vedl armádu k vítězství v rozhodné chvíli. Jakkoli se každý z těchto sborových velitelů cítil zdatným v oblasti své působnosti, byl si dozajista též vědom toho, že řízení operací vyžaduje širšího rozhledu. To se ukázalo na sklonku května, když se Napoleon k potlačení povstání v Miláně a Pavii na několik dní vzdálil od armády; pocit nejistoty zmocňoval se tenkrátě vůdců tou měrou, jakou se v jeho nepřítomnosti přibližovali nepřátelé, a Berthier mu

---

¹⁾ Místo není uvedeno (30. července).

²⁾ Brig. generál pod Massenou, stál u Rivoli.

³⁾ Napoleonovi. Pieverono, 29. července.

⁴⁾ Napoleonovi. Milán, 31. července.

psal: „Armáda . . . . . touží netrpělivě po Vás.“¹⁾ Takou přitažlivost má převaha vynikající osobnosti.

Jest tomu zrovna tak, jak pravil Jomini, že válka není žádnou vědou, nýbrž tvoří vášnivé drama a mohutné, náhlé obraty tohoto dramatu činí plné nároky na síly jednotlivce, a to nejen po stránce rozumové. Tím lze vysvětliti, že i u samotných velkých vojevůdců pozorujeme chvíle pochybnosti, ba dokonce i okamžiky zoufalství, a v důsledku toho lze také odůvodniti, proč ony povahy, které tomuto návalu střídavých pocitů vítězně odolaly a tím pak také zevně protivníka svého zdolaly, došly nejvyšší dějinné slávy. Pouze lhostejných povah nedotkl by se úděs velikého rozhodujícího okamžiku a tyto však také nikdy nevykonaly nic historicky velikého.

Napoleon byl stejně jako všichni velicí mužové nervosní, lehce a prudce vznětlivý; záchvěvy ústního koutku, jakož i bezděčné pohyby pravého ramene byly zevními příznaky této nervosy; jevil stálý neklid, jenž byl obzvláště patrný, když nadcházely rozhodující okamžiky jeho polních tažení. Značný sklon k zlosti, jakož i k slzám byl mu vlastní. „Není vzácným zjevem, že jest (Napoleon) dojat tou měrou, že uroní slzy, které jak se zdá, jsou výsledkem nějakého nervového rozechvění, tvoříce pak jeho krisis. „Mám“, vece on, „neohebné nervy, při nichž běželo by o nebezpečí že sešílím, kdybych neměl tep stále volný.“²⁾ Známe jest onen zvláštní výjev na rozchodnou s Josefínou a Talleyrandem v Mohuči 1806, když se císař chystal k zahájení války s Pruskem; zde vidíme, jak pronikavé jest rozechvění velkých jednotlivců v okamžiku velkých rozhodnutí, a to dokonce i u těch, jež dějiny označují jako obzvláště strážlivé a pevné v jejich záměrech. Tento výjev tvoří zároveň velecenný protějšek k jiné scéně, která se o 60 let později odehrála v Mikulově, když pruské vojenské vedení ho-

---

¹⁾ Crema, 25. května.

²⁾ Mme de Rémusat Mém. I. 124.

dlalo přenést válku do Uher; aktivní účastník líčí nám tuto scénu takto: „Oni však trvali na svém a marně jal jsem se ještě jednou tento plán potírat. Tu jsem odešel ze světnice do komory, která jen prkenným pažením byla oddělena, kde jsem se zavřel, vrhl se na lůžko a propukl v hlasitý pláč v nervovém rozčilení. Tu ti vedle všichni po chvílce umkli a plán padl.“¹⁾

Byť i Napoleon na okamžik posuzoval situaci nepříznivě a zakolísal ve svých závěrech, záleží přece jeho konečný úspěch v tom, že měl jasný úsudek a rozhodně jednal, v čemž vlastně tkví velikost vojévůdce. Kdežto dříve pravil, že by nepřátelské kolony prolomily jeho linie, postřehuje nyní výhodu, jež mu při rychlém jednání plyne z jeho vnitřního postavení proti roztríštěnému postupu Rakušanů a „pocituje, že musí zosnovati velkolepý plán.“²⁾ Napoleon odebere se nyní do Desenzana, kde ustanovuje se na tom, že udeří na onu nepřátelskou kolonu, která postupujíc západně Gardského jezera, ohrožovala jeho spojení; v důsledku toho nařizuje, aby Sauret a Despinoy, kterýžto poslední přibyl v týž den 30. července k Desenzanu, postoupili na Salò a napadli tamního nepřítele. Na to Napoleon přibude do Castelnua, kdež přikazuje Massenovi, jenž až tam byl zatlačen, aby se postavil za Minciem u Peschieru a obsadil některým svým oddílem most ve Valeggio.

Vojska Augereauova a Kilmaineova stála v ten čas u Castellara a Roverbelly, aby kryla Mantovu proti postupu Wurmserově, leč v obléhání této pevnosti nemá se již pokračovati; proto Serurier obdrží rozkaz aby obléhání přerušil, obléhací dělostřelectvo pokud lze odstranil a posílil Augereaua. Napoleon přibude ještě téže noci na tento úsek bojiště do Roverbella a vysílá teď co nejspěšněji Augereaua, Kilmainea, jakož i část pluku Serurierových přes Goito k Mon-

---

¹⁾ Die Grenzboten. — 1879. III. 495.

²⁾ Direktoriu. 6. srpna.

techiaru. Serurier sám vrátí se s obléhacím vojskem s pravého břehu Mincia k Ogliu, aby obsadil silnici Cremona-Pizzighettone-Pavia, jež přicházela v úvahu pro případ ústupu. Massena postoupí dále na Lonato. Celá armáda stáhne se tedy zpět za Mincio a vyhne se tím prozatím útokům Wurmserovým, aby plnou silou udeřila na osamělého Quosdanoviče.

Po obsazení Brescie dne 29. července táhl Quosdanovič dne 30. dále na Montechiaru; dne 31. srazí se s vojskem Napoleonovým, který sám již sem pospíšil; jeho neúnavná činnost v těchto rozhodujících dnech jest obdivuhodná a podstatně přispěla k tomu, že řízný plán byl též řízně proveden; jen vůdce se svěžími silami může býti tak neúnavně, takořka všude sám přítomen. Napoleon sám zchvátil v těchto dnech pět jízdeckých koní.

Se strany Francouzů vnikne tedy 31. července Sauret úplně v bok Rakušanů postupem na Salo, opanuje toto město a osvobodí tam dne 29. zůstavené oddělení a couvne pak zase na Desenzano. Despinoy a předvoj Massenův odrazí zatím rakouské oddělení u Lonata. Postřehuje přesilu a obává se o svá spojení, obrací se Quosdanovič v 10 hodin večer na ústup ke Gavardu. Augereau dorazí do Brescie po předchozím nočním pochodu v poledne 1. srpna; tento výpad uvolnil Napoleonovi jeho spojení s Milánem a vrátil mu zase jeho skladiště a ostatní zásoby v Brescii; nyní nebyl již odkázán na silnici k Pavii, ježto ústup odpadl. Téhož dne je Sauret znovu vyslán na pochod k Salu a Despinoy postoupí z Lonata vpřed, Augereau má nařízeno, aby tento pohyb podporoval, kdežto Massena vede své přibývší pluky na Lonato. Serurier upustil zatím v noci ze dne 31. července na 1. srpna od obléhání Mantovy, leč obléhací nářadí nelze mu odtud odstraniti, a proto učiní je pokud možno nepotřebným.

Wurmser, jenž dne 31. července dospěl až k Valleggiu a zvěděl o uvolnění Mantovy, rozhodl se, že vpadne v týl Francouzům postupujícím proti Quos-

danoviči; avšak 1. srpna přestal jen na tom, že poslal předvoj ke Goitu a jednomu oddělení dal přejíti řeku u Borghetta. Dne 2. srpna zahajuje týž svůj postup přechodem Mincia u Goite. Napoleon, přibyv dne 1. srpna večer do Brescie, vysílá odtud nazítří Augereaua zpět k Montechiaru, divise Sauretova (nyní, ježto tento raněn, pod Guieuem) a Despinoy postupují na Salo a Gavardo, aby Quosdanoviče ještě více do zadu zatlačily. Massena soustřeďuje své voje jako všeobecnou zálohu u Lonata a Ponte San Marco; jedno jeho oddělení pozorovalo Minčio a couvlo pak před Wurmserem ke Castiglione majíc nařízeno, aby tuto posici hájilo. Leč po nepatrném odboji dalo se odtud zatlačití tykadlem postupujícího Wurmsera, načež Napoleon neprodleně jejího vůdce sesazuje před tváří vojska.

Srážka následuje dne 3. srpna. Napoleon přidruživ se k Massenovi postupuje s ním vpřed přes Lonato a srazí se s Quosdanovičovým, rovněž k tomuto místu táhnoucím oddělením. Když však se Rakušané rozvinou, aby Francouze obchvátili, tu Napoleon ihned pokládá tento pohyb „za určitou záruku vítězství“ a v hustých kolonách prolomí jejich střed, porazí je, zatlačí a zaskočiv je na ústupu, téměř všecky zajme. Další sem jistě přibyvší oddělení jest též se ztrátami nazpět zatlačeno. Za to byl odražen útok Guieuův na u Gavarda stanuvší oddíly Quosdanovičovy; Guieu musí couvnouti k Salu, kdežto také postup Despinoy nesetkal se s úspěchem, a týž jest večer opět u Brescie.

Na protější frontě t. j. proti Wurmserovi, dal se Augereau na pochod ku Castiglione o 2. hodině ranní, zapudí odtud Wurmserův předvoj a zatlačí jej zpět až k Solferinu, kdež bylo postavení samotného Wurmsera. Augereauem až do večera opakované útočné pokusy na toto postavení neměly však úspěchu. Večer objeví se sám Napoleon u Augereaua, obzírá jeho posice a odeběře se pak zase do svého hlavního stanu v Castelnedolu, aby učinil přípravy k útokům dalším. Dle daných rozkazů hnou se dne 4. srpna ráno Des-

pinoy a Guieu poznovu pochodem z Brescie a Salo, na Gavardo, leč shledají, že Quosdanovič dal se již na ústup; týž se již předešlý den ustanovil na tom, že bude hledati spojení s Wurmserem pouze na severu kolem Gardského jezera. Když však jedno menší oddělení sezná, že od ústupu tímto směrem jest již odříznuto postoupivšími francouzskými kolonami, tu se odhodlává probíti se k Wurmserovi přes Lonato, leč narazí tam přirozeně na vojsko Massenovo a musí na výzvu Napoleonovu, jenž přibyl odpoledne osobně do Lonata, složiti své zbraně. Napoleon z těchto událostí usuzuje, že mu nyní není již čeho se obávati se strany Quosdanovičovy, a usnází se, že nazítří se všemi silami, jež má k dispozici, udeří na Wurmsera.

Tento vykonal menší změny ve svém postavení dne 4. srpna leč neučinil ničeho, aby si proti zcela určitě nadcházejícímu útoku zabezpečil příznivější početní poměr aneb bezpodmínečnou součinnost Quosdanovičovu. Napoleon naproti tomu nařizuje o 8. hodině ranní divisi Serurierově, které následkem onemocnění tohoto velí nyní generál Fiorella, aby táhla na Guidizzolo, kamž má také Despinoy co nejrychleji následovati, kdežto Massenu posune vlevo vedle Augereaua; Napoleon podává zde tedy skvělý příklad použití své zásady: „Všeobecné pravidlo: Hodláte-li svést bitvu, shromážděte veškeré své síly, neopomíňte ani jediný; jediný prapor znamená někdy den.“¹⁾ Ale nejen to, že soustřeďuje veškeré síly, nýbrž i směr, jež přicházejícím posílám vytyčuje, jest tak volen, aby byl protivník nejen poražen, nýbrž i zničen; toto svérázné pojetí jest obzvláště příznačné pro napoleonské bitvy; pochod Fiorellův dokazuje, „že nemáme svést bitvu jen pro vítězství, nýbrž venkoncem proto, aby potření organisovaných sborů nepřátelských bylo dokonáno.“²⁾

Aby protivníka zadržel potud až by postupující Fio-

---

¹⁾ Précis des guerres de F. II. 263.

²⁾ Jomini, Hist. crit. des camp. de F. II., III. 215.

rella dospěl v jeho týl, Napoleon udeří naň ráno 5. srpna. Wurmser rozvine se vpravo, aby obchvátí levé francouzské křídlo a naskytne-li se příležitost, spojí se s Quosdanovičem. Napoleon radostně patří na toto počínání, ježto podporuje jeho připravený obchvat rakouského levého křídla. Neruší Wurmsera v jeho počínání, avšak stáhne svůj šik také ještě vpravo, a když pak pozoruje příchod Fiorella, přejde sám k všeobecnému útoku. Soustředěnému obchvatnému útoku přesily nemůže Wurmser samozřejmě vzdorovati, nicméně ale podaří se mu přece, ač byl silně tísněn a utrpěl ztráty, couvnouti k Borghettě, kdež pak odchází za Mincio. Francouzové následují ho až k řece a Napoleon spokojeně dí: „Tak tedy je nové polní tažení ukončeno v 5 dnech.“ ¹⁾

Wurmser hodlá s počátku hájiti se za Minciem. Napoleon přikazuje Augereauovi, aby přešel řeku u Valleggia, kdežto Massena přechází ji u Peschiery, aby obešel pravé rakouské křídlo. Tyto pohyby začínají časně zrána 6. srpna. Massena přibude o 8½ hod. do Peschiery zatím co Augereau zaměstnává protivníka kanonádou u Valleggia; onen zažene proti němu stojící Rakušany zpět, a Napoleon vysílá poté za ním i Fiorellu a Augereaua přes Peschieru. Wurmser ale nařizuje všeobecný ústup do Tyrol, aby se tak zbavil dalšího stíhání. Massena zaujme skorem svá dřívější postavení, Sauret (jenž zase převzal svoji divisi) učiní podobně západně jezera Garda, kdyžtě oba zatlačili Rakušany zpět; Augereau podporuje přitom Massenu, načež stane u Verony; Fiorella vrací se se svými pluky k Mantově, aby znova sevřely pevnost.

Úspěch tohoto devítidenního tažení, od započetí Wurmsеровy ofensivy až po jeho ústup za Mincio, znamená tedy pro Napoleona zmar této ofensivy a ztrátu 16.000 mužů na straně rakouské. Leč tento úspěch vykoupen byl přerušáním obléhání Mantovy a obětováním veškerých obléhacích pomůcek, takže

---

¹⁾ Direktoriu. Castiglione, 6. srpna.

napříště bude lze zdolati tuto pevnost pouze obklíčením, což spojeno bude se ztrátou času. Tento oddíl výpravy podává nám svou stránku Napoleonovy vojévůdcovské činnosti. Až dotud jen nepřetržitě postupoval, obcházíje neb prolamuje jednu obrannou čáru Rakušanů za druhou; útočné pojetí tvořilo však pořád východisko jeho počínání. Tak dospěl až k Adyži a tím k bodu, k němuž se vždycky dospěje při rychlé a daleko v nepřátelské území vniknuvší ofensivě, totiž k bodu, kde se zjednává rovnováha se slábnoucími silami vpádu toliko přirozenými neb umělými překážkami válečného jeviště. Přirozenou překážkou, která kázala „zastavit, stát“ tvořily zde Alpy, které mohly se překročiti teprve po novém zesílení francouzských branných sil; umělou překážkou byla pevnost Mantova, kterou bylo tedy nutno zdolati před dalším postupem. Napoleon sám již před zahájením války označoval vždycky Adyži jako obrannou čáru, jíž nutno si zjednati proti Rakušanům a v důsledku toho jest od 1. června, přes to, že mu prozatím netřeba čeliti žádnému nepříteli v poli, v defensivě.

Jak si teď představuje Napoleon tuto defensivu? Předně utvoří dvě armády: obléhací armádu před Mantovou a pozorovací armádu proti Tyrolsku; v tom zračí se již základní myšlenka, že jakmile Rakušané s příznivým poměrem sil vytrhnou z Tyrol, postoupí proti nim a osud Mantovy učiní závislým od výsledku polní bitvy. Napoleonovi bylo vytýkáno, že toto řešení nejbližšího úkolu, opanování Mantovy, konalo se oklikou, tedy se ztrátou času, kterážto výtká zdá se arcit' správnou. Avšak při vzájemném poměru sil obou soupeřů nebylo jiného východiska. Představme si, že by došlo k jinému řešení, dle něhož by Napoleon sevřel Mantovu řadou zákopů, v nichž by se svou armádou vyčkal pádu pevnosti, jenž by ovšem byl nedaleký. Co by však se stalo potom? Rozdělený postup Rakušanů byl by jim neuškodil, neboť byl by jim naopak skutečně přinesl všechny očekávané výhody, ježto by mohli vykonati to, co se dalo u nich předpo-

kládati. Quosdanovič by tedy beztréstně přeťal Napoleonovo spojení s Lombardií, načež by se celá rakouská armáda soustředila před obléhajícími zákopy Francouzů. Pak by stálo 42.000 Francouzů jednak proti 13.000 Rakušanů v pevnosti, jednak proti 47.000 před obléhajícími liniemi. Nepříznivý poměr sil uplatnil by se tedy dokonale. A nyní si představme, že by byli Francouzové ve svých opevněních vzdorovali spojenému úsilí obou rakouských armád, ačkoliv Napoleon byl venkoncem toho mínění, že „dle základního pravidla válečného umění ten, kdož setrvá za hradbami, bude poražen; zkušenost a prakse se v tomto bodu shodují;“¹⁾ předpokládejme dále také pád pevnosti za krátký čas, co však potom? Nic jiného, než že by se Napoleon z oblehatele změnil v obleženého a seděl s 42.000 muži a 13.000 zajatci v pevnosti, která již ani posádku nemohla uživiti. Poté by on sám potřeboval osvobozovací armády. Aneb měl pak, zůstaviv posádku zpět, proraziti nepřítele asi s 32.000 muži? I kdyby se mu to podařilo, byl nyní přece odkázán zase jen na zápas v širém poli, avšak teď jen asi s 32.000 muži proti spojeným 47.000 Rakušanů, kdežto při zahájení operací mohl po upuštění od obléhání postaviti proti ještě rozdělenému odpůrci 42.000 mužů. Bylo však možné, aby se průlom zdařil? Ve válečných dějinách nemáme již od r. 216 př. Kr., kdy Marcellus vyrazil z Noly, příkladu, aby se v pevnosti sevřená armáda vlastní silou vyprostila; za to máme tam ale namnoze příklady armád, které musily se s pevností vzdáti. Je známo, že jest velmi obtížno proniknouti průsmykem před tváří nepřítele, a v podobné situaci ocitne se však každý, kdož chce vyraziti z pevnosti, ať se o to pokusí zde nebo onde.

Poněvadž Napoleon nebyl dosti silným, aby pokračoval v obléhání, ani aby táhl v ústřety osvobozovací armádě, byl nejen nejlepší, nýbrž i také jedině správný plán upustiti od obléhání a použití všech sil v širém

---

¹⁾ Souper de Beaucaire.

oli. Jeho nejbližší úloha záležela ovšem v tom, by padla Mantova, avšak jeho hlavní úkol, aby totiž vítězně uhájil čáry Mincia a tím celé Lombardie, se nezměnil; setrváním u Mantovy bylo by splnění této hlavní úlohy vážně ohroženo. Právě zde sluší se obdivovati mistrovství, s nímž dovedl Napoleon dosáhnouti hlavních věcí a od podružných okolností upustiti. Jen tímto způsobem bylo lze rozluky odpůrcovy využítovati, menší počet nahraditi rychlostí pohybu a tak kvěle dokázati, že „sílu armády lze stanovit tak, jako se vyjadřuje energie tělesa v pohybu, t. j. násobením moty rychlostí.¹⁾

Jak nejvýš účelné bylo Napoleonovo počínání, ukazuje obzvláště srovnání se situací jiné obležené rakouské pevnosti, jakož i s tehdejším konečným úspěchem, srovnání, na něž také Napoleon sám poukázal. Když roku 1757 stál Bedřich Velký před Prahou, tu se nemohl nikterak odhodlati, aby na okamžik upustil od obléhání, aby před pevností zanechal jen slabší pozorovací sbor a plnou silou vrhl se na Dauna. „Viel tuze mnoho věcí najednou“, nepřivedl tudíž massu k rozhodujícímu bodu a byl poražen, udeřiv s 34.000 muži na 53.000. Za těchto okolností musil pak nejen zanechat obléhání, nýbrž prohrál i celé polní tažení.

Pro tuto prvopočáteční obrannou činnost Napoleonovu jest vůbec příznačné, že se dovedl uvarovati hlavní slabiny při obléhání: Nedostatku iniciativy. Nutnost přijímati zákon jednání od soupeře, příčí se přirozenosti opravdového vojevůdce; a spíše než rozvaha byl to bezděčný pud, jenž Napoleona podněcoval, by sám tento zákon ukládal odpůrci, avšak nebyla to také ani rozvaha, která by tento pud ospravedlňovala. Po této stránce podobal se mu nejvíce Lee, jenž dokázán jsa celkem na defensivu následkem početnosti politických poměrů, uměl si však přece zachovati iniciativu počínání.

Když byl Wurmser poznovu vržen zpět do hor,

---

¹⁾ Mém. Observations etc. I. 392.

považuje Napoleon za nejdůležitější obnovení vnitřního pořádku, zásobování a výzbroje armády, které vesměs velice utrpěly. Také hodlá se zahájením ofensivy do Tyrol vyčkati do příchodu slibovaných posil, jakož i dalších pokroků armády v Německu, aby se snad neoctl před značnou přesilou. Těm, kdož tuší v Napoleonových úspěších štěstím podporovanou zpupnost, poskytuje toto stanutí mladého, nepřetržitě vítězího vojevůdce před Alpami, poznatek, že jeho poměr sil teď nepřipouštěl, aby se hnal za dalším úspěchem, kterážto okolnost vybízí k přemítání. Hodnocení početnosti se plně uplatňuje, a vojevůdce toto uplatnění zcela uznává; tkví v tom nový poznatek u srovnání s válečným vedením 18. století.

Když byly předsevzaty některé osobní změny na velitelských místech, jeví se na sklonku srpna rozestavení francouzské armády takto: divise Sahuguetova, 8.000 mužů, obléhá Mantovu, jejíž sesílená posádka má teď 17.000 mužů (mezi nimiž arcit' 4.000 nemocných); Augereau, 9.000 mužů, stojí u Verony; Massena 13.000 mužů, u Rivoli; Vaubois, 11.000 mužů, u Stora, západně jezera Garda. Dne 31. srpna píše Napoleon z Brescie Moreauovi, veliteli armády v Němcích, že věci teď dospěly tak daleko, aby mohly své operace uvést v soulad; na to vytrhne s armádou k Tridentu dne 2. září.

Zde byl v tento čas hlavní stan Wurmserův. Tento generál disponoval v Tyrolsku s vojskem čítajícím přes 41.000 mužů, z něhož utvořil dvě armády: armádu obrannou a armádu útočnou. Prvá má pod Davidovičem hájiti obsazené údolí Adyže, kdežto s druhou hodlá Wurmser táhnouti údolím Brenty k Bassanu, aby odtud zabočil proti Adyži k Legnagu. V důsledku toho přidělí Davidoviči 20.000 mužů, z nichž postaví 8.000 u Rovereda, 5.000 za nimi jako zálohu u Tridentu, kdežto zbytek obsaditi má Grisonsko s Vorarlbergem. Wurmser dá se s 21.000 muži na pochod na Bassano, z nichž je 31. srpna 11.000 mužů již tam,

4.000 u Pergine, 6.000 ještě u Tridentu; dne 7. září mají se všechna tato oddělení spojit u Bassana.

Kdežto tedy Wurmser zahájil tímto způsobem svůj pohyb na Bassano, vydává též Napoleon rozkazy k pochodu vpřed. Dne 1. září nařizuje z Verony o 10¹/₂ hodině v noci: Massena postoupí 2. září údolím Adyže až k Ale, Augereau následuje pozadu vpravo na čáru Lugo-Rovere, Kilmaine zůstane s 2.000 muži u Verony. Vauboisovi bylo již předešlý den nařízeno, aby dne 2. září táhl na sever kolem Gardského jezera k Torbole. Před Mantovou stojícímu Sahuguetovi se oznámí, že armáda táhne do Tyrol. Napoleonovi jest známo, že nepřátelské branné síly stojí u Basana, ale domnívá se, že hlavní moc jest u Tridentu a její postup přes Bassano k Veroně pro vyproštění Mantovy nezdá se mu pravděpodobným; avšak kdyby se nepřítel dopustil této hlouposti,¹⁾ zabočí Kilmaine za Mincio a Sahuguet pak okamžitě zanechá obléhání Mantovy a odebere se za Oglio. Peschiera nutno hájiti za všech okolností. Nařízené pohyby skončeny jsou teprve dne 3. září, slabé rakouské přední stráž u Aly a Serravalle odrazí Francouzové nazpět; všeobecný postup všech tří divisí nařízen jest na den 4. září.

Tyto operační pohyby charakterisují zase Napoleonovu strategii. Dle jeho názoru „má býti pravidlem, že spojení různých sborů armádních nesmí se nikdy konati poblíž nepřítele“.²⁾ Již začátkem dubna podal příklad na Riviere tím, že armádu z jejích rozlehlých postavení shromáždil dříve na pravém křídle, než překročil hory a zahájil operace. Jinými slovy zavrhuje vůbec operace, které snaží se docílití spojení rozdělených proudů teprve na bojišti před nepřítelem a zříme tedy jeho snahu, aby sjednocení svých kolon uskutečnil v okolí Serravalle-Mori, než přejde k útoku na nepřátelská postavení u Rovereda. Nicméně ale nejevila se Napoleonovi ještě ani tato operace dosti

---

¹⁾ Berthierovi. Verona, 2. září ráno.

²⁾ Précis des guerres de F. II. IV. 218.

semknutou, a ještě po čase o ní takto soudil: „Nelze bezpodmínečně říci, že by tento pochod byl prost nebezpečí, leč poskytl jich jen málo.“¹⁾ Tou měrou byl prodchnut stěžejní zásadou, „vyraziti v mase.“

A vším právem. Koncentrační postupování má do sebe ovšem něco podmaňujícího, rozluka kolon usnadňuje pochod a při zdaru umožňuje, aby dostaly na bojišti nepřítel mezi sebe, takže by jej úplně obklíčily; leč při tom se snadno zapomíná na výrok Willisenův, že se to může přihoditi jen tenkrát, „když nepřítel je tak bláhovým, aby to připustil.“²⁾ A také Napoleon výslovně k tomu podotýká: „Vidím, že jste na falešné cestě ve vojenství; pozoruji Vaši domněnku, že dvě kolony, jež dostanou jinou do svého středu, jsou ve výhodě, avšak to se nezdaří ve válce, poněvadž výkony těchto kolon nebývají v souladu a nepřítel jednu podruhé porazí. Nepřítel nutno ovšem obejítí, avšak po předchozím spojení.“³⁾ A právě tento veliký mistr podal namnoze důkazy toho, jaké možnosti dány jsou podnikavému vůdci proti osamoceným nepřátelským kolonám, dokonce i tenkrát, když vykazují značnou přesilu. Takto roztríštěná armáda vystavena je nehodám, které mohou některé kolony znesnadniti neb opozditi pochod; a ježto při jejich semknutí dostačí k řízení operací jeden způsobilý vůdce, nutno také takového velitele v čelo jednotlivých kolon postavit, jelikož by jinak nestejné nazírání na situaci zabránilo správnému setkání.

Dne 4. září udeří nyní všechny tři společně postupující francouzské divise přesilou na u Marco a Moristojící Davidovičův předvoj, jenž byl již předešlý den za značných ztrát zatlačen zpět a odražen na Roveredo. Jelikož ale také sem vniká současně nepřítel, nezbyvá mu, než aby couvnul na hlavní posici Davidovičovu u Caliana. Napoleon shromáždí své voje

---

¹⁾ Observations etc. I. 401.

²⁾ Der Feldzug von 1866. 250.

³⁾ Jerômovi. Finkenstein, 18. května 1807.

u Rovereda a obnoví na rychlo taktický pořádek, načež táhne dále vpřed. Dospěv k těsnému, k obraně velice vhodnému průsmyku La Pietra, Napoleon shledává, že jest obsazen nepřátelským plukem. Než odhodlaný nápor dostačí k uvolnění průsmyku, načež dochází k přepadení a úplnému rozeznání Davidovičova vojska, které dále vzadu pořád ještě bezstarostně tábořilo u Caliana.

Wurmserovy sbory pokračovaly zatím plánovitě ve svém pochodu údolím Brenty, zadní oddíl stál v ten den 4. září u Borgo, a když se Wurmser, jenž dosud meškal v Tridentu, dovídá o 5½ hod. večerní o příhodách u Caliana, nečiní žádných změn ve svých pochodových dispozicích. Naopak vydává se nyní také sám na cestu k Bassanu a nařizuje, aby Davidovič hájil Trident. Tomuto nelze tak již učiniti, poněvadž jest nucen couvnouti až k Lavisu.

V důsledku toho vtrhne Massena dne 5. září kolem 8. hodiny ranní bez překážky do Tridentu, Vaubois následuje ho sem v poledne, kdežto Augereau jest ještě pozadu. Zde v Tridentu se Napoleon dovídá, že dosud neměl před sebou hlavní voj Wurmserův, neboť tento odtáhl údolím Brenty; Napoleon nedomnívá se však, že by tento pohyb směřoval k vyproštění Mantovy, nýbrž pokládá jej za ústup před jeho vlastním útočným počínáním. Proto se rozhoduje, že bude Wurmsera následovati, aby ho odřízl a napadl, dříve však hodlá se konečně vypořádati se soupeřem, jejž měl právě před sebou, aby se nemusil obávat o svůj týl. Vaubois hne se tudíž v poledne vpřed, aby vypudil Davidoviče z jeho postavení u Lavisu, načež tento ustupuje dále podle Adyže proti proudu. Mezitím vysílá Napoleon jednak Massenu k Pergine, jednak Augereaua z údolí Adyže přes Val Sorda k Levicu, rovněž do údolí Brenty, aby těmito pohyby zahájil stíhání Wurmserovo.

Dne 6. září pokračuje Napoleon ve svém pohybu. Vaubois zůstane k záštitě týlu státi u Lavisu a k se-

sílení útočných kolon vyšle toliko ze všech svých granátníků utvořené oddělení. Massena dorazí do Levica; Augereau a hlavní stan přibudou do Borgo, majíce předvoj posunutý až k Ospedalettu; tento zahnal zřádně menší rakouský oddíl z Levica. Dne 7. září dorazí Francouzové do Cismone, kdyžtě byli opět vrhli zpět rakouské oddělení u Primolana. Napoleon vytrhne dne 8. září o 2. hod. ranní, nechá Augereaua přejíti na pravý břeh Brenty u Carpane a postupuje pak dále proti Bassanu. O 7. hodině střetne se Napoleon s Rakušany. Wurmser trval sice dosud na svém záměru pokračovati v dalším pochodu přes Vizenzu k Veroně, a v důsledku toho jest polovice jeho armády téměř u Montebella, kdežto on sám stojí s ostatním vojskem ještě zde u Bassana; zdá se však, že jej odhodlaný postup v jeho zádech popletl tou měrou, že přijímá zde bitvu, ačkoliv není horšího postavení, než bítí se, když polovice armády není k dispozici. Výslednicí byla také porážka a útěku se podobající ústup přes Vicenzu; při tom se od armády úplně vzdálilo mnoho jiným směrem zapuzeného mužstva. Spojiv se se zbývajícím polovinou armády u Montebella, Wurmser kvapí pak dále k Legnagu, kamž přibude ráno 10. září. Wurmserovu velení podléhá teď toliko 12.000 mužů.

Napoleon ještě dne 8. září vyslal své divise ke stíhání nepřítele, a sice Augereaua na Pavii, aby Rakušanům zamezil ústup do Furlanska vůbec; s Massenou táhne sám dále na Vicenzu a dorazí odpoledne 9. září do tohoto města. Některé bližší, nicméně ale stále ještě neurčité zprávy o pohybech Wurmserových umožňují Napoleonovi postřehnouti nepřítelův záměr vniknouti k Mantově přes Vicenzu; proto zatím co pokračuje s Massenou ve stíhání přes Montebello, dává Augereauovi rozkaz k pochodu na Legnago. Dne 10. září večer zahajuje Massena přechod Adyže u Ronca, Augereau táhne na Montagnanu. Wurmser stane v povšechném smyslu u Legnaga. Věren svým zásadám a neohlížeje se na vedlejší věci vůbec, usiluje Napoleon o rychlé soustředění svých sil k rozhodné

ráně na Wurmsera. Kilmaine postoupí s posádkou veronskou k Isole de la Scala, Sahuguet soustředí se u Goita. Sahuguet spojí se s Kilmainem dne 11. září, předvoj Augereauův objeví se večer před Legnagem, a Massena dorazí do Roverchiara. Wurmser pokračuje toho dne v pochodu na Mantovu a dospěje pozdě v noci do Nogary, když již u Cerea byl nucen svěsti boj s Massenovým předvojem, aby si uvolnil další cestu. Časně ráno dne 12. září táhne Wurmser po krátkém odpočinku dále; zvěděv o přítomnosti Sahuguetově u Castellara, zabočí vlevo od silnice a zacházkou přes Willimpento dorazí v poledne nerušeně do Mantovy. Napoleon kvapí teď se vším pohotovým vojskem za Wurmserem a donutí jej, aby úplně couvnul do pevnosti, načež znovu přikročuje k jejímu obléhání, jež svěruje Kilmainovi, přiděliv mu k tomu 9.000 mužů. Vaubois, 10.000 mužů, stojí dosud u Tridentu; Massena 9.000 mužů, vyslán jest k Bassanu a Trevisu, a Augereau, 9.000 mužů, zaujme postavení u Verony. Všeobecnou zálohu tvořiti má z pozadí k Villafrance povolaná divise Macquartova, 3.000 mužů. Napoleon odebere se teď do Milána. Obsazení uvedených postavení vykoná se začátkem října a také uvedeného počtu kombatanův dosaženo bude teprve během tohoto měsíce po příchodu posil. Proti těmto branným silám jest Wurmser s 28.000 muži (mezi nimiž jest však přes 5.000 nemocných) v Mantově, Davidovič stojí se 14.000 v Tyrolsku, 3.000 mužů vysláno jest ještě do Vorarlbergu a 4.000 mužů obsadilo Soč a korutanské průsmyky.

Vynikající stránka Napoleonova válečného vedení, která obzvláště v tomto časovém úseku přichází v úvahu, záleží v rychlosti pohybu, v oné rychlosti, již Jomini vícekrát srovnával s bleskem, a o níž se francouzští vojíni r. 1805 vyslovili takto: „Císař vynalezl nový způsob válčení; používá jen našich nohou, nikoliv našich bajonetů.“¹⁾ Odpoledne 5. září zaha-

---

¹⁾ Bull. de la grande Armée. Elchinky, 18. října.

juje Napoleon posunování svých kolon do údolí a 8. září vrazí o 7. hodině zrána na rakouské postavení u Bassana, takže tedy asi v 60 hodinách urazil 11 mil, sraziv se při tom se soupeřem ještě u Levica a Primolana. Poraziv Wurmsera u Bassana vysílá Napoleon své divise bez oddechu ke stíhání nepřítele, a Massena přibude do Vicenzy odpoledne 9. září, takže tedy v 36 hodinách svede bitvu a urazí $4\frac{1}{2}$ míle, jakož i v následujících 24 hodinách urazí opět $4\frac{1}{2}$ míle a překročí pak Adyži. Augereau, jenž byl po bitvě u Bassana vyslán na Padovu, poté však odvolán byl k Legnagu, přitrhne večer 11. září před toto město, takže v důsledku toho od rána dne 8. září za 84 hodin svede bitvu a urazí 13 mil. Celkem svedla Napoleonova vojska od 5. do 11. září, tedy v šesti dnech, dva boje a jednu bitvu, kdežto na pochodu urazila: Massena 22 mil včetně říčního přechodu po prámu, Augereau 24 mil. Pouze genius vynucuje takovéto výkony u obyčejné povahy lidské.

Při klidné úvaze nejeví se vůbec nic snažšího, než horlivé stíhání prchajícího nepřítele po vyhrané bitvě, a přece není nic vzácnějšího ve válečných dějinách, než skutečně vydatné stíhání; ač tak mnohý generál s velkou vytrvalostí s největším úsilím zvítězil na bojišti, přece se mu pak nepodařilo dobytého vítězství využítkovati. Velké výsledky pronikavého stíhání netvoří nikterak snadný úspěch, jenž by sám sebou padl v klín vítězův. Příčina toho tkví v přirozenosti lidské. Neboť po vítězství nutno překonati touhu znaveného vojína po klidu, na nějž domnívá se míti právo, a nad to je ještě závažnějším, aby také sám vedoucí vojevůdce, jenž podléhá týmž lidským pocitům, byť i ve vyšší oblasti své činnosti sám v sobě je potlačil. Mohutné napětí všech mravních i tělesných sil, jež vyžaduje vítězství ochabuje nyní, když dosaženo bylo cíle, pro nějž tyto síly byly nasazeny. A jest příliš na snadě, že duch se zpečuje, aby se neprodleně zase vzchopil k novému vypětí sil a jaksi samovolně nakupil před sebou nové překážky, a jelikož není tu již

žádného nepřítele, jenž by nám přímo čelil a nutil nás k podobné námaze; tak podléhá duch, jenž nevyniká nad prostřednost, snadno pokušení a oddává se, jak Müffling přiléhavě vyslovil „nutnosti zažítí radost z vítězství.“¹⁾ Kdož v takových situacích překoná únavu a trpný odpor nejen u vojska a podveditelů, nýbrž i u sebe sama a ihned se vzchopí k nové činnosti, kdož pak pronásleduje nepřítele jako Gneisenau po Belle-Alliance a jak to Napoleon téměř vždycky činil, ten si touto svojí duševní silou zjednal právo na místo mezi velkými vojevůdci.

---

¹⁾ Aus meinem Leben. 76.

H l a v a I V.

MANTOVA. ALVINZIHO VYPROŠŤOVACÍ POKUSY

Dne 24. září převezme Alvinzi velení nad novou vyprošťovací armádou, a Rakušané se od té chvíle horlivě zabývají tvořením této armády. Po měsíci mají za to, že jsou s to, aby obnovili nepřátelství, a Alvinzi usnází se: Ve Furlansku soustředěné vojsko, 29.000 mužů, vytrhne dne 22. října, sjednotí se u Pordenome, překročí pak Piavu a zmocní se Bassana dne 3. listopadu. Pod Davidovičem v Tyrolsku stojící voje, 18.000 mužů, opanují v týž den Trident. Jakmile se toto stane, postoupí obě kolony, aby se spojily na Adyži. Uskutečňujíc tento plán, dorazí (furlanská kolona dne 30. října) pod samotným Alvinzim přes Conegliano k Piavě.

Napoleon věděl již od 25. října o nepřátelských pohybech směrem na Brentu, a zamýšlí Vauboisem udeřiti na vojsko v Tyrolsku a zatlačiti je přes Neumarkt zpět, načež má tento generál odeslati 3.000 mužů k sesílení hlavního voje. Massenovi nařízeno, aby v případě, že by značnější síly postoupily na Bassano, ustoupil k Vicenze. Po příchodu posil Vauboisových hodlá Napoleon se svým hlavním vojem udeřiti na nepřítele, jenž se na svém dalším pochodu značně unavil při vytrvale deštivém počasí a špatných cestách. Massena s menším oddílem postoupil již 29. října na obhlídku Piavy a zjistiv přítomnost nepřítele na protějším břehu, soustředil svou divisi u Bassana

a neustal ve svém pozorování. Dne 2. listopadu překročí Alvinzi tuto řeku, což Massena ihned hlásí ve Veroně meškajícímu Napoleonovi. Dne 3. listopadu dorazí Alvinzi do Barconu, kdežto Massena stojí u Bassana, Napoleon ve Veroně přihlíží dosud pořád ještě klidně postupu soupeřovu a vysílá Berthiera k Vauboisovi, aby tam měl přísného zástupce své vůle. Ráno 4. listopadu postoupí Alvinzi na Bassano a obsadí bez boje toto město, ježto je Massena vyklidil již o 5. hodině ranní ustoupil po silnici k Vicenze. Napoleonem teď kupředu vyslaný Augereau dospěje v ten den do Montebella. Napoleon sám přibude rovněž do tohoto města. Dle jeho rozkazu spojí se pak dne 5. listopadu Massena s Augereauem u Vicenzy, kdežto Alvinzi nehýbe se od Bassana.

Vaubois, vykonáváje daný příkaz hnul se zatím proti Davidoviči údolím Adyže a vytrhne o 3. hodině ranní 3. listopadu a udeří na přední postavení Raků u San Michele a Segonzana. Nepodaří se mu však státi se jejich konečným pánem, takže večer couvne zase k Lavisu. Dne 3. listopadu počne Davidovič se své strany postupovati a soustřeďuje své vojsko u Seignana, proti pravému francouzskému křídlu. Z obavy před odříznutím stáhne Vaubois zpět své levé křídlo proti Tridentu. Dne 4. listopadu přechází Davidovič k útoku a zatlačí Vauboise úplně do pozadí, takže tento vyklidí v noci Trident a se vším všudy zaujme postavení v průsmyku La Pietraském. Připravuje útok, posune Davidovič dne 5. listopadu vojsko proti této posici, kdežto současně vysílá kolonu vpravo na Nomi a Torbolu, aby obesla nepřitele v jeho zádech.

Dne 6. listopadu se také na Brentě strhne srážka. Napoleon vyrazil časně ráno a táhl s Augereauem na Bassano, kdežto Massenu vyslal na Cittadellu; avšak na obou místech ztroskotají všechny o 7½ hod. ranní až do večera nepřetržitě podnikané útoky, aby Raků hájené přechody přes Brentu byly opanovány. Téhož dne napadl Davidovič posici La Pietraskou, ve

frontě však bez úspěchu; jedině obchvatná kolona zmocňuje se míst Nomi a Torboly, takže je Vaubois v nebezpečí, že bude na ústupu zaskočen. Napoleon tudíž postřehuje zmar svého plánu, aby napřed vrhl Alvinziho zpět za Brentu a pak pochodem údolím této řeky vpadl v Davidovičův týl a když nad to stihnou jej ještě v noci Vauboisovy zprávy, zjišťující jeho ústup až ke Calianu a činící pravděpodobným i další pohyb zpět, tu jeví se mu nutným, aby především zastavil svou ofensivu a uvážil hrozivý pohyb Davidovičův ve svém týlu u Verony, při vyústění adyžského údolí do roviny. V důsledku toho nařizuje, aby Augereau a Massena ještě v noci ustoupili k Vicenze, kamž sám přibude dne 7. listopadu; zde dopřává vojsku krátký odpočinek, aby pak s příchodem noci pokračoval v ústupu do Verony, kamž dorazí dopoledne 8. listopadu.

Zatím udeřil nepřítel dne 6. listopadu znovu na Vauboise v jeho postavení u Caliana, jehož se tentokráte zmocní záhy po 4. hod. odpolední, takže Vaubois byl pak do večera zatlačen do posice La Corona-Rivoli. Na rakouské straně následoval Alvinzi dne 7. listopadu s předvojem ustupujícího soupeře až na vzdálenost jedné míle od Vicenzy, kamž pak jeho hlavní voj přibyl dne 8. listopadu, kdežto Davidovič dorazil toho dne do Rovereda.

Toto časové období je obzvláště zajímavé pro povahu Napoleonova vojevůdcovství. Jest z něj zřejmo, že jej štěstí nepodporovalo vždycky jen tak slepě při všelikém jeho počínání, nýbrž že i on nebyl ušetřen nebezpečných a nepříznivých situací, když zašel ve své odvaze příliš daleko; jestliže pak konečně přece upoutal vítězství ke svým praporům, nebyl v tom právě dar slepého štěstí, nýbrž bylo to ovoce jeho vytrvalosti a obratnosti. Při bližším zkoumání událostí válečných dějin dospíváme vždycky k tomu poznatku, že se příznivé okolnosti naskytaly téměř v stejné míře oběma protivníkům; i ten, jenž byl posléze poražen, měl okamžiky, hodiny, dny, kdy jeho

věc stála si dobře a potřeboval toliko odhodlaně těžiti z dané přízně okolností, aby dosáhl vítězství; když však dal příležitosti uklouznouti, a když pak opozdžené, neb nerozumné počínání k ničemu nevedlo, nazval to nepředvídanou nehodou. Napoleon naproti tomu řídil se zásadou: „Těžiti ze všech okolností; fortuna, toť žena; jestliže ji dnes mineme, nečekejme, že ji zítra zase nalezneme,“¹⁾ a tak se snadno stane, že se při konečném úspěchu nedbá, že omyly a částečné neúspěchy zasáhly i v jeho válečné vedení a že obrat k štěstí vynucen byl zase jen jeho rázností a obezřetností.

V daném případě pojal vítězení zvyklý Napoleon plán, jenž ovšem nebyl prost nebezpečí. Ačkoliv byl celkem slabší, chtěl přece útočně čeliti oběma postupujícím proudům Rakušanů, aby poté, když by Alvinzi zatlačen byl zase za Brentu, postupem údolím této řeky opakoval od jihu proti Davidovičovi útok, který se mu začátkem září zdařil proti Wurmserovi od severu. Když ale Vaubois utrpí teď citelnou porážku a Napoleonovi nelze poraziti obránce Brenty, tu nahlíží, že toliko rychlou změnou svého plánu může vybřednouti ze zlé situace. Okamžitá rozhodnost, s níž Napoleon změnil svůj původní plán a pojal jiný, tvoří tu právě nejpozoruhodnější zjev. Štěstí arcit' nepodpořilo jeho odvážný záměr, pročez jest neprodleně odhodlán těžiti co nejvíce z daných okolností, když se byly nyní jednou utvářily proti jeho vůli. Velký vojevůdce musí se několikráte denně tázati sama sebe: „Co učiním, objeví-li se nepřátelská armáda před mojí frontou, v mém pravém neb levém boku. Je-li v nesnázích, pak má vadné postavení aneb něco není v pořádku, což nutno odstraniti,“²⁾ tak pravil a jednal Napoleon, a každá změna situace našla jej tudíž připraveného, aby z nových poměrů čerpal nový zisk.

---

¹⁾ Dix-huit. Notes sur l'ouvrage intit. Consid. sur l'art de la guerre III. 497.

²⁾ Mém. Observations etc. I. 405.

Náleží k velkým avšak také těžkým úkolům válečného umění, že vojevůdce musí býti nadán jednak pevným smyslem, aby svůj cíl měl stále neochvějně na zřeteli, jednak obezřetností, aby volbu cest k tomuto cíli vedoucích přizpůsobil v každý čas okolnostem. „Kdo život nepojímá jako zápasník a tisícinásobně nepocituje všech obrátů, všech odporů, tlaků, úchylek a reakcí a nepátrá po nich, ten neprosadí svou vůli v žádném rozhovoru, tím méně v bitvě.“¹⁾

Leč není třeba, aby tato vlastnost byla vrozena? Dozajista že ano, a jest a musí býti ve vysokém stupni údělem velikého vojevůdce, neboť ze slepého pro barvy nemůže býti malíř; avšak je jisto, že i tato vlastnost může býti, jako každé jiné přirozené nadání, zdokonalena, a zdá se mi, že v tomto případě nejúčinněji studiem válečné dějeprawy. Kdož se snaží pochopiti jednak obraty v situacích dřívějších polních tažení, jednak dřívější vůdce vojsk, kdož se často cvičí, aby vyšetřil, jaká rozhodnutí v jednotlivých případech způsobila dílem vítězství, dílem porážku, co se přihodilo a co by se bylo mohlo státi, ten získá duševní způsobilost, učiniti si rychle jasnou představu o novějších událostech. A není to aspoň nikdo menší než sám Napoleon, jenž nám doporučuje studium polních tažení všech velkých mistrů a dokonce k tomu podotýká: „Jest to jediný prostředek, státi se velkým vojevůdcem a postřehnouti tajemství umění;“²⁾ a Jomini dí: „Zdravou kritikou doprovázené válečné dějiny tvoří opravdovou školu válečnou.“³⁾

Při oceňování užitku, jež dokonce získati lze ze zkušeností, plynoucích z válečné dějeprawy, zašli velcí vojevůdcové až tam, že na př. tak smělý a zdatný vojín, jako generál Skobelev liboval si v tom, že za boje vyhledával ve svých bohatých studiích válečných dějin podobné situace a vyšetřoval, v jakých příčinách

---

¹⁾ H. v. Kleist, Von der Ueberlegung.

²⁾ Observations etc. III. 497.

³⁾ Précis etc.

tkvěl tehdejší úspěch a nezdár, a že sám Napoleon dne 14. října 1813 psal Marmontovi, když přibyl k Breitenfeldu a zdálo se, že tam bude jeho bojiště: „Zasílám vám zprávu o bitvě Gustava Adolfa, pojednávající o postaveních, jež zaujmete.“¹⁾ Nelze ovšem v důsledku toho míti za to, že válečné dějepisné poznatky tvoří sbírku příkladů, k nimž by bylo třeba jen sáhnouti, aby se tam našel vhodný vzorek k napodobení, nicméně ale cvičením získané vyškolení soudnosti usnadní bezděčně pojetí správného cíle, a co se původně jevilo jako slabé a neuvědomělé přirozené nadání, z toho se tak vyvine mohutná a uvědomělá síla. O Napoleonovi platí: „Pokud jej pudila vášeň, zřel jen cíl; leč když cíle bylo dosaženo, tu teprve zkoumal překážky, na které by byl mohl naraziti;“²⁾ tak nechť i my studiem se učíme, jak je nám překážky překonávati, abychom v okamžiku, v němž jsme povoláni jednati, kráčeli s pocitem bezpečnosti přímo k cíli s přesvědčením, že úspěch závisí nikoliv na štěstí, nýbrž na naší zdatnosti. Též my pak řekneme: „Není žádných velkých a trvalých činů, které by byly dílem náhody a štěstí; ony jsou vždy výsledkem rozvahy a věhlasu. Zřídka kdy zříme, že by velcí mužové i při svých nejnebezpečnějších podnicích pohořeli. Vizte Alexandra, Caesara, Hanibala, velkého Gustava a jiné, setkávají se vždy se zdarem a stali se z nich takoví velcí mužové proto, že měli štěstí? Naopak, ježto byli velkými muži, dovedli štěstí ovládnouti. Studujeme-li hnací kolesa jejich úspěchů, tu s úžasem spatříme, že učinili vše, aby jich dosáhli.“²⁾

V ten čas 8. listopadu, stojí tedy sám Napoleon s 21.000 muži u Verony, kdežto Vaubois s 8.000 muži u La Corony. Jim čelí Davidovič s 16.000 muži v okolí Rovereda, jakož i Alvinzi s 27.000 muži u Vicenzy.

---

¹⁾ Hlav. stan Seudnitz (předměstí Lipska).

²⁾ Bourrienne Mém.

³⁾ Mém. de Ste. Hél. VII. 236.

Dne 9. listopadu postoupí Alvinzi k Montebellu, zatím co Davidovič na pověsti, že Massena přivedl posily Vauboisovi, nepodnikne ničeho. Dne 10. listopadu změnil se poměr potud, že Alvinzi posune předvoj o 8.000 mužích kupředu přes Caldiero. Příští den následuje pak sám k Villanově. V těchto dnech nehnul se Napoleon s místa. S počátku se přirozeně domýšlel, že Davidovič, těžce z příznivých poměrů, odhodlaně potáhne dále, když pak Napoleon sám se dostal mezi dva ohně, tu se rozhodl, že Davidoviče za všech okolností nepustí za sebou, aby po případě nebyl odříznut od ústupu za Minčio. V důsledku toho má se Massena spojit s Vauboisem. Když ale Massena, jenž byl bez vojska vyslán k La Coroně, se večer 8. listopadu vrátil s poněkud znepokojujícími zprávami o situaci, a když pak nazítří došlé další zprávy přesvědčily Napoleona, že Davidovič nemá zatím žádných ofensivních úmyslů, tu odpadlo vyslání divise Massenovy, a Napoleon, dopřáváje odpočinku svému vojsku, vyčkává dne 8. a 9. listopadu další vývoj nepřátelských záměrů. Teprve dne 11. listopadu jest mu hlášen o 3. hodině odpolední postup nepřátelských sil proti Veroně po silnici od Vicenzy.

Napoleon se neprodleně odhodlá k protiofensivě a zažene snadno vpředu táhnoucí oddíl, část rakouského předvoje, načež v noci v ústupu pokračující nepřítel přibude k posici u Caldiera. Zde se předvoj odhodlá k odboji dne 12. listopadu. Napoleon hne se proti němu v ten den záhy zrána a brzy po 8. hodině dochází k útoku. S počátku získává částečných úspěchů a to Augereauem na jeho postupu po silnici proti frontě u Caldiera a pak Massenou, obchvacujícím pravé křídlo u Colognoly; leč od 4. hodiny odpolední zasahují pluky Alvinziho hlavního voje v boj. Francouzové jsou teď všude odrazeni a táhnou v noci zpět k Veroně. Alvinzi je příštího dne 13. listopadu až u Vagu, pouze jeho jízda zajíždí až k branám veronským. Davidovič jest v těchto dnech opět nečinný, přes to ale jest nyní Napoleonovo postavení velmi po-

vážlivé. Má sice dosud možnost couvnouti jak k obléhací armádě u Mantovy, tak za Minčio, leč v obou případech bude míti v patách rakouskou, na svém pochodu na Adyži se sjednocující přesilu, takže možnost uhájení jak obléhané Mantovy, tak dokonce i lombardské roviny je vyloučena. Kdežto každý jiný generál by byl v podobné nebezpečné situaci s armádou ustoupil a vzdal se územního zisku, Napoleon naproti tomu svým pronikavým a odvážným zrakem postřehuje stále ještě prostředky, jimiž by dosud nesjednocené protivníky útočnou ranou zasáhl. Alvinzi samotný má sice již více vojska než on, a proto nebude naň přímo útočiti, nýbrž hodlá jej nadobro obchvátiti, jeho vozatajstva a záložního dělostřelectva se zmocniti a potom v týlu naň udeřiti.

Nicméně však i při sebe větší a odvážnější duševní potenci vyžaduje vykrystalisování podobného rozhodnutí pod tlakem nepřetržitě se měnících a namnoze si odporujících zpráv, jakož i pozdější věcné přípravy jisté doby, a v důsledku toho lze Napoleonovi teprve večer 14. listopadu vyslati své pluky na pochod k obchvatu, jenž měl úplně změnit stav věci. Kilmaina zůstává ve Veroně, jež k tomu konci s 3.000 muži odvolává od obléhacího sboru před Mantovou. Napoleon táhne nyní pochodem na Ronco a tam, kde nařídil položiti most, přechází Adyži zrána 15. listopadu. Zde se dostal do bažinaté krajiny, prostírající se v cípu mezi Adyží a Alponem, jíž bylo možno překročiti toliko podél hrází, směřujících jednak vlevo na Belfiore di Porcile jednak vpravo na Albadero a pak středem na Arcole. Ve smyslu tom postoupí Massena ráno 15. listopadu po hrázi k Belfiore, kdežto Augereau táhne k Arcole.

Rakušané zamýšleli v ten den dvojí: předně postoupiti přímo k Veroně, za druhé, překročiti Adyži u Zevia, aby sevřeli u Verony předpokládaného odpuřce; než pohořeli při tomto koncentrickém obklíčení tak, jak se v podobných případech často stává; protivník totiž „nebyl tak pošetilým, aby zůstal státi“

a jeho nynější pohyb úplně překvapil Rakušany. Alvinzi teprve kolem poledne jme se posunovati své vojsko na ohrožený bod. Avšak příznivé místní poměry podporují v roli obránců nyní zatlačené Rakušany. Massena zadržen jest ještě před Belfiore, kdežto Augereauem opěťované prudké útoky na arcolský most přes Alpone ztroskotají. Napoleonův osobní příklad rovněž není s to, aby vynutil úspěch, ba při vřavě na ústupu je dokonce vrchní velitel sražen s hráze do močálu, kdež mu na chvíli hrozí vážné nebezpečí, že bude zajat stíhajícími Rakušany. Arciť přibude večer kolem 7. hodiny k Arcole menší oddělení pod Guieuem, určené k obejití ve frontě nepřemožitelného postavení a donutí ještě v noci Rakušany k vyklizení vesnice, nicméně jest ale veta po Napoleonově plánu, aby rychlým překvapujícím postupem na Villanovu vnikl v týl nepřítelův. Alvinziho armáda stojí v ten čas dílem východně Alponu, dílem u Caldiera a proti Massenovi; vida se s obou stran ohrožena přesilou vůbec, couvne Napoleon pro větší bezpečnost ještě v noci za Adyži a to tím spíše, že si nebyl jist, zdali Vaubois nebyl odražen.

Jistoty o tom, že na straně Vauboisově nedošlo k útoku, nabyl potom Napoleon ze zpráv, došlých v noci, načež se ustanovuje na tom, že dne 16. listopadu obnoví útok na Alvinziho. V důsledku toho postoupí toho dne ráno Augereau zase na Arcole, jakož i Massena na Belfiore; Rakušané byli sice zatlačeni v obou směrech, leč most arcolský zůstal v jejich moci a Napoleon pokládá večer opět za účelné nezůstatí přes noc v bažinatém území s hrázemi, nýbrž položil se mezi Adyži a protivníka a tím zároveň zajistil si možnost pochodu k Vauboisovi. Po 17. listopadu uradí se ale na tom, že upustí od čelného útoku na Arcole a překročí Alpone na níže položeném místě. Proto nařizuje, aby se ještě v noci započalo s kladením mostu a ráno dne 17. listopadu zahajuje na zprávu, že Vaubois ještě dne 16. listopadu nebyl napaden, po třetí postup přes Adyži s divisí Massenovou, kdežto

Augereau má jíti přes Alpone po novém mostě. Massenův postup na Arcole selže, když však teď Rakušané couvající Francouze stihají až k hrázi proti Ronco, jest tato osamocená kolona nadobro obklíčena a zcela rozprášena. Augereau, jenž se zúčastnil tohoto zápasu, zahajuje potom ihned přechod po právě dokončeném mostě, aby teď poznovu útočil na Arcole. Než i těmto útokům vzdorují ještě obránci.

Nicméně ale byly síly Rakušanů úplně vyčerpány. Již ráno píše Alvinzi Davidovičovi, že sice odolá ještě novému útoku, avšak že sám není s to, aby se ujal ofensivy; nadešel tudíž u vůdce i vojska obrat, kdy mezi úspěchem a nezdarem kolísající rovnováha potřebuje pouze nepatrného nárazu, aby se konečně rozhodně přiklonila na jednu stranu a opodstatnila Napoleonův výrok: „Osud bitvy jest výslednicí okamžiku, myšlenky . . . . rozhodující okamžik nadchází, morální jiskra se vznítí a nejmenší záloha ji uskuteční“;¹⁾ a Napoleon ještě i na jiném místě projevuje tento názor slovy: „V bitvách jsou okamžiky, kdy i nejnepatrnější manevr rozhoduje a převahy propůjčuje; jest to kapka vody, která způsobuje překypění.“²⁾ Alvinzi, jenž se domníval, že odolá toliko jedinému útoku a nevěřil v úplné vítězství, postrádal této jiskry, která vzplanula v Napoleonovi a dopomohla mu k vítězství. V daném případě nebudeme pak takovou sebe nepatrnější, náhodnou událost připisovati štěstí. Rázný výpad, aneb toliko na oko činěný výpad je schopen vrhnouti na miskou chybějící závaží. Napoleon vysílá do týla u Arcole bojujících Rakušanů asi padesát jezdců, kteří četným trubením k útoku a odhodlaným nájezdem budili dojem hrůzy z velkého útoku jízdeckého; tímto počínáním podařilo se skutečně zviklati odvahu nepřítele do té míry, že uvolnil vchod do Arcole. To se stalo kolem 3. hodiny odpoledne. V ten čas postupují Massena a Augereau znovu vpřed

---

¹⁾ Mém. de Ste. Hél. II. 15.

²⁾ Précis des guerres de J. César. XXXII. 104.

a zároveň blíží se od posádky Legnaga přivolané oddělení přes Albaredo. Všeobecný útok na Arcole s obou břehů Alpone začíná a kolem 5. hodiny ocitá se toto postavení v rukách Francouzů. Rakušané couvají k Villanovu a San Bonifaciu, při čemž je nutno, aby se od Caldiera na Villanovo ustupující oddělení prosekala řadami Francouzů, kteří byli vysláni za Rakušany od Arcole ustupujícími. Dne 18. listopadu pokračuje Alvinzi ve svém ústupu přes Montebello až k Olmu. Tak si Napoleon svou neochvějnou houževnatostí vynutil vítězství po úspěchu, čehož si byl do-
zajista plně vědom, říká: „Ještě nikdy nestrhlo se takové zápolení o bojiště jako u Arcole.“¹⁾

Zatím i Davidovič odhodlal se konečně k činu. Dne 17. listopadu zahájil kol 7. hodiny ranní svůj obchvatný útok na Vauboisovo postavení u Rivoli; úspěch při jeho přesile bylo možno očekávati, a také kolem 2. hodiny odpolední byl Vaubois vypuzen ze své pozice a obrácen na plný ústup k Veroně. Po krátké zastávce u Bossolenga pokračuje v noci ve svém ústupu ke Castelnouvě a nazítří ráno přechází za Minchio u Peschiery. Davidovič setrvá po bitvě na bojišti a dne 18. listopadu postoupí až k Pastrengu.

Napoleon dovídaje se o porážce Vauboisově a pozoruje současně dne 18. listopadu, že Alvinzi nehodlá již klásti odpor u Villanovy, vysílá na stíhání jeho pouze jízdecko, a současně nařizuje, jednak, aby Massena postoupil po pravém břehu Adyže k Villafrance, jednak, aby Augereau dal se na pochod k Veroně po levém břehu. Dne 19. listopadu stihne Davidoviče zpráva o ústupu Alvinziho, jakož i o Napoleonově pochodu proti němu, a v důsledku toho dá se i on na zpáteční cestu k Rivoli. Když se Alvinzi zatím přesvědčil, že není stíhán, rozhodne se, že se obrátí a znovu postoupí na Veronu, aby Davidoviči odlehčil, takže zatím co tento táhne zpět, postoupí Alvinzi dne 20. listopadu až k Villanově. Napoleon zatím dosáhl

---

¹⁾ Carnotovi. Verona, dne 19. listopadu.

spojení Masseny s Vauboisem, aby je posunul proti Davidoviči, kdežto současně hne se Augereau z Verony pohořím k Dolce v údolí adyžském, aby soupeře odřízl od ústupní čáry.

Dne 21. listopadu dorazí Alvinzi k posici u Caldiera, když byl odtud vypudil slabší francouzská oddělení, jež tam byla k její obraně ponechána; jeho předvoj blíží se Veroně. Téhož dne se zřetelem na společný postup Vauboise a Masseny vyklidí Davidovič postavení u Rivoli zrovna ve chvíli, kdy se dovídá, že se Alvinzi dal znovu na pochod proti nepříteli; v důsledku toho hodlá se vrátiti do posice, již byl právě opustil a udílí příslušné rozkazy k tomu, avšak po chvíli si věc zase rozmyslí a ustanovuje se na pokračování v ústupu. Toto nerozhodné „sem-tam“ musilo přirozeně vnést nelad v operace. Když tudíž Francouzové útočně zasáhnou, dochází ihned k nepříznivému obratu boje; Rakušané jsou se ztrátami do pozadí zatlačeni, a když v ten čas přijde ještě zvěst o nebezpečném, tyl ohrožujícím postupu Augereauově přes Lugo na Peri, nařizuje Davidovič všeobecný ústup až k Ale. Jelikož však Augereau dospěl již k Peri, musí si tam Rakušané raziti cestu zbraněmi. V této nepříznivé situaci uvolňuje se úplně soudržnost Davidovičových vojsk, které pak za nejtěžších ztrát prchají opačným směrem.

V příštích dnech nedochází k žádným význačnějším pohybům. Dne 23. listopadu dovídá se Alvinzi o nepříznivém výsledku na Davidovičově straně a jest nyní též nucen ke konečnému ústupu za Brentu, jež nastupuje v noci na 24. listopad. Výpad, jež podnikne Wurmser dne 23. listopadu, jest odražen, poněvadž Napoleon měl nyní již dosti času, aby od obléhacího sboru odvolané oddělení poslal nazpět k Mantově. Dne 24. listopadu je tudíž i toto polní tažení skončeno. Napoleon poznovu vítězně rozluštil defensivní úkol, udržev se ve své dřívější situaci.

Francouzská armáda zaujímá v ten čas toto postavení a vykazuje na sklonku prosince tento početní

stav: Serurier (jenž vystřídal onemocnělého Kilmainea) obléhá s 8.000 muži Mantovu; Massena, 9.000 mužů, stojí u Verony, Joubert (převzal vedení místo Vaubois), 10.000 mužů, jest u Rivoli; Augereau, 9.000 mužů, jest u Legnaga; v záloze stojí jednak divise Neyova, 4.000 mužů k pozorování údolí Chiesy u Brescie a před ní, brigáda Victorova, 2.000 mužů, u Castelnova a Goita. Pro nejbližší dobu nadchází přestávka v boji, ježto Napoleon nemá samozřejmě žádného zájmu, aby před opanováním Mantovy ujal se znovu útočných operací a Rakušané musí svou armádu dříve znovuzřídit a zesílit.

To se stane začátkem roku 1797 a Alvinzi osnuje nyní plán dalšího pokusu o vyproštění Mantovy. 9.000 mužů, které v ten čas stojí pod Proverou u Padovy, vytrhne odtud dne 7. ledna a zmocní se dne 9. ledna Legnaga; 6.000 mužů pod Bajaličem u Bassana vyrazí též 7. ledna a opanují 12. ledna Veronu. Hlavní armáda pod samotným Alvinzim, 28.000 mužů, má postoupiti proti posici u Rivoli, aby ji vzala útokem dne 13. ledna. Dle toho vytrhnou tedy Bajalič a Provera 7. ledna; první dorazí 9. ledna do Villanovy, druhý, když byl předešlý den svedl boj s předvojem Augereauovým, přibude do Montagnana. Augereau hlásí to ještě týž den Napoleonovi, leč nesoudí ještě, že by tu běželo o vážnější úmysl odejmouti Legnago, a proto shromáždí tam pouze část svých branných sil, kdežto ostatní soustřeďuje pod Guieuem u Ronca.

Tato zpráva stihne Napoleona dne 10. ledna v Bologni. Bez meškání vyšle zdejších 2.000 mužů pod Lannesem na Rovigo, aby podpořil Augereaua, kdežto sám odebere se především k Serurierovi. Bajalič nepostoupí v ten den daleko, jeho přední voj dospěje ke Calidieru; Provera zůstane státi; Alvinziho hlavní voj chystá se k soustřeďování. Dne 11. ledna přibude Bajalič před Veronu, Provera se opět zastaví u Montagnana, kolony Alvinziho začínají přicházeti k Monte Baldo. Ve francouzských posicích nenastane povšechně žádná změna, jak na Adyži, tak u Rivoli

vstoupí vojsko do zbraně, leč na celé čáře uskutečňovaný postup nepřítelův činí dosud pochybným směr hlavního útoku.

Dne 12. ledna udeří Bajalič, jenž většinu svého vojska poslal Alvinzimu přes Val Pantenu, na Veronu, leč bez úspěchu; týž pak odpoledne couvne ke Caldieru. Alvinziho přední voj přitrhne před posice Joubertových polních stráží u La Corony, jeho útok postrádá však jednotnosti, a postavení zůstává v moci Francouzů. Provera chová se opět nečinně. Napoleon přibude téhož dne do Verony. Jeho prvotní pojetí situace dle Augereauova sdělení záleží v tom, že nepřítel hodlá přes dolní Adyži proniknouti k Mantově, a proto nařídil Massenovi z Roverbelly, aby byl pohotov k pochodu k Legnagu. Když pak Napolon po příchodu do Verony zpozoruje útok Bajaličův, ponechává tam Massenu, aniž však mohl určitě odhadnouti situaci. Po té dochází Joubertova zpráva o postupu k La Coroně, načež jme se Napoleon pochybovati o tom, že hlavní nepřátelský voj stojí před Augereauem. Napoleon uvažuje ráno 13. ledna: Před Veronou stojí asi 6.000 mužů, na které dnes udeřím, Joubert musí mi ještě dnes oznámiti, zdali počet proti němu stojícího vojska nepřesahuje 9.000 mužů; je-li tomu tak, může míti Augereau proti sobě nanejvýše 10.000 mužů; pak není nepřítel nikde v plné síle a já mohu naň udeřiti s přesilou, ať na tom neb na onom křídle překročí Adyži. Nicméně ale musí Napoleon, aby neučinil pouhou ránu do vzduchu, dříve určitě věděti, na kterém křídle stojí většina Rakušanů; bude-li to jednou známo, pak musí tam armáda co nejrychleji postoupiti, neboť každý okamžik bude drahocenným. Proto jest Napoleonův povoz již od předešlého večera připraven, aby jej neprodleně dopravil na ohrožený bod; s živým nepokojem očekává Napoleon vyjasnění situace, k němuž dochází ještě téhož dne.

Joubert už postřehl, že odpůrce jest odhodlán vypuditi jej z jeho pevného postavení, a z toho usuzuje, že zde také budou jeho hlavní síly. Dne 13. listopadu

časně zrána vyklízí Joubert své předsunuté postavení u La Corony a shromáždí své voje na náhorní planině u Rivoli. Nyní bez překážky postupující rakouské kolony ohrožují však odpoledne obchvatem i tuto posici. Napoleon zatím ze zpráv Joubertových pochopil záměr Alvinziho, takže pak bez váhání přikročuje k akci, jak to dosud vždycky činil a jak jest to dle jeho příkladu válečné nauce pravidlem, totiž, udeřiti se soustředěnými silami na hlavní kolonu nepřátelskou a neohlížeti se prozatím na postup vedlejších proudů. Tak nařizuje o 3. hodině odpolední: Victor dá se ihned na pochod k Villafrance, a pak o 5. hodině: Ney postoupí ke Castelnovu, kdež obdrží další rozkazy k pochodu na bojiště, Massena zanechá menší posádku ve Veroně a neprodleně vytrhne, aby se rozvinul vlevo od Jouberta, kamž sám osobně dříve pospíší. Joubertovi se nařídí, aby uhájil posice u Rivoli.

Se zřetelem na nebezpečí rakouského obchvatu jal se Joubert právě kolem 10. hodiny večerní vyklízeti také rivolské postavení, když v tom došel jej zmíněný Napoleonův rozkaz, zadržující jej v této posici. Ze šesti postupujících rakouských kolon dorazily večer čtyři na čáru Caprino — San Marco-Kapelle, pátá jest u Canale, kdežto šestá na druhém břehu Adyže u Ceradina. Provera soustředil své pluky u Minerbe hodlaje překročiti v noci Adyži u Anghiari; byv napaden předvojem Masseny, couvá Bajalič s příchodem noci k Villanově.

Napoleon dostaví se dne 14. ledna o 2. hod. ranní k Joubertovi. Jelikož měsíc jasně svítí, rozeznává Napoleon zřetelně v polokruhu se táhnoucí posice Rakušanů a rozhodne se, že jejich obchvatný útok prolomí tím, že útočným nápirem udeří na jejich rozlehlý šik. Proto přikazuje Joubertovi, aby před úsvitem zatlačil nepřátelský předvoj a postoupil do postavení San-Marco-Kapelle; levé křídlo francouzské stojí u Trombalory, kdežto pravé uzavírá úvoz směřující od hostince della Dogana k vysočině. Rakouské kolony hnou se za svítání k útoku; 1. na konci pravého křídla sto-

jící kolona má rivojské postavení zcela obejít a pak s výšin cavajonských nepříteli v týl padnouti; 6. u Ceradina stojící proud zmocní se na levém adyžském břehu ležícího průsmyku Chiusy a rozvine dělostřeleckou činnost proti Rivoli; 2., 3. a 4. kolona útočí čelně na rivojskou posici, kdežto 5. proud u Canale vyčká tohoto úspěchu, aby poté útokem dobyl úvozu u hostince. Napoleon hodlá se své strany ponechat jen menší síly, jak na svém hákovitém boku u Trombalory, tak u hostince, ježto doufá v brzký příchod Massenův a Neyův (tomuto byl zaslán do Castelnueva rozkaz, aby v pochodu pokračoval). S Joubertovým hlavním vojem míní Napoleon útočně čeliti ofensivě tří středních rakouských kolon a budou-li tyto, tedy ústředí, poraženo, pak osamocené křídelné proudy odřízne, aby je buď zajal nebo potřel.

S počátku však Rakušané úspěšně postupují, a jejich 2. přes Caprino táhnoucí kolona hrozí dokonce na chvíli Joubertovi, že jej obchvatem jeho levého křídla úplně vypudí z Rivoli a zatlačí k Adyži. Toto nebezpečí jest však odstraněno, neboť přední řady Massenovy doráží již na bojiště vlevo od Jouberta u Trombalory. Nicméně ale postup Rakušanů trvá, posice u kaple San Marco padá do jejich rukou a jejich 4. kolona vniká až v týl postavení u hostince, kdežto 5. proud dere se úvozem vzhůru; obránci této důležité cesty na planinu couvají k Rivoli. Nadešlo poledne.

Třebaže se situace zdála na okamžik hrozivou, Napoleon přece nejevil nijaké obavy, neboť si byl plně vědom své převahy nad svými odpůrci, a to jak po stránce věcné, neboť po příchodu Masseny a Ney-e má přesilu na bojišti, tak i po stránce ideové, neboť spoléhal na své vlastní vojevůdcovské vlohy. Dovedl zachovati úplný klid a svým obdivuhodným, jasným rozhledem, jenž byl z jeho nejvýznačnějších vlastností, rozpoznav vhodný bod k rozhodné ráně, vrhá se nyní se vším, co právě má ještě po ruce, na 5. kolonu, která se úvozem od hostince dere vzhůru na planinu. Tato kolona, která zasažena byla dříve, než byla s to,

aby se rozvinula, jest nyní v úplném nepořádku odražena zase k úvozu. Současně ustupují na celé čáře před postupujícími Francouzi také tři ostatní rakouské kolony ve středu, a také v jejich zpětný pohyb vnáší se záhy nepořádek. Tím jest však 1. rakouská kolona, která jak zmíněno, táhla v tyl rivolského postavení zcela odříznuta od vlastní armády, a když pak se odpoledne objeví v jejím pozadí také ještě Ney, tu její vůdce pokouší se sice o východisko ke Gardskému jezeru, leč marně; jeho vojsko se všech stran sevřené rozptyluje se pak tak, že zítřejšího dopoledne padne mužstvo této kolony vesměs do rukou nepřátelských.

Napoleona, jenž přes to, že se blíží večer, chystá se k postupu přes hostinec, aby potřel ještě 5. kolonu, dochází zpráva, že Provera předešlé noci překročil Adyži u Anghiari. Napoleon se bez váhání ustanovuje, že pospíší k záštitě Mantovy a nařizuje Joubertovi, jemuž přiděluje Ney-e, aby zítra záhy zahájil rázné stíhání nepřítele; Massenu ponechává u Rivoli s rozkazem, aby na úsvitě 15. ledna nastoupil pochod na Villafrance. Jakmile Joubertovi nebude již Ney-e třeba, má jej rovněž tam vyslati.

Jak jsme viděli, stál Provera se svým vojskem večer 13. ledna pohotově u Minerbe, aby v noci přešel Adyži. Tento přechod se též uskuteční přes to, že sem Guieu pospíší se zlomkem u Ronco stojícího vojska Augereauova a udeří na čelo kolony. Dne 14. ledna pokračuje Provera v pochodu svém na Mantovu a dospěje do Nogary. Guieu a Augereau, k němuž dostavil se předešlý večer Lannes, postoupili arcit' ihned na kolonu Proverovu s obou stran, a byť se jim i nepodařilo zatarasiti jí cestu, přece zpomalí její pochod a u Cerea dokonce zaskočí nadobro její zadní voj.

Dne 15. ledna strhne se před Rivoli poznovu srážka, jelikož netoliko Joubert, nýbrž i Alvinzi postupuje vpřed, tento proto, aby vyprostil odříznutou 1. kolonu, jakož i ulehčil Proverovi. Než Alvinzi jest velmi záhy nucen ustoupiti, načež pozorující to Joubert nařizuje oběma svým křídlům obchvatný postup, kdežto cen-

trum ponechává zpět. Mezi rakouskými vojíny, kteří již v minulých dnech značně strádali nedostatkem potravin a střeliva, uplatňuje se nyní rozklad, takže zanechávají v rukou Joubertových značný počet zajatců; tyto dva dny 14. a 15. ledna u Rivoli přinášejí Francouzům celkem 13.000 zajatých.

Provera pokračuje v pochodu k Mantově, a dorazí v poledne před Francouzi obsazené a opevněné předměstí San Giorgio. Když se mu bylo podařilo, uvědomiti Wurmsera o svém příchodu, usnází se oba na společném útoku na La Favoritu a San Antonio ráno 16. ledna. Napoleon přibude večer 15. ledna s vojsky Masseny a Victora, jež vzal též s sebou od Villafrance do Roverbelly; tam se dovídá, že Provera přitrl v poledne před San Giorgio, leč že předměstí je dosud v moci Francouzů. Napoleon nařizuje jednak, aby Augereau postoupil sem rázně z pozadí, jednak aby Serurier postavil se u La Favority, kdežto on sám přitrhne sem od severu s Massenou a Victorem, takže se kruh kolem Provery úplně uzavře. Augereau netáhl sice dne 15. ledna v patách za Rakušany, nýbrž zaměstnával se tím, že jim zaskočí zpáteční cestu k Adyži, leč obdrží pak ještě včas rozkaz k pochodu na La Favoritu, aby tam mohl zítra zasáhnouti v boj.

Ráno dne 16. ledna zahajuje Provera útok na La Favoritu. Avšak brzy jest následkem právě uvedených opatření Napoleonových se všech stran obklíčen, že se kolem poledne odhodlá složití zbraně. Hůře tedy než všechny předchozí ofensivní pokusy Rakušanů o osvobození Mantovy dopadl tento, také již poslední pokus v devátý den po zahájení akce. Z 45.000 mužů, s nimiž Alvinzi zahájil operace, vrátilo se nanejvýše 25.000 mužů. Osud Mantovy byl tím neodvratně zpečetěn a 3. února vydává Wurmser pevnost Francouzům i s posádkou, propadající válečnému zajetí.

Devět měsíců točil se zápas kolem této pevnosti, čtyři vyprošťovací armády Napoleon porazil a dílem potřel. Také v tom se ukázalo, jakou měrou byl synem docela jiného ducha než obyčejní generálové. Těm jest

vlastní považovati získanou slávu za zasloužený a úplně uspokojující, konečný životní cíl a netouží již tuto slávu rozmnožiti, nýbrž toliko zachovati; při tom zapomínají na pyšný výrok: „Kdo se o svou slávu strachuje, ten jí jistě pozbude.“¹⁾ Toliko nevšední duch vytýčí si tak vysoko svůj cíl, že dosažené úspěchy jsou mu toliko stupně k vyšším metám a propůjčují mu tudíž také chuť i síly k nové činnosti; jest to týž duševní pochod jako při řešení otázky o stíhání nepřítele. Nutno tudíž obdivovati se jak svěžesti, s níž se Napoleon podjímá zápasu s každou ze čtyř nově vypravených armád, tak i odhodlanosti, s jakou tento zápas uskutečňuje; jeho energie není těmito činy vyčerpána, nýbrž zocelena.

---

¹⁾ Napoleon direktoriu. Lubno, 16. dubna 1797.

H l a v a V.

POLNÍ TAŽENÍ 1797

Když ztroskotal také poslední pokus o vyproštění Mantovy a město padlo, odtáhli Rakušané do hor tyrolských a furlanských. Přikročili sice neprodleně ke sbírání dalších vydatných posil, aby získali novou, k boji způsobilou armádu, s níž však nebude již možno ofensivně vtrhnouti do italské roviny, a jež má býti toliko záštitou vlastního zázemí. Leč po utrpené porážce stojí pohotově proti prvnímu nárazu toliko 7.000 mužů v Tyrolsku a 24.000 na Brentě.

Pádem Mantovy uplatňuje se přirozeně zase plně u Napoleona ofensivní myšlenka, leč i on vyčkává dříve příchodu posil, bez nichž není možná vytrvalá ofensiva, přechod přes Alpy a vpád do srdce Rakouska. Proto posune prozatím kupředu pouze Massenu a Augereaua na Bassano a Cittadellu, proti kterémužto pohybu opouštějí Rakušané Brentu a stahují se za Piavu. I jinde a sice proti dosud postupujícímu Joubertovi ustupují Rakušané za Avicio. Přece však přerušují tato francouzská vojska svůj pochod a Napoleon se sborem v síle 8.000 mužů obrací se proti Římu, poněvadž jak pařížští direktoři, tak i on usnesli se společně na tom, že se dříve konečně vypořádají s tímto státem, jenž, pokud ještě zápasy s Rakouskem o osudu Italie zdály se nerozhodnými, projevoval nepřátelské smýšlení. Jelikož Rakušané k obnovení boje byli příliš slabí, nastala v činnosti válečné přestávka. Pochod Napoleonův proti slabé a méněcenné římské branné moci postrádá zajímavosti po stránce vojenské

a dne 19. února podepisuje pak papežská vláda v Tolentinu Napoleonem diktované podmínky míru.

Avšak francouzského vojevůdce docházely zatím neustále zprávy o stupňovaném hromadění rakouských branných sil; týž píše dne 17. února: „V několika dnech budu zase u armády, kdež, jak pozoruji, bude mne zapotřebí,“¹⁾ a mezi příčinami, jež direktoriu jako směrodatné k svému skoncování s Římem, jmenuje též: „4. Poněvadž je nezbytno, abych byl u armády.“²⁾

Zatím jmenován byl arcikníže Karel vrchním velitelem místo Alvinziho; Karel dostaví se počátkem března k armádě, která jest dne 10. března rozložena takto: v předsunuté posici na Piavě stojí 10.000 mužů, za Tagliamentem od Gemony při řece je 17.000 mužů, v Tyrolsku u Salurnu, jakož i v údolích Avicia a Nosy, jest 14.000 mužů vedle 10.000 zemských tyrolských střelců.

I Napoleon vrátil se již k své armádě a v ten čas (10. března) meškal v Bassanu; jeho armáda zaujímala tato postavení v počtu: Bernadotte, 10.000 mužů, u Padovy, Serurier, 9.000 mužů, u Asola, Massena, 12.000 mužů, u Bassana, Guieu, 10.000 mužů (posavadní divise Augereauova), u Castelfranca. Joubert stojí v Tyrolsku na Adyži se svojí vlastní divisí, 10.000 mužů, jakož i s divisemi Baragueye d'Hilliers o 6.000 mužích a Delmase s 5.000 muži. Ve Veroně a Mantově jsou posádky o 2.000 a 1.500 mužích.

Napoleonovi bylo známo, že postavení Rakušanů složeno je ze dvou skupin a jeho plán záležel v tom, že valným vojem své armády, 41.000 muži, udeří na nepřátelskou hlavní skupinu, nepřevyšující snad 30.000 mužů, kterou vedl sám vrchní velitel, a která stála na přímé cestě k Vídni. Leč postup měl se zároveň dítí tím způsobem, aby se francouzská armáda vsunula mezi obě dvě rakouské skupiny, odtrhla je od sebe podobně, jak se to v dubnu 1796 stalo s Be-

---

¹⁾ Joubertovi. Tolentino.

²⁾ Tolentino, 19. února.

aulieuem a Collim, a pak vrhla se na hlavní skupinu, aniž by tyrolské skupině byla dána možnost zasáhnouti na podporu tohoto sboru. Dle tohoto plánu bude Massena svým postupem přes Feltre a Belluno obcházeti Karlovo pravé křídlo, aby tak přerušil jeho spojení s tyrolským sborem. Napoleon bude pak postupovati proti Rakušanům jednak se Serurierem, Guieuem a Bernadottem ve frontě, jednak s Massenou s levé strany, aby poté vší silou vytrhl proti průsmyku Tarviskému. Baraguey dá se pochodem k Primieru, aby zabezpečil Massenův obcházecí pohyb proti Tyrolsku a přičinil se o to, aby rozluka mezi furlanským a tyrolským sborem stala se ještě úplnější. Kdyby proti očekávání udeřila na Jouberta přesila, má zvolna ustupovati podél Adyže na Castelnuevo, klada při tom střídavě odpor v tamních výhodných posicích. Kdyby však Joubert, jak se mohlo předpokládat při značném počtu jeho vojska, rovněž táhl vpřed a dorazil do Bolzana, tu jej Napoleon na svém postupu na Bělák povolá k sobě přes Pusterské údolí. Pak stane Napoleon se soustředěnými silami na nejkratší silnici k Vídni.

Ještě 10. března zahajuje Napoleon polní výpravu tím, že Massenu posune na Feltre. Na Piavě předsunuté rakouské vojsko shromažďuje se teď v pozadí za Livenzou, Piavu již jen pozorujíc. Napoleon nařizuje přechod přes Piavu na ráno 12. ledna; v důsledku toho přecházejí: Guieu u Neversy jižně lesa Montelloského, kdežto Serurier, jenž má jízdu v čele, severně tohoto lesa u Ciana. Guieu dorazí v týž den ještě do Conegliana, Serurier následuje v menší vzdálenosti, kdežto Bernadotte táhne jako záloha ke Castelfranco, a Massena dostihne Belluna. Baraguey přibude v týž den do Primiera. Slabé rakouské přední stráže ustupují až k Livence.

Dne 13. ledna shromažďují se od Piavy couvnuvší Rakušané, asi 10.000 mužů, u Fontanafreddy na velké silnici k Videmu (Udine); jejich předvoj vypudí v týž den večer Guieua ze Sacile. Serurier dostihne Cone-

gliana, Bernadotte Trevisa. Massena zůstane povšechně u Belluna, než zmocní se přece výše na Piavě ležícího průsmyku La Fossaského. Napoleon, jenž mešká v Coneglianu, soudí na základě posavadních událostí, že se mu podaří protivníka na Tagliamentu zadržeti a k bitvě donutiti. Nicméně ale hodlá svěsti ji teprve pak, až by sem přitrhl také Massena; proto mu přikazuje, aby se sem dal přes Aviano, aneb, kdyby to tudy nešlo, přes Sacile. Dne 14. ledna nastoupí tedy Massena pochod na Serravalle, Serurier dorazí do Porto Buffole, Bernadotte dostihne Conegliana, kdežto Guieu shromažďuje se u Sacile, kamž se potom odebere i hlavní stan. V těchto nařízeních jeví se určitá snaha po utvoření massy, aby měl vojevůdce po ruce veškeré vojsko než přejde přes Tagliamento k útoku na nepřátelské postavení. V ten den odstupují Rakušané se svými předsunutými oddíly až k Tagliamentu, majíce hlavní voj za touto řekou se středem u Codroipa, s křídly vypnutými k San Daniele a Latisaně. Arcikníže dlí ve Videmu.

Dne 15. ledna posune Napoleon své voje jen nepatrně dále vpřed, kdežto sám přibude s Guieuem do Pordenone, Bernadotte do Sacile a Serurier po přechodu Livenzy vtrhne do Belvedere. Napoleon spoléhá, že Massena přibude v ten den do Serravalle, načež mu kolem 9. hodiny večerní nařizuje, aby při svém dalším pochodu mířil přes Sacile, Pordenone do Cordonsu, kamž má doraziti možno-li již 16. ledna. Týž den píše Napoleon Joubertovi list ¹⁾ o své situaci, jenž je po této stránce velmi pozoruhodným. Především oznamuje mu svůj záměr o spojení obou armádních částí v údolí Drávy; Napoleon zamýšlí po přechodu Tagliamenta zabočiti na sever a zmocniti se Pontafelské soutěšky, kdež Joubert má zatlačiti nepřítele přes Brixen. Zjistiv takto stěžejní záměr, Napoleon přihlíží pak ale ještě k těmto možnostem:

---

¹⁾ Daný v Sacile.

1. že bude Joubert poražen a dokonce vržen zpět až k Mantově;

2. že nepřátelské síly vniknou přes Feltre do údolí Brenty k Primolanu, aby Jouberta odřízly od Napoleona;

3. že nepřátelská kolona obchvátí některé Napoleonovo křídlo a objeví se na Piavě neb na Brentě dříve než bude s to, aby tam obrátil své vojsko.

V tom jeví se dvě pro Napoleona příznačné věci. Předně naprostý klid, s nímž hledí vstříc uskutečnění prvního předpokladu. I kdyby se nepřítel vedral až v jeho týl a Jouberta zatlačil přímo až k Pádu, bude tento generál opíraje se o Mantovu a používaje Pádu jako zásobovací čáry moci odolávati potud, pokud nedojde k směrodatnému rozhodnutí na Tagliamentu; pak bude Napoleonovi dána možnost zaskočiti a potříti tento nepřátelský sbor, jenž tak odvážně operoval a na chvíli přerušil jeho spojení s Francií. V druhé řadě hodno jest povšimnutí, že Napoleon, ač uvažuje o třech různých nepřátelských pohybech, přece nepřistupuje k podrobnému vyličení všeho toho, co jeho podřízeného generála očekává při těchto rozličných případech, nýbrž uděliv povšechný pokyn pro nejpravděpodobnější možnost, t. j. první, zamítá sám druhou jako pravděpodobnou, kdežto o třetí se vůbec již nezmiňuje. Při tak zdatném, podnikavém a mladistvém podveliteli, jakým byl s Napoleonem stejně starý Joubert, jest toho ovšem třeba, aby vrchní generál při takových podnicích, týkajících se jeho osoby a domoviny, které jsou vždycky způsobilé podniknutí živý dojem u vůdce a vojína jevil při společném nazírání takový klid.

Dne 16. ledna ráno vyšle Napoleon své divise pochodem na Valvasone, aby v ~~týž~~ den překročily Tagliamento. Nejdříve dorazí na místo Guieu, jenž určen jest proti levému křídlu rakouské, od Codroipu k Torridě se prostírající čáry, kdežto kolem poledne přitrhnuvší Bernadotte operovati má proti pravému křídlu této linie. Serurier následuje pozadu vpravo na

Codroipo jako záloha. Kolem 3. hodiny odpoledne začínají francouzské kolony přecházeti řeku, načež naráží na Rakušany, kteří bojují do večera jen k zástitě svého zahájeného ústupu na Palmu. V noci shromáždí se tudíž rakouské vojsko u Palmy, zůstávají zadní voj na Cormoru. Z toho plyne, že Massenovi nebylo možno spolupůsobiti při zahájení přechodu přes Tagliamento, ač to Napoleon očekával; tažení po horských cestách zdrželo Massenův příchod. Napoleon mu nařizuje kolem 11. hodiny večerní z Valvasone, aby pokud možno přitáhl k Spilimbergu.

Jelikož arcikníže Karel hodlá před rozhodujícím zápasem vyčkati příchodu očekávaných posil, pokračuje dne 17. ledna ve svém ústupu na Gradisko. Francouzové postoupí v ten den jen nepatrně kupředu, poněvadž, jak se zdá, Napoleon chtěl se dříve přesvědčiti o tom, zdali Rakušan skutečně zabočil na jih a nestojí již se svým hlavním vojem na silnici k Tarvisu. Úspěchy, kterých 25letý arcikníže dobyl minulého roku v Německu, zjednaly mu slávu, která účinkovala tou měrou, aby jeho 27letého soupeře, jenž při svých strategických plánech nijak neopomenul vzíti v úvahu osobnost nepřátelského vojevůdce, nabádala k opatrnosti.

Každým dalším dnem mizela ovšem víc a víc Napoleonova obava z arciknížecího válčení, takže již 25. března odhadl pravý stav věci slovy: „Do této hodiny manévroval princ Karel hůře než Beaulieu a Wurmser činně krok za krokem chyby, hrubé chyby, které mu přišly draho, a byly by mu přišly ještě mnohem dráž, kdyby mne jeho pověst nebyla poněkud oklamala a nezabránila mi přesvědčiti se, že pozorované chyby nejsou výronem záměru, neboť ve skutečnosti žádných nebylo.“¹⁾

I z toho jest zřejmo, jak jednou získaná pověst pronikavě působí i na pozdější činnost vojevůdce. Vynikající příklad toho druhu podal sám Napoleon,

---

¹⁾ Direktoriu. Gorice.

kdyžtě roku 1814 takořka s hrstkou obratem ve vojáky přetvořeného mužstva zahájil válku proti trojnásobné přesile spojenců; jedině váha jeho jména učinila na jeho vojáky tak mohutný dojem, že se jim jejich početní převaha nezdála nijak dostačitelnou k tomu, aby tam, kde se císař osobně objevil, byli si jisti vítězstvím. Je-li ovšem z našeho příkladu zřejmo, že samotný Napoleon přechodně neodolal takovému vlivu, je zcela pochopitelno, že daleko slabší jedinci podobnému dojmu nadobro podlehli; proto zcela právem zasluhuje našeho obdivu Blücher, ježž úvahy tohoto druhu nikdy nijak nezkormucovaly.

K této prvopočáteční srážce Napoleona s arciknížetem Karlem nutno ostatně podotknouti, že válečná dějeprava sotva se může vykázati jinými podobnými osobnostmi, jež by se tou měrou od sebe odlišovaly a to jak po stránce vojevůdcovské, tak i lidské. Napoleon prudký, nevázaný, naplněný nezkrotnou slávyčtivostí a panovačností, kdežto Karel chladný, rozvážný mající při svém počínání ustavičně na zřeteli příkaz povinnosti. Napoleon, syn korsického advokáta s obnoveným šlechtickým erbem, svévolně rušící k svému osobnímu povznesení zákonité přehrady vlasti, již si byl zvolil, kdežto arcikníže jako přední princ panovnického domu podrobuje se bez nejmenšího odporu nařízením své vlády. Jako Napoleon vůbec domáhal se v životě velikých věcí, tak i na poli válečném vytyčoval si odvážné plány, které pak neodvolatelně prováděl, kdežto Karel, jevící v životě skromnost, nepachtil se také ani ve válce po osobní slávě, leč začasť ukázal rozvahu ovšem v krajní tísní, štítě se odvážlivého počínání, při němž by bylo v sázce blaho celé armády i státu: tak představuje Napoleon, svým ustavičným stupňováním velkých činů a jednostranným způsobem svého pojetí, nejvyšší vzor pro vojína, kdežto na druhé straně tvoří zároveň odstrašující příklad do budoucnosti hledícího panovníka; leč v arciknížeti, jenž nenáleží k oněm vynikajícím dobytelnům krajin a bořitelům států, jeví se vzor ne-

zištně smýšlejícího poddaného na nejvyšším a nejzodpovědnějším místě. Karel bez obalu a bez žárlosti uznal vojenskou převahu svého soupeře a věnoval mu obdiv, kdežto Napoleon, jenž neměl a nemohl mítí správného porozumění pro ušlechtilou povahu tohoto rázu, která se nijak neuchýlila od dráhy povinnosti, dal se r. 1805, když se osobně s arciknížetem seznámil strhnouti ve zlosti k výkřiku: „Toť hlupák.“¹⁾ V obou těchto skutečnostech zahrnut jest protiklad, jevící se ve smýšlení obou těchto mužů.

Dne 18. března ustoupí tedy arcikníže s celou svou armádou za řeku Soč a zaujme tam posice východně Gorice. Ve Valvasone meškající Napoleon nařídil minulý večer o 7. hodině: Bernadotte vytrhne o 3½ hodině ranní a postoupí k Palmě, Serurier jej následuje, načež potáhne za ním Guieu. Massena dá se pochodem přes San Daniele a Gemonu, aby se zmocnil Chiusy, prostírající se u vchodu do soutěšky Pontafelské (Chiusa veneta). Také Joubertovi posílá Napoleon rozkaz, aby přešel k útoku a postoupil k Brixenu. Vyklizenou Palmu obsadí Francouzové bez boje, načež Napoleon přikazuje, aby se armáda rozvinula na pravém břehu Torre. Dne 19. března stojí Napoleon se svým vojskem pohotově k přechodu Torre. Nejprve přechází Bernadotte a táhne pak k městu Medea; tuto kolonu doprovází Napoleon. Rakušané nekladou žádného odporu. Poté překročí řeku také Serurier a postupuje k Villesse, načež obě divise nastoupí pochod pochod na Gradisko; po obklíčení města kapituluje posádka kolem 9. hodiny večerní.

Karel rozhodne se pro další ústup, ježž nastupuje ještě v noci a zamýšlí spojití se s příchozími posilami u Běláku. K tomu konci člení svou armádu ve dvě kolony; první, poněkud četnější koloně vytyčuje směr k Lublani, aby ji pak přes Kraň (Krainburg) povolal k Tarvisu; druhá kolona má údolím Soče táhnouti též k tomuto městu. Karel sám kvapí předem do Bě-

---

¹⁾ Mme de Rémusat. Mém. II. 235.

láku. Massena, jenž své opoždění zase napravil urychlenými pochody a vtrhl do soutěsky pontafelské, zmocní se téhož dne 19. března útokem slabě obsazeného mostu v Casasole a uzavírá východ z průsmyku. Rakušané táhnou zpět k Pontafllu.

Dne 20. března postupuje Napoleon podél a proti proudu Soče až ke Gorici, při čemž táhne Bernadotte po pravém, kdežto Serurier po levém břehu; Guieumu nařízeno, aby se dal na pochod směrem na Cormons. Téhož dne se však Napoleon dovídá, že při nejmenším nikoliv nepatrný zlomek nepřátelských branných sil vrací se na Lublaň, a byť i Napoleon nehodlal nepřítele s hlavním vojem tam následovati, vysílá přece Bernadottea k Černici, aby tamní silnici nespustil s očí; při tom dostane se Bernadotte do styku s nepřátelským zadním vojem. Guieu pochoduje toho dne k Cividale, kdežto Serurier postupuje dále vzhůru údolím sočským. Massena zatím pokračoval dne 20. března ve svém tažení přes Pontafel a přibyl s částí svého vojska do Tarvisu; k záštitě soutěsky ponechané slabší rakouské oddělení couvá před Massenou k Wurzenu. Tak stalo se, že dne 21. března stojí Massena s částí svého vojska u Tarvisu, zatím co od Caporetta údolím Soče nazpět táhnoucí Rakušané směřují rovněž k onomu městu, dorazivše dne toho k Predelu (Predil). Ježto jest Rakušanům známo, že nepřítel přitrl k Tarvisu, ustanoví se na tom, že si uvolní další cestu bojem. Usnadnění tohoto záměru má před Massenou k Wurzenu couvnuvší oddělení postoupiti odtud zase proti Tarvisu.

Dne 22. března se skutečně podaří Rakušanům zmocniti se opět Tarvisu; přibyvší tam Massenův oddíl ustupuje k své divisi u Malborghetta. Rakušané zaujmou postavení u Tarvisu, stáhnuvše sem všecky branné síly. Proti Massenovi posunou stráž k Žabnici (Saifnitz), kdežto zadní voj zůstávají k záštitě Boleckého kláštera v Predelském průsmyku. Téhož dne pronikne Guieu z Cividale až ke Caporettu tím, že zapudí u Stupice stojící rakouské oddělení. Divise

Serurierova (které po onemocnění tohoto velel od minulého večera Chabot), zůstala státi, tvoříc zálohu. Ráno 23. března zmocní se Guieu útokem Boleckého kláštera, kdežto s druhé strany postupující Massena opanuje posici žabnickou, aby poté vzal i Tarvis; tím jest všecko, v Predelské soutěsce dosud stojící vojsko, přes 2.000 mužů, zaskočeno a k složení zbraně donuceno. Bernadotte táhne týž den dále po silnici k Lublani a dorazí až do vsi Prevalji; týmž směrem vypravený Chabot přibude k Černici.

Arciknížeti Karlovi záleží teď především na tom, aby veškeré své branné síly soustředil u Celovce; jedna část jeho očekávaných posil, asi 5.000 mužů, dorazila již do Běláku, kdež se pak spojila s ustoupivším sem vojskem. Napoleon se své strany nechá Massenu a Guieua postoupiti na Bělák, kdežto Chabotovi, jenž jak jsme viděli, poslán byl po silnici k Lublani, nařizuje, aby tento pochod přerušil a vrátil se sem sočským údolím. Bernadotte zůstane prozatím u Prevalje. Před postupujícími Francouzi vyklidí Rakušané Bělák, a Napoleon v této situaci očekává zprávy o událostech v Tyrolích.

Tam zatím rovněž bylo přikročeno k operacím. Joubert ovšem samozřejmě především čekal na zprávy o postupu Napoleonově. Na tyto zprávy zahajuje pak Joubert další polní tažení tím způsobem, že překročí Avicio, Rakušané jsou tím překvapeni na všech bodech, takže jsou odraženi na Neumarkt, při čemž byl značný počet jich zajat. Joubert vtrhne do Salurnu. V následujících dnech pokračují Rakušané v ústupu; Joubert táhne za nimi a přibude do Bolzana dne 22. března. Hlavní voj nepřítelův, 8.000 mužů, pustil se cestou v údolí Eisacku, kdežto jeho pravé křídlo, nemající cestu již volnou, vrátilo se zpět k Meranu. Zůstává Delmase u Bolzana k záštitě svého týlu, táhne pak Joubert s ostatním vojskem po stopě Rakušanů eisackým údolím. Rakušané rozestaví se nyní jednak zadním vojem v průsmyku Klausenském, jednak valným vojem u Brixenu.

Joubert přitrhne k Teutschenu dne 23. března. Dne 24. března postoupí týž proti Klausenu, steče soutěsku a pronikne poté dále proti Brixenu; Rakušané se tam neudrží, nýbrž ustupují k Dolní Aue. Joubert stane tudíž večer před Brixenem. Rakušané pokračují nazítří ve svém zpátečním tažení k Sterzingu; ke krytí vchodu do údolí Pusterského zanechává Rakušan v průsmyku u Mühlbachu toliko zadní voj o 1.500 mužích, na nějž však Joubert udeří dne 26. března a zapudí jej odtud. Nicméně se však tento generál zastaví u Brixenu, poněvadž nemá od Napoleona žádných dalších zpráv o stavu věcí.

Zatím se dne 28. března uskutečnilo sjednocení rakouských vojsk, 13.000 mužů u Celovce, toliko jediný sbor 5.000 mužů stojí dosud v okolí Lublaně na levém břehu Sávy. Tyrolské události jsou aciknížeti známy. Napoleon soustřeďuje, jak jsme viděli, především Massenu a Guieua u Běláku, kdežto Chabot jest ještě na pochodu k tomuto městu. Napoleon hne se kupředu dne 29. března, zatlačí rakouský předvoj do pozadí, načež obsadí Celovec; Karel ustoupí toho dne k Sv. Vítu. Napoleon musí se však nyní zde poznovu zastaviti, jednak aby vyčkal příchodu Chabotova, jednak zjednal si náležitou představu o položení Joubertově, jakož i o nepříteli čelícímu Bernadottovi.

Dne 31. března postoupí Napoleon z Celovce k Sv. Vítu, kdežto Bernadotte hne se pochodem na Lublaň. Rakušané táhnou zpět a postaví se pak za Kerkon (Gurk). Když však dne 1. dubna přitrhnou Francouzové před toto postavení, rozhodne se Karel pokračovati v ústupu, uvažuje pořád ještě o stažení posil před obnovením zápasu. Rakušané zahajují tento další ústup záhy zrána; avšak Napoleon je jim ihned v patách, a dohoní ještě jejich zadní voj, jež pak prudce odrazí a způsobí mu citelné ztráty. Jeho pluky vtrhnou ještě týž den do Neumarktu, kdežto Bernadotte obdrží rozkaz, aby urychlenými pochody pospíšil sem přes Celovec. Nepřátelské hlavní město kyne nyní jako vytoužený cíl, a jediné t e n n e p ř í t e l přichází v této

chvíli v úvahu, který stojí na této silnici a uzavírá k němu cestu; proto také leží zde směrodatný bod, a proto také soustřeďují se tady všechny síly bez ohledu na to, že není obsazena silnice k Terstu a Videmu přes Lublaň. Napoleon má totiž stále na zřeteli „zásadu koncentrace, která tvoří správné pravidlo válečné,“ ¹⁾ a se zřetelem na Jouberta uvádí, že „okamžitě není dosud ofensiva náležitě rozřešena a Vídeň není dosti zblízka ohrožena, aby nepřítel nemohl míti již žádné chuti k obnovení ofensivy v Tyrolsku; leč ve 48 hodinách se vše změní,“ ²⁾ a Napoleon píše Joubertovi o pravděpodobné možnosti, že ho povolá k sobě, leč že má prozatím pečovati o to, aby cesta k tomu byla volná údolím Drávy na Lienz.

Rakušané pokračují ještě v noci ze dne 2. na 3. duben ve svém ústupu a také před Lublaní zanechanému oddělení poslán jest rozkaz, aby pospíšilo přes Štýrský Hradec k Mostu nad Murou (Bruck). Z toho je zřejmo, jak pronikavě účinkuje postup semknuté massy proti rozhodujícímu místu. Odvoláním Bernadottea k Neumarktu Napoleon obnaží sice cestu přes Lublaň, leč soustředěnými silami na nejcitlivějším bodě zasažený protivník nemůže z toho nijak těžiti, nýbrž vidí se nucen odvolati rovněž s největším urychlením vzadu ponechané oddělení. Avšak již časně ráno dne 3. hne se též Napoleon za Karlem a dohoní opět jeho zadní voj u Unzmarktu. K tomuto říznému a neúnavnému postupu podnítily Napoleona dílem touha, aby se mu prchající protivník nevymkl ze hry, dílem naděje na zajetí kolony, kterou Joubert dle došlých zpráv zatlačil od tyrolského sboru, a která prý hodlala se spojití s arciknížetem. Ač zpráva nebyla přesnou, přece vyvolala úspěch, jevící se v čilém stíhání arciknížete, což nasvědčuje tomu, že při správném pojetí toho, oč ve válce běží, nemohou vždy škodlivě působiti namnoze se vyskytující omyly.

---

¹⁾ Mém. Observations etc. I. 414.

²⁾ Joubertovi. Břeže (Friesach), 3. dubna.

Rakušané pokračují v příštích dnech opětně v ústupu, takže přibudou do Mostu nad Murou dne 6. dubna, majíce zadní voj u Lubně. Leč v ten den dostaví se císařští zmocněnci do Judenburgu, kdež mešká Napoleonův hlavní stan, a nyní zahájená vyjednávání ukončují polní výpravu. Již dne 7. dubna zjednává se klid zbraní. Massena však, jako první pronásledovatel Rakušanů, přitrhne ještě večer téhož dne před Lubno, aby požadoval a dosáhl vyklizení tohoto města. Joubert obdržev dne 4. dubna Napoleonovy zprávy a pokazy, povolal k sobě Delmase z Bolzana, načež nastoupil pochod Pusterským údolím a dorazil až do Lienzu.

Tak se stalo, že čelo Napoleonovy armády 28mý den po vytrhnutí proti arciknížeti a téměř na den po roce, kdy zahájeny byly operace proti Beauliemu na janovském pobřeží, stane pouze ve vzdálenosti 20 mil od Vídně.

Toto poslední polní tažení nesporně podněcuje k mnohému přemítání, leč my, kdož snažíme se zde vystihnouti podstatu Napoleonových myšlenek v jeho úloze vojevůdce, uvažujeme hlavně o jednom. Bylo již poukázáno k tomu, že se Napoleon řídil základním pravidlem, aby před udeřením na nepřítele utvořil massu. Nebylo však toto pravidlo v tomto tažení porušeno a je přípustno se zřetelem k němu pokládati vůbec ještě tuto zásadu za směrodatnou? Napoleon zmínil se sám na Sv. Heleně o této otázce a přesvědčivě dovodil, že tady neběželo o nijaké spojení kolon teprve před nepřítelem, že nebyla to žádná koncentrická operace. Než toto odůvodnění zdá se lhostejným k tomu, co si zde přejeme zvědět. I kdyby ani tento důkaz někoho nepřesvědčil, stačí přece již ta okolnost, že se Napoleonovi jevilo nutným, hájiti se proti předpokladu, že zamýšlel koncentrační způsob operace, neboť právě s touto formou nesouhlasil a toliko zásadu hromadného postupu pokládal za jediné účelnou. Tento vojevůdcův názor je pro nás důležitý, nikoliv však tím, že se snad sám jedenkrát nezachoval přesně

die tohoto principu. „Jest chybou operovati na velké vzdálenosti různými směry bez vzájemného spojení, neboť z toho obyčejně vzniká chyba nová. Vyslaná kolona má rozkazy pouze pro prvý den, kdežto její operace pro druhý den závisí od výkonů hlavní kolony; ona ztrácí tudíž čas vyčkáváním rozkazů aneb jedná nazdařbůh.“¹⁾

Nutno zde všemi způsoby upozorniti na to, že Napoleon uznával jsoucnost a důvodnost některých pravidel a zásad válečného umění, poněvadž nynější proud nese se jiným směrem a dokazuje, že události každé války jeví svůj svéráz, jež také jen s tohoto hlediska nutno posuzovati, a že klíčem k tomuto umění je empirie, nikoliv teorie. K těmto námitkám teoretickým odpovídá Napoleon, jež dozajista nelze obviňovati ze školského teoretisování, takto: „Válečné umění jest umění, jehož zásady není nikdy dovoleno porušovati,“²⁾ a dále dí: „Všichni tito velicí vojevůdcové starověku, jakož i ti, kteří po čase co nejdůstojněji následovali v jejich šlépějích, vykonali velké věci jedině tím, že se přizpůsobili pravidlům a přirozeným zásadám umění, t. j. užili správných kombinací a ocenili vztah mezi prostředkem a jeho následkem, mezi úsilím a jeho překážkami. Měli štěstí v tom, že se přizpůsobovali těmto okolnostem, a důsledek toho jevil se pak v rozsahu jejich úspěchů při odvažných činech. Nikdy neochabli ve snaze učiniti z války skutečnou nauku. A jen po této stránce mohou nám býti velikým vzorem, a jedině podobným snažením lze se jim přiblížiti.“³⁾ A tentýž vojevůdce, když se mu zmínili o „metodické válce“, zvolal rozhorleně: „Každá dobře vedená válka jest metodickou válkou. — Zásadami válečného umění jsou ona pravidla, jimiž se řídili velicí vojevůdcové, jejichž vele-

---

¹⁾ Mém. Observations etc. I. 396.

²⁾ Zprávička králi španělskému. Chalons sur Marne, 22. září 1808.

³⁾ Mém. de Ste. Hélène. VII. 238.

činy nám podaly dějiny.“¹⁾ A jakou cenu by pak také mělo studium skutků těchto mužů, kdyžby bylo vyloučeno odvoditi z nich obecnou poučku. Tato snaha, aby se v činech těchto vojevůdců postřehly obecně platné poznatky a sestrojila se z nich nauka, předsevzata byla v táboře vynikajících vojevůdců samotných, jejichž výkony poskytly k tomu to nejprzednější východisko. Pod dojmem Napoleonových úspěchů dospěl Jomini k poznatku fundamentálního pravidla válečného: „Dospěti s hlavní massou k disposici jsoucích armádních sil na rozhodující bod buď válečného jeviště neb bojiště,“²⁾ kdežto během napoleonských válek psal své stěžejní dílo ze zkušeností získaných v těchto vojnách, jež vyvinulo se pak v nejzralejší plod jeho „Nástin válečného umění“, v němž zcela jasně vyložil nejdůležitější poučky praktického umění válečného.

Vezme-li se nyní v úvahu italské polní tažení vůbec, jest nesporným to, co každému hned na první pohled především bije do očí, totiž, přirozený vojevůdcovský věhlas tohoto mladého generála. Svědek jeho výkonu o něm praví: „Zde není nikoho, jenž by v něm nespatoval geniálního muže. — Má značnou moc nad osobnostmi, které tvoří republikánskou armádu — —. Jeho pohled jeví jistotu, své záměry sleduje s napětím a silou. Jeho chladnokrevnost v prudkých akcích jest tak pozoruhodná, jako mimořádná rychlost, s níž mění své plány, když velí nepředvídané okolnosti.“³⁾ Ovšem se také pozorovalo, že Napoleon nešetří příliš lidmi, že jest tvrdý, netrpělivý a panovačný, leč jeho chování, jeho pohled a způsob řeči, vše to prozrazovalo muže zrozeného k náčelnictví, každý to pocíťoval a každý se podřizoval. Přes to ale vychvalují nám také Napoleonovi tehdejší druhové ve zbraní svižnost a svě-

---

¹⁾ Mém. Dix-huit Notes etc. III. 415.

²⁾ Introduction à l'étude des grandes combinaisons de la stratégie et de la tactique. 8.

³⁾ Rapport du Gén. Clarke au Directoire. Milán, 7. prosince 1796.

žest jeho bytosti, jeho živý a skvělý rozhovor při besedování, jeho žerty a bodrost, pokud neběželo o službu, zkrátka ono zvláštní kouzlo, jež obestírá každou věhlasnou osobnost v její mladistvé svěžesti.

Jak novým, jak tvůrčím jevílo se prvopočáteční vystoupení Napoleonovo. Revoluce začala sice již svým hromadným sbíráním vojska opomíjeti způsob válčení 18. století, jenž se po předním svém představovateli zove frederikánském, než stanula přece jen na poloviční cestě, a také vůdcové, ač tu byli nadaní jednotlivci, nedovedli se přece úplně ještě zhostiti zděděných názorů, poněvadž jim právě chyběl tvůrčí věhlas. Byl to teprve Napoleon, jenž zcela a rázem odmítl veškerou posavadní tradici a svým vítězným tažením od Nizzy až do Lubna stal se tvůrcem a hlavním zastupcem novějšího směru ve válečnictví, stělesňuje v něm ihned jeho zásady vůbec; v tom právě tkví velký význam polní výpravy 1796. I revoluční vojévůdcové neměli již predsudků o skladištích, jimiž byli frederikánští generálové spoutáni, leč i oni věc tu nepojímali ještě jako výron plného rozvinutí sil, nýbrž spatřovali v tom začasté zmateční živel. Napoleon našel arcit' starou formu již v troskách, avšak veliký čin jeho genia záleží v tom, že místo ní dovedl podati něco nového, „a dozajista jeví se největší improvisace ducha lidského v tom, když se propůjčuje jsoucnost něčemu, co ji postrádá;“ ¹⁾ Napoleon měl tudíž vlastní myšlenky, což se vyskytuje řídčeji než se domníváme, neboť vlastní myšlenky tvoří novotiny a „všude tam, kde je tvůrčí činnost, musí býti genius.“ ¹⁾

Tvůrčí myšlenka jest tedy nejvýznačnějším momentem tohoto polního tažení. Vedle uznávání této skutečnosti zbývá však ještě dosti místa pro obdiv nad uskutečněním této myšlenky. Především budí úžas osnova jednotlivých polních výprav, která svou jednoduchou velkolepostí bije do očí. Osnovu ovládá vždy tato směrnice: „Válečné umění záleží v tom, abychom

---

¹⁾ Mme de Rémusat. Mém. I. 333.

měli při menší armádě vždy více sil než nepřítel na tom bodu, kde hodláme udeřiti aneb na onom bodu, kde budeme napadeni.“¹⁾ Majíce toto na zřeteli a pozorující dle toho Napoleonovy plány, zdá se nám, jako by jejich tvůrce prohlédl nepřítelovy záměry a jako by sám řídil jeho pohyby; vliv náhody nepůsobí rušivě, ba divák téměř ani nepozoruje jejího účinku, tak jasně dovedl Napoleonův vojenský rozhled pojímati celek. „Vojenská nauka,“ vece Napoleon, „záleží v tom, abychom brali v úvahu všechny obraty osudu, při tom ale nutno přesně, téměř matematicky, vyloučiti podíl náhody. V tom se nesmíme zmýlit, neboť pouhá desítina může zde vše více méně změnit. Leč pro takovéto rozlišování nauky a náhody může býti místo toliko v geniální hlavě.“²⁾

Toto těžení z náhody, která „vždy zůstane tajemstvím pro tuctové duchy a znamená vědu pro vynikající muže,“ souvisí s oním ovládáním všech duševních sil, jehož byl Napoleon schopen každý čas a v každé situaci. Jest to „zmužilost druhé hodiny s půlnoci t. j. neochabující zmužilost, která nehledíc na překvapující události zachovává stejnou nezávislost duševní, stejný úsudek a stejné předsevzetí;“³⁾ se zřetelem k tomu vyjádřil se Napoleon, že podle jeho názoru projevuje on sám nejvíce takovýto způsob smýšlení, a že se setkal jen s nemnohými jednotlivci, kteří by se mu v tom byli skoro vyrovnali. Také současníkům jevila se nápadnou hbitost, s níž Napoleon okamžitě správně rozpoznal každý stav věcí. „Pozoroval jsem u Vás“ píše současník „způsob neobyčejně správného a při tom ale i rychlého postřehu.“⁴⁾

Leč ještě i jinou stránku duševní srdnatosti nutno zde vyzvednouti; je to pud, hledající rozhodnutí v bitvě. Také tento pud jest známkou předních voje-

---

¹⁾ Bourrienne. Mém. Diktando Napoleonovo. I. 186.

²⁾ Mme de Rémusat. Mém. I. 333.

³⁾ Mém. de Ste. Hél. II. 17.

⁴⁾ Comeyras Napoleonovi. Milán 15. července 1796.

vůdců, on to byl, jímž Bedřich Veliký vynikal nad vojevůdce své doby, a který jest vůbec přívlastkem v sebedůvěřující duševní potence. Napoleon, jenž prodělal mnohem více vítězných bitev, než kterýkoliv jiný vojevůdce praví, „že si činíme nedokonalé ponětí o duševní síle, která je potřebná k tomu, aby se před svedením velké bitvy, od níž závisí osud armády, země a trvání trůnu, braly plně v úvahu její následky,“ ¹⁾ a dodává, že se zřídka vyskytnou generálové, kteří by usilovali o svedení bitev.

U Napoleona se totiž jevila značně ona vlastnost, již sám označil jako velice žádoucí a již nazýval „s m y s l e m p r o ú m ě r n o s t, t. j. podržeti stejné měřítko jak pro základnu, tak i pro výšku.“ ¹⁾ Napoleon myslel při tom na úplnou rovnováhu mezi rozvahou a charakterem nebo srdnatostí. „Je-li srdnatost“ pokračuje ve svých úvahách „v převaze, dopouští se generál činů na ujmu rozvahy, kdežto naopak, nepodnikne ničeho, zůstává-li jeho charakter neb srdnatost za rozvahou.“ ¹⁾ Nyní se tážeme, zdali by v případě, že by Napoleon při uskutečňování svých záměrů padl, neobjevil se u jeho podvelitelů, kteří by pak převzali jeho roli, nedostatek zmíněných vlastností, nebo zdaž by Bernadotte neb Serurier neprojeвили tolik morální rozvahy, aby mohli uskutečniti napoleonské smělé plány, zdaž by Massena neb Augereau nebyli s to, aby s touž rozvahou, jež byla vlastní Napoleonovi, šťastně skoncovali jeho odvážné podniky? Napoleon měl totiž nejdokonalejší porozumění pro to, co jest nejúčelnější, kteréžto pozorování bylo souladně sdruženo s největší srdnatostí při uskutečňování tohoto nejúčelnějšího, byť to bylo sebe odvážnější.

A posléze všecky tyto vlastnosti oživovala a podněcovala mohutná ctižádost. Jedině tento neustálý pud, aby všichni byli předstiženi, vyvolává neúnavnou činnost, která vojínovi umožňuje, aby své přírodou mu propůjčené schopnosti projevil a úspěch si vynutil.

---

¹⁾ Mém. de Ste. Hél. II. 18.

Ctižádost tvoří oheň, bez něhož neuvede se v činnost ani z nejlepšího materiálu sebedůmyslněji vyrobený stroj; bez ctižádosti podobá se vojín onomu Rolandu oři, jenž měl všechny přednosti, jenže bohužel byl mrtev. Proč stanul Napoleon u Lubna, kdežto Moreau a Hoche sotva přešli Rýn? Byla to osobní, kupředu pudící a po slávě a vítězství žíznicí ctižádost, která řídila zde Napoleonovy kroky a proto právem staví se jméno jeho do popředí před jeho tehdejší soudruhy. Kdyby bývala Moreaua a Hocheho oduševňovala takováto ctižádost, bývali by nečekali na Rýně na uráčení se direktoria. Rozhořčeně psal tehdáž Napoleon: „Armády porýnské musí postrádati krve v žilách.... Kdo má dobrou vůli zahájití polní tažení, pro toho není žádného zdržování.“¹⁾

Takováto ctižádost nemůže a nesmí však býti maličnou, nesmí býti toho druhu, aby v odstrčení jiných spatřovala cestu k vyšinutí, nýbrž musí býti rovna té, která mladého Caesara pohnula k slzám před sochou Alexandra, že tento v témž věku již dobyl světa, a jež Napoleona přiměla k výroku: „Pro mne znamená nesmrtelnost duše upomínku, kterou zanecháme v paměti potomstva. Tato myšlenka způsobí velké věci, a bylo by lépe nežítí, než nezanechatí po sobě žádných stop.“²⁾

Vezmeme-li v soubornou úvahu všestranné a velkolepé vlastnosti, které činí z jednotlivce velikého vojévůdce a uvědomíme-li si poznatek, jak šťastně sdruženy byly tyto vlastnosti v oné mladistvé vojévůdcovské osobnosti, projevíme souhlas s výrokiem, jež Desaix pronesl, když mu Marmont s nadšením podával zprávu o tenkrátě ještě světu neznámém věhlasu Napoleonově: „Veletí armádě znamená nejobtížnější věc na zemi, jest to činnost, která v daný čas vyžaduje největší způsobilosti.“³⁾

---

¹⁾ Direktoriu. Lubno, 16. dubna.

²⁾ Bourrienne. Mém. IV. 280.

³⁾ Marmont. Mém. I. 80.

1798-1799.

H l a v a V I.

EGYPT

Rozhodná vítězství, jakým bylo Lubno, 18. Fructidor a Campo Formio, vyzvedly Napoleona ze řady pouhých generálů, takže se stal teď jak pro vládu domácí, tak pro vlády cizí politickým činitelem, s nímž nutno počítati. Aby se nyní po svém návratu z Vlach, kdež si počínal jako vladař, stal v Paříži opět prostým občanem, zdálo se nemožným nejen jemu, ale i samému direktoriu, a tak došlo k výpravě do Egypta.

Zprvu snažil se sice Napoleon politickými pletichami získati přiměřené postavení své ctižádosti a svým schopnostem, leč jednak jeho prudká, zcela vojenská povaha nebyla ještě náležitě obeznámena s těmito bludnými cestami, jednak celková situace nebyla ještě k tomu vhodná; hruška, jak se sám vyjádřil, nebyla ještě jak náleží zralá. Tak se Napoleon vznášel mezi nebezpečím, že se ukvapeností zničí aneb zmizí v davu, kdežto sám obával se posledního, že „v Paříži nezačová po sobě žádné památky. Zůstanu-li dlouho nečinným, jsem ztracen.“¹⁾ Pátraje tudíž po východisku, dospěl k podobné cestě, jaká Caesara druhdy vedla do Gallie, aby se podjal daleké výpravy v čele armády.

S počátku bylo Napoleonovi svěřeno velení nad armádou, určenou k přistání v Anglii, leč on po svém osobním zkoumání situace záhy tento plán vůbec zamítl a vyhledal si jiné pole pro svůj neukojitelný pud

---

¹⁾ Bourrienne Mém. II. 32.

po činnosti. „Má sláva je již tatam, v této malé Evropě je jí nedostatek. Nutno odebrati se do Orientu, odkudž přichází velká sláva vůbec,“ ¹⁾ a to tam, kam již dávno byl jeho zrak upřen, na onu zem, která jeho obraznost rozněcovala svým pohádkovým kouzlem. Již při vyjednávání s Rakouskem v Passerianu, děl Napoleon: „Evropa jest krtiště, kdežto velké říše a veliké převraty vyskytovaly se jedině v Orientu, kde žije šest set milionů lidí.“ ¹⁾ Direktorium, jež již delší čas Napoleonovi nedůvěřovalo a jeho se bálo, nicméně ale přece nemohlo se odhodlati k jeho odstranění, bylo rádo, že se ho teď zbaví, byť i za cenu zdatné armády, které by dosti brzy mohla Francie zase potřebovati; „všem jeho požadavkům bude vyhověno. Zdá se, že direktorium chce se stůj co stůj zbaviti takového nebezpečného válečníka.“ ²⁾

Při této příležitosti dostalo se Napoleonovi největšího obdivu za to, že tak prozíravě hleděl v budoucnost; pochopil, že se direktoriu musí ponechat čas, aby dohospodařilo, kdežto sám musí se vzdáliti z Francie, aby se mohl obestříti novou slávou a objeviti se potom jako všeobecně vítaný záchrance státu. Ano, tak se věci vyvinuly, a takovéto úvahy tvořily nesporně také podklad jeho egyptských plánů; uvažme však, kdyby za jeho nepřítomnosti, jak to za tehdejších poměrů bylo každodenně možným, někdo jiný byl strhl na sebe státní moc, zdaž by úsudek dějin nevyzněl takto: „Jak se mohl takový muž jako Napoleon, jenž se domníval, že jest povolán stanouti jednou v čele státu, vzdáliti z Francie za výpravou do Egypta v okamžiku, kdy tam dosud vše ještě kolísalo? Britské ministerstvo arcit' správně četlo v Napoleonově zchýtralé duši, kdyžť v předmluvě k „Zabavené korespondenci francouzské armády v Egyptě“ uvádělo, že on dozajista počítal jen s krátkým pobytem v této zemi, aby se pak v průvodu svých nejvěrnějších, obestřen

---

¹⁾ Bourrienne Mém. II. 34. 44.

²⁾ Gohier Mém. I. 29.

slávou, vrátil jako proslulý dobyvatel Egypta. Abukir zhatil náležitě promyšlený plán.

Nicméně ale nutno uvést, že určité plány o nejistých lidských věcech nelze osnovati na tak daleko sahajících úvahách. Jest sice nesporno, že Napoleonova snaha nesla se tenkrát k tomu, aby se stal pánem Francie, leč o cestách k tomu neměl přece ještě nijaké jasné představy. Jemu nebylo lze setrvati klidně ve Francii, a ježto Egypt skýtal pole jeho bouřnému pudu po činnosti, chopil se této příležitosti a, jak se to často stává, smělci přálo štěstí, které samo předstihlo jeho značné nároky. Byla to právě nepřítomnost Napoleonova ve Francii, která razila mu cestu k nejvyššímu cíli. Břítický posuzovatel lidských věcí praví: „Mám ovšem za to, že jest lépe býti bouřlivým než opatrným, neboť štěstí, toť žena, a kdo si je chce podrobiti, musí užítí ran a štulců; také vidíme, že nad ní zvítězíme spíše takovýmto počínáním, než přikročíme-li k dílu chladně. A jako žena, tak i štěstí nakloněno jest vždy omladině, neboť jest méně rozvážná, jest prudší a velí s větší rozhodností.“¹⁾

Dne 19. května 1798 vydává se Napoleon z Toulonu na palubě Orientu na moře a připluje dne 1. července před Alexandrii. Zde se dovídá, že Nelson, jenž po něm horlivě pátral na Středozemním moři, přibyl dne 28. června též před toto město, že však, když proti nadání nespatriil zde Francouzů, vyplul odtud neprodleně k Syrii. V úžasu nad touto šťastnou náhodou rozhodne se Napoleon pro neprodlené vyloďování vojska přes to, že moře je vzduté a vzdálenost od pobřeží značná; k námitkám Brueyesovým odpovídá: „Admirále, nelze ztráceti času, štěstí podává mi třídní lhůtu a nevyužítujeme-li jí, jsme ztraceni.“²⁾ Ve vyloďování, k večeru zahájeném, pokračuje se nepřetržitě po celou noc a na úsvitě jest více jak 4.000 mužů z divisí Menou-a, Klebera a Bona vysa-

---

¹⁾ Machiavelli. Kníže. 55.

²⁾ Bourrienne Mém. II. 86.

zeno na břeh v zálivu Marabutském. S tímto vojskem dá se pak Napoleon osobně o 3. hodině ranní na pochod, kdežto Reynier řídí další vyloďování.

Stav celé armády byl tehdáž tento:

Náčelník štábu: Berthier.

Divise Kleberova: 2. lehká, 25., 75. řadová polobrigáda.

Divise Desaixova: 21. lehká, 61., 88. řadová polobrigáda.

Divise Bonova: 4. lehká, 18., 32. řadová polobrigáda.

Divise Menou-a: 22. lehká, 13., 69. řadová polobrigáda.

Divise Reynier-a: 9., 85. řadová polobrigáda.

Každá divise měla asi 4.500 mužů.

Jízda pod Dumasem měla 4.000 mužů.

Dělostřelecká záloha činila 3.000 mužů.

Vedle výše uvedených vůdců jsou tu v rozličných hodnostech všichni ti, jež pokládal Napoleon za zdatné, a zříme tudíž již zde pohromadě pod jeho prapory většinu jmen, která po čase, za císařství dosáhla nejvyššího vojenského lesku: Murat, Lannes, Rampon, Junot, Marmont, Davout, Friant, Belliard, Lanusse, Vial, Caffarelli, Duroc, Bessieres, Rapp, to byli mužové, kteří jeví se hodnými toho, aby takového vrchního generála doprovázeli na cestě k vítězství.

Když nadešla noc dne 3. července, jest vyloďování francouzských branných sil celkem skončeno. Zatím přitřhl Napoleon dne 2. července k Alexandrii, kdež se Arabové s počátku pokoušeli o odboj, leč když Francouzové zanedlouho vnikli obchvatným útokem do brány Rosetteské, objevil se brzy poté posel se zprávou, že se město podrobuje. Dopravní lodě odpluly nyní do přístavu Alexandrijského, kdežto flota zakotvila v zálivu Abukirském. Napoleon soustředuje svou armádu v Alexandrii, toliko Desaix vysílá ihned od místa vyloďování k Al Bedě na silnici k Damanhuru, aby pak postoupil k tomuto městu. Napoleonova první operace záleží v opanování Kahýry. Armáda

však zůstane v nejbližších dnech prozatím ještě v Alexandrii, aby vyčkala úplného vylovení všeho vojenského nářadí. Pro svůj příští způsob válčení za těchto nových poměrů vytýčil si Napoleon tehdáž tuto směrnicí: „Umění záleží zde v utajení všech svých mimořádných prostředků, aby se jich užilo jen ke stupňovanému překvapení při potírání značných mass.“¹⁾

Armádní divise nastupují svůj pochod dne 5. července. Poněvadž však Kleber a Menou ranění byli při útoku na Alexandrii, pověřen byl prvý velením v tomto městě, kdežto druhý ponechán je s toutéž hodností v Rosettě. V důsledku toho přechází velení divise Kleberovy na Dugua, kdežto divisi Menouové velí Vial. Reynier přibude dne 5. července k Al Bedě, kdežto Desaix jest již na dalším pochodu na Damanhur; Vial následuje Reyniera a Bon táhne večer dne 6. července (k nočním pochodům v tomto podnebí dochází přirozeně často) opět za Vialem. Dugua jest vyslán večer 5. července k Rosettě. Odpoledne 7. července následuje Napoleon sám s armádou na silnici k Damanhuru, kamž Desaix přibyl již 6. července.

Tento první pochod zjednal francouzským vojínům náležitou představu o všech námahách, strádáních a útrapách, jichž jim bylo v tak značné míře snášeti při tomto podniku, takže záhy mimo vrchního vojévůdce nebylo již nikoho, jenž by ze všech sil netoužil po odchodu z této země a neproklínal toto polní tažení. Toliko Napoleona nedotkly se vůbec hrůzy klimatu, neboť tanula mu na mysli pouze sláva, jíž se obestře, a ačkoliv se v armádě vyskytly již případy sebevraždy, aby se jednotlivci jen zbavili nynějšího trudného stavu, poklepal vrchní generál svému štábnímu náčelníku spokojeně na rameno se slovy: „Nuže, Berthiere, konečně jsme zde.“²⁾ A jak pronikavě pracovala jeho obrazotvornost, podnícená velkolepostí přírody: „V Egyptě zbavil jsem se tísnivých

---

¹⁾ Desaixovi. Alexandrie, 3. července.

²⁾ Miot Mém. 33.

pout civilisace, snil jsem vůbec a zřel jsem prostředky k uskutečnění všech svých snů. Založil jsem novou víru, viděl jsem se na cestě do Asie na slonu, maje na hlavě turban a v ruce koran, sestavený dle vlastního uznání. Zkušenosti obou světů sjednotil bych ve svých podnicích, kořistě z oblastí všeobecných dějin, útoče na anglickou moc v Indii a navazuje opět spojení se starou Evropou pomocí tohoto výboje. Tento v Egyptě strávený čas jest nejkrásnější, poněvadž byl nejideálnější v mém životě.“¹⁾

Napoleon soustředil svou armádu v Damanhuru, načež dne 9. července pokračuje ve svém pochodu k Nilu směrem na Ramanhieh, kamž má dle daného rozkazu postoupiti také Dugua z Rosetty. Na tomto pochodu došlo k první srážce s nepřítelem. V ten čas byl Egypt dle jména sice pod svrchovaností tureckou, leč ve skutečnosti vládla tam vojenská kasta Mameluků, jejímž hlavním městem byla Kahýra. Zde shromažďoval teď na zprávu o přistání Francouzů Murad bej, jenž všeobecně platil za nejmocnějšího mezi mameluckými náčelníky, vojsko, které dle tamního obyčeje, záleželo ponejvíce z jízdeckva. Odtud na výzvědy vyslaný předvoj srazí se dne 10. července s divisí Desaixovou, než převaha evropské zbraně a taktiky je ihned tak očividná, že jsou Mameluci palbou Desaixovou záhy odrazeni.

Po příchodu divise Dugua-ovi hnou se Francouzové znovu vpřed dne 12. července a postupující nyní podél Nilu, dorazí až k Miniet Salamechu. Murat, jenž dne 6. července opustil Kahýru, zaujal zatím postavení u Šebreketu, kdež se opevnil. Ozbrojená flotila doprovází na Nilu pochod francouzské armády. Tato armádu předhoniť flotila setká se na úrovni u Šebreketu s toutéž zbraní Mameluků a ocitá se zprvu ve velmi těžkém postavení; prudký boj mění se pak přece ve prospěch Francouzů díky převaze výzbroje. Zatím přitrhne sem také armáda po souši, jejíž jed-

---

¹⁾ Mme de Rémusat Mém. I. 274.

notlivé divise tvoří semknuté čtverhrany. Když Mameluci, asi 5.000 mužů, marně se několikráte pokoušejí o průlom nepřátelských čtverhranů svojí jízdou, obrací se potom na ústup ke Kahýře, se zcela nepatrnými ztrátami. Napoleon, jenž omezil se na trpný odpor, ježto mu běželo v ten den především o vyšetření způsobu boje odpůrcova, nazval tuto nepatrnou šarvátku bitvou u Šebreissu.

Dne 21. července pokračuje Napoleon ve svém pochodu podél Nilu proti proudu a srazí se pak při objevení se Kahýry na obzoru s hlavní mocí Mameluků, která se k záštitě svého hlavního města sešikovala u Embabehu, majíc své levé křídlo vypjato k pyramidám. Francouzská armáda užije zde téhož bitevního uspořádání jako u Šebreketu; jednotlivé divise utvoří veliké čtverhrany, které zaujmají postavení jako na šachovnici, takže se vzájemně flankují. Jsa nyní obeznámen jak s účinkem tohoto bitevního uspořádání, tak se způsobem útočení soupeřova, chce Napoleon nejen vyčkati jeho útoku, nýbrž i sám postoupiti. Při tom vždy víc a více posunuje své pravé křídlo vpřed, aby nepřítele oddálil od jeho ústupové čáry a zatlačil jej k Nilu. Velký útok levého křídla jízdy Mameluků na obchvatní divise Desaixovu a Reynierovu ztroskotává na jejich palbě, kdežto na pravé křídlo mamelucké v opevněném táboře u Embabehu udeří Bon a Vial, ležení padá v ruce útočníků a většina obránců nalézá smrt ve vlnách Nilu. Zbytek Mameluků obrací se na útěk, dílem pod Muradem do horního Egypta, dílem pod Ibrahimem k Bylbeissu a Salahiehu na cestě do Syrie. Francouzská armáda stane večer u Embabehu a v okolí Gisehu.

Dne 22. července obsadí Bon citadelu v Kahýře, dne 23. července postoupí Desaix přes Giseh dále po Nilu vzhůru, a aby mohl pozorovati nepřítele, obsadí silnici směřující do horního Egypta; dne 24. července přemísťuje Napoleon svůj hlavní stan do Kahýry a divise své ubytuje dílem ve městě, dílem v jeho okolí. K zabezpečení dobytého území vydávají se v Kahýře

rozmanitá nařízení. Vial obsadí s menším oddělením Damiettu, kdežto Lannes převezme místo něho divisi Menou-ovu. Kontribuce se ukládají, žádá se vydání zbraní, trestá se, a trest se neprodleně vykonává, neboť „Turky lze jen největší přísností ovládati; 5 až 6 hlav denně dávám sraziti na ulicích kahýrských. Dosud museli jsme jich šetřiti, aby se zahladila hrůzostrašná pověst, jež nás předcházela. Dnes naopak nutno udati právě vhodný tón, aby tito národové uposlechli a poslouchati znamená u nich báti se.“¹⁾

Napoleon hodlá nyní Ibrahima nadobro vytisknouti z Egypta do Syrie, aby zajistil obsazená území, kdežto s Muradem prozatím pokouší se zapřísti vyjednávání. Jako příprava k operacím proti Ibrahimovi vyslán jest dne 2. srpna přední voj do Kanky, jež tam přibude dne 3. srpna. Avšak byv odtud dne 5. srpna Ibrahimem zapuzen, táhne tento předvoj nazpět ke Kahýře. Na svém ústupu spojí se toto vojsko s Reynierem, ježž Napoleon vyslal rovněž na Kanku a ráno 6. srpna přitrhnuou Francouzové znovu do postavení u Kanky. Napoleon zvěděv ještě večer 5. srpna o těchto událostech, má nyní za to, že nadešel okamžik uskutečnění záměru, aby byl Ibrahim poražen a zahnán z Egypta. Proto dá se Napoleon sám dne 7. srpna s Lannesem na pochod ke Kanku, když byl svěřil Desaixovi jak velení v Kahýře, tak i záštitu proti hornímu Egyptu.

Se zahájením tohoto nového podniku došlo po prvé k výbuchům všeobecné nespokojenosti, úžasného zklamání a malomyslnosti, které již při vyloštění v Alexandrii zachvátily jak vůdce, tak vojíny, a jež se nyní projevovaly reptáním a pobuřujícími řečmi. Avšak to bylo také po této stránce vše. Než ale došlo ke skutečné neposlušnosti, dovedl Napoleon bez trestu a násilných opatření, toliko silou svého slova a své osobnosti pohnouti vojíny zase ke konání povinností, a jak pravil Savary „velká sebedůvěra generála Bona-

---

¹⁾ Menou-ovi. Kahýra, 31. července.

parta zračila se v tom, že za tohoto stavu věcí opustil Kahýru.“¹⁾)

Dne 7. srpna tedy přibude Napoleon rovněž do Kanky; Dugua, jenž se má též účastniti tažení proti Ibrahimovi, dorazí téhož dne až k Matariehu. Dne 9. srpna postoupí Napoleon k Bylbeissu, kdežto Ibrahim ustupuje před ním na Salahieh. Hlavní stan přibude dne 10. srpna do Koreinu a den na to dohoní Napoleon, jenž s menším počtem své jízdy, asi 300 koní, předhonal svou pěchotu, Ibrahima u Salahiehu. Tento bej jest již na dalším ústupu do Syrie a francouzské útoky na jeho zadní voj, aby mu v tom zabránily, jsou marné. Mamelucké jízdeckto jeví převahu, ale když sem pak dorazila pěchota, zmizel již nepřítel v poušti. Napoleon se teď ustanovuje na tom, že v Salahiehu zřídí armádní skladiště, a v důsledku toho nařizuje jeho opevnění, z čehož lze souditi na příští polní tažení do Syrie. Reyniera zanechává Napoleon v tomto městě, kdežto Dugua vysílá dne 14. srpna do Mansurahy. S ostatním vojskem pospíší pak vrchní velitel do Kahýry.

Sotva že Napoleon opustil Salahieh, přibyl k němu pobočník Kleberův, jenž mu doručil depeši od tohoto generála, obsahující zprávu o potření francouzské floty Nelsonem u Abukiru. Ať se v tomto okamžiku dělo v duši Napoleonově cokoliv, jeho okolí nepostřehlo na jeho obličeji ani stínu. Jistě, že si dobře uvědomil hrozný dojem, jímž tato událost bude jistě působiti na jeho již zmalomyslněnou armádu, leč tím více pocítoval nutnost čeliti svou vlastní neohrožeností jak nepřízni osudu, tak pokleslé mysli svých vojáků. Na jeho houževnatou mysl hodí se ono starověké přísloví: *Si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinae*. A ještě více než kdy jindy cítili teď vůdcové a vojáci, že další zdar armády spočívá jedině na tomto, osudu vzdorujícím, věhlasném muži.

---

¹⁾ Mém. 89.

Menší měrou než z jiných polních tažení, čerpá lze přímé vojenské poučení z egyptské výpravy, neboť klima i odpůrce velice se lišili od evropských poměrů. Proto však nelze říci, že by zde nebylo dbáno oněch skutečně vždy platných předních zásad válečných a že by i tu nebylo slechu o těchto naukách. Tak vidíme, že Napoleon, jakmile se rozhodl udeřiti na Ibrahima, soustředil všechny pohotové síly proti němu a ačkoliv by také již s menší brannou mocí byl v převaze nad ním, přeci trval pevně na tom, že chceme-li bojovati, musíme míti všechno vojsko pohromadě.

Poté vysílá Napoleon Dessaixe proti Muradu beji do horního Egypta. Když pak tento generál, aby nepřítele nejen porazil, nýbrž i obklíčil, nařizuje kolonám koncentrický postup, tu se v Napoleonovi neprodleně probouzí zase, již předtím v Itálii projevený odpor proti takovému umělému, na správném setkání různých kolon závislému manevrování, a nelení a píše svému podřízenému: „Jest Vám známo, že nemiluji koncentrických útoků vůbec. Postupujte proti Muradovi dle daných možností a se všemi svými silami. Bude-li Vám čeliti, vydáte na bojišti rozkazy, jimiž mu způsobíte co možno největší ztráty.“ ¹⁾ Napoleonovi jeví se tato příležitost vhodnou k tomu, aby také svému štábnímu náčelníku vštípil svoji zkušenost; tak chce také, aby jeho armáda byla stejně jako on sám přesvědčena o účinku postupu v massách a byla vůbec tímto přesvědčením prochnuta, aby i tam, kde nemůže býti sám přítomen, jednali dle tohoto stěžejního pravidla. V důsledku toho píše Berthierovi: „Naříd'te generálu Dessaixovi, aby na Murada udeřil všude, kde se s ním setká, maje k tomu vždy své síly pohromadě; nechci, aby své síly tříštil k obchvatu nepřítele.“ ¹⁾ Při této prosté poučce, utvořiti vždycky massu, vzpomínáme též výroku Jominiho, který pokládal jej za nepopíratelnou pravdu, totiž, že „čím jednodušší jest rozhodující manévr,

---

¹⁾ Kahýra, 4. září.

tím nepochybnější jest úspěch.“²⁾ Tak poskytuje Egypt řadu vojenských poznatků, nicméně ale je pro nás toto mimoevropské polní tažení mnohem důležitější ke studiu duševní povahy vojevůdcovy, než ke studiu způsobu jeho válčení. Zpráva abukirská přivedla především obrat v náladě celého Egypta; jak obyvatelstvo, tak i mameluští bejové Murad a Ibrahim čerpali novou naději, že se zbaví Francouzů, a také Porta se nyní odhodlala prohlásiti se proti Francii. Pro francouzskou armádu nadešla však prozatím doba poměrného klidu, jíž se použilo k organizaci zemské správy a k utužení francouzského panství. Toliko Desaix vyslán jest do horního Egypta. Vojsko jeho, naloděné dne 25. srpna na nilské bárky, přistálo dne 14. září u Siutu; tam se však Desaix dovídá, že Murad obešel jej vpravo podél velké pouště, táhne na Kahýru. Bez odkladu plaví se Desaix dne 19. září zase po Nilu zpátky, střetne se pak dne 7. října s Muradem u Sedimanu a přinutí jej k útěku. Desaix zdržuje se poté v okolí Benissuofu a pracuje tu na podrobení tamní krajiny.

Možno říci, že toto časové období potvrzuje ještě větší měrou Napoleonovu neochvějnou duševní pevnost při provádění zahájené akce, jíž pokládám za významnější rys jeho vojevůdcovství v této válce, než sám jeho duševní klid po Abukiru. Slabší jedinec mohl by ovšem vzdorovati toliko náporu j e d i n é h o neštěstí, leč nepřetržitý, ustavičný, denně se opakující zápas s nepříznivým osudem, jenž nepřipouští oddechu, opotřebuje i toho nejsilnějšího člověka. A jakým nepříznivým okolnostem všelikého druhu čelil Napoleon denně novou silou, novým ostrovtipem, to nechť nám vylicí očití svědkové a hlavně on sám.

Napoleon obklopen byl vůbec nepřátelským obyvatelstvem a ačkoliv poraženo, není obyvatelstvo podrobeno a nebude tomu ještě dlouho tak.“²⁾ Sebe-

---

¹⁾ Précis etc. 228.

²⁾ Correspondance de l'armée française. Girey Ramcy-ovi. Rosetta, 28. července 1798.

menší doprava, každý posel s depeší, vše vyžadovalo průvodu. Na různých místech vypukl každou chvíli odboj, Francouzové byli vražděni, „na mou věru, jest to horší válka než ve Vendee,“¹⁾ a vyskytuje se mnoho rozkazů podobných tomuto: „Občane generále! Použijte dnů pobytu divise generála Dugua v Damiettě k odzbrojení města, k zatčení podezřelých a k dopravě jejich do Kahýry, odzbrojte vesnice a seberte rukojmí.“²⁾ „Jsem nespokojen, občane generále, že těch pět vesnic, které se tak špatně chovaly, dosud není odzbrojeno.“³⁾ „Rozkažte generálu Lannesovi, aby ráno za svítání vytrhl se 400 muži a odebral se do vesnice El Katah na rameni rosettském, aby potrestal obyvatelstvo, ježto dnes ráno zadrželo dvě dčermy (nilské bárky), vezoucí dělostřelectvo.“⁴⁾ Znovu a znovu musilo docházeti k takovýmto trestním výpravám, a z jejich početnosti jest zřejmo, jaká nejistota byla v zemi.

A to všechno i přes to, že byl každý odboj přísně trestán. „Budete tak laskav, občane generále, a nařídíte místnímu veliteli, aby dal sraziti hlavy těm, kdož byli se zbraní v ruce dopadeni. Tuto noc nechť je odvedou na nilský břeh mezi Bulakem a starou Kahýrou a jejich bezhlavá těla nahází pak do řeky.“⁵⁾ „Každou noc srážíme nějakých třicet hlav a mnoho hlav štváčů; bude to, jak doufám, dobrá lekce pro ně.“⁶⁾ „Pošta z Damietty byla napadena, občane generále, a zdá se mi i zavražděna od vesničanů Ramlehu atd. Pokuste se o zajetí vůdců a dejte jim sraziti hlavy.“⁷⁾

Především však nezapomínalo se při tom na uklá-

---

¹⁾ Tatáž. Damas Kleberovi. Bulak, 27. července.

²⁾ Vialovi. Kahýra, 26. července.

³⁾ Duguaovi. Kahýra, 6. října.

⁴⁾ Berthierovi. Kahýra, 1. listopadu.

⁵⁾ Berthierovi. Kahýra, 23. října.

⁶⁾ Reynierovi. Kahýra, 27. října.

⁷⁾ Lanusseovi. Kahýra, 27. října.

dání válečné daně a na opatření k zabírání majetku. Příslušné příkazy vyskytují se velmi zhusta, poněvadž armáda trpěla citelným nedostatkem peněz a to tou měrou, že jak nám jeden z těch, kteří se tenkrát stýkali blíže s Napoleonem, totiž Bourrienne prozrazuje, bylo tehdy zvykem vydíratí peníze tím, že se hrozilo zastřelením; následující rozkaz Napoleonův tuto výpověď jen potvrzuje: „Občane generále. Zasílám přiložený rozkaz, jejž sdělíte s Koraimem; dle obyčeje v této zemi běžného ponechává se Vám dnešek na rozmyšlenou, abyste zachránil svou hlavu tím, že složíte 30.000 talari do pokladny armádního výplatce.“¹⁾ Použitím takovýchto prostředků se přece také pozvolna podařilo obnoviti poněkud pořádek a bezpečnost.

Leč i jiný nepřítel jevil se v samotném stavu armády, a denně bylo třeba jej potíratí. Nedostatek kázně a sklon k drancování u vojáků, zpronevěry úředníků, všechny tyto závady, jež byly již -ve Vlaších na denním pořádku, trvaly i zde; drancujeme vesnice, přivádíme na mizinu obyvatelstvo a znásilňujeme jeho ženy.“²⁾ Leč k tomu družilo se ještě něco nového. Kdežto v Italii hlásil se důstojník a vojín se zápalem k armádě a těšil se z trvání válečného stavu, ukázal se tu v obou těchto směrech pravý opak. Egypt líčili jako zemi zaslíbenou, ale hned prvý krok na této půdě způsobil nesmírné zklamání. „Jest to země bídy. Obyvatelstvo je zdivočelé, a samo si zavinilo, že naň příroda zanevřela. Jsou to hotoví žebráci; meškajíce v některé vesnici dolního Egypta, vtírá se nám domněnka, že jsme upadli mezi vrahy.“³⁾ Sotvaže vtrhne vojsko do prvního města, zní jeho úsudek takto: „Nic na světě nezdá se tak truchlivým,

---

¹⁾ Dupuyovi. Kahýra, 5. září.

²⁾ Corresp. de l'armée française, 2e partie, No. IV. Kahýra 26. července.

³⁾ Corresp. de l'armée française, 2e partie, No. IV. Kahýra, 26. července.

tak ubohým a tak nezdravým jako Alexandrie. Domy z bláta jsou bez oken a mají jen několik otvorů... zkrátka představ si soubor ohyzdných a špatně zrobených holubníků a učiníš si správnou představu o Alexandrii.“¹⁾ Kahýra nečiní lepšího dojmu, „Ohavné jest toto město, ulice následkem své nečistoty čiší morem, lid jest otupělý a zhovadilý.“²⁾ „Šeredné hnízdo Kahýra osídleno jest línou zběří, která celý den lelkuje před svými hanebnými cha-trčemi.“³⁾

Všechny pochody, všechny pohyby spojeny byly s velkým utrpením pro armádu. „Co jsme v Egyptě, nemají útrapy armády konce. Největší námahy, největší sluneční žár, jenž úpalem sálá ze země, naprostý nedostatek potravin, nepřetržité pochody, toť jsou vůbec příčiny, že mnoho dobrovolníků zemřelo, někteří mdlobou schvácení, náhle klesli mrtvi v prach.“⁴⁾ Všude vznikla záhy touha, dostat se z této země. „Ujišťuji Tě, že budu-li tak šťasten, abych se zase dotknul půdy své otčiny, stane se tak proto, abych ji nikdy již neopustil. Mezi zdejšími čtyřiceti tisíci Francouzi není zde mimo čtyři jednotlivce nikoho, jenž by jinak smýšlel.“⁵⁾ Je téměř nemožno, abych ti vylíčil vše, co jsme vytrpěli. Útrapy přes útrapy, strádání, klopoty a starosti, to vše jsme poznali bezprostředně.“⁶⁾ „Obýváme zemi, kdež se každému k smrti nelíbí. Kdyby armáda byla o tom věděla než Francii opustila, nebyl by jistě nikdo z nás vstoupil na loď, a byl by spíše milionkrát dal přednost smrti, než aby se byl viděl vehnána v bídu, v níž se ocitáme.“⁷⁾

A nebylo málo těch, kteří by byli nepotvrdili prav-

---

¹⁾ Corresp. de l'armée française, Ire partie. Rosetta, 27. července.

²⁾ Dupuis Carlovi. Kahýra, 29. července.

³⁾ Damas Kleberovi. Bulak, 27. července.

⁴⁾ Dezirard Adelině. Kahýra, 17. srpna.

⁵⁾ Tallien své choti. Rosetta, 4. srpna.

⁶⁾ Colbert Colasseovi. Tersí, 25. července.

⁷⁾ Rozis Grivetovi. Alexandria, 9. září.

divost těchto slov svojí sebevraždou. „Mnoho vojínů prohnalo si kulku hlavou, jiní vrhli se do vln Nilu, docházelo k hrůzným věcem.“¹⁾ „Máme vojíny, kteří se usmrtili v přítomnosti vrchního vojevůdce díce mu: Toť tvé dílo.“²⁾ Tak dospěla armáda těsně k bodu, vypovědět poslušnost. „Vojáci, vidouce jíti generály kolem, říkali: Hle, katané Francouzů, a tisíce jiných výroků tohoto druhu.“³⁾

Leč kde nespokojenost s egyptským podnikem zacházela až tam, že důstojníky podněcovala k zanedbávání služby, tu Napoleon sáhl k trestům. Vrchní generál potvrzuje žádost za propuštěnou, jíž mu podal občan Beauvais, generál-adjutant, praví: „Důstojník, jenž jsa zdráv žádá za propuštěnou prostřed polního tažení, nepřišel s úmyslem získati slávy a spolupůsobiti při velkém úkolu, nýbrž vedla jej sem nějaká jiná pohnutka a není tudíž hoden vojínů, jímž velím.“⁴⁾ Když ale ani tato veřejná pohana nedostačovala k potlačení všeho hnusu z pobytu v Egyptě, tu vyřídil Napoleon žádost jiného důstojníka o svolení k návratu do Francie takto: „Vrchní generál na tuto prosbu odpovídá, že poněvadž občan Grobert dosáhl hodnosti chefa brigády v Paříži, aniž by uslyšel výstřel z pušky, jest jeho vůlí, abyste tohoto důstojníka nepřetržitě používal na předních strážích.“⁵⁾

V tomto podnebí a za těchto námah nebylo lze zabrániti, aby konečně nevypukly nemoce; „většina armády trpí průjmem a přes to, že zvítězila, přece takto zajde a bídne skončí.“⁶⁾ „Občane generále. Asi 200 slepců odchází dnes do Rosetty; jest mou vůlí, aby byli posláni do Evropy.“⁷⁾ A s příchodem r. 1799 vypukl ještě ke všemu tomu mor, metla Orientu.

---

¹⁾ Ca- svým rodičům. Kahýra, 27. července.

²⁾ Rozis Grivetovi. Alexandria, 9. září.

³⁾ Boyer svým rodičům. Kahýra, 28. července.

⁴⁾ Ordre du jour. Kahýra, 14. října.

⁵⁾ Dommartinovi. Kahýra, 10. prosince.

⁶⁾ Pistre Pistre-ovi. Kahýra, 10. srpna.

⁷⁾ Berthierovi. Kahýra, 28. ledna 1799.

Netkví-liž v souboru těchto okolností závažný důkaz pro velikost 29letého vojevůdce, že přes to vše nebyly otěže vojenské kázně přetrhány a že armáda přece ještě tvořila upotřebitelný nástroj. Ve vojště totiž ještě však pocitem utrpení převládalo vědomí, že jedině tento muž stačí ještě na situaci; právě okolnosti, jež by byly velitele obyčejné povahy zdolaly, poskytovaly Napoleonovi rukojeť k ovládnutí všech vojáků. „Když důstojník s vojínem spatřili Alexandrii a okolní pouště, tu zachvátil je úžas. Napoleon vše zase povzbudil.“ ¹⁾ „Naše důvěra v Bonaparta nemá mezí.“ ²⁾ „Dozajista uvěříš, že tato událost (Abukir) vyvolala velký zmatek v našem položení a byla by oloupila o důvěru celou armádu, kdyby tato nebyla znala věhlas vrchního generála, jenž jí vedl. Jedině v něj tudíž skládáme všechnu naději, že nás vyprostí z postavení, v němž jsme se ocitli.“ ³⁾

Při pouhém studiu takového polního tažení vtírá se otázka: Vykonal bys za stejných okolností více než tyto mužové, snášel bys vše neochvějně? A tu se vyskytly okamžiky, v nichž jsem jevil sklon, zodpovědět dané otázky nikoliv kladně. V takových okamžicích oceňujeme pak po zásluze Napoleona. Že poněkud ztřeštěný Menou byl za takových okolností z oněch nemnohých, kteří neztratili naději, že celý podnik posléze dobře skončí, toho mu Napoleon, jak tomu jeho pozdější životní dráha nasvědčuje, nikdy nezapomněl. Bylo by vůbec nesprávné, kdybychom Napoleonovu samolibost, tak ostře se jevící v jeho povaze, pojímali jako úzkoprsou vlastnost. Napoleon naopak zachoval věrně v paměti prokázané mu služby, obzvláště z oněch časů, pokud ještě jeho životní dráha nebyla obestřena plným leskem, a dovedl se velkolepě odměnit. „Bonaparte“ dosvědčuje Marmont

---

¹⁾ Jaubert Bruixovi. Rejda v Abukiru, 9. července.

²⁾ Le Père Beytzovi. Alexandria, 5. srpna.

³⁾ Miot Miotovi. Kahýra, 15. srpna.

„nikdy nezapomněl důkazů příchylnosti, již se mu dostalo.“¹⁾)

Rozestavení francouzské armády bylo v jeseni a zimě 1798 takovéto:

Hlavní stan v Kahýře.

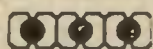
Dugua v Manssurahu, později v Damiettě.

Reynier v Salahiehu.

Desaix v Benissuofu.

Lannes a Bon v Kahýře. Dle Napoleonova rozkazu ze dne 9. října má se toto město připravit k hájení a obklopiti tvrzemi. Povstání lidu, jež tam dne 22. října vypuklo, jest již příští den rychle a přísně potlačeno.

Divise Lannesova vyslala 69. řadovou polobrigádu do Alexandrie, kde velí Kleber, kdežto od Bonovy divise odešla 4. lehká polobrigáda do Rosetty, jejímž velitelem jest Menou.

---

¹⁾) Mém. I. 412.

H l a v a V I I.

SYRIE

Jelikož po Abukiru a následkem blokády Alexandrie, k níž na to Angličané přikročili, přestalo pravidelné dodávání zpráv, přece se Napoleon různými cestami povšechně dovídá o tom, jaké plány proti němu nyní odpůrci kuží. Anglie bude nyní konečně postupovati společně s Tureckem, útok má býti zdvojnásoben. Jedna turecká armáda shromážd'uje se v Syrii pod vrchním velením Achmeda paši, jemuž pro jeho ukrutnost přezdívalí Džessar (řezník), kdežto jiná turecká armáda soustřed'uje se na Rhodosu, aby potom přistála v dolním Egyptě; anglická flota má podpořiti turecké operace.

Napoleon se ustanoví na tom, že podle svého dřívějšího častého obyčeje z Vlach, nedopřeje odpůrcům času k uskutečnění tohoto kombinovaného záměru, nýbrž že se rychle vrhne na některého z nich. Tím přirozeně nemohl býti nikdo jiný než džessar. Ježto k přistání dosud nedošlo, nebylo žádného nepřítele v dolním Egyptě, kdežto v Syrii bylo již tvoření armády v plném proudu. Armáda tato obsadila Gázu, majíc předvoj posunutý až k El Ariši. Proti tomuto odpůrci namířen je Napoleonův pochod do Syrie. Dne 2. prosince vyšle Napoleon Bona s menším oddělením do Suez, aby zde zřídil etapu. Dne 26. prosince přibude tam sám Napoleon, aby konal místní šetření a učinil některá opatření. Dne 2. ledna 1799 hne se pak Reynier vpřed ke Katiehu a na sklonku tohoto měsíce nařizuje Napoleon všeobecný postup.

K operacím v Syrii ustanovená armáda záleží z divise Kleberovy, Reynierovy, Bonovy a Lannesovy, z nichž každá má pouze 2.000 mužů, ježto vesměs byly nuceny zanechat část svého mužstva k obsazení Egypta; k tomu druží se pak ještě 3.000 mužů jízdy, dělostřelectva a technických oddílů. Velení v Alexandrii místo Klebera obdrží Marnont, velení v Kahýře převezme Dugua. Pohyb armády směřuje zprvu na El Ariš, Napoleon sám opouští pak Kahýru 10. února o 10. hodině večerní, Lannes stojí toho dne v Bylbeissu, Bon v Salahiehu.

Zatím dorazil Reynier již předešlý den před El Ariš, dobyl útokem této, as 2.000 muži tvrdošíjně hájené vsi a zahnal tak obránce, po ztrátách z předchozího boje v počtu jen asi 1.500 mužů do tamní tvrze. Ačkoliv v tvrzi nebylo děl, byli Francouzové přece nuceni vyházeti kolem ní zákopy a umístiti v nich polní děla, ježto početně slabá armáda nemůže přece na se vzítí nebezpečí značných ztrát při útoku. Leč i nepřátelské vojsko, jež denně se množíc vzostlo na několik tisíc, přitrhlo sem od Gázy a utábořilo se na vysušeném řečišti před tváří Francouzů. Leč tyto branné síly jsou pak Reynierem, jenž je v noci ze dne 14. na 15. únor obejde, překvapeny a na hromadný útěk obráceny. Dne 17. února přibude sem sám Napoleon, jenž den na to praví: „Čtyři divise, pěchoty a jízda sjednotily se před El Arišem, občane generále, přešedše snadno poušť, dík učiněným opatřením.“¹⁾ Odpoledne 20. února kapituluje pak El Ariš, když už započala palba k průlomu hradeb; že byli obránci odhodláni klásti velký odboj, dosáhli tím velmi příznivých podmínek při kapitulaci.

Dne 21. února hne se pak Kleber jako předvoj vpřed po silnici ke Gaze, a nazítří následuje jej Bon a Lannes, kdežto Reynier zdrží se ještě do 25. února u El Ariše. Napoleon sám hne se 23. února; než u Chan Junesu zpozoruje, že jeho divise zbloudily a

---

¹⁾ Dugua-ovi. Před El Arišem.

trvalo to do zítřka, než se mu podařilo vojsko shromáždit u řečeného místa. V dohlednu nachází se nepřátelská jízda, která pak ustupuje na Gazu. Francouzská armáda pokračujíc ve svém pochodu, přitrhne před toto město dne 25. února. Tam stojí pod Abdallem sbor čítající několik tisíc mužů, kteří, když se francouzská armáda rozvine v bitevní šik a postupuje, ustoupí před ní bez vážnějšího odboje. Armáda zdrží se nyní ještě dva dny u Gazy. Jak zdejší městský hrad, tak i tvrz El Arišská uvedeny byly teď v náležitý obranný stav, a sice z opatrnosti, již Napoleon k zástitě svých etapních bodů nikdy nepouštěl se zřetele, neboť tento smělý a vítězný vojevůdce stejně ve válčení jako v politice bral vždy při svých operačních plánech v úvahu možnost odvety. „Uvažte, že mohou nastati takové události, že El Ariš změní se v nejpřednější bod naší operační čáry, což může míti nedozírné následky, ježto je možno, že by se tato tvrz čtrnácte dní nebo měsíc udržela.“¹⁾

Následována jsouc nyní též Reynierem jako zadním vojem, vytáhne armáda z Gazy a objeví se před Jaffou dne 3. března; Reynier nastoupí pochod o tři dni později. Opanování tohoto města má Napoleonovi zjednatí přístup k moři, odkudž očekávala se doprava válečných pomůcek, nanejvýš vlastních oblehacích děl z Alexandrie. Zákopy se znovu vykopávají, baterie polních děl se zřizují a z divise Bonovy a Lannesovy tvoří se oblehací sbor, kdežto Kleber posune se kupředu na silnici k Akce k zástitě oblehací akce. Posádka klade silný odpor a odvažuje se dokonce i dvou výpadů, jež jsou arciž snadno odraženy. Odpoledne 7. března zmocní se Francouzové útokem pevnosti, když v hradbách učiněn průlom a posádka nechtěla se vzdáti. „Vše musilo skákati přes čepel (bylo porubáno), město vydáno plenění a zakoušelo všech hrůz útokem dobytého města.“²⁾

---

¹⁾ Caffarellimu. Jaffa, 10. března.

²⁾ Napoleon Mém. Camp. d'Égypte et de Syrie. II. 32.

Avšak nejen zuřivost bojem rozníceného vojína přivodila smrt obhájcům jaffským, nýbrž i chladné oceňování situace se strany vrchního vojevůdce. Asi 2.000 Turků padlo do zajetí. Vésti je s sebou bylo při beztak již tíživých zásobovacích obtížích nemožné, propustiti je na čestné slovo jest opatření, jež dokonce i ve válce s civilisovanými národy začasť selže, a to nejen u prostého muže, nýbrž jak toho příklady máme, docela i u vyšších důstojníků; doprava zajatců do Egypta vyžadovala by jednak značného průvodu, jehož mužstva nebylo lze postrádati, a pak pro zásobování nebylo po ruce prostředků. Po dvou-denním uvažování nařizuje Napoleon: „Poručte službu konajícímu generálnímu pobočníkovi, aby všechny dělostřelce a ostatní Turky dal dopravit na mořský břeh, tam je dal postříleti, a nechť se postará o to, aby z nich nikdo neprchl. ¹⁾)

Tento čin zděsil a rozhořčil školskou dějepravu, kdežto válečná historie nesmí si podobně počínati. Zdar vlastní armády, jímž by se vynutila možnost konečného vítězství, jest ve válce hlavní věcí. Byl-li nějaký čin nutný pro zdar armády, byl nejen odůvodněn, nýbrž bylo by odůvodněno také jeho opakování v příští válce, aniž by nějaká konvence mohla něco po té stránce změnit. Ve výjimečném stavu válečném platí toliko věta: *salus publica summa lex esto*, a sjednání nějaké konvence může a má býti závazným jen potud, pokud se srovnává s touto zásadou. V každé válce budou se vyskytovat případy, že válčící strany musí znění takovýchto konvencí porušovati ve svém vlastním zájmu, kdežto vzájemných obžalob lze sice vhodně užiti jako politického prostředku, ve skutečnosti jsou však neudržitelné. Napoleon sám pokládal událost v Jaffě za věc zcela samozřejmou a sděluje ji také v tom smyslu se svými podřízenými. Při tom mu ani nenapadá, aby se snad o nutnosti tohoto opatření podrobně šířil, a píše jednak Marmontovi: „Do-

---

¹⁾ Berthierovi. Jaffa, 9. března.

bytí Jaffy dopadlo skvěle, 4.000 mužů nejlepšího Džessarova vojska a nejlepší dělostřelci cařihradští přišli nezbytně o hlavu;“ ¹⁾ jednak Kleberovi: „Jaffská posádka čítala téměř 4.000 mužů; 2.000 padlo ve městě, kdežto skoro 2.000 postříleno bylo z včerejška na dnešek.“ ¹⁾ Jak již zmíněno, nelze o Napoleonovi říci, že by byl ukrutníkem; měl však dosti síly k tomu, aby v pravý čas byl tvrdým a hodnotil lidi jen jako ciferne jednotky, kteréžto vlastnosti musí vojevůdce míti.

Také Jaffu uvedli nyní vítězové v obranný stav a třem jejich fregatám nařízeno, aby sem připluly z Alexandrie. Reynier ponechává se prozatím v Jaffě, kdežto armáda dá se dne 14. března pochodem na pevnost Akku. Nazítří střetne se pak Napoleon s nepřátelským sborem u Korssumu, jenž sice ustoupí, než v pahorkovité krajině, kde hbitost a místní znalosti domorodců mnohem snáze se uplatňují proti taktice Francouzů, utrpí úsilovně nepřítele stihající sbor Lannesův značné ztráty, což potom vyneslo tomuto generálovi Napoleonovu výtku: „Naše postavení není takové, abychom mohli vyváděti podobné kousky udatenství.“ ¹⁾ Na to přitrhne dne 17. března armáda do roviny před Akku.

Napoleon zaujme tu postavení na zadním úbočí pohorí, jež se na severu prostírá až k moři, a jehož obsazení odřízlo na ostrově Landzungo ležící Akku od jejího okolí. Kleber stojí na pravém křídle, Lannes s Bonem tvoří střed, kdežto Reynier, jenž následoval ve vzdálenosti dvoudenního pochodu, obsadí levé křídlo; dne 19. března koná se pak obhlídka pevnostních opevnění, jejichž vzezření budí domněnku, že jejich pád bude právě tak rychlý jako v Jaffě; leč zranění, jež tu rekognoskující inženýrský důstojník utrpěl na ruce, zabránilo mu v dalším místním šetření, a týž vrátiv se hlásí, že pevnost nemá proti-

---

¹⁾ Jaffa, 9. března.

²⁾ Bourrienne Mém. II. 229.

škarpy (kontereskarpe, protější úbočí hradební). Útok začíná dne 20. března zřizováním zákopu proti východnímu průčelí pevnostnímu. Toto průčelí členilo se ve dvě ramena, tvořící pravý úhel; ve vrcholu tohoto předsunutého úhlu týčila se věž, která okolní hradby ovládala a ramena řečeného úhlu flankovala, a útok směřuje hlavně proti této kupředu posunuté věži.

K záštitě obléhajících proti vnějšímu napadení má se pozorovati jordánská čára, a Napoleon k tomu konci vysílá čtyři oddělení do Haify, Nazaretu, Safedu a proti Tyrusu, aby tam hlídkovaly. Při tom zdůrazňuje Napoleon velitelům těchto vojsk jejich zodpovědnost, aby bez jejich vědomí nikdo nepřekročil řečenou čáru. „Spíme klidně, jsouce přesvědčeni, že nikdo nesmí překročiti čáru mezi mlýny Daudem a Šerdahmem, aniž byste nebyli o tom zpraveni.“¹⁾

Dne 28. března pokročí obléhací práce tak, že průlomní baterie mohou zahájit palbu na věž, a odpoledne ve tři hodiny káže Napoleon hnáti útokem na hradby, když se průlom jeví schůdným. Leč tento útok ztroskotá na protiškarpě, o níž se dříve nevědělo. Byl sice pro případ, že by se zde taková protiškarpá přece vyskytla, zřízen podkop tím směrem, než výbuch jeho náboje nevedl k žádoucímu cíli. Městu dostalo se zatím v měsíci březnu velice závažné podpory příplutím anglické eskádry pod Sidneyem Smithem. Následkem toho znemožněno bylo těsné sevření pevnosti, které jedině propůjčuje obléhání plný důraz, a cesta pro dovoz všech válečných a zásobovacích prostředků zůstala tudíž volna. Kromě toho padnou v ruce této floty ještě i lodě, které přivázely těžká děla Napoleonovi, jenž v důsledku toho odkázán jest nyní na zápas pomocí podkopů; vímeť, co to znamená pro oblehatele. Džessar, podporovaný jednak Picardem de Phellippeaux, bývalým francouzským inženýrským důstojníkem a někdejším Napoleonovým spolu-

---

¹⁾ Muratovi. Před Akkou, 10. dubna.

žákem na pařížské škole (již při závěrečné zkoušce opustil jako 41tý, kdežto Napoleon následuje hned za ním, byl 42tý v lokaci), jednak anglickými důstojníky a dělostřelci, klade takový odpor, jaký válečné dějiny zří u Turků tak často právě při pevnostech, které buď nejsou nedobytné aneb mají již průlom v hradbách; všeliké prudké výpady, jež Achmed podnikl, byly arciť odraženy.

Zatím začíná se tvořiti také oprošťovací armáda turecká v okolí Damašku, a v první čtvrtině dubna dochází Napoleona zpráva, že nepřátelské branné síly překročily Jordán jak severně, tak jižně jezera Genezaretského, a že v Tibariji (Tiberias) samotné zřizují se skladiště. Značné oddělení, jež pod Junotem vysláno jest na obhlídku, střetne se již u Lubi, na poloviční cestě mezi Nazaretem a Tibarijí, s nepřátelskou přesilou, načež za stálého boje couvne zase k Nazaretu.

K záštitě tohoto pohybu vysílá Napoleon Klebera do Nazaretu, a dne 11. dubna spojí se tento s Junotem. Postoupiv odtud na Lubi, srazí se Kleber již za Kanou s nepřátelským sborem asi 4.000 mužů, z nichž většinu tvořila jízda, a odrazí jej směrem k Jordánu, načež ale zaujme zase postavení u Nazaretu, ježto se důvodně obává, že jsa osamocen, musil by při neprodleném dalším postupu svěsti boj s celou oprošťovací armádou.

Tato armáda hne se nyní skutečně přes Jordán, a sice hlavním vojem přes most Medžamianský, jižně jezera Genezaretského, překročíc most Jakubův severně od tohoto jezera, poboční oddělení sevře Safed. Aby tomuto oddělení zamezil zpáteční cestu, vysílá Napoleon Murata záhy z rána 14. dubna k mostu Jakubovu, ježto Kleberovi ukládá, aby oprošťovací armádu dále pozoroval a postupu jejímu na Akku zabránil. Leč armáda tato nepostupuje v ten čas přímo na Akku, nýbrž odtáhne dne 14. dubna vpravo do roviny Esdrelonské, kdež pak stahuje k sobě posily

ze Samaří a Nabulusu; počet jejich příslušníků odhadnouti lze na 15.000 mužů.

Postřehuje tento pohyb, Kleber uvědomuje si Napoleonův požadavek: „Když při rozmanitých pohybech, jež se mohou naskytnouti, bude Vám možno, abyste stanul mezi oprošťovací armádou a Jordánem, nesmí vás od toho odvrátiti myšlenka, že jí tím umožníte táhnouti proti nám.“¹⁾ Kleber se tudíž rozhodne, že navrženou operaci uskuteční, a oznamuje, že se k tomu konci dá na pochod dne 14. dubna. Napoleon se pak bez odkladu ustanovuje na tom, že se tu bude řídit pravidlem od Mantovy, totiž, že se především konečně vypořádá s oprošťovací armádou a že k tomu použije pokud možno co nejvíce sil obléhací armády; zde mu ovšem značná taktická převaha jeho vojska umožňuje, aby se nerušeně pokračovalo v obléhání.

V důsledku toho dá se Napoleon odpoledne 15. dubna s Bonem na pochod směrem přes Nazaret, aby se spojil s Kleberem. Zatím se Kleber přiblížil ke zpětné spojovací čáře turecké armády a rozhodl se pak, že ji v noci na 16. duben přepadne, maje opět na zřeteli Napoleonův výrok: „Odváží-li se nepřítel utábořiti se blízko vašeho ležení, nepochybuje vrchní generál o tom, že naň učiníte noční útok, jenž bude tak úspěšný jako u El Ariše.“¹⁾ Leč plán tento selže. Jitro nadchází dříve, než Kleber dostihne nepřátelské armády, a v rovině, již hora Tábor ohraničuje na severovýchodě, vidí se francouzský generál se všech stran její přesilou obklíčen a napaden. I utvoří ze svého vojska dva semknuté čtverhrany, takže se mu v tomto postavení podaří útokům odolati do té chvíle, až se objeví Napoleon, jenž soupeře zatím úplně obešel a mezi sebe a Klebera sevřel. Společnému náporu Turek nadobro podlehne a prchá se značnými ztrátami dílem za Jordán, dílem do hor. Napoleon vrátil

---

¹⁾ Před Akkou, 13. dubna.

²⁾ Před Akkou, 14. dubna.

se poté s Bonem k armádě před Akkou, kdežto Kleber zaujme dřívější postavení u Nazaretu, když byl ještě dne 17. dubna stíhal prchajícího odpůrce směrem k Jordánu.

Před Akkou se zatím pokračovalo ve zřizování podkopů, aby se dosáhlo průlomu ve velké věži, a Napoleon počítá s úplnou jistotou na úspěch; ve svém přípisě Dugua-ovi zvěstuje již, že pevnost padne dne 25. dubna. V ten čas dopraveno jest k obléhací armádě devět kusů těžkých děl, s nimiž zatím tři z Alexandrie vypluvší fregaty šťastně přistály u Tantury.

Dne 24. dubna káže Napoleon vyhoditi do vzduchu velký podkop, leč úspěch je nedostatečný, jelikož sklepní prostor ruší částečně jeho účinek, takže učiněný průlom není dosti schůdným, aby bylo lze podniknouti útok. V důsledku toho musilo se pokračovati v bombardování pevnosti, aby se dosáhlo náležitého průlomu věžního, a dne 30. dubna byla na to také z prvních těžkých děl utvořena baterie.

Dle Napoleonova nařízení má se jednak vedle průlomu ve velké věži proraziti cesta i v mezibaštni (courtine), prostírající se východně odtud, jednak pokračovati v podkopech, aby se odstranila protiškarp a zjednal přechod z průlomu. Zatím však zahajuje odpůrce protiútok tím, že ze dvou zbrojišť útočné fronty postupuje pomocí protizákopů (contre approche); pokus oblehatele, vyhnati odpůrce z těchto zákopů, selže, kdežto obleženému se podaří dosíci a zničiti podkop, jenž před mezibaštní směřuje proti contrereskarpě. Napoleonovo veškeré úsilí obrací se nyní opět proti velké věži, jakož i proti nepřátelským vnějším hradbám. Po marném večerním pokusu dne 6. května podaří se večer 7. května zmocniti se nepřátelských zbrojišť a záseků na kolišti a pak také obsaditi velkou věž. Dne 9. května obnovují baterie střelbu, již pro nedostatek nábojů na několik dní přerušily; palba tato směřuje teď především proti mezibaštni, jelikož obléhající, jsouce nyní pány příkopu,

mohou použití tamního průlomu, kdežto směrem od věže není dosud zjednán přístup do vnitřního města, poněvadž si obléhající, zřízením nových opevnění v oblasti hradební zdi, získali nová obranná postavení.

Dne 10. května jest francouzská armáda časně ráno připravena k útoku na pevnost, jehož se má účastniti i Kleber; průlom v mezibaštni zdá se schůdným a hlavní útočný proud pod Lannesem pronikne také skutečně tímto směrem. Obhájcům však podaří se obsaditi zase svá zbrojiště, aby pak postupující odtud hradebním příkopem padli útočné koloně do týlu; ježto průlom jest palbou z příčných hradebních náspů (travers) tak působivě flankován, že útočníci nemožou se tu udržeti, obrací se vše na ústup a útok jest venkoncem odražen.

Tato událost jest prvním skutečným nezdarem Napoleonovým, neboť odražený útok znamená zmar celé polní výpravy; dny možného setrvání před Akkou jsou sečteny, opakování útoku jest vyloučeno, v jeho vojsku řádí mor, z Egypta dochází zprávy o nových nepokojích a k přistání turecké armády v dolním Egyptě dojde co nevidět. A jaké plány budoval již Napoleon na pádu Akky, zatím co s 10.000 muži a 3.000 nemocnými a raněnými tábořil před touto pevností. Hodlal národy orientální do zbraně povolati, Cařihrad opanovati a Tureckou říši z kořene vyvrátiti, chtěl se státí zakladatelem nové říše a vrátiti se pak jako vítěz přes Vídeň do Paříže. Tato veškerá mohutná činnost obrovité obraznosti rozpadla se nyní pojednou v niveč.

Zde ukazuje se již v jeho duševním rozpoložení onen předchůdce jeho pozdějšího osudu, jenž je po mém zdání nerozlučitelný s povahou nejvýše vynikajícího vojevůdce, totiž rozmach bezúzdné obrazotvornosti. Kdož se dobrovolně omezuje, dosáhne trvalých výsledků, a po té stránce tkví hluboký smysl ve výroku, jež básník pronesl k velkému kurfirstu:

„Je to věcí hudlařů, nikoliv tvojí,
chtítí vydobíti nejvyššího věnce osudu.“¹⁾

Ovšem nejvyššího úspěchu, jež lze naší obraznosti postihnouti, nebude možno dosáhnouti našimi činy, poněvadž tomu brání naše prostředky, jež jsou vždy konečné proti nekonečnosti cíle. Než vojevůdce, jenž se někdy cvičí v sebe ovládání, vystavuje se nebezpečí, že zůstane pozadu za dosažitelným, že také omezí možný úspěch, takže uspokojí naše největší nároky jen v tom případě, jestliže sám sobě neučiní nikdy zadost a po každém úspěchu upírá svůj žádostivý zrak k dalšímu cíli. „Generál má toliko jeden směr, kníže a generál dva. Jeho počínání jako vojína podřizuje se pravidelně politice.“²⁾ Leč pouze ten, kdo se úplně oddává jednomu směru, může dosáhnouti nejvyšších met. Proto je ideál panovníka neslučitelný s ideálem vojevůdce, neboť politika ukládá knížeti, aby se omezoval ve své vojevůdcovské dráze, a poněvadž jako vynikající mocnář podrobuje se těmto omezením a podrobuje se jim dobrovolně, nemůže býti vzorem nejdokonalejšího generála. Jemný zpytatel dějinného vývoje dí o Karlu Velikém: „Byl to kníže válečník, jakých jest málo, leč nebažil, odlišuje se tím od četných hrdinů dřívějších a pozdějších časů, po válečné slávě a tím méně žárlil na ni u svých velitelů. Boj byl mu vždycky toliko prostředkem k dosažení cíle. Jako vojenský kníže vybojoval sám několik rozhodných vítězství, válčil namnoze s pomocí jiných, ale cítil při tom, že jeho úloha je významnější. Tuto nejvyšší ctnost jako král projevil nejen v pozdějším mužném věku, nýbrž i ve své mladosti.“³⁾ Kdyby si byl takto počínal Napoleon, byl by zemřel na trůnu jako obdivovaný zakladatel státu a dynastie, leč nikdy by nebyl vítězně vtrhl do Vídně, Berlína, Madridu a

---

¹⁾ Kleist, Prinz von Homburg. II. 293.

²⁾ Müffling, Die Feldzüge der schlesischen Armee. 52.

³⁾ Freytag, Aus dem Mittelalter. 321.

do Moskvy, a válečné dějiny by postrádaly nejvýznačnější své postavy.

Dne 17. května uveřejňuje tedy Napoleon svou proklamaci k armádě, v níž jí ohlašuje návrat do Egypta a pokud možno zastírá rouškou skutečnost její porážky. Poté konají se přípravy k odchodu, zásoby se ničí, děla, jichž nelze vzít s sebou buď se činí nepotřebnými aneb se ponořují do vln mořských, a ve dnech 18. a 19. května opouští ležení napřed ranění, nemocní a nekombatanti, při čemž se usilovně pokračuje v obstřelování pevnostním. Konečně nastupuje pak dne 20. května večer o 9. hodině samotná armáda svůj zpáteční pochod. Lannes táhne v čele, za ním hne se Bon a pak Reynier, kdežto Kleber kryje v ten čas ústup, aby poté jako zadní voj následoval. Překonávajíc velké nesnáze, armáda ustupuje v urychlených pochodech přes Tanturu a Cesareji, takže jí protivník nemůže již dohoniti, což je mu kromě toho ještě znesnadněno tím, že Francouzové úplně zpustošili krajinu.

Již dne 24. května dorazí francouzská armáda do Jaffy, kdež vrchní generál dopřává svému, nejvýše znavenému mužstvu několik dnů odpočinku, jehož se též užije dílem k poboření hradeb této pevnosti, dílem k zničení jejich obranných pomůcek. Dne 28. května nastupují pak Francouzové další pochod do Egypta, při němž Napoleon zůstává menší posádku v El Ariši; z Katiehu, jenž rovněž obdrží garnisonu, vysílá Klebera do Damietty, kdežto sám se třemi zbývajícími divisemi táhne dále směrem na Kahýru a dne 14. června, to je 26. den po svém odchodu od Akky, koná svůj slavnostní vjezd do tohoto města. Cesta, jíž armáda v tomto čase urazila, činí bez zřetele na četné zatačky 77 mil, což znamená výkon, jenž kdyby byl uskutečněn na evropském válečném jevišti, vzbuzoval by již všecken respekt. Za daných okolností jest však výkonem vpravdě obdivuhodným, zvláště vezme-li se v úvahu, že se konal po drsném obléhání, jakož i v tomto podnebí a v krajině bez řádných

silnic, při zápase jednak s nedostatkem vody a po-
travin, jednak s nemocemi a pouští.

Vrátiv se do Kahýry, Napoleon zavádí poznovu po-
řádek do vnitřní zemské správy a pečuje o svou ar-
mádu, zejména uvažuje o zvýšení jejího počtu; své
posavadní ztráty udává na 5.340 mužů, kteroužto čí-
slíci, ač se zřetelem k daným poměrům nezdá se vy-
sokou, lze snad pokládati za správnou, neboť ji uvádí
ve svém dopise direktoriu, v němž žádá o posily, takže
nesporně nebylo důvodu, aby svůj úbytek příliš nízko
cenil; na druhé straně snaží se ovšem z příčin na
snadě jsoucích, líčiti své postavení pokud možno bar-
vami růžovými. „Přál bych si, občane generále, abyste
zakoupil 2.000 neb 3.000 černochů přes 16 roků sta-
rých, a strčil z nich asi sto do každého praporu.“¹⁾
Okolnost tato nasvědčuje, že mezery byly již citel-
nými a lze tudíž předpokládati, že k uvedenému počtu
ztrát třeba připočísti ještě i značné množství raně-
ných a nemocných, s jejichž uzdravením Napoleon
počítal, takže je dosud nezahrnuje v úbytek. Jelikož
Napoleon také pro příští rok počítá opět se ztrátou
6.000 mužů, bude potom skutečný počet jeho armády
15.000 mužů, z čehož vysvítá, že by toho času měl
21.000 mužů. Avšak tato číslíce jest snad zúmýslně
tak nízko vzata, že na ní Napoleon buduje svůj po-
žadavek posil. Odečteme-li od původního stavu 30.000
mužů, úbytek 5.000 mužů, musil by míti nyní k dispo-
sici ještě 25.000 mužů, tedy o 4.000 více, než plyne
z předchozí úvahy. Předpokládáme-li, že asi polovina
z těchto 4.000 jest okamžitě nezpůsobilou ke službě
pro zranění neb nemoc, činil by dle toho branný stav
Napoleonovy armády v červnu 1799 23.000 mužů, což
pořád ještě značí příznivý výsledek, vysvětlitelný je-
dině tím, že ztráty v boji s danými odpůrci byly mi-
zivě malé.

Napoleonův plán, zařaditi 3.000 černochů do své
armády, ukazuje dále zcela určitě, jak při plném vě-

---

¹⁾ Kahýra, 22. června.

domí svého vlastního věhlasu málo se ohlížel na jakost svých nástrojů; Napoleon počítá s massami; ve válce uplatňuje se hodnocení číslíc a právě Napoleonova strategie pojala toto hodnocení jako rozhodujícího činitele novějšího válečnictví, neboť fredericiánská doba neznala jej v této podstatě. Tento nový živel válečnictví a jeho směrodatný význam setkaly se zprvu, jak tomu obyčejně bývá při velkých objevech, s nepatrným porozuměním a nebylo jich vůbec dbáno, takže potom Napoleon jak r. 1805, tak 1807 udeřil na dva přední vojenské státy se zdrcující přesilou. Mezi několika hlasy, jež se tenkrát již ozvaly pro zásady o masse, sluší uvést jako nejvýznamnější projev duchaplného Bülowa: „Převaha většího počtu bojovníků nad menším množstvím plyne již v novější válečné soustavě z nutnosti, abychom se nedali obchvátiti, jakož i z prospěchu, jež obchvat skýtá. Máme-li více lidí než nepřítel a dovedeme-li této převahy náležitě využiti, není nic platna sebevětší obratnost a udatnost vojína.“¹⁾

Když se Napoleon vrátil, byl v Egyptě celkem klid. Dugua dovedl pořádek udržeti a několik pokusů o povstání udusiti. Desaix táhl zatím horním Egyptem a přibyl na svém postupu za Muradem bejem dne 1. února 1799 do Ethiopie k nilským přejím u Asuanu. Potom obrací se do pouště, a četné výpady Arabů do Nilské nížiny s obou stran veletoku nutkají Desaixovy voje, aby konaly pochody brzy sem, brzy tam. Ba Murad se pokouší dokonce o to, aby provincií Fajun pronikl až ke Kahýře. Leč Desaixem o tomto záměru zpravený Napoleon vysílá proti němu Murata, před nímž Murad ustupuje nyní do pouště, odkudž neprodleně postupuje zase na Giseh. Murat jej následuje, kdežto Napoleon vysílá mu dne 4. července vstříc menší oddělení k pyramidám, aby objasnilo situaci. Napoleon sám zamýšlí odebrati se rovněž k tomuto oddělení, když jej v tom stihne Marmontova zpráva,

---

¹⁾ Geist des neueren Kriegssystems. 209.

že se ráno dne 11. července objevila na rejdě Abukirské turecká flota, která, jak se zdá, má na palubě vojsko k vylodění.

Napoleon usnází se nyní na tom, že vyklidí vůbec horní Egypt a že povolá Desaix do Kahýry, sám pak že vytáhne proti vylod'ované armádě jakmile se potvrdí, že ohlášené flotě běží vážně o přistání. Desaixovi prozatím nařízeno, aby se blížil Benissuofu. Nato se Napoleon ráno dne 15. července odebere k pyramidám u Gisehu, kdežto Murad odtud již ustupuje, takže Francouzové vyměňují jen několik výstřelů s jeho harcovníky. Zde však stihne Napoleona další Marmontova zvěst, že nepřátelská flota zesílena byla asi o dvacet lodí a že přistání je zcela blízké. S rychlostí sobě vlastní Napoleon osnuje plán, že se vrhne na vylod'ovanou armádu, a že bez váhání přikročí k jeho provedení. Velení v Kahýře odevzdává Dugovi, Kleberovi nařizuje, aby táhl k Rosettě a Desaix povolává do Kahýry; Lannes a Rampon (jenž vystřídal generála Bona podlehnuvšímu v Syrii svému zranění) mají přikázáno, aby se hned dne 16. července o 1. hodině ranní dali pochodem na Ramanieh, kdežto Murat jest poukázán, aby tyto předešel jako předvoj po svém spojení s oddělením, jež čelilo Muradovi u Gisehu; celkem vytrhne Napoleon s 6.000 muži proti dolnímu Egyptu.

Tam zatím turecká armáda, 12.000 mužů, uskutečnila své přistání u Abukiru a zmocnila se této pevnosti dne 15. července, načež se opevnila na tamním poloostrově. Marmont, jenž se ráno dne 15. července první dal na pochod s posádkou alexandrijskou, 1.200 muži, aby čelil vylod'ování, vrátí se pak na zvěst, že Turci již přistáli do Alexandrie, aby zde vyčkal příchodu Napoleonova. Tento dorazí do Ramaniehu dne 19. července, kdež pak setrvá až do 22. července k soustředění své armády.

Jeho nazírání na danou situaci, jak je vyložil ve svém listu Kleberovi, jeví se takto: „Zdá se, že se

nepřítel skutečně vylodil u Abukiru a že jest v tomto okamžiku pánem hradeb.¹⁾

Moji operační čáru tvoří Alexandrie, Birket a Rosetta. S massou armády stanu u Birketu. (V dopise Menouovi píše: „Birket tvoří stěžejní bod všech mých operací.“) ²⁾ Generál Marmont jest v Alexandrii a vy meškáte v Rosettě, při čemž máte skorem stejný počet vojska, takže tvoříte pravé křídlo, Marmont levé křídlo a já střed. Je-li nepřítel silný, budu se bít na dobrém bojišti tak, že se spojím s pravým neb levým křídlem, pokusím se, aby ten, kdo je mně vzdálen, mohl se přiblížiti a zálohu tvořiti.“

Z toho tedy plyne, že soubor operací v dolním Egyptě zbudován jest na týchž dvou stěžejních zásadách, jež se tak určitě projevují v posavadním válčení Napoleonově:

1. proti nepřítelovi nepostupovati v oddálených kolonách, nýbrž utvořiti dříve massu;

2. do bitvy povolati pokud možno vše až do posledního muže.

První pravidlo ozřejmuje především okolnost, že Napoleonovo vojsko, s nímž hodlá proti Turkům vytrhnouti, stahuje z jeho různých stanovišť do okolí Ramaniehu, tedy k bodu, na nějž zcela určitě může doraziti dříve než nepřítel. Nyní ale mohlo by se míti za to, že snad za dalších operací zahájí oddálené kolony obchvatný postup proti nepříteli na Abukiru; Marmont z Alexandrie, Kleber z Rosetty, Napoleon z Birketu, neboť tato vojska stála do určité míry právě k tomu již pohotově. Leč nikoliv, přesvědčení o nutnosti utvořiti dříve massu, než se dospěje před nepřítele, bylo příliš hluboce zakořeněno, a v důsledku toho ustanovuje se Napoleon na tom, že dříve než svede bitvu, spojí se s některým ze svých křídel, když nelze již spojit se s oběma. A také toto druhé křídlo

---

¹⁾ El Ramanieh, 20. července.

²⁾ El Ramanieh, 21. července.

neposílá přímo na Abukir, poněvadž jsouc osamoceno, mohlo by v případě postupu Turků utkati se s jejich přesilou, nýbrž stáhne je jako zálohu na svou operační čáru.

V důsledku toho Kleberovi nařízeno, aby byl pohotově k pochodu buď k Birketu neb k Etku, snaže se při tom zjednatí si spojení s Napoleonem; Duguaovi přikázáno, aby veškeré pohotové branné síly vypravil k Ramaniehu, ježto „vrchní generál má všech svých sil zapotřebí, aby udeřil na nepřítele;“ ¹⁾ Murat hne se první vpřed ještě dne 20. července a sice k Besseintuánu a Birketu, aby hlídkoval a spojil se s Marmontem. Tohoto nabádá Napoleon k největší ostražitosti; v případě, že by nepřítel snad nabízel kapitulaci, tu má mu naznačiti, že by na ni přistoupil, kdyby se nepřítel skutečně viděl obklíčen, „neboť bych pokládal za veliké štěstí, kdyby snadný způsob, s nímž se zmocnili Abukiru svedl je k tomu, abyste je mohl sevřítí, neboť by pak byli ztraceni.“ ²⁾

Než již 22. července vnucuje se Napoleonovi přesvědčení, že odpůrce nehodlá ničeho proti Alexandrii podniknouti, nýbrž že se opevnil u Abikuru; vzhledem k tomu zamýšlí teď vrchní generál vytrhnouti vpřed, aby seznal, lze-li Turky napadnouti. Dle toho vysílá v ten den jednak Lannesa k Birketu, jednak Lannussea (dřívější divise Bonova) k Besseintuanu. V důsledku toho stane armáda dne 23. července u Birketu; v noci na 24. července táhne dále na Alexandrii a utáboří se pak dvě míle od tohoto města. Předhoniť armádu, Napoleon sám přibude večer 23. července do Alexandrie k Marmontovi, prohlíží zde městské hradby, které shledává v dobrém stavu, dovídá se, že nepřítel čítá asi 15.000 mužů a že dosud pracuje na opevněních u Abukiru; vrchní generál odchází poté s menším oddílem zdejší posádky k obsazení bodu, ležícího na poloviční cestě mezi Alexandrií a nepřítelem, jenž

---

¹⁾ El Ramanieh, 20. července o 8. hod. večerní.

²⁾ El Ramanieh, 21. července.

jest důležitý tím, že jsou tam studny. Potom ihned přikazuje, aby sem přitrhla armáda, která v noci ze dne 24. na 25. července zde kolem půlnoci soustřeďuje; Klebera stihne rozkaz, aby stanul na Nilu u Fuahu.

Napoleon nyní konečně nařizuje: Murat s celým předvojem (k němuž se přidruží i ku předu posunutý oddíl) vytrhne o 2. hodině ranní a táhne přímo na nepřítele; armáda pak následuje; Lannes vpravo, Lanusse vlevo; Kleber má pokud možno nejspěšněji táhnouti za armádou jako záloha. Menou hne se s několika sty muži z Rossetty vpřed, aby znepokojováním nepřítele upoutal jeho pozornost tímto směrem.

V tomto uspořádání postupují Francouzové časně ráno na Abukir. Tam zaujala turecká armáda dvě nedokonale opevněné posice před pevností, opírajíc se křídly o moře. Pěchota Napoleonova předvoje zahajuje útok na pravé křídlo prvé nepřátelské čáry, kdežto Lannes obrací se proti levému křídlu, Murat tvoří střed se souborem svého jízdeckta a Lanusse jest v druhé řadě za levým křídlem. Nepřátelské pravé křídlo opouští hned své postavení a stahuje se na druhou čáru; levé křídlo, jež jest tímto ústupem úplně osamoceno podléhá chvatnému útoku Lannesovu a jest do posledního muže porubáno neb do moře vrženo. K podpoře postoupivší prapory turecké čáry jsou dílem na tuto posici vrženy zpět, dílem do moře zatlačeny. Než francouzská armáda podnikne útok na druhou čáru, uspořádá dříve uvolněné řady svých jednotek.

Střed této čáry, prostírající se před pevností abukirskou, tvoří silná hradba, která jest východiskem napravo a nalevo se táhnoucích posíčních zákopů. Napoleon vydává nyní rozkaz, aby se čelného útoku na hradbu podjala pěchota předvoje, kdežto všechna jízda má držeti v šachu nepřátelské levé křídlo; Lannes-ovi, jenž nyní konečně nastoupí na levém křídle, dán příkaz, aby zcela obchvátil pravé nepřátelské křídlo tím, že by je s 32. polobrigádou zaměstnával

ve frontě, avšak s 18. polobrigádou vedral se mezi toto křídlo a moře. Avšak tento útok, podniknutý v bočné palbě hradby, ztroskotá; nepodaří se ani vypuditi Turky ze zákopů, ani obchvátiti jejich pravé křídlo, takže Lanusse musí ustoupiti. Poté vrhá se Lannes s dvěma prapory na samotnou hradbu, kdežto současně udeří Muratova jízda na nepřátelské levé křídlo a Lanusse nasazuje 18. polobrigádu k novému útoku na posice nepřátelského pravého křídla. Útok na hradbu má úspěch, Lannes vniká hrdlem a vpravo odtud do hradby, a poněvadž jedna Muratova eskadrona, prolomíc nepřátelský šik, pronikne až v tyl zmíněného opevnění, jest tím obráncům znemožněn ústup, takže pak jsou dílem porubáni, dílem upadají v zajetí. Z této hradby jest celé nepřátelské pravé křídlo teď přepadeno v boku a vrženo do moře, takže turecká armáda utrpí úplnou porážku, a její nepatrné zbytky hledají záchranu v pevnosti.

Byla to pravá napoleonská zdrcující bitva a Napoleon píše vítězoslavně: „Generální štáb uvědomí Vás o výsledku bitvy u Abukiru, z nejkrásnějších to bitev, jaké jsem kdy viděl; z nepřátelské vyložené armády neušel ani muž.“¹⁾

Nazítří vysílá Napoleon parlamentáře, aby se pevnost abukirská vzdala, než požadavek ten Turci odmítnou. Při zahájení nyní obštrélování pevnosti vyvinuje posádka velký odpor, jaký jen za daných okolností je možný, avšak posléze musí přece 2. srpna kapitulovati.

Vyčkav ještě pádu této pevnosti, Napoleon opouští Alexandrii dne 5. srpna a přibude pak dne 10. srpna opět do Kahýry. Leč v tu dobu byl již rozhodnut, že bez odkladu opustí Egypt. Kdy v něm tento záměr uzrál, nebude asi lze nikdy přesně zjistiti, ač takovou myšlénku měl asi pořád za lubem. Nepravděpodobným jeví se to, že na myšlénku tu připadl teprve tehdy, když se vrátil posel, jež vypravil do Abukiru k vy-

---

¹⁾ Před Abukirem, 27. července.

jednávání s britskou flotou a přinesl s sebou novější evropské časopisy. Že byl Napoleon tak nadobro odříznut od spojení s Evropou, jak on a jeho okolí po čase vždy uváděli, nesrovnává se snad přece se skutečností; mnozí ve Francii, v první řadě jeho bratři, měli opravdový zájem na tom, aby zvěděl o běžných událostech, a on sám ve svých plánech nespouštěl nikdy se zřetele tuto zemi.

Bud' jak bud', jsa nyní konečně dokonale zpraven o nepříznivém stavu věcí ve Francii, jakož i o úspěších spojenců proti této zemi, Napoleon má za to, že nadešel čas, aby tam hodil meč svůj na vážky a zaujal směrodatné postavení ve vládě. „Co dovedou neschopní, v čelo úřadů postavení lidé? Jsou samá nevědomost, hloupost a úplatnost. Na mně jedině spočívalo břímě, a mé nepřetržité úspěchy posilovaly tuto vládu, která by se beze mne nikdy nebyla vyšinula a udržela.“¹⁾ Přes v těchto projevech obsažené přehánění byl Napoleon přece úplně oprávněn takto mluvit, neboť většina Francouzů nazírala na daný stav věcí tímž způsobem a spatřovala v něm jedině možného záchrance státu. A nynější čerstvé vavříny abukirské umožňovaly mu, aby teď vystupoval s plnou převahou vítěze. Po nezdaru u Akky nebylo mu lze Egypt opustiti, v tom tkvěl právě význam tohoto vítězství, a proto v noci před bitvou pronesl tento záhadný výrok k Muratovi: „Tato bitva rozhodne osud světa.“²⁾

V Kahýře zanáší se Napoleon hlavně nařízením ve věci egyptské správy. Řídě se při tom ustavičnou snahou, aby seslabil pověsti o svém zamýšleném odchodu, které přes veškeré utajování přece kolovaly, neboť správně soudil, že by tato armáda nepřihlížela klidně k jeho cestě, spatřujíc v něm jedinou svou silnou oporu.

Směrodatná poučka o působnosti massy náleží do-
zajista k nejzávažnějším činitelům válečnictví, avšak,

---

¹⁾ Marmont Mém. II. 32.

²⁾ Miot Mém. 258.

aby tyto massy uvedeny byly v pohyb a uplatnily se na rozhodujícím místě, to je výslednicí duševní činnosti, a v důsledku toho jest duševní živel, tedy vojevůdce, skutečným vítězem; tisíce utonou v moři, padnou kulemi, pomoci zbavení vzdávají se do zajetí, podléhají tělesně zdatnějšímu odpůrci, avšak podnět ke všem těmto výkonům vyvěrá z duševní dílny vojevůdcovy. Čím mohutnější massa, tím značnějším bude setrvačný a třecí odpor, a tím obsáhlejším musí se tudíž jeviti duch vojevůdcův; již v pudu, aby se vždy více uplatňovalo pravidlo používati mass, zračí se příznak Napoleonovy vojevůdcovské veličiny. Po rozumu toho znamená státníkem zatracované tažení na Rus největší čin vojevůdcův.

Prostřed srpna hlásí Marmont, jež Napoleon pověřil tímto úkolem, svému vrchnímu veliteli, že nadešel příznivý okamžik k odchodu. Sidney Smith, jenž střežil pobřeží kolem Alexandrie, odplul totiž právě k ostrovu Cypru, aby tam nabral vody. Neprodleně opouští Napoleon Kahýru dne 18. srpna, ubíraje se do Alexandrie, kdež zůstavuje Kleberovi rozkaz, aby převzal velení nad armádou, načež vydává se dne 23. srpna v 5 hodin ráno na moře na palubě fregaty „Murion“ maje ve svém průvodu Berthiera, Murata, Lanesa a Marmonta. Ráno 19. října přistane pak u Frejusu na francouzském pobřeží, vítán jsa jásotem obyvatelstva.

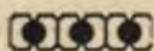
Úžasné štěstí, jež Napoleonovi na této 47 dní trvající námořní plavbě přálo tak, že unikl všem hrožícím nebezpečím, učinila na jeho průvodce nikoliv méně hluboký dojem, než jeho vítězství. „Cítili jsme, že nás sdružuje všemohoucí osud. Vyskytl-li se kdysi člověk, jemuž bylo lze věriti v ochranu božské ruky, v řídící moc, jež nad ním bděla a připravovala vše, čeho bylo třeba pro zdar jeho podniku, pak to jest Bonaparte.“¹⁾ A opravdu, životní události nasvědčují začasné nedostatečnosti lidské prozíravosti, takže

---

¹⁾ Marmont Mém. II. 41.

snad každý musil si již říci: „Podjal jsem se tohoto podniku, byť se mi i zdálo, že jej lehkomyslně oceňuji; zde jako při tisíci jiných okolnostech nahraňuje se nedostatek prozíravosti odvahou, a štěstí snad poznovu korunovati bude úspěchem úsilí, jehož by se chladný rozum nikdy neodvážil.“¹⁾ Zmužilá mysl, důvěra v úspěch, rozhodný postup, toť jsou vlastnosti, jež zajišťují zdar podniku proti náhodě. Titíž jednotlivci, kteří Napoleonovo štěstí téměř s pověřčivým úžasem pozorovali, řekli si pak přece: „Ovšem, on rozuměl odvaze, a tato vlastnost jest ze všech nejprůběžnější k dosažení velkých věcí. Odvážil se mnoho, odvážil se v pravý čas, a když ho události nenechaly na holičkách, nikdy také události nezklamal.“²⁾

---

¹⁾ Kleber hraběnce . . . Toulon, 8. května 1798.

²⁾ Marmont Mém. II. 41.

1800

H l a v a V I I I.

MARENGO

18. Brumaire propůjčil Napoleonovi skutečně úplnou svrchovanost neomezeného panovníka; při prvopočátečném uplatňování nové reprezentativní soustavy na pevnině, vystoupily ostře do popředí jednak kolísavost, jednak nestálost takovéto stále se měnící vlády a zároveň se ukázalo, že tato vládní forma může, se všemi svými důsledky přivoditi toliko porážku pevninového státu v jeho nebezpečné, ustavičně ohrožené situaci. Proto celý národ uvítal radostně Napoleona, když na sebe strhl vládu, řídě se při tom pravidlem: „Tušíce v sobě sílu a způsobilost k vládě, musíme se jí, možno-li, zmocniti, nachází-li se v neschopných rukách.“ ¹⁾

Jak Napoleon jako státník používal panovnické moci, o tom nelze tedy se šířiti. Pouze na jedno budiž stručně poukázáno. Napoleonovu vojevůdcovskou činnost pojal jsem jako nejvyšší výkon novější doby, takže také Bedřich musí mu po této stránce ustoupiti. Něčím jiným jest ale činnost Napoleonova v úloze panovníka. Bedřichovy výboje byly toho rázu, že záhy splynuly s vývojem jeho národa, propůjčující mu nové síly a činíce jej způsobilejším k další rozpínavosti a k dalšímu pokroku, kdežto Napoleonovy výboje tvořily zevní záborny, z nichž nevyvěral pramen nové síly nýbrž jejich udržení vyžadovalo pořád nového napětí sil. Forma fredericánského despotismu

---

¹⁾ Bülow Feldzug von 1805. II. 138.

záhy se zhroutila, než výchova, již národu přinesla, působila dále a je do dneška živoucí.

Formami vytvořenými napoleonským despotismem řídí se dosud ve Francii, avšak co se týče trvalých politických ideí a skutečné síly u tohoto národa, vděčí za vše to jinému despotovi, velkému státníku, Richelieu-ovi; kdož s Napoleonovým státnickým uměním srovná státnický um Richelieu-ův, Bedřichův a Bismarckův, ten postřehne pozitivní ohraničení a pevný cíl, dosažitelné proti nekonečnému.

Napoleon zahájil své panování vyjednáváním o mír. Leč tehdejší celková situace v Evropě byla do té míry nerozhodná a neujasněná, že nebylo lze dohodnouti se o podmínkách trvalého míru. Pak se na obou stranách nedostávalo dobré vůle, aby se při vyjednávání skutečně dospělo k závazným usnesením. Vyjednávání tudíž v brzku ztroskotalo, což rozhodlo o obnovení války.

Začátkem roku 1800 bylo vojenské postavení na francouzských hranicích takovéto:

Ve Vlaších stál Massena, 30.000 mužů, na čáře Janov-Savona-Col di Tenda, dalších 10.000 mužů tvořilo posádky různých alpských průsmyků; proti němu stál Melas, 80.000 mužů, v Piemontu, maje kromě toho ještě 20.000 mužů v posádkách horní Italie, Toskany a Romaně.

Proti Německu soustředil Moreau 120.000 mužů, v Alsassku a ve Švýcarsku; před ním stál na protějším rýnském břehu Kray, 120.000 mužů, u Donaueschingen, pravé křídlo na řece Kinzigu, levé křídlo u Šafhuz. Hodlala-li republika nezdarem polního tažení r. 1799 vytvořenou situace pronikavě zlepšiti a pádné rány soupeři zasaditi, musila samozřejmě povolati značnější síly do zbraně. S tím Napoleon přirozeně souhlasil, a v důsledku toho uděluje dne 25. ledna Berthierovi, tehdejšímu ministru války, rozkaz k utvoření záložní armády, jejíž vrchní velení vyhradil si

pro sebe. Armáda tato mějž pravé křídlo, shromáždíště Lyon; střed, shromáždíště Dijon; levé křídlo, shromáždíště Châlons na Marně; každý sbor čítejž 18.000 až 20.000 mužů. Rozkaz končí takto: „Utvoření zmíněné armády zachováte v kromobyčejné tajnosti, dokonce i ve svých úřadovnách, kde podáte jen nezbytně nutná vysvětlení.“¹⁾

Zde tedy poprvé uzříme Napoleona, jak rozhoduje o osnově válečné v celém jejím rozsahu. Toto rozhodnutí spočívalo v otázce: Kde dlužno záložní armádu nasaditi, ve Vlaších neb v Německu, proti Melasovi neb Krayovi? Z mapy zřejmo, že směrodatný bod tvořilo Německo. Bude-li Kray poražen, bude lze bez překážky táhnouti na Vídeň, neb s přesilou padnouti v týl Melasův v Italii. Napoleon sám vyložil nám to zcela jasným způsobem: „Německé pomezí bylo rozhodující v tomto polním tažení, kdežto hranice Rivieri s Janovem měla druhořadý význam. Jest nesporné, že události, k nimž by došlo v Italii, neměly by nijakého přímého, okamžitého a potřebného účinku na události na Rýně, kdežto události, které by se uskutečnily v Němcích, měly by nutný a bezprostřední vliv na Italii.“²⁾ Jest jisto, že kdyby republikánská armáda byla na Rýně poražena, kdežto v Italii by zvítězila, vtrhla by pak rakouská armáda do Alsaska, Franche Comté neb do Belgie, aby těžila ze svých úspěchů, aniž by vítězná francouzská armáda v Italii mohla předsevzítí diversi, jež by byla způsobila k tomu, aby ji zadržela. — Kdyby francouzská armáda na převládající hranici dobyla vítězství, kdežto na podřadném pomezí italském prohrála, záleželo by všechno, čeho by bylo lze se obávatí jednak ve ztrátě Janova, jednak ve vpádu do Provence a pak snad i v obléhání Toulonu; leč část německé armády, která by ze Švýcar sestoupila do údolí Pádu, zadržela by

---

¹⁾ Paříž, 25. ledna.

²⁾ Mém. Ulm-Moreau. II. 485.

ihned nepřátelskou vítěznou armádu v Italii a Provinci.“¹⁾

V důsledku toho obrací pak Napoleon především svůj zřetel k Německu, aby mu zasadil rozhodující ránu v této válce a táhne s nespornou přesilou proti němu. Jeho plánem bylo, pod záštitou Rýna soustřediti celou svou armádu v okolí Šafhuz-Steinu, načež překročiti Rýn u Šafhuz, objeviti se se svou přesilou v levém boku a týlu Krayově, aby mu zatarasil všechny zpáteční cesty; potom bude armáda zničena a cesta k Vídni volná.

V těchto začátcích polní výpravy zračí se ostře Napoleonova strategie jak ve své geniální prostotě, tak ve své snaze, směřující k úplnému potření odpůrce. Co tady zamýšlel proti Krayově levému křídlu, provedl pak jednak ještě v témže polním tažení proti Melasově pravému křídlu, jednak opět r. 1805 proti rakouskému pravému a r. 1806 proti pruskému levému křídlu; týmž způsobem pojal svůj postup přes Sálu v dubnu 1813. Není mnoho oněch nejvýznačnějších pravidel, jež tímto vyslovuje a sleduje Napoleon.

První pravidlo: Míti pouze jedinou operační čáru; Napoleon soustředil vždy massu své armády pouze jediným směrem, kdežto ofensivu, jak ji aspoň Bedřich r. 1757 prováděl v Čechách, na čtyř prostorně příliš oddálených operačních čarách, zavrhoval jako blud, poněvadž skýtala odpůrci možnost, aby s celou svou armádou udeřil na osamocené oddíly.

Druhé pravidlo: Massu nepřátelské armády pokládati za operační objekt.

Třetí pravidlo: Operační čáru stanoviti tak, aby směřovala v bok a pokud možno i v tyl nepřítelův, aby se proniklo za jeho spojení.

Z toho vyplývající čtvrté pravidlo: Obchvátiti vždycky strategické křídlo, jak je zove Willisen, t. j.

---

¹⁾ Mém. Notes sur le précis des événements mil. etc. (M. Dumas) II. 592.

křídlo, jehož obchvat by krajní měrou zatlačoval od-
půrce od jeho spojení. Kdyby na př. Napoleon v da-
ném případě chtěl obchvátiti Krayovo pravé křídlo,
zahnal by je při nejlepším do Tyrol, takže by mu
tedy některá zpáteční spojení zůstala pořád ještě
volná.

Páté pravidlo: Svá vlastní spojení si udržeti.

Leč osobní zřetele přiměly Napoleona, aby se
uchýlil od tohoto velkolepého plánu. Napoleon chtěl
přirozeně vrchní velení nad záložní a Moreauovou ar-
mádou sjednotiti ve své ruce, avšak teď se konečně
ukázalo, že se Moreau zdráhal sloužiti pod ním a Na-
poleonovo postavení nebylo v ten čas ještě tak pevné,
aby mohl buď tohoto generála prostě odstraniti, aneb
aspoň Moreauovi samému vrchní řízení obou armád
svěřiti, poněvadž by potom mohl tento vojevůdce zí-
skati mocného a vlivuplného postavení. Ovšem vyšlo
pak také záhy najevo, že k uskutečnění tohoto byt'
i prostého, než přece geniálního plánu jest právě též
zapotřebí věhlasu jeho původce. Když nyní Napoleon
předložil Moreauovi právě tento plán k provedení,
k čemuž jeho armáda samotná byla také dosti silnou,
tu mu nebylo lze na záměr Napoleonův přistoupiti.
Jest pamětihodným, že Moreau zřel nebezpečí v tomto
semknutém postupu a pokládal za účelnější, aby se
Rýn přešel na několika místech tratě Strasburk-
Šafhuzy; pohled na mapu ozřejmuje, že se při tom
udeří frontálně na Kraye, a že se tím právě ničí ona
nejgeniálnější část plánu, záležející v tom, aby ne-
přítel hned při zahájení pohybů byl uveden do ne-
příznivé situace a zasažen na svém nejslabším místě.
Když mu tudíž dne 1. března Napoleon přikázal, aby
svou armádu soustředil mezi Basilejí a Kostnicí a
svého štábního náčelníka neprodleně vypravil do Pa-
říže ke sdělení povšechného operačního plánu, tu do-
stavil se sem tento důstojník s venkoncem protichůd-
nými názory o začátečním utváření se polního tažení
na Rýně, takže Napoleon brzy nahlédl, že za těchto

okolností nelze mu s Moreauem realizovati své myšlenky.

Napoleon zůstavil teď Moreauovi zcela navůli způsob, jak překročí Rýn a zahájí polní výpravu, a učinil tak tím spíše v okamžiku, kdy se zřekl záměru použití záložní armády v Němcích, a kdy tamní bojiště a operace přestaly vůbec již hráti rozhodující roli. Úloha, jež byla nyní dne 22. března armádě v Němcích vytýčena, záležela v tom, aby mezi 10. a 20. dubnem překročila Rýn, postoupila na Štockách a zahнала nepřitele za Lech, kdežto jedna divise pod Lecourbem má býti ponechána jako záloha ve Švýcarech. Jakmile se tak stane, postoupí tato divise, jakož i tři prvé divise záložní armády přes Gotthard do Vlach, naproti tomu tři zbývající divise této armády, utvořené z mužstva podřízenější jakosti, odtáhnou na sklonku dubna jako záloha do Curychu. Rozhodující rána má se tedy nyní zasaditi v Italii, kdežto úkol Moreauův záleží v tom, aby svým postupem jižně Dunaje kryl záda a levý bok této, do Italie táhnoucí armády.

Svůj zřetel obraťme teď do Vlach. Napoleon uvědomil Massenu o svých záměrech, jakož i o svém položení již dne 5. března. Napoleon byl mu tou radou, „aby tři čtvrtiny veškeré branné moci shromáždil u Janova k hromadnému postupu proti ofensivním pohybům rakouským, což nesporně přivodí částečné úspěchy, neboť lze na jisto očekávati, že Rakušané podniknou opět koncentrické operace s osamocenými kolonami, po rakouském obyčeji učiní nepřítel tré útoků, podél Levanty, přes Novi a přes Montenotte: vyhněte se těmto dvěma útokům a postavte se všemi svými silami proti třetímu útoku.“ Neumírající zásada: „Současné rozptylování sil proti několika objektům má ten účinek, že proti žádnému z nich nelze vyvinouti náležitý důraz. Tím se zeslabujeme a dáváme nepříteli příležitost, aby potřel částečně své soupeře. Jen tam lze se nadíti šťastného výsledku, kde přivedeme více účinných sil, než kolik jich může nepřítel proti nim nasaditi. „Massy rozhodují. Spoje-

ním tvoří se síla, rozptýlením slabost.“¹⁾ Tak káže Bülow, tak káže Jomini, tak káže Willisen, to Napoleonovy činy dokazují a jeho výroky potvrzují.

Dne 8. března vyšel pak úřední příkaz, že utvořiti se má záložní armáda v počtu 60.000 mužů, která se shromáždí u Lyonu a podléhati bude velení prvního konsula. Poněvadž podle ústavy bylo nepřípustno, aby první konsul velel nějaké armádě, byl dne 2. dubna postaven v čelo záložní armády Berthier, k čemuž Marmont správně poznamenal: „To znamená, že pod jiným jménem podržel si svého štábního náčelníka.“ Napoleon přivykl jak jeho osobě, tak i jeho služebním výkonům, a tvrdí se, že neměl vůbec rád osobních změn, že „podléhal vlivu zvyklosti, nestrachuje se ničeho tak, jako změn a jak sám říkal, nových tváří.“²⁾

Dle znění úředního příkazu měla se záložní armáda soustřediti u Dijonu, leč ve skutečnosti daly se všechny její oddíly neprodleně na další pochod do Švýcar; uveřejnění zprávy o Dijonu jako shromáždění mělo ten účel, aby nepřítel tím důkladněji byl oklamán, a zprávy, jež v důsledku toho Rakušané obdrželi o méněcennosti u Dijonu shromážděných sil, byly takové, že záhy přestali vůbec věriti v jsoucnost rezervní armády.

Předpokládaje, že záložní armáda dorazila do Curychu, Napoleon vytyčuje jí již 18. března další cestu přes Splugu (Splügen) do Bergama. Záhy uvidíme, jak Napoleon se zřetelem na vývoj událostí posunuje pozvolna místo přechodu na západ. Dne 9. dubna píše Massenovi o plánu, o němž se dohodl s porýnskou armádou; Massenovi doporučuje naprostou defensivu dotud, dokud ze Švýcar do zad nepřítele postupující armáda nevtrhne do Vlach, buď přes Gotthard neb přes Simplon; potom necht' hledí, aby přes Turin zjednal spojení s pravým křídlem této armády. Avšak

---

¹⁾ Bülow, *Geist der modernen Kriegsführung*. 57.

²⁾ Bourrienne *Mém.* III. 119.

Melas zatím zahájil již dne 6. dubna s 60.000 muži ofensivu proti Massenovi a sice na vlas tak, jak to Napoleonův vojenský důvtip předpokládal, t. j. táhl koncentricky třemi směry. Massena klade proti této přesile odpor, v němž jeví se ve skvělém světle jeho vojenské schopnosti. Těže z každé výhody hornatého území, jsa stále na skoku přejíti v částečnou ofensivu, Massena podává vzorný příklad krok za krokem ustupující obrany, jakož i nejsprávnější výklad Napoleonových slov: „Jinaké počínání neznamenaloby již vésti válku, jejíž umění záleží v tom, abychom získali času, máme-li skrovnější síly.“¹⁾ Dne 19. dubna jest Massena úplně zatlačen do Janova a v tamním postavení obklíčen Melasem.

O těchto událostech neví Napoleon nic určitého; Melasovým obchvatným postupem a jeho přesilou znemožněn byl Massenovi veškerý styk s Francií a v důsledku toho je Napoleonovi ještě dne 24. dubna známo pouze tolik, že „italská armáda dostala se do křížku s Rakušany“²⁾; ostatně však podotýká, „ať teď zvítězí nebo bude poražena jest stejně nezbytné, aby záložní armáda neztrácela ani hodiny.“ Berthier obdrží tudíž rozkaz, aby s rezervní armádou postoupil k Ženevě, odkudž by pak co nejkvapněji vtrhl do Italie, buď přes Velký Sv. Bernard neb přes Simplon; jeho armádu odhaduje Napoleon v ten čas na 40.000 mužů. Dále poroučí Napoleon (poněvadž opatrnický Moreau přes všechna dřívější ujednání nezahájil ještě polního tažení): „Opakujte generálovi Moreauovi rozkaz, aby udeřil na nepřítele. Dejte mu na srozuměnou, že jeho váhavost uvádí podstatně v pochybnost bezpečnost republiky.“ Moreauova ofensiva měla totiž umožniti pochod přes Alpy, kdežto jinak nabízel by se Krayovi levý bok, ba dokonce i týl.

Vidíme, že poprvé činí se zde zmínka o Sv. Gothardu, z čehož jest zjevno, že bod přechodu přes Alpy

---

¹⁾ Joubertovi. 17. února 1797.

²⁾ Carnotovi. Paříž.

posunut byl ze Splugy na Sv. Bernard, t. j. asi 30 mil, kdežto místo vpádu do Vlach přeloženo bylo z Bergamu do Ivre-i, t. j. asi 20 mil dále na západ. Když při počínání Moreauově objevila se menší pravděpodobnost rychlého a důkladného vypořádání s Krayem, tu bylo upuštěno od rozpjatější operace přes Splužský průsmyk a obrácen zřetel ke Gothardu nebo k Simplonu. Když pak ale Melas přikročil k útoku, tu bylo nezbytně třeba rychle působící operace, a bylo tudíž opět nutno vyhledati bližší bod přechodu, aby se zkrátila operační čára.

Je-li samotná nepřátelská armáda předmětem operací, tu se ostatně namnoze stává, že se původně navržená operační linie pozvolna posunuje, poněvadž přece protivník dozajista jen výjimečně vytrvá na jediném místě; jest to míření na zvěř v běhu. Totéž uvidíme při operaci u Ulmu r. 1805. Tím závažnější jeví se pak Napoleonovo pravidlo, soustřediti massu pouze na jediné operační čáře, neboť když jsme se, jak se to zhusta přihází, o stanovišti neb pohybech nepřítele klamali, tu jsme nyní přece s to, abychom s veškerou massou čelili nenadálé situaci. Jako u dříve protikladem uvedených čtyř, do Čech po různu táhnoucích kolon Bedřichových nebylo nyní naproti tomu možno, aby tyto kolony, kdyby Rakušané nestáli na předpokládaném místě aneb učinili neočekávané pohyby, řízeny byly bezpečně a v pravý čas novým směrem, a aby vůbec tyto čtyři různé směry bylo lze přizpůsobiti měnícím se okolnostem.

Jak známo, ponechal Napoleon ještě dne 24. dubna Berthierovi na vůli, aby si pro přechod zvolil buď Simplon neb Velký Sv. Bernard, a tento sám psal tenkrát o této věci: „Podle okolností hnu se ze Ženevy 13. neb 14. května, abych vtrhl do Italie buď přes Sv. Bernard neb přes Simplon aneb přes Sv. Gotthard. Simplon jest nesjízdný pro saně, pro vpád sluší dáti přednost Sv. Bernardu a Sv. Gothardu.“¹⁾

---

¹⁾ Napoleonovi. Dijon, 25. dubna.

Leč zvěsti, docházející o stavu věcí u Janova nutkaly vždy více k uspíšení, takže Napoleon dne 27. dubna dí: „Upustil bych již od plánu, aby se táhlo přes Sv. Gothard; dle obyčejných pravidel opatrnosti pokládám tuto operaci jen tehdy za možnou, kdyby se generál Moreau dodělal velkého úspěchu nad nepřítelem.

Ostatně je možno, že nemusíme jíti již do Milána, nýbrž že budeme nuceni odebrati se kvapně do Torton, abychom ulehčili Massenovi, jenž v případě porážky uzavře se v Janově, kdež má potravin na 30 dní. Nepřeji si tudíž, aby se šlo přes Sv. Bernard.“¹⁾

Zatím se úsilovně pokračovalo v organizaci záložní armády u Ženevy, avšak původně zamýšleného počtu nebylo přece dosaženo; v polovině dubna bylo tam asi 25.000 mužů pohromadě, a Berthier v uvedeném listě Napoleonovi míní, že překročí Alpy nanejvýše s 30.000 muži pěchoty a podotýká k tomu: „Jest to počet generálův, nikoliv úředníkův, což vy spíše než kdo jiný dovedete oceniti,“²⁾ a proto vyžaduje, aby Moreauovi důtklivě se nařídilo, aby mu poslal Lecourbe-a s 15.000 muži. Napoleon píše téměř denně svému generálovi, zajímaje se co nejpodrobněji o všechny organizační otázky a nabádaje vždycky k horlivosti a nadšení. Když záložní armádě připadla stěžejní úloha, tu se Napoleon také v důsledku toho rozhodl, že pokud možno zvýší její početní stav, a přikazuje vládním výnosem ze dne 5. května, aby porýnská armáda vypravila k podpoře záložní armády 25.000 mužů přes Gotthard a Simplon.

Dne 1. května přibude Berthier osobně do Ženevy. Napoleon opouští Paříž dne 6. května o 2. hod. ranní a přijíždí v noci z 8. na 9. května rovněž do Ženevy. Rozkazem ze dne 10. května člení se záložní armáda takto:

Přední voj Lannesův . . . . . 8.000 mužů

---

¹⁾ Berthierovi. V Paříži o 4. hod. večerní.

²⁾ Dijon, 25. dubna.

Sbor Duhesmeův:

Divise Loisonova . . .	7.000	„
„ Boudetova . . .	8.000	„

Sbor Victorův

„ Monnierova . . .	4.000	„
„ Chambarlhacova . . .	6.000	„
„ Chabranova . . .	5.000	„

Záložní jízda: Murat	4.000	„
--------------------------------	-------	---

Když Napoleon ve své neumdlévající horlivosti přiloží zde ještě naposledy ruku k dílu na vyzbrojení a zdokonalení armády, ubírá se dne 2. května do Lausanne. Vojska, jež ustanovil a shromáždil pro vpád do Vlach, skýtají mu nyní konečně tento obraz: Lannes byl v údolí Rhony posunut vpřed na Martigny. Divise Boudetova, Loisonova, Chambarlhacova a Monnierova stály v pozadí při jezeře Ženevském od Villeneuve až po Lausanne. Divise Chambranova stála v Savojsku s určením, aby táhla přes Malý Sv. Bernhard. Vpravo od armády stojí v průsmyku Mont Cenisském Turreau, 5.000 mužů, (jenž původně tvořil nejkrajnější levé křídlo Massenovo) aby pak postoupil na Susu a odebral se odtud do Ivre-i. Vlevo od záložní armády jest na pochodu na Sv. Gotthard Moncey, 15.000 mužů (od Moreauovy armády odloučený sbor). Záložní armáda stojí tedy na úpatí Sv. Bernharda, jsouc úplně připravena k přechodu, jež chce Napoleon neprodleně podniknouti. „Odeběru se osobně do Vlach. Události velmi rychle budou následovati.“¹⁾

Situace odpůrcova jevila se takto: Vlastní sevření Massenovo v pevnosti započalo dne 21. dubna; týž má tam 12.000 bojovníků a 16.000 nemocných a raněných. Melas pověřil obléháním Janova generála Otu s 24.000 muži. Sám pak obrátil se s 28.000 muži na Rivieru proti Suchetovi, jenž jako Massenovo levé křídlo stál s 10.000 muži v Alpách, odkudž však byl všestranným postupem Rakušanů zatlačen na Janov. Melas žene jej nyní zpět podél pobřeží a přes fran-

¹⁾ Brune-ovi. Ženeva, 11. května.

couzské pomezí a dorazí dne 14. května na Var. Další stanoviště jeho armády jsou tato: u Belinzony jest 8.000 mužů k podporování Gotthardu, v údolí Dora Baltei stojí 3.000 mužů. Kromě toho jest ještě v hornoitalských posádkách 10.000 mužů, v Romagni a Toskaně 3.000 a v Istrii také 3.000 mužů. Z Romagně odvolal Melas 6.000 mužů, jejichž předvoj právě k němu přirazil.

Napoleon posune nyní dne 14. května Lannesa ku předu k St. Pierre, za ním následují Boudet k Bexu, Loison k Aigle, Chambarlhac k Villeneuve, kdežto za tímto táhnoucí Monnier uzavírá kolonu. Dne 15. května jme se Lannes táhnouti průsmykem a dorazí s předvojem do Etroublesu, odkudž slabé rakouské přední stráž ustupují na Aostu. Dne 16. května obsazuje Lannes Aostu. Po něm začíná massa armády v uvedeném divisijním pořadí přecházeti horskou soutěsku. Aby svým příchodem neutvrdil nepřítele v domněnce, že běží o hromadný postup armády, Napoleon po svém obyčeji při takých věcech neopouští sám ještě Lausanne. Při tom podněcuje Berthiera, aby se co nejrychleji zmocnil tvrze Bardu, která prostírajíc se v zúženině údolí Dora Baltei, jest s to, aby tvořila nejvýš svízelnou překážku pro zdar podniku. Dále mu však přikazuje, aby Lannesa spěšně posunul na Ivre-u, byť i ostatní armáda nemohla ihned následovati, neboť jest velmi závažné, aby se Francouzové pokud možno záhy zmocnili tohoto při vchodu do roviny ležícího místa. V týž čas, když Lannes táhl přes malý Sv. Bernard, přecházel Chabran velký Sv. Bernard, a špičky obou kolon spojily se pak dne 16. května u Aosty. Po rozumu Napoleonových záměrů, pokračuje francouzský předvoj dne 16. května v sestupu do údolí Dora Baltea a vypudí dne 18. května Rakušany z jejich stanoviště u Chatillonu. Den předtím přibude Napoleon do Martigny. Dne 19. května přitrhne Lannes konečně před osudnou tvrz Bard, kdež se záhy přesvědčí, že jednak posádka hodlá mu čeliti, jednak, že tvrz údolí nadobro

uzavírá. Chvilé byla ovšem povážlivá. „Dejte na srozuměnou generálu Lannesovi,“ píše Berthier, jenž meškal v Aostě, „že osud Italie a snad i republiky závisí od hradu Bardu.“¹⁾ Jelikož jak nezlomná vůle k odboji na straně rakouského velitele, tak i výhodná poloha pevnůstky činí ji nedobytnou, musí Lannes, chtě proniknouti dále, uhnouti se vlevo na cestu přes kopec Albadero, kudy však nelze dopravovati žádných děl.

Minuv průsmyk dne 20. května, Napoleon přibude pak do Etroublesu. Nevrlé zří, že Bard není dosud zdolán a že tudíž dále kupředu proniknuvší předvoj postrádáti musí urychlené podpory, a praví Berthierovi: „Bud'te ostražitý. Ve třech nebo čtyrech dnech bude míti Lannes na krku 7.000 až 8.000 mužů.“²⁾ Jinak ale pokládá Napoleon odboj tvrze Bardu spíše jako obmeškání a nespatřuje v něm nijakého nebezpečí nezdaru. Při tom běře v úvahu jiné cesty a dí: „Když nás nezdržel Sv. Bernard, pak ani druhořadá hora nebude nepřekonatelnou překážkou našeho pochodu.“³⁾ Dále neprodleně nařizuje, aby se opravila cesta přes horu Albadero, „tato cesta musila by býti již příliš špatná, kdyby byla horší než na Sv. Bernardu, kdež jsme část svého dělostřelectva přepravili; úsilím a časem překonají se značné překážky.“³⁾ Zprávy, jež Napoleona došly do Sucheta ukazovaly, že Melas ještě dne 18. května meškal ve Varu, dle toho tedy Napoleon počítá, že Melasovi nelze armádu vážně napadnouti před 26. neb 27. květnem, a hledí tudíž s klidem vstříc vývoji situace.

Vyhnuv se takto tvrzi Bardu a odraziv dne 21. května k hájení údolí určené rakouské branné síly na Ivre-u, Lannes udeří na toto město dne 22. května, aniž se mu však podaří je zdolati. Zatím přitrhne sem také dělostřelectvo. Marmont, náčelník dělostřelectva

---

¹⁾ Dupontovi. 18. května.

²⁾ V Etroublesu o 9. hod. večerní.

³⁾ Berthierovi. V Etroublesu, 20. května v 9 hodin večer.

u armády, měl totiž ten nápad, aby se děla a municí kolesky dopravily v noci vesnicí Bergem, prostírající se níže tvrze. K tomu konci dal tamní cestu postlati hnojem a kola a jiné uvolněné součástě děl obaliti silně slamou, takže se pak vojínům za několik nocí skutečně podařilo protáhnouti většinu dělostřelectva kolem pevnůstky. Obránci sice v krátkosti postřehli co se děje a zahájili též palbu, leč nezpůsobili valných škod, ježto tu překážela příkře do údolí spadající úbočí tvrze. Při součinnosti dělostřelectva podaří se Lannesovi dne 23. května vzíti útokem ivrejský hrad a den na to i samotné město. Napoleon míní o tom: „Bylo to na čas, neboť později vyžadovala by věc pravidelného obléhání.“¹⁾ Po Lannesovi překročily též ostatní divise Sv. Bernard, a dne 22. května minulo soutěsku poslední armádní oddělení.

V úvahách o tomto alpském přechodu byly Napoleonovi činěny výtky, jednak že neučinil náležitých příprav k němu, jednak že si počínal lehkomyšlně při jeho provádění, neboť velmi snadno mohla celá výprava ztroskotati již o tvrz Bard, a že za její zdar sluší děkovati jedině štěstí. Leč není tomu tak. Viděli jsme již, že Napoleon, když pevnůstka kladla neočekávaný odpor, nijak nekolísal v důvěře ve zdar svého plánu, a skutečně události nasvědčují tomu, že přes to, že tvrz nepadla, přechod přes Alpy se přece jak náleží zdařil. U příležitosti pádu Bardu podotýká rakouská zpráva: „Byla vůbec vyloučena domněnka, že by nepřítel přešel horu Bernardskou s dělostřelectvem a že by jej pak použil proti hradu, který vlastně čeliti mohl pouze palbě z ručnic.“²⁾ Tu to máme! Napoleon naproti tomu nepouštěl nikdy všechny možnosti se zřetele, a to obzvláště ne takové, z nichž by mohl těžiti; byl arcit' dalek toho, aby o každé možné příhodě podrobně předem uvažoval, neboť tvořil své plány ve

---

¹⁾ Rapport sur les prem. opér. de l'armée de rés. Chiasso, 28. května.

²⁾ Oesterr. Mil. Zeitschrift 1822. IV. 252.

velkých rysech, přesvědčen jsa, že se jeho duševní potenci a ráznosti během vývoje událostí podaří z podrobností buď těžiti neb je neškodnými učiniti. V tomto opomíjení podrobností jeví se však vlastnost, již nelze odloučiti od velikého genia, neboť právě tím, že jeho duch přehlíží podružné okolnosti a směřuje výhradně a zcela k hlavním, rozhodujícím věcem, dochází k tak velikým úspěchům u takových mužů. Lee-a charakterisují nám takto: „Jako vrchní velitel nepletl se Lee nikdy do detailů, které ležely mimo jeho speciální vedení, nýbrž obracel svou veškerou mužnou sílu k úřadu, jenž mu byl svěřen,“¹⁾ a o Gneisenau-ovi se nám praví: „Gneisenau snadno se tomu (detailům) vyhnul, důvěřuje ve svoji duchapřítomnost, ve svůj věhlas. P ř e d b ě ž n é ú v a h y o všech případech, z nichž (jak podotýká) přece vždy pouze jediný se může uskutečnit, a ještě nikdy ne tak dokonale, jak se předpokládalo, jej unavovaly; jsa si vědom toho, že si v daném okamžiku pomůže, předpokládal podobnou vlastnost i u jiných a svým čilým duchem přenesl se tím snáze přes prostor a čas, že měl zvláštní sílu jak k odvaze, tak i pro vše, co se na ní zakládalo.“²⁾ Wartenburk podává nám zřejmý příklad toho, jak Gneisenau, když při svých velkolepých strategických úvahách ustanovil se na určité operaci, málo se ohlížel na taktické a místní překážky; i tam jeví se jakási obnova pevnůstky Bardu, a přece v obou případech došlo k uskutečnění velké strategické myšlenky přes všechny tomu čelící obtíže: „Genius značí víc než predikát vroucí vůle, než světlo rozumu“,³⁾ praví Bülow, jenž byl neprávem prohlášen za planého theoretika.

Dne 24. května stane Boudet před Ivre-ou, Lannes zmocnil se tohoto města, Loison jest u Bardu, Mon-

---

¹⁾ Scheibert, Der Bürgerkrieg in den Nordamerikanischen Staaten. 180.

²⁾ Müffling. Aus meinem Leben. 29.

³⁾ Feldzug von 1805. I. 203.

nier u Chatillonu, Chambarlhac u Aosty, kdežto Chabranovi nařízeno, aby převzal obléhání tvrze Bardu. V Aostě meškajícímu Napoleonovi jeví se situace takto: „Zdá se, že náš pohyb překvapil nepřítele. Neví na čem jest. Nepřemýšlí dosud o tom.“ — Dne 18. května zaujímal nepřítel tato postavení: 12.000 mužů u Nizy, 6.000 mužů u Savony a na janovské Riviere, 25.000 mužů před Janovem, 8.000 mužů u Suzy, Pinerola atd., 3.000 mužů v aotském údolí, 8.000 mužů proti Simplonu a Sv. Gotthardu.“¹⁾ Zřejmo z toho, že byl Napoleon o rozestavení Rakušanů dokonale zpraven. Na to uvádí, co se stalo zatím: „Nepřítel setrval v těchto postaveních až do našeho příchodu do Ivrei. 3.000 mužů, kteří byli v údolí, bylo poraženo a rozprášeno. Celý sbor, jenž byl u Susy a Pinerola, odebral se mezi Turin a Ivreu. Nizza bude snad tou dobou vyklizena. Oznamují mi dokonce z Ivrei, že Melas přibyl prý do Turina, což však není zaručeno.“ Stručně řečeno, přechod Alpami se dokonale zdařil, Francouzové překvapili nepřítele tak, že nemá po ruce ničeho, čímž by mohl čeliti z hor postupujícím kolonám, a Napoleonovi bude umožněno, aby bez nebezpečí zahájil operace v rovině. Napoleon po této stránce praví: „Počítám, že dne 26. neb 27. května soustředím u Ivrei celou armádu, která tvoří asi 33.000 mužů. Budu pánem celé krajiny od Dora Baltei až po Sesii. V týž den překročí Moncey s 15.000 muži Sv. Gothard, kdežto Suchet a Massena, kteří jsou o tomto pohybu zpraveni, potáhnou za nepřítelem, jakmile zpozorují, že ztenčuje své síly proti nim.“

Přibyv do Varu, Melas zprvu v důsledku rozličných zvěstí připadl na myšlenku, že rezervní armáda hodlá vtrhnouti do Provence, aby naň ve frontě udeřila. Když jej tudíž ráno 18. května došla zpráva v Piemontu velícího generála, že Napoleon přešel Alpy, tu ho tento pohyb úplně překvapil, ježto neviděl prostředků, aby mu mohl ihned úspěšně čeliti. Zůstaviv

---

¹⁾ Brune-ovi.

na Varu sbor 17.000 mužů, Melas, jenž nehodlá přece ani od Rivieri, ani od naděje na brzký pád Janova upustiti, kvapí sám do Turina. Z vojska na Riviere posílá zpět do Piemontu asi 9.000 mužů. Dne 29. května přibude osobně do Turina, kdež pak utvoří sbor kolem 5.000 mužů jednak z místní posádky, jednak z vojska ustoupivšího z hor. Na obléhání Janova neochvějně trvá, leč nutnost káže, aby přece také čelil nepříteli v širém poli. Srovnáme-li tuto činnost s výkony Napoleonovými před Mantovou r. 1798, jakož i tehdejší konečný úspěch s nynějším výsledkem, tu dospíváme poznovu k poznatku, jak velice správné a jediné možné bylo tehdejší Napoleonovo počínání.

Napoleon přibude do Ivrei večer 26. května, prodchnut jsa důvěrou, podnícenou rychlým a šťastným průběhem alpského přechodu. „V deseti dnech,“ vece, „zběhne se mnohé.“¹⁾ Avšak leží již ve zvyklosti vynikajícího vojevůdce, že štěstí prvopočátečního úspěchu podněcuje jeho nároky při vytyčování konečného cíle. Ačkoliv Napoleon zprvu zamýšlí obrátiti se po vtrhnutí do roviny proti Melasovi přes Tortonu, aby ho dostal doprostřed mezi sebe a Massenu, jemuž by tím zároveň ulehčil, tane mu pak po příchodu do Ivrei před očima dalekosáhlejší cíl: „jest možno“, praví sobě, že tuto operační čáru opustím 29. neb 30. května.“²⁾ Massena drží se dosud v Janově, proč by Napoleon toho nepoužil jak k pochodu na Milán, aby opanoval Lombardii, tak k pozdějšímu přechodu Pádu, aby Melase nadobro odřízl od všeliké ústupní čáry.

V takovýchto okamžicích se stává, že se cesty zdatného generála a historicky proslulého vojevůdce rozcházejí. Onen byl by táhl z Ivrei na Turin, byl by porazil Melase a osvobodil Janov, načež by se hnul k výboji Lombardie, aby se pak opět střetnul se soupeřem za Pádem neb za Ticinem. Napoleon přetne

---

¹⁾ Konsulům. 27. května.

²⁾ Petietovi a Dejeanovi. 27. května.

nepříteli všechna spojení a nabídne mu bitvu, která, když jí tento prohraje, znamená nutně jeho zkázu. Odpůrce podlehl, a jedinou bitvou padla Horní Italie v moc Napoleonovu. Podobný rozhodující zjev podává nám roku 1809, když arcikníže Karel dostane se na svém vítězném postupu mezi vojska Napoleonova a Davoutova, jejichž oddálení zavinil Berthier. Také tady byl by zdatný generál pro bezpečnější cestu ustoupil na Ingolstadt, kdežto vojevůdce činí odvážné rozhodnutí, operuje na soupeřova spojení, přetne je a jedinou operací vyhraje celé Rakousy až po hlavní město. A do třetice a sice v říjnu 1813 v Dübenu naskytne se Napoleonovi příležitost aby volil buď jistou cestu odchodem na Sálu aneb odvážný pochod přes Labe, než prodělávaje úžasnou změnu váhá, až postup odpůrcův v jeho týl na Lipsko diktuje mu zákon jednání.

Dne 26. května udeří Lannes a Boudet na Rakušany, kteří kladou nový odpor u Romana, a odrazivše je, přibudou dne 27. května do Chivassa; týž den zmocní se Murat s jízdou a částí divise Monnierovy Vercelli. Pod záštitou těchto vpřed vyslaných oddělení shromažďuje se ostatní armáda v těchto a nejbližších dnech před Ivreou, jakož i v tomto městě. Zatím dle nařízení postoupila kupředu též oddělení vpravo a vlevo od armády. Turreau hnul se dne 20. května od Mont Cenis a Mont Genève směrem na Susu, zatlačil u Susy stojící Rakušany, načež stanul u Bussolena. Po přechodu Sv. Gottharda ve dnech 26. a 27. května stojí Moncey příštího dne pohotově k pochodu proti Bellinzone; týž velí divisím Lapoype-ově, Lorge-ově a Gilly-ho; poboční kolona překročila Simplon a blíží se Domo d'Ossole.

Napoleon po rozumu svého rozhodnutí, táhnouti na Milán, zůstává k záštitě tohoto pochodu vlevo Lannesa v jeho dřívějším postavení u Chivassa, které čelí proti Turinu, načež posunuje v jeho týlu armádu proti Ticinu (Tessin). Murat, jenž následkem změny

v pochodu stal se teď velitelem předvoje, přitrhne dne 29. května na Sesii, kdež zažene tamní na odpor se mu postavivší slabé rakouské branné síly a přibude pak do Novary. Za Muratem přímo táhnou Boudet a Loison, kdežto za těmito následují Monnier a Chambarlhac. Moncey postoupí v ten den na Bellinzonu.

Dne 30. května pokračují nepřetržitě všechny francouzské kolony ve svém pohybu proti Tessinu. Tam stojí teď Rakušané v síle asi 5.000 mužů, z nichž část ustoupila sem z Piemontu, většina však přitáhla sem od Bellinzony; také proti Simplonu dříve postavené oddělení stáhl sem nepřítel. Dne 31. května dorazí Murat s Monnierem na Ticin u Turbiga, vynutí si přechod přes tuto řeku, než na dalším postupu jsou zadrženi odpůrcem, jenž dosud má obsazený velký průplav. V noci na 1. červen ustoupí však Rakušané do Milána; vojsko, které do té doby pozorovalo Gotthard u Bellinzony, couvlo ke Comu. Dne 1. června konají Murat, Monnier a Boudet přípravy k přechodu Ticina u Turbiga a Buffalora, načež ještě týž den přejdou vesměs na druhý břeh. Francouzský přední voj přitrhne již dne 2. června odpoledne do Milána, kdežto Rakušané ustupují odtud na Lodi. Napoleon, jenž právě teď zvěděl, že tvrz Bard padla předešlý den, koná slavnostní vjezd do Milána, tři hodiny po příchodu předvoje. Lannes zatím opustil též dne 1. června své postavení u Chivassa a přibyl téhož dne do Vercelli; tam jej stihne rozkaz, aby táhl do Pavie, kamž dorazí dne 3. června, kdežto ostatní divise shromažďují se u Milána; Chabran táhne sem od Bardu. Stíhání na Lodi ustupujících Rakušanů ukládá Napoleon neprodleně Loisonovi, jenž přitrhne do Lodi dne 4. června. Rakušané však již v noci odtáhli na Cremonu.

Moncey-ovi, jenž dal pronásledovati od Bellinzony přes Como ustupující rakouské kolony, jest nyní přikázáno, aby urychlenými pochody přitřhl do Milána. Po opanování tohoto hlavního města záležela nejbližší operace Napoleonova v tom, aby svému odpůrci úplně

zatarasil všechna jeho zadní spojení, t. j. aby přešel Pád. Neměl-li však tento názor skončiti vlastní porážkou, bylo nutno podniknouti jej s náležitými silami, a bylo tudíž nutně třeba vyčkati příchodu Moncey-ova do Milánu.

O nepřátelském postavení podal Napoleonovi vysvětlení vyzvědač, z jehož zpráv plynulo, že rakouský hlavní voj stál na sklonku května doposud na janovském pobřeží, což pohnulo Napoleona k výroku: „Nevěřím, že nepřítel může míti v tomto okamžiku na Tanaru více než 10.000 mužů pěchoty a před 9. neb 10. červnem více než 20.000.“¹⁾ Jelikož tedy Napoleonovi nehrozí prozatím nijaké vážnější nebezpečí od nepřítele, ustanoví se jednak, že spěšně pošle vojsko přes Pád, aby si zajistil jeho přechody, jednak že rakouské kolony, s nimiž Francouzové se setkali cestou do Milána, zatlačí tak daleko, aby se staly neškodnými. V důsledku toho postoupí Murat na Piacenzu, kdežto sbor Victorův hne se pochodem na Pavii; s druhé strany má Loison stíhati ustupujícího protivníka nepřetržitě až za Cremu a dle možnosti obsaditi i Orzinovi.

Příbyv do Turina, Melas s počátku očekával, že Napoleon potáhne na toto město. Když však se mu ponenáhlu přece rozbřesklo o jeho pochodu na Milán, tu se rozhodl, že mu padne v týl přes Vercelli. Sotva že však menší, pohotové síly uvedl do pohybu, tu se dovídá dne 31. května, že na Ticinu stojící vojsko musilo ustoupiti veliké přesile, a že od Gottharda táhnou sem rovněž značné síly. Melas teprve nyní konečně postřehuje celou vážnost situace a tím i nezbytnost, aby upustil od Janova a Riviery. Proto ustanovuje Alessandrii jako shromaždiště celé armády a zasílá jak Otovi, tak na Varu meškající koloně rozkaz, aby sem odtáhli. Zmíněná kolona, obdržíc dne 1. června tento příkaz, byla již napadena Suchetem, k němuž přitrhly posily, a v nepříznivých bojích na-

---

¹⁾ Lannesovi. Milán, 6. června.

zpět zatlačena; Suchet nedá jí pokoje ani na dalším ústupu a způsobí jí ještě takové ztráty, že po svém příchodu k Cevě a Montenotte dne 7. června má pouze 8.000 mužů.

Ott dostane rozkaz k odchodu rovněž dne 1. června, než vyjednávání jest již zapředeno a pád Janova bezprostředně nastává. Ott pobude tudíž ještě několik dní na místě, až se pevnost dne 4. června vzdá. Massena, jenž při své obdivuhodné vytrvalosti a ráznosti prodlužoval odpor až na krajní mez možnosti, vynutí si tímto svým počínáním, že posádka může úplně volně, bezpodmínečně odtáhnouti. Jeho obhajoba Janova jest skvělým příkladem toho druhu. Ottova vojska dala se na pochod k Alessandrii dne 5. a 6. června.

Dne 5. června jeví se tedy situace takto: Napoleon mešká samotén v Miláně, nevěda dosud ničeho o pádu Janova. Moncey jest jen na denní pochod vzdálen od Milána. Murat a Boudet přitrhli k předmostí Piacenzy a zahnali odtud kolem 10. hodiny večerní nepatrné, pár set mužů čítající oddělení. Loison dorazil do Orzinovi, Lannes stojí u Pavie a Belgiojosa, kamž táhnou sbor Victorův (divise Chambarlhacova a Gardanneova, kterážto poslední utvořena byla ze zbytku vojska rezervní armády) a Monnier. Chabran stojí dosud na Orcu, kdežto Turreau jest v údolí Dora Riparie. Naproti němu stojí Melas pořád ještě v Turině. Nicméně však nyní stále určitěji postřehuje hrozící mu nebezpečí z toho, že by francouzská armáda hromadně překročila Pád. Zmíněno již, že předmostí u Piacenzy bylo jen slabě obsazeno, takže přecházejícímu nepříteli nebude lze činiti vážnější překážky. U Turina stálo 14.000 mužů, 8.000 táhlo od Riviery a blížilo se Cevě, Ott s 12.000 muži odcházel z Janova a kolona, jež ustupovala před Loisonem, dorazila konečně do Cremony. Ottovi teď konečně nařizeno, aby místo na Alessandrii táhl urychlenými pochody k Piacenze. Vojsko v Turině shromážděné vytrhne dne 8.

června, aby táhlo po silnici k Alessandrii, kamž postoupiti mají také branné síly od Cevy.

Dne 6. června zříme Loisona postupovati jednak proti Brescii, jednak proti Pizzighettone, na kterýchžto obou místech nepřítel před ním ustupuje, načež Loison ještě večer vysílá všecko své vojsko pochodem směrem na Cremonu. Muratovi nebylo lze v samotné Piacenze překročiti Pád, ježto město bylo dosud obsazeno a část tamního mostu byla zbořena; proto táhl dále po řece, aby časně ráno 6. června započal s přechodem u Noceta. Postupuje odtud vpřed, zmocní se řečeného města. Řídě se Napoleonovými příkazy, zahájil Lannes též přechod přes Pád a sice u Belgiojosa; totéž činí Monnier poněkud dále po proudu odtud. Se zadním vojem Rakušanů, ustupujících přes Stradellu, strhne se ještě srážka. V týž den přibude Moncey s prvními svými oddíly do Milána, kdež dosud mešká Napoleon.

Napoleonovi jest sice známo, že se Muratovi a Lannesovi přechod zdařil, leč neví, jaké nepřátelské síly stojí prozatím proti nim na pravém břehu Pádu a předpokládá, že tyto síly nemohou býti značné. Dne 7. června pokračuje armáda v postupu přes Pád a soustřeďuje se pak u Stradelly a Piacenzy. Poněvadž Napoleon nemá dosud zpráv o stavu věcí u tohoto města, nařizuje Lannesovi, aby po případě spolupůsobil při jeho opanování a současně napomíná Berthiera, jenž se předešlý den odebral do Pavie, aby si při této operaci nepouštěl Lannesa zcela z ruky, neboť může počítati s tím, že nejpozději 9. června udeří naň u Stradelly 20.000 mužů. Napoleon vysílá na kvap pobočníka k Muratovi, aby mu přinesl zpráv o tamních poměrech. Pokud nebude vše náležitě objasněno, nehodlá Napoleon opustiti Milán.

Toto objasnění situace nadešlo pak velmi brzy. Murat zaval Melasem dne 5. června z Turina do Vídně vypraveného kurýra a dne 8. června doručen byl o 4. hodině ranní Napoleonovi překlad jeho depeší, z nichž se dovídá o vzdání Janova, jakož i o pohybech a počtu

Rakušanů. Napoleon z toho odvozuje, že tito nemožnou býti hotovi se soustřed'ováním svého vojska u Alessandrie před 12. neb 13. červnem, a že ani pak tam nebudou míti více než 22.000 mužů. V důsledku toho včera ještě prozíravé defensivní instrukce pro Berthiera změněna jest dnes v rozhodně ofensivní. „Pošlete rychle kupředu oddělení, aby potřela všechna vojska, s nimiž se setkají. Předvoj může postoupiti až k Vogheře.“¹⁾ „Objeví-li se zítra, což jest možné, nějaký sbor před Stradellou, tu nutno naň ve vší tichosti udeřiti, aby se mu zabralo 2.000 až 3.000 zajatých. S určitostí to může býti jen slabý sbor.“ Stručně řečeno, Napoleon se rozhodne, že první proti němu vyslanou rakouskou kolonou porazí dříve, než nepřítel bude moci soustřediti svůj hlavní voj.

Po rozumu tohoto rozkazu vytrhne Lannes ráno 9. června na pochod k Vogheře, za ním pak táhne sbor Victorův s divisí Chambarlhacovou, kdežto Gardanne vykonává ještě přechod přes Pád. Zatím však přitrhne již kolem poledne také Ott ke Casteggiu. Lannes rozvine se neprodleně k útoku, pamětliv jsa znovu opakovaného rozkazu Napoleonova: „Objeví-li se vojska mezi Vogherou a Stradellou, nutno je bez váhání napadnouti, jsouť naprosto slabší než 10.000 mužů.“¹⁾ S počátku postupující Lannes jest však záhy přitrhnuvšími nepřátelskými posilami v levém boku napaden a nazpět vržen, než i jemu dostává se nyní konečně pomoci příchodem Chambarlhacovým, jenž teď se své strany postupuje v pravý bok Rakušanů a tak s Lannesem, jenž obnovil svůj frontální útok, donutí nepřítele k ústupu; Rakušané couvli potom až na Skrivu.

Napoleon mešká dopoledne 9. června dosud v Miláně, aby vyčkal příchodu Monceyova, jenž tam téhož dne přibude s posledním svým dělostřelectvem. Mon-

---

¹⁾ Berthierovi. Milán, 8. června.

²⁾ Berthierovi. Milán 8. června.

ceyovi nyní nařízeno jednak, aby s Lorgem hlídkoval mezi Ogliem a Chiesou, jednak Gillym obsadil Milán a sevřel tamní citadelu, jakož i s Lapoypem postoupil k Pádu, kdež měl tento, táhna po jeho levém břehu, postupovati zároveň s armádou. Poté ubírá se Napoleon do Pavie, kdež se setká s Berthierem. Zde se dovídá, že Murat s Boudetem jsou v Piacenze, dále že Monnier, jenž v týž den přešel Pád, táhne k Stradelle, jakož i že Loison přibyl do Cremony a ustanovuje se na tom, že oba prvnější ponechá v ten den ještě v Piacenze, kdežto poslednějšího že povolá tam do zálohy; již včera nařídil Chabranovi, aby se dal na pochod k Vercelli. Poté odjíždí Napoleon koňmo až na bojiště Lannesovo, kde vše na vlastní oči ohledává, načež přemísťuje svůj hlavní stan do Stradelly. Jak si počínal zde, tak jednal zásadně vždy; s počátku uvelebil se v některém přednějším středisku dotyčného území, odkud klidně řídil své kolony a činil náležité přípravy, znemožňuje však při tom nepříteli, aby z jeho přítomnosti soudil na vlastní bod útoku. Když však došlo k vážnějšímu styku s nepřítelem, tu letmo, i v nejkratším čase prohlédl všechno jeho armádou zaujatý prostor, od jednoho konce k druhému až po předvoj, kdež pak osobně studoval situaci.

U Rakušanů stane Ott, jenž u Montebella odcpykal ztrátou 4.000 mužů, u Castelnuova; Melas jest ještě jeden až dva denní pochody od Alessandrie. Tento stav věcí jeví se způsobilým, aby podnítil náš úžas nikoliv v míře nepatrné. Nelze uzavíratí se poznatku, že Napoleon hřeší zde proti oněm velikým zásadám, jež nelze nikdy beztrestně porušovati, neboť v době, kdy dle všech známek schylovalo se k rozhodné bitvě, nesoustřed'uje k ní všechny své branné síly s největším úsilím, nýbrž používá z nich nikoliv nepatrný zlomek k vedlejším podnikům. Jednoduchý počet ukazuje, že má Napoleon po ruce Lannesa, Victora, Monniera, Boudeta, Murata a Loisona, tedy úhrnem 34.000 mužů; naproti tomu nejsou na místě

k dispozici: Moncey, Chabran, Turreau, celkem 23.000 mužů. Uvažující o těchto číslech, nelze než souhlasiti s Jominim, řkoucím: „V polním tažení od Marenga, jež mělo tak skvělý úspěch, jeví se pořád ta neobyčejná zvláštnost, že se Napoleon velmi uchyluje od pravidel, aspoň co se týče prováděcích opatření.“¹⁾ Velké chyby, jichž se jeho protivník dopustil za polní výpravy, znemožňovaly mu nyní, aby na konec vytrhl s massou armády proti Napoleonovu voji o 34.000 mužích a porážkou jeho vojska podal mu důkaz, že jeho počínání bylo nejvýš nebezpečné, ba nutno říci, nejvýš chybuující.

Než co bylo příčinou toho, že se Napoleon sám zpronevěřil své vlastní stěžejní zásadě, aby celou massu své armády přivedl do bitvy? Domnívám se, že to byla tatáž pohnutka, která Bedřicha svedla k téže chybě u Kolína, totiž, ustavičným vítězením stupňovaná přemíra sebevědomí a podceňování odpůrce. Vojevůdce, jenž teď na konec přece zvítězil, uznal dozajista stejně jako onen, jenž svou přílišnou odvahu odpykal porážkou, že se dopustil vojenské chyby, aby se jí pro budoucnost vystříhal. Nicméně ale nezůstal tento tak protichůdný výsledek obou bitev bez dalekosáhlých následků. Kdož ví, zda-li by vynikající duch Bedřichův, kdyby se byl jeho odvážný čin u Kolína zdařil, nebyl zahrán na dráhu podobných nesmírných podniků jako Napoleon, a zdaž by tento, poražen byv u Marenga, nestal se pak umírněnějším ve svém počínání. Odtud jal se vojevůdce Bedřich cvičiti se v omezování svých cílů, a nechť Kolín znamenal brzdu jeho slávy, pro trvání a jsoucnost jeho říše má, jak myslím, tato porážka při nejmenším právě takový význam, jako skvělé vítězství. Napoleon vyšinul se na vrcholnou úroveň vojevůdcovské slávy, než ve vítězství u Marenga dlužno snad již spatřovati zřídlo porážek, které potom podvrátily budovu jeho světové říše.

---

¹⁾ Hist. crit. et mil. des guerres de la Rév. VIII. 192.

Dne 10. června couvne Ott za Skrivu, kdežto Melasovi první oddíly vstupují do Alessandrie. Francouzská vojska zůstanou povšechně na svých místech, toliko Murat a Boudet hnou se poněkud vpřed. Loison však zůstává u Cremony a Piacenzy a také těchto 6.000 mužů nesúčastní se bitvy u Marenga. Ráno 11. června dostaví se do hlavního stanu v Stradelle Desaix, jenž se z Napoleonova příkazu vrátil z Egypta, načež mu Napoleon neprodleně přikazuje velení nad divisi Monnierovou a Boudetovou. V ten čas dokončují Francouzové své soustředování mezi Casteggiem a Vogherou, a nazítří ráno 12. června nastupuje Napoleon další pochod kupředu. Večer téhož dne rozestavena jsou jeho vojska takto: Lannes u Castelluova, Desaix u Pontecurone, Murat posunut jest proti Tortoně, kamž směřuje též Victor jako levé křídlo. Dne 12. června dokončuje rovněž Melas soustředování své armády u Alessandrie, kdežto Ott s příchodem noci ustupuje za Bormidu, zůstavuje toliko zadní voj u Marenga.

Ráno 13. června jme se Napoleon přecházeti Skrivu, při čemž po velké silnici k Alessandrii táhnoucí Victor tvoří přední voj. Leč mimo nadání nestřetl se teď Napoleon s rakouskou armádou v širé rovině mezi touto řekou a Bormidou, kdež se pro činnost jeho nejlepší zbraně, totiž jízdy, jevilo vhodné území, čehož důkaz podal nazítří Kellermann. Napoleon v posledních dnech bral stále v úvahu možnost, že se Melas vyhne bitvě tím, že ustoupí buď k Janovu, buď na levý břeh Pádu. Nyní se mu zdá, že se tato domněnka uskutečňuje a proto ihned vysílá Desaix s divisi Boudetovou na velkou silnici k Novi, aby Rakušanům zastoupil cestu k Janovu, kdežto Lapoype a Chabran, jenž stojí mezi Chivasem a Vercelli, mají zadržeti Melase, kdyby mu napadlo odejít na levý břeh Váhu. Tato výprava Desaixova značí opětne značné tříštění sil, což neušlo též pozornosti armády; říkalo se tam, že Napoleon proti svému obyčeji, „zanáší se úmyslem chytiti nepřítele tím, že se zmocní všech jeho spojení

dříve, než jej porazí. Bylo by rozumnější, aby si napřed opatřil prostředky k jeho porážce, než z něho učiní zajatce.“¹⁾

Přední voj, Victor, srazí se kolem 5. hodiny odpolední u Marenga s rakouským zadním vojem, jež tam Ott zanechal, a vypudí ho z jeho postavení do předmostí Bormidy, kterážto okolnost jest ovšem taková, aby Napoleona utvrdila v jeho domněnce o ústupu protivníkův. V důsledku toho ponechává Napoleon svou armádu, aniž by ji soustředil v popředí, přes noc v místech, kamž právě dorazila; nocují tedy Victor u Marenga, Lannes s Muratem u San Guiliana, Desaix u Rivalta, Monnier u Toredi Garofoli, kdež pobude přes noc i Napoleon; dle falešné zprávy, jež ho zde došla, nepoložili prý Rakušané žádných mostů přes Bormidu. Zatím ustanovil se Melas na tom, že udeří na francouzskou armádu, aby si svedením bitvy uvolnil zpáteční cestu.

Časně ráno 14. června jmou se tedy Rakušané přecházeti Bormidu; jejich předvoj napadne postavení Victorovo, vypudí Gardanne-a z Pietrabuona a odrazí jej zpět na Marengo. Napoleon, jenž, jak jsme viděli, nenadál se tohoto útoku, posílá teď kvapně rozkaz za Desaixem do San Giuliana, aby se vrátil zase k armádě. Pod záštitou úspěchu svého předvoje rozvine se nyní konečně rakouská armáda v bitevní šik před Bormidou. Na francouzské straně dán Victorovi rozkaz, aby se houževnatě bránil u Marenga, neboť teď záleželo vše na získání času, ježto armáda nebyla pro bitvu náležitě soustředěna. Lannes nechť rozvine se vpravo od Victora, kdežto Murat má jednak dvě brigády své jízdy postaviti za křídlem bitevní čáry, jednak pomoci u Sale stojící třetí brigády zameziti možný obchvat podél Tanara.

Prvopočáteční útok Rakušanů na Marengo selže, a Lannes získá času, aby se rozvinul do vykázané mu

---

¹⁾ Marmont Mém. II. 126.

čáry; od něho vlevo hájí Gardanne Marengo, kdežto Chambarlhac zaujme prostor mezi touto osadou a dvorcem Stortiglianou na Bormidě. Zatím dorazí Ott se silnou kolonou bez překážky do Castelu Ceriolo; nevida tam před sebou žádného nepřítele, obrátí se vpravo a postupuje proti Lannesovu pravému boku. V ten čas, jest 10 hodin, má Napoleon k dispozici toliko Monniera u Torre di Garofoli. Desaix hlásí, že Boudet dorazí na bojiště kolem 4. hodiny odpoledne. Úsilí Napoleonovo musí tedy směřovati k tomu, aby až do té chvíle udržoval bitvu.

Napoleon vysílá nyní kupředu Monniera, jehož dvě polobrigády obsadí pak Castel Ceriolo proti nimž však vrhá Ott druhý stupeň svých vojsk. Ve frontě nemohou již Lannes a Victor odolati vytrvalým rakouským útokům, Marengo jest jim vyrváno, a celý jejich šik ustupuje podél velké silnice. Vidouce se tímto ústupem osamocenými, obránci Castel Ceriola vyklidí též své postavení a nastoupí zpáteční pochod k Torre di Garofoli. Nadešlo poledne.

Napoleon vrhá teď poslední nedotčené vojsko, svých 800 mužů konsulární gardy proti Ottovi zaměstnanému na frontě pěchotou. Oddíl tento je však současně napaden v boku i v zádech rakouskou jízdou, která jej úplně rozpráší. S blížící se jednou hodinou polední jeví se francouzský ústup neodvratným, a brzy poté nastává na levém křídle Victorově úplný nepořádek a útek. K zajištění neodvolatelného vítězství bylo ještě třeba jediného povšechného náporu rakouské armády. Leč Melas nebyl mužem dané situace; cíť se jako sedmdesátiletý stařec unaveným námahou dnešního dopoledne a vida pak útek Francouzů, domníval se, že dostačí, když nařídil stíhání, načež vrátil se koňmo do Alessandrie. Dle příkazu jeho štábního náčelníka seřadí se nyní konečně hlavní massa celé armády ve velkou kolonu, která pak postupuje po silnici k San Giulianu, kdežto Ott táhne vlevo přes Villanovu na zámek La Ghilinu. Čelo vel-

kého proudu přibylo kolem 5. hodiny odpolední přes San Giuliano, kdežto Francouzové prchají dále kolem tohoto místa směrem na Torre di Garofoli.

V ten čas objeví se ale tam též Desaix s divisí Boudetovou, k níž se pak přidružují všechna oddělení, jež se doposud nevymkla z rukou svých velitelů. Napoleon vysílá svého pobočníka, aby se rozjel po bojišti a všemu vojsku, s nímž se setká, oznámil, že armáda se sbírá zase v bitevní šik a vše ať znovu postupuje vpřed. Na pravém křídle Desaixově seřaduje Marmont baterii 16 děl, aby útok jeho podporoval, a brigáda Kellermannova (tataž jízdní brigáda, která v bitvě kryla Victorův levý bok), táhne v pozadí kolem Desaixem a objeví se na pravém křídle dělostřelectva Marmontova, aby potom postupovala společně s Desaixem po hlavní silnici.

Desaix s celou svou divisí vrhá se na čelo velké rakouské kolony, a zatím co pochod její vázne, vpadne jí Kellermann s prvním stupněm své jízdy v levý bok, kdežto s druhým stupněm postupuje k zástitě tohoto boku proti rakouskému jízdecku, jež se sem blíží rovinou, prostírající se stranou silnice. Jízdecko toto ustoupí a Kellermann udeří nyní také druhým stupněm na rakouskou pěší kolonu. Pospolitý útok Desaixův a Kellermannův měl rozhodující účinek; přední polovina celé kolony jest nadobro rozprášena, porubána neb zajata, a zbytek kolony úprkem vlastního mužstva v nepořádek uvedené, podléhá pak na všech stranách zase postupujícím Francouzům. Bitva jest tím rozhodnuta, Rakušané prchají za Bormidu, nicméně ale jejich zadní voj uhájí předmostí až do příchodu Ottova vojska od Castel Ceriola. Francouzský přední voj táboří přes noc u Pietrabuony, massa armády u Marenga.

Nazítří ráno přichází Melasem vyslaný vyjednavatel a ještě téhož dne dochází k sjednání dohody, dle níž Rakušané vyklidí vůbec horní Itálii se všemi pevnostmi až po Mincio. Dne 15. května započal Napoleon

s přechodem velkého Sv. Bernarda, dne 15. června bylo rozhodnuto o polním tažení a strategická myšlenka, jež tvořila podstatu jeho plánu, stala se skutkem.

Tak se tu osvědčil v plném rozsahu výrok, jež Napoleon pronesl k Jominimu na začátku polního tažení r. 1806: „Tajemství války kotví v tajemstvích spojení.“¹⁾ Ten, kdo dovede se zmocniti cest, po nichž lze co nejrychleji a s massou vojska dospěti na nepřátelské spojovací čáry, aniž by tím vlastní spojení bylo ohroženo, ten postřehl tajemství války. A k získání poznatků po té stránce, přispívá velmi vydatně studium; v něm tkví značný praktický zisk, jež bezprostředně čerpati lze z válečného dějepisu.

Aby se z někoho stal vojevůdce, k tomu ovšem pouhé studium nestačí, neboť jasný poznatek účelných opatření, k němuž se studiem dospěje, neznamená ještě zároveň způsobilost, aby se tato opatření účelně prováděla, nicméně ale jest studium předpokladem k tomu. Velice přiléhavě dí tudíž Willisen: „Od znalosti k výkonu jest vždycky skok, leč přece od znalosti a nikoliv od nevědomosti,“²⁾ a Jomini rozvádí podobný názor: „Pěkné záměry, jimiž ohrožena byla jsoucnost Wurmserovy, Melasovy, Mackovy a Brunšvikovy armády byly ve své podstatě rozšafnými manévry, leč by byly způsobily toliko porážku nepřítelovu, byly by ohrozily pouze osud těchto armád, avšak byly by je nezníčily bez tohoto skvělého provedení, bez této síly a rychlosti, která naplnila svět úžasem.“³⁾ Jomini ještě i jinde klade důraz na to, že sebe lepšímu plánu dostává se pravé ceny teprve způsobem jeho provedení a praví: „Válečné umění nezáleží v tom, abychom činili náběhy na spojení svých nepřátel tím, že se třeseme podniknouti krok;

---

¹⁾ Traité etc. III. 18.

²⁾ Theorie des grossen Krieges. I. 23.

³⁾ Traité etc. III. 215.

podstata jeho záležití v tom, abychom se zmocnili těchto spojení a pak pustili se do bitvy.“¹⁾

Tak se to odehrávalo u Marenga a proto praví veliký kritik těchto časů²⁾: „Tyto události připravovaly se již dříve při obratném tvoření plánu polního tažení, neboť jimi se jen zdokonalilo uskutečnění moudrého a odvážného výpočtu, totiž, vrhnouti se na spojení odpůrcova, aniž by se vlastní spojení vydalo v nebezpečí. Kdyby byl Napoleon u Marenga poražen, nevěřím, jak mnozí tvrdí, že by byl, jsa sevřen v obchvaceném bojišti, musil tam zahynouti.“³⁾ Jest nesporno, že Napoleon měl cestu volnou jak k ústupu po silnici k Stradelle, tak k pozdějšímu přechodu Pádu a tatáž okolnost, která jej seslabovala na polích u Marenga, totiž roztržení sil, skýtala mu potom možnost, aby s čerstvými silami obnovil zase boj. A Napoleon sám posuzoval stav věcí takto: „Má situace byla neobyčejná a odvážil jsem se málo, abych získal mnoho. Poražen, vracel jsem se do svého opevněného ležení u Stradelly, překročiv Pád po svých pěti mostech, kryt jsa svou baterií, aniž by nepřátelská armáda byla s to, aby mi v tom překážela; spojil jsem svou první divisi se sbory Moncey-e, Lecchi-ho a Turreau-a; nechal jsem jeden Melasův sbor překročiti Pád (to právě odpovídalo jeho tužbám), načež maje číselnou převahu mohl jsem všemi silami udeřiti na tento sbor. Jako vítěz dodělal jsem se týchž výsledků. Jsouc námi a řekou sevřena, byla Melasova armáda donucena složiti zbraně a vydati nám všechny své pevnosti. V případě své porážky, v níž jsem nevěřil, byl bych se pustil do pravidelného válčení a byl bych Švýcary povolal na pomoc.“⁴⁾

Na epochální význam Marenga pro Napoleona,

---

¹⁾ Traité etc. IV. 34.

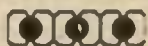
²⁾ Jomimi. Hist. crit. et mil etc. XIII. 301.

³⁾ Tato slova nalézáme v Dumasově Précis etc. III. 303.

⁴⁾ Antommarchi Mém. I. 184.

jakož i na vztah mezi nynějším válčením jeho a Bedřichovým vůdcovstvím u Kolína, poukázali jsme již dříve, než zde nutno uvážiti toto pojetí ještě i po jiné stránce. Konečný vojenský cíl každé války zračí se v potření odpůrce a ve své podstatě srovnává se tudíž toliko ofensiva s posledním válečným účelem. Nemůže tedy překvapiti zjev, že všude tam, kde se dostavují veliké úspěchy, také vždycky převládá obzvláště ofensivní myšlenka. A zde podává se významný protiklad mezi vojevůdcem od Kolína a od Marenga. Kdežto Bedřich byl po Kolínu donucen dále válčiti, a přes to, že pak tu a tam ujal se ještě ofensivy, jest toto jeho válčení dle své niterní povahy defensivní a směřuje k sebezachování, Napoleonovo vedení války jeví naproti tomu stále ofensivnější charakter, což čelí k světovládě. Napoleon dokonce ještě ani v roce 1813 nebojoval pro svoji záchranu, nýbrž proto, aby zničil své odpůrce; že to tenkrát nebylo již možno, to měl Napoleon jako panovník uznati, když už jako státník nechtěl se propůjčiti tomuto sebezapření. Poután jsa dřívějšími svými činy, nemohl tak snad skutečně již ani učiniti, ježto jako vojevůdce byl oprávněn setrvati při svérázu svého vedení války, a nás naplňuje obdivem, že tak učinil i když musíme uznati, že konečným výsledkem všeho nemohlo býti nic jiného než porážka.

1805

H l a v a I X.

ULM

Luneville zakončila válku na souši. Pevné ruce Napoleonově podařilo se v oněch prvních letech XIX. století obnoviti vnitřní pořádek ve Francii, jež této, státními převraty vysílené zemi nutně bylo třeba. Výhradní moci a vážnosti prvního konsula přibývalo nepřetržitě tou měrou, že se pak dne 18. května 1804 dostalo jednak přirozeného zakončení jeho činnosti propůjčením hodnosti císařské, jednak žádoucí stálosti jeho vládě. Vším právem mohl Napoleon po čase říci o sobě: „Nenasadil jsem si žádné koruny, nýbrž zdvihl jsem jí ve stoce a lid mi ji pak vložil na hlavu.“¹⁾

Smlouva amienská znamenala jen krátkou přestávku v zápase s Anglií. Obnoviv nepřátelství v květnu 1803, Napoleon se rozhodl, že zasadí rozhodnou ránu sokyni Francie tím, že vylodí své armády v Anglii, aby si ji podrobil. Myšlenka, na níž přistání zosnováno, byla venkoncem správná, neboť znamenala použití té nejpřednější válečné poučky, jež zní: „Hleď své síly v čase a prostoru uvést v činnost proti slabinám nepřítelovým.“²⁾ Napoleonovu sílu znamenaly armády a války na souši, kdežto u Anglie byly jí flota a námořní válka; armádou Anglii napadnouti a k válce na souši ji donutiti, značilo jistě

---

¹⁾ Mém. de Ste. Hél. I. 233.

²⁾ Willisen, Die Feldzüge der Jahre 1859 und 1866. Zu-eignung.

dobrou strategii. Napoleona chtěli odsuzovati proto, že nebylo možno, aby se tento záměr uskutečnil. Kdo ale si uvědomí, co všechno pokládali současníci ve světových dějinách za nemožné, a přes to přeci bylo to vykonáno mocnou převahou genia, ten nechť také řekne, bylo-li u Napoleona vyloučeno, aby přistál s armádou v Anglii! Hanibalův velký plán o přechodu Alp a napadení samotného Říma ve Vlaších byl by snad dodnes pokládán za nemožný, kdyby bylo zůstalo při pouhém plánu.

Že k přistání nedošlo a Anglie nebyla pokořena, pokládala dějeprava za spásu Evropy, poněvadž přece aspoň jeden stát zůstal nedotčen Napoleonovou nadvládou. Neshoduji se však s tímto míněním. Nejvýš těžce strádaly toho času pevninové státy přímo pod Napoleonem, než aby zůstalo bez povšimnutí, že i tehdejší anglická politika nebyla méně výlučnou, sledujíc ovšem jen praktickým a vytrvalým způsobem a všemi prostředky své vlastní, nikoliv všeobecné evropské zájmy. Kdyby byl Napoleon v čele armády vpadl do Anglie, byl by na jedné straně zeslabil tím svou výkonnou moc a pevninové státy získaly by větší akční volnost, kdežto na druhé straně co nejvnitřněji otřesená Anglie potom nebyla by s to, tak, jak se stalo, aby ve svých rukách sjednotila téměř veškerou osadní držbu světa a pevninové státy by dnes měly přiměřený podíl na této državě.

K uskutečnění záměru přistání vynakládá nyní Napoleon všecken um svého vynikajícího ducha; aby si opatřil k tomu nutnou dopravní flotu a armádu, rozvinuje veškerou svou neúnavnou čilost, všestrannost a důvtip. Tato flota, rozpočtena celkem na 2.008 lodních jednotek, má 150.000 mužů s veškerou výzbrojí, odpovídající takovéto armádě, přepraviti do Anglie průlivem, jehož nejužší místo, okolí Boulogne, určeno jest za východisko plavby; na pobřeží prostírají se četné baterie k zástítě před útočností anglické floty a kromě toho budují se ohromné přístavní nádrže, jakož i hráze a opevnění. Zároveň sestavuje se tam

i armáda, určená k přistání. Dne 14. června 1803 vydán rozkaz k utvoření šesti sborů, z nichž každý má býti soustředěn a vycvičen ve vlastním táboře. Pět takových táborů budiž zřízeno při pobřeží Severního moře a průlivu, v Holandsku u Gentu, St. Omeru, Compiègne a St. Malo. Jen pozvolna vykonává se tam soustředování a výcvik vojenských oddílů. V červenci cestuje pak Napoleon osobně po severovýchodní Francii a Belgii prohlíží pobřeží od ústí Sommy až po Dunkirk a studuje území, jež přichází v úvahu při uskutečnění jeho záměru. V listopadu se tato inspekce opakuje a Napoleon nyní konečně koná též přehlídku vojsk v táboře St. Omerském, jimž velí Soult. Brzy poté, dne 12. prosince vydáno jest nařízení týkající se „Organisace velké výpravy“, dle níž zřizují se čtyři sbory, z nichž tři v táborech St. Omeru, Bruggách a Montreuilu, kdežto 4. sbor tvoří zálohu.

Napoleon opakuje tyto vojenské přehlídky v lednu 1804. Armáda skytá v ten čas tento obraz: Bernadotte má obsazený Hannover, Marmont stojí v táboře utrechtském, Davout v táboře Bruggžském, Soult v táboře St. Omerském, Rey v táboře Montreuilském. V pozadí ubytovány jsou po venkově veškeré dragounské pluky, soustředěné v divise. V Brestu pak táboří vojska, určená ke vpádu do Irska. Dne 16. srpna soustřeďuje pak nový císař vojska Soultova a Neyova u Boulogne, aby při slavnostním rozdávání řádu čestné legie podnítil v nich zápal pro svoji osobnost, neboť: „duši všech armád tvoří upřímná oddanost všech jejich částí vůdci.“¹⁾

Rozsáhlými přípravami Napoleonovými proti V. Británii podníceny byly nejen obavy, nýbrž i naděje; a tak zvláště Rakousko, jež se mírem lunevilleským cítilo omezováno ve svém oprávněném vlivu na vývoj Evropy, bylo ihned pohotově, aby těžilo z nadcházejících změn osudu. V říjnu 1804 zřizuje tato mocnost pod záminkou žluté zimnice ve Španělsku, tak zvaný

---

¹⁾ Napoleon Ganteaumeovi. St. Cloud, 23. června 1804.

zdravotní kordon na pomezí švýcarském a vlašském, a v lednu 1805 přiostrhují se poměry v té míře, že Napoleon na dovršení všeho jest na chvíli nucen vydati rozkazy k pochodu armády. Nato Rakousko z ohledu na shromáždění francouzského vojska v Itálii ke korunovaci Napoleonově na krále této země, zvyšuje stav své armády v Korutanech a Benátsku na 40.000 mužů.

Brzy poté obdrží vídeňský dvůr od dvora z Petrohradu návrhy na společný postup proti Francii, načež v červenci přibude do Vídně Winzigerode, aby se dohodl o operacích; dne 19. července jest pak sjednána smlouva, dle níž Rusko postaví dvě armády, z nichž prvá, 55.000 mužů, vytrhne 20. srpna z Brodu a postupujíc v šesti stupních dorazí s posledním stupněm 20. října na Inn u Broumova. Druhá armáda, 40.000 mužů, opustí Brest Litevský a potáhne do Čech. Bude-li rakouské armádě veleti císař neb arcikníže, podřídí se Rusové jejich velení. Kromě toho vypraví Rusové po mořích dva sbory, každý o 25.000 mužů, z nichž první vylodí se v Neapoli, kdežto druhý spojí se se Švédy v Pomořánech, aby pak společně s nimi obsadil Hannoversko.

Plán rakouského polního tažení, sestavený arciknížetem Karlem, spočíval na myšlence, aby se směrodatného rozhodnutí dosáhlo ofensivou v hoření Itálii, kdežto v Němcích aby se sledovala defensiva potud, dokud nevyhraje se rozhodná bitva v Itálii, aneb dokud nepřitrhnu Rusové. Po rozumu toho nechť se soustředí v Itálii 95.000 mužů, v Tyrolsku 33.000 mužů, podřízených italské armádě, a konečně v Německu 59.000 mužů.

Napoleon, jenž od 3. srpna mešká zase v táboře boulognském, počíná nyní vždy více nahlížeti, že musí teď upustiti od vpádu do Anglie, a dne 23. srpna dí: „Jsem rozhodnut. Má eskádra o 34 lodích vyplula dne 14. srpna z El Ferrolu, nemajíc žádného nepřítele v dohledu. Spojí-li se, řídíc se danými příkazy s eska-

drou brestskou a vpluje-li do La Manche, jest pak ještě čas, abych se stal pánem Anglie.“¹⁾ Nestane-li se tak, obrátím se rychle k nejnaléhavější věci, vyvednu své ležení a vystřídám své polní prapory svými prapory třetími, takže mi pak pořád ještě zbude náležitě silná armáda u Boulogně, a dne 23. září budu s 200.000 muži v Němcích a s 25.000 muži v království Neapolském. Potáhnu na Vídeň a neodložím zbraní dříve, pokud nezískám Neapole a Benátek a nerozmnožím státy kurfirsta Bavorského tak, abych nemusil se od Rakouska již ničeho obávat.“ V ten den vyšly první rozkazy, jimiž připravuje se soustředování francouzské armády v Němcích. Armáda tato byla v ten čas rozložena v táborech takto: Bernadotte u Hannoveru, Marmont u Utrechtu, Davout u Ambleteuse, Soult a záložní jízda pod Muratem u Boulogně, Mortier u Etaples, Ney u Wimereux a Augereau u Brestu. V Lombardii stál Jourdan, ježž pak brzy vystřídá Massena. Pouze o dva dny později dochází k rozhodnutí s konečnou platností a císař praví: „Jsem rozhodnut. Zahájím pohyby a budu dne 17. září s 200.000 muži v Německu.“¹⁾ Napoleon ještě též den vysílá Murata a Bertranda do Němec, aby pečlivě prozkoumali celou krajinu, kde se má polní tažení odehrávat; nechť důkladně osobně prohlédnou pevnosti, silnice a přítoky Dunaje, jakož i samotné břehy tohoto veletoku a nechť se informují o všech přechodech, vedoucích do Tyrol, do Čech a přes Černý les.

Dne 28. srpna ubírá se i Savary do Německa; poněvadž však v ten čas císařův plán polního tažení nabyl již určitých forem, vykazuje příkaz daný tomuto důstojníku také již leckteré podrobnosti. Savary měl nařízeno, aby obhlížel silnice, jež vycházejíce z Philippsburku, Bruchsalu a Durlachu překročují Nekar u Heilbronn, Cannstadtu a Esslingen, odkudž pak směřují na Dunaj k Dillingen, Gundelfingen a Ulmu,

---

¹⁾ Talleyrandovi.

jakož i aby prohlédl všechna příční spojení mezi těmito komunikacemi. V těchto nařízeních zračí se již celkové obrysy císařova válečného plánu, jemuž věnujeme teď svoji pozornost a to tím spíše, že nyní Napoleonovi, jenž nadán jsa neomezenou mocí jako náčelník státu a nepoután již nijakými osobními ohledy, dána jest teď možnost, aby úplně rozvinul svůj věhlas, jakož i své zásady.

Především zřejmo, že císař byl odhodlán hledati rozhodnutí v Německu; že zde ležel směrodatně závažný bod, vyložili jsme již u příležitosti válečného plánu z roku 1800. Napoleon i zde nasazuje všechnu massu své armády, 200.000 mužů, ponechávaje proti rakouskému hlavnímu voji ve Vlaších toliko 50.000 mužů. Ostřeji a velkolepěji než kdy jindy zračí se tu bez zřetele na vedlejší věci sled zásady, objeviti se na rozhodujícím bodě s přesilou. Jak Napoleon roku 1800 operoval proti Krayovu levému křídlu, tak podobně zamýšlel zde postupovati se svojí přesilou proti pravému křídlu rakouské armády v Němcích, jak tomu nasvědčuje Savarymu nařízené zkoumání silnic. Toto křídlo se mu nabízelo, neboť naň nejdříve narazil táhnuv od severozápadu, kdežto se dvěma sbory, Bernadotteovým a Marmontovým, postoupil proti němu dokonce i od severu. Napadnuv tedy toto křídlo přesilou a zároveň je obchvátiv, přetrhl nadobro spojení Rakušanů s Vídní a v důsledku toho je pak potřel.

V tomto případě sluší upozorniti na rozdíl, jež lze pozorovati mezi Napoleonovým a dnešním způsobem válčení. Jest zřejmo, že Napoleon jak při prvním plánu z r. 1800, tak i tady klade už strategický nástup své armády v bok odpůrcův, takže pak prostým pochodem do bitvy přerušuje jeho spojení a hned již první srážka má v zápětí Ulm neb Jenu. Takové operace nejsou dnes již možné. Poněvadž musíme usilovati o to, abychom v š e c h železnic využítkovali pro nástup, a ježto protivník rovněž uvede v činnost všechny své k pomezí směřující železniční tratě, dojde vždy na obou stranách k povšechnému frontálnímu

nástupu a nebude již možno, aby se již při nástupu docílilo takové prostorové převahy, jaká se jevila při Napoleonově strategickém nástupu v bok nepřítelův, a budou to jen d o č a s n é výhody, jichž se získá po té stránce. Přípravy k urychlené mobilisaci, jakož i ke strategickému, pomocí železniční sítě prováděnému nástupu jsou již v době míru přesně stanoveny, a nelze tudíž tento nástup překládati do toho neb onoho boku soupeřova. Teprve po uskutečnění nástupu, při zahájení operací bude lze uplatniti převahu strategického umění postupem v bok neb tyl nepřítelův, a v důsledku toho bude nám správně možno rozvinouti manévr, jímž Napoleon začínal své polní výpravy, teprve po prvních srážkách. Nebude lze započítati ihned s Jenou, nicméně ale bude nám dána možnost, abychom po Wörthu a Spicherenu volili své operační linie tak, abychom protivníka donutili ke Gravelotte.

Císař svěřil zatím svým důstojníkům zkoumání území, jimž se mělo táhnouti, udělil už svému štábnímu náčelníku Berthierovi potřebné rozkazy pro „contremarš své armády,“ ¹⁾ a dne 31. srpna libuje si řka: „Velká armáda jest na pochodu a doráží dne 23. září úplně na Rýn.“ ²⁾ Podstata těchto rozkazů jest tato: Bernadotte soustředí svůj sbor u Goting a dorazí dne 23. a 24. září do Vircpurku. Marmont potáhne k Mohuči, jeho sbor spojí se tam mezi 20. a 25. zářím, načež se spojí s Bernadottem u Vircpurku. Z vojsk na průplavu vytrhnou dne 28. září první divise sboru Davoutova (levé křídlo), Soultova (střed), Neyova (pravé křídlo), další divise následují pak ve vzdálenosti dvoudenního, kdežto poslední divise opět ve vzdálenosti jednodenního pochodu. Aby pozornost nepřítelovu odvrátil od tohoto pohybu, císař prozatím zdržuje se ještě v Boulogni a jmenuje Murata svým zástupcem u armády a ukazuje ho na den 11. září do Strasburku. Tam po-

---

¹⁾ 25. srpna.

²⁾ Eugenovi. Tábor Boulogni.

stoupí také garda, dne 31. srpna pod Bessierem z Boulogne vyrazivší.

Dne 29. srpna nařizuje císař takovéto rozčlenění „Velké armády z r. 1805“.

Císař.

Náčelník štábu: Berthier.

Garda pod Bessierem 6.000 mužů

Pěší divise:

Jízdní divise:

I. sbor Bernadotteův:

Drouetova Kellermannova 18.000 mužů
Rivaudova.

II. sbor Marmontův:

Boudetova Lacoste-ova
Grouchyho
Dumonceau-ova 21.000 mužů

Lehká jízda:

III. sbor Davoutův:

Bissonova Vialannesova
Friantova
Gudinova 27.000 mužů

IV. sbor Soultův:

St. Hilaire-ova Margaronova
Vandamme-ova
Legrandova
Suchetova 41.000 mužů

V. sbor Lannesův:

Oudinotova Treilhardova
Gazanova 18.000 mužů

VI. sbor Neyův:

Dupontova Tilly-ho
Loisonova
Malherova 24.000 mužů.

Záložní jízda.

Murat.

Kyrysnická divise Nansouty-ho
„ „ d' Hautpoulova,

Dragounská divise	Kleinova,	
„	„	Waltherova,
„	„	Beaumontova,
„	„	Bourcierova,

Pěší dragouni Baraguey d' Hilliersa
22.000 mužů.

Jako záloha jest ještě v pozadí a tvoří se:

VII. sbor Augereau-ův:

Pěší divise	Desjardinsova,	
pěší divise	M. Mathieuova	14.000 mužů.

K tomu druží se pak ještě v Němcích:

Bavorský sbor	Deroy-ův	20.000 mužů,
würtemberská pomocná vojska		
Seegerova		5.000 mužů,
badenská pomocná vojska		
Harrantova		3.000 mužů,

takže úplný stav operační armády činí 219.000 mužů.

O této armádě vyslovil se tehdy císař s pýchou takto: „Není dozajista žádného krásnějšího vojska v Evropě nad moji dnešní armádu,“¹⁾ a ještě na sklonku svého života nazval ji „nejlepší armádou jaká se kdy vyskytla.“²⁾ A skutečně její součástí zaručovaly dobrou jakost celku. Pouze skrovný zlomek mužstva tvořil kmen starších vojínů, kdežto většina vojínů pocházela z předloňských odvodů; tito se však nepřetržitě po celého půldruhého roku zdržovali v táborech, kdež se velmi pilně cvičili. Jeden z tehdejších náčelníků těchto vojsk dí: „Trupa dospěla rychle takového stupně výcviku jaký si nelze ani představit. Nikdy jsem neviděl, aby se ho podobným způsobem u francouzského vojska dosáhlo.“³⁾

Rádně vycvičené, náležitě organisované vojsko, jehož výkonná síla není dosud oslabena zažitými útra-

¹⁾ Cambacérèsovi. V táboře u Bologně 13. srpna.

²⁾ Mém. de Ste. Hél. II. 319.

³⁾ Marmont Mém. II. 231.

pami, nebezpečími a námahami válečnými, tvoří však nejlepší material.

Především mělo vojsko toto znamenité vůdce. Ze sedmi sborových velitelů pro Německo určené armády překročili pouze dva, Augereau a Bernadotte čtyřicátý rok, tři, Soult, Lannes a Ney byli vrstevníky tehdejšího 36letého císaře, Davout byl ještě o rok mladší a Marmontovi bylo dokonce teprve 31 roků. Z velitelů divisí, byla polovina ještě v třicátých letech, kdežto z ostatních dosáhl toliko d'Hautpoul padesáti roků. Tak tedy byli všichni ti, jimž svěřeno důležité velení, dosud v plném mužném věku. Všichni zřeli ještě skvělou budoucnost před sebou, a bylo tudíž naplnění jak jarou žízní po činech, tak i iniciativou a podnikavostí. Při tom všichni uměli válčiti a většina jich důvěřovala Napoleonovu vojevůdcovství, leč každý z nich zvyklý byl bezpodmínečné poslušnosti.

Zatím hnuli se také Rakušané se svým vojskem proti bavorskému pomezí. Velitelem této armády stal se arcikníže Ferdinand, leč vrchní řízení operací vyhradil si císař František pro sebe a jmenuje generála Macka svým generálním ubytovatelem. Napoleon poznal Macka r. 1800 v Paříži, jako válečného zajatce a vyslovil se tenkrát o něm takto: „Mack jest z nejtuctovějších lidí, jaké jsem kdy spatřil. Naplněn domýšlivostí a ješitností, myslí, že dovede vše. Nyní není ničím, leč bylo by si přát, aby jednoho dne jej vyslali proti našim zdatným generálům, ten by spatřil pěkné věci; jest zpupný, toť vše; jest to z nejneschopnějších lidí a k tomu se druží ještě to, že nemá štěstí.“¹⁾ Tento muž měl tedy býti jako rádce císařův skutečným ředitelem operací.

Dne 2. září přibude Mack do Welsu, kdež pak nařizuje, aby armáda bez odkladu postoupila do Bavor. Tato není sice dosud soustředěna na hranicích této země, ale ježto Francouzové jsou ještě daleko, jest dána možnost, aby se rychlým zakročením Bavorsko

---

¹⁾ Bourriene Mém. III. 275.

bud' donutilo ke spolku aneb odzbrojilo před příchodem Napoleonovým. Lze tu právem říci: „Čas naléhá, a dny znamenají měsíce.“¹⁾ Vtrhnuvše do Bavorska, Rakušané nechávají se pak zdržovati vyhýbavým vyjednáváním bavorského kurfirsta, mezi čímž se bavorská armáda stáhne za Dunaj; zde se napřed shromažďuje u Amberka, později u Bamberka. Nedbajíce toho, Rakušané postupují dále jižně Dunaje a jejich čelo přitrhne dne 21. září do Memmink. Mack prohlíží Ulm, načež rekognoskuje Illeru, již si zvolí jako obrannou čáru. Arcikníže Ferdinand, jenž přibude dne 19. září do Starého Ettinku, pokouší se sice o zpomalení armády, aby tato před příchodem Rusů nemusela osamocena a příliš kupředu posunuta svěsti bitvu; leč dne 20. září do Mnichova přibývší a Mackovi zcela důvěřující císař František uvedená nařízení zase odvolává, takže Rakušané pokračují nepřetržitě ve svém pochodu k Illeře. Nicméně ale ustanoven jest dne 23. září jeden sbor pod Kienmaierem k pozorování Bavorů a Bernadottea, když došla zpráva o jeho příchodu do Mohuče; tento sbor má se rozeřaditi na čáře Neuburk-Ingolstadt.

Vyslav svou armádu pochodem k Rýnu, Napoleon sám meškal dosud v St. Cloudu, aby pokud možno nejdéle udržel v tajnosti tento velký pohyb ofensivní. Se zřetelem k tomu píše Fouchému: „Přikážete novinám rýnské oblasti, aby psaly o armádě tolik, jako by jí ani nebylo“,²⁾ a třebaže vliv a rozšíření tisku tenkrát daleko nebylo takové, jako za dnešních poměrů, lze přece nesporně označiti tuto opatrnost jako velmi účelnou, pováží-li se, jakých škod způsobily francouzské a belgické noviny svými zprávami v srpnu 1870 o pochodu Mac Mahonově. Zatím co císař takto pečoval o zatajení svých pohybů, došla ho od Murata v Štrasburku předběžná zpráva ze dne 10. září o výsledku jeho šetření. Dle ní stojí na straně rakouské

---

¹⁾ Napoleon Dary-mu. Tábor u Bologně, 30. srpna.

²⁾ St. Cloud, 12. září.

asi 60.000 mužů u Welsu, 10 až 12.000 u Brumova a kolem 15.000 na Bodamském jezeře; u Brumova jest ležení pro 30.000 mužů a zřizují se tam rozsáhlá skladiště, posléze stojí na hranicích Haliče 80.000 Rusů.

Již dne 7. září nařídil císař utvoření záložních táborů, a to jeden u Štrasburku pod Kellermannem, kdežto druhý u Mohuče pod Lefebvrem; dle jeho dalších příkazů mají se uvést v obranný stav Mohuč, Štrasburk, Nový Brysách a Hüninky. Toto počínání, aby utvořením strategické zálohy zajistil doplňování své armády a základnu svých operací upevnil vyzbrojením na ní se prostírajících pevností, náleží k oněm bezpečnostním opatřením, jichž vždycky dbal tento směle postupující, vítězný vojevůdce.

Při tom neustává císař pronikavě sledovati Rakušany: „zdá se,“ píše dne 13. září, „že dne 10. září přešli Rakušané Inn.“¹⁾ Jeho vlastní voje blíží se nyní konečně také již Rýnu; v důsledku toho stanoví v rozkaze ze dne 17. září pravidla přechodu tohoto vele-toku, jakož i směrnice dalšího pochodu jednotlivých sborů. Tento rozkaz náleží k těm dokumentům, v nichž se krajně jasně zračí strategický rozhled Napoleonův; prostota, jasnost a věcnost všech nařízení jest nám nejcennějším návodem, chceme-li se s mapou v ruce poučiti z něho o rozkazech, týkajících se pohybu armády ve velkém.

A jak vznikly tyto rozkazy, jak pracoval ten, jenž tak velkolepým způsobem postřehl strategický stav věci? Zeptejme se jednoho z těch, kdož ho viděli při práci: „Maje dle měřítka otevřené kružítko na vzdušnou vzdálenost 7 a 8 hodin cesty (při čemž se předpokládá, že vzdálenost tato činí se zřetelem na záhyby cesty při nejmenším 9 a 10 hodin), císař skláněl se nad mapou, ke které si někdy i lehl, na níž postavení jeho armádních sborů neb domnělé posice nepřítelovy označeny byly různobarevnými jehlicemi, a stanovil tak své pohyby s přesností, již lze si sotva

---

¹⁾ Eugenovi. St. Cloud.

představiti. Posunuje živě své kružítko po této mapě, určil okamžitě potřebný počet pochodů pro každý svůj sbor, aby dorazil k bodu, kde jej chtěl míti v určitý den; když pak své jehlice zabodl na tato nová postavení a pochodovou rychlost, která každé koloně musila se zvlášť stanoviti, upravil dle přípustné doby odchodu, tu pak diktoval své pokyny, které již samy o sobě měly by slavné jméno.“¹⁾

Jen zřídka vydával císař povšechné armádní rozkazy, snaže se tím nejen znemožniti, aby nepřítel, zachytiv třeba jen jediný takový rozkaz, poznal hned celkový stav věci, nýbrž vyhýbal se i tomu, aby jeho vlastní armáda podrobněji znala jeho operační záměry; byl totiž přesvědčen, že, ví-li mnoho osob o nějakém tajemství, bude přece někde prozrazeno; jeho plánem však bylo vždy překvapiti nepřítele, jak co do prostoru, tak co do času. Ve většině případech bylo tudíž každému sborovému veliteli nařízeno pouze to, co měl sám vykonati, kdežto vzhledem na situaci armády bylo mu objasněno jediné ještě to, co se vztahovalo na sbory s ním sousedící. Pečlivé studium těchto vlastních rozkazů císařových jest velecenné pro každého důstojníka; v nich tkví tajemství, jež starší škola zove logistikou, kdežto novější nazývá je záležitostí generálního štábu. Důrazně a přesně vytyčuje císař rozsáhlé pohyby, jež chce míti uskutečněny; při tom neřídí se určitým pravidlem, nýbrž postupuje dle volného chodu svých myšlenek, při čemž svéráz a důraz jeho slohu, jenž není seslabován schematickými rozkazy, dodávají ještě jeho příkazům zvláštní váhy; cítíme neodolatelný účinek daného rozkazu. „Nejděte spát dříve, pokud jste mi nezaslal všechny tyto podrobnosti.“²⁾ „Blahopřeji Vám k dosaženým úspěchům. Leč žádný klid, stihejte nepřítele s kordem na

---

¹⁾ Jomini, Précis etc. 289.

²⁾ Bernadottovi. Augšpurk, 11. října 1805 ve 3 hodiny odpoledne.

žebrech, a přetněte mu všecka jeho spojení.“¹⁾ „Není-li nepřítel v Memminkách, přitrhnete bleskurychle na stejnou úroveň s námi.“²⁾ „Odporuji Vám, aby Vaši pobočníci a pomocníci znavili koně jízdou až k smrti. Rozestavte je jako relais (přípřež) na silnici k Weissenhornu, ať obdržím rychle Vaše zprávy.“³⁾ Podrobnosti uvádí císař jen tehdy, pak ale vždycky, když jsou zvláště závažné pro uskutečnění všeobecného plánu. Bylo potom věcí Berthierovou, aby jak povšechné, tak i detailní rozkazy v obvyklé formě vypracoval a armádě je odevzdal.

Ve zmíněném rozkaze o přechodu Rýna praví se stručně: Napřed budou přecházeti divise záložní jízdy. Dne 25. září mají doraziti Nansouty do Heidelberka, Klein do Bruchsalu; tento postoupí pak k Bretten, když první divise Soultova minula řeku.

Bourcier přejde dne 25. září u Kehlu a zabočí pak na sever k záštitě Neyova přechodu, načež postoupí dne 26. září k Durlachu. Beaumont a d'Hautpoul přecházeti budou časně ráno 25. září u Kehlu, načež onen táhne k Offenburku, kdežto druhý k Oberkirchu. Baraguey d'Hilliers a jemu podřízený Walther přecházeti budou dne 25. září u Nového Brysachu, načež se odeberou do Freiburku, aby odtud rekognoskovali proti Donneschingen. Za massou jízdy postupovati bude armáda.

První divise Davoutova bude přecházeti dne 26. září u Mannheimu, Davout ať tam toho dne rozbije svůj hlavní stan; jeho ostatní divise přitrhnou do Mannheimu, kdežto jeho jízda posune se k Sinsheimu.

První divise Soultova přecházeti bude dne 25. září u Germersheimu, odkudž pak přibude do Bruchsalu, kde bude hlavní stan Soultův dne 26. září.

---

¹⁾ Muratovi. Opatství v Elchingen, 17. října 1805 o 2. hod. odpolední.

²⁾ Soultovi. Augšpurk, 12. října 1805 10½ hod. večer.

³⁾ Soultovi. Augšpurk, 12. října 1805 o 10½ hod. dopol.

První divise Neyova bude přecházeti dne 25. září u Selzu, aby se pak odebrala do Rastattu; tamtéž nalézati se má hlavní stan Neyův dne 25. září.

Konečně překročí první divise Lannesova Rýn u Kehlu dne 25. září.

Po skončeném přechodu Rýna bude pak armáda vykonávati tyto pohyby:

Lannes potáhne po kniebissské silnici přes Sand, Oberkirch, Freudenstadt, Rottenburg, Reutlinky, Urach do Ulmu, kamž jest mu doraziti dne 9. října. Na pochod se dá dne 29. září.

Ney postupuje rovněž k Ulmu přes Durlach, Pforzheim, Stuttgart, Esslingen, Söppingen, Geisslingen. Pochod zahájí dne 27. září, do Ulmu přibude dne 7. října.

Soultovi přikazuje se silnice přes Bruchsal, Bretten, Vaihingen, Ludwigsburg, Schorndorf, Gmünd do Aalen. Sem doraziti má dne 9. října.

Davout vytrhne dne 29. září a dá se po silnici přes Mannheim, Heidelberg, Sinsheim, Heilbronn, Oehringen, Hall a Ellwangen, aby dne 10. října přibyl do Nordlink.

Bernadotte s Marmontem opustí dne 30. září nebo 1. října Vircpurk, aby byli dne 9. října ve Weissenburku.

V týž den nacházejí se garda, záložní jízda a velký dělostřelecký sbor ve Gmündu.

Stručný smysl tohoto rozkazu záleží tedy v tom, že hlavní voj armády překročiti má Rýn na čáře Mannheim-Kehl, měřící 15 mil, dne 26. září, kdežto jej jeho divise záložní jízdy předešly dne 25. září po týchž komunikacích; tyto divise objeví se pak u vchodu do údolí Černého lesa, aby tam částečně vtrhly, čímž nejen že kryjí vlastní armádu za jejího říčního přechodu, nýbrž klamou tím i nepříteli, ježto podněcují v něm falešnou představu o skutečném směru císařova pochodu; je zřejmo, že massa armády nepřekročí čel-

ně Černý les, nýbrž stáhne se vlevo, aby obešla jeho průsmyky a dne 9. října stanula na čáře Weissenburk-Nordlinky-Aalen-Ulm.

Toto používání jízdy lze nazvati mistrným. Ve válčení předních vojevůdců vyskytuje se týž pozoruhodný zjev, že dovedli velkolepým a účelným způsobem upotřebiti jízdectva. Právě tato zbraň, jejímž živlem jsou širá prostranství a rychlost vyžaduje, aby její vůdcové byli mužové neobyčejné potence duševní a rázné odhodlanosti, kteří, majíce na zřeteli jen hlavní cíle války, neohlíželi by se na vedlejší věci, jakož i na značné ztráty, neboť při vydatném používání kavalerie dostavují se ovšem takové situace, že nelze se bez větších ztrát obejít. „Při jízdě,“ dí Napoleon, „vyžaduje se srdnatost, zručnost a především to, aby nebyla ovládána duchem sebezachování a sobectví.“¹⁾ „Nechci,“ uslyšíme ještě v tomto polním tažení, „aby se koně šetřili tam, kde lze zabratí zajatce.“²⁾ „Žalob jízdectva nelze dbáti; tam, kde běží o tak významné cíle, jako je potření celé nepřátelské armády, může stát ztratiti několik set koní, které padnou únavou,“³⁾ soudí Gneisenau, a jaké činy vykonala v armádě Lee-ově jízda, o tom svědčí jméno Stuartovo.

Zmíněný rozkaz neznamená ještě konečný obchvatný manévr, aby se vši silou vpadlo v týl nepřítelův, nýbrž jest spíše soustředováním armády v popředí, poněvadž císaři není dosud známo, že Rakušané, nevyčkavše příchodu Rusů, postoupí osamoceni tak daleko v Německu; nicméně ale jeví se v tomto nařízení již určitě základní myšlenka, aby se veškerou brannou mocí udeřilo na nepřátelské pravé křídlo.

Leč za 24 hodin po vydání tohoto rozkazu dovídá se císař telegraficky, že Rakušané přešli Lech, a dne

---

¹⁾ Mém. Notes sur l'introduction à l'hist. de la guerre etc. par Lloyd III. 509.

²⁾ Lannesovi. Znojmo, 18. listopadu o 11. hod. večerní.

³⁾ Blücher Yorckovi. Hohlstein, 31. srpna 1813.

20. září doručen mu Muratův list ze dne 18. září toho znění, že se nepřítel blíží Ulmu. V důsledku toho nařizuje nyní císař menší posun operačních čar. Davout potáhne z Mannheimu přes Heidelberk, Neckarelz, Ilshofen a Dinkelsbühl do Nordlink. Soult překročí Rýn u Špýru a postoupí pak do Aalen přes Sinsheim, Heilbronn, Oehringen a Hall, Ney přejde u Pforzu a dá se pak po silnici přes Durlach, Pforzheim, Stuttgart, Gmünd do Giengen, a posléze Lannes opustí kniebišskou silnici u Rottenburku a postoupí do Göppingen přes Tubinky, Grötzingen a Nürtigen. Celkem tedy vidíme, že se jednotlivé sbory blíže k sobě posunují a že v povšechném směru zabočují více vlevo; obchvatné pojetí vystupuje tu tedy již poněkud určitěji do popředí, a ježto nepřítel se nyní přiblížil, pomýšlí se na uspišené semknutí celé armády.

Než ještě určitěji jeví se plán císařův v jeho zápiskách, jež si vlastnoručně tehdy činil; datum na nich bohužel chybí, nicméně ale lze míti za to, že vznikly krátce před přechodem Rýna, tedy mezi 22. až 24. zářím. Zápisky zní takto:

28. září:	6. října:	9. října:	16. října:
Bernadotte			
Virzpurk,	Anšpach,	Norimberk,	Řezno,
Marmout			
podob.	podob.	podob.	podob.
Davout			
Mannheim,	Mergentheim,	Anšpach,	Dietfurt
Ney			
Selz,	Crailsheim,	Weissenburk,	Ingolstadt,
Lannes			
Štrasburk,	Gmünd,	Nordlinky,	Neuburk,
Soult			
Landava,	Aalen,	Donauwörth.	

Je zřejmo, že tu císaři tane na mysli dalekosáhlý obchvat s tím neodbytným předpokladem, že Rakušané zvěděvše o jeho pochodu, nezůstanou státi, nýbrž že ustoupí, a že on v důsledku toho musí větší měrou

vybočiti, aby je obchvátil a zaskočil. Než prozatím nečiní žádných změn v daných rozkazech.

Když však císař mimo všechno nadání potom přece pozoruje, že Rakušané stanuli, tu udílí konečné rozkazy k obchvatu na nejkratší operační čáře, které pak Berthier odesílá armádě dne 28. září.

Dle nich potáhne Davout přes Heidelberg, Obrigheim, Möckmühl, Ingelfingen, Ilshofen, Dinkelsbühl, Oettingen a Mannheim a přibude dne 8. října do Neuburku.

Soult postoupí přes Heilbronn, Oehringen, Hall, Ellwangen, Nordlinky a dorazí dne 8. října do Donauwörthu.

Lannes dá se po silnici přes Ludwigsburk, Schorn-dorf, Gmünd, Aalen a přitrhne dne 8. října do Neresheimu.

Ney sleduje silnici přes Stuttgart, Esslingen a Weilheim, aby dospěl do Heidenheimu dne 7. října.

Po zdánlivých pohybech před Černým lesem potáhne pak záložní jízda přes Stuttgart, Göppingen a Heideheim a přibude dne 8. října do Donauwörthu.

Bernadotte odkazuje se na směr z Anšpachu do Eichstadtu, kde nechť jest dne 8. října, odkudž pak bude operovati na Ingolstadt.

Vpravo od něho postoupí Marmont přes Rothenburk, Feuchtwangen, Wassertrüdingen a přibude dne 7. října do Treuchtlingen, odkudž dá se směrem na Nassenfels.

Tyto předepsané pohyby vykonávají se nyní s takovou jistotou a plánovitostí, že císaři za tři týdny po přechodu Rýna bude lze říci: „Svého cíle jsem dosáhl, rakouskou armádu potřel jsem pouhými pochody.“¹⁾

Massa Velké armády překročí tedy Rýn dne 26. září. Téhož dne přibude císař, jenž dne 24. září opustil Paříž, do Štrasburku. Jeho sbory nastupují na přede-

---

¹⁾ Josefině Elchingen, 19. října.

psané a výše uvedené silnice. Hned při zahájení těchto pohybů očekává císař klidně a pevně konečný jejich úspěch. „Běda Rakušanům,“ volá, „předstihnu-li je o několik pochodů; doufám, že jsem je obešel a dospěl s celou svojí armádou mezi Lech a Issaru,“ ¹⁾ a Eugeni píše: „Zdá se, že jsem nepřítele uvedl do velkého zmatku směrem, rychlostí a pádností našich pohybů.“ ²⁾

Zatím co francouzská armáda vykonávala tyto pochody, kojil se Mack pořád ještě lichými nadějemi v úplnou bezpečnost. V polou září přehlížel, jak známo, illerskou čáru a nařídil, aby se zřídila opevnění u Ulmu; tam, toť jeho záměr, nechť shromáždí se rakouská armáda, aby pak tam buď v pevném postavení vyčkala příchodu Rusů, aneb vrhla se na některý z přitrhnuvších sem francouzských proudů. Než s takovýmto pojetím nesrovnává se ani rychlost soustředování, ani početní stav shromážděných branných sil. Ještě dne 3. října zaujímala rakouská armáda tato stanoviště: Generál Jelačič se 14.000 muži ve Vorarlberku, generál Riesch, 19.000 mužů, Schwarzenberg, 15.000 mužů, podél Illery a Dunaje od Kempten do Günzburku, generál Kienmaier pozoruje sever se 6.000 muži, kteří jsou rozptýleni u Neuburku, Ingolstadtu, Eichstädtu, Ellwangenu a Amberku. Z pozadí a Tyrol táhnou ještě za armádou posily v počtu 18.000 mužů.

Nyní konečně přikročuje se k uskutečnění Mackova plánu soustředování u Ulmu. Dle rozkazu ze dne 5. října má Jelačič postoupiti blíže k Dunaji, aby kryl trať mezi touto řekou a Bodamským jezerem. Ostatním sborům nařízeno, aby přitáhly k Ulmu, načež dne 6. října stane hlavní voj Schwarzenbergův a Rieschův u této pevnosti; bočně prostírá se armádní šik, vpravo ke Günzburku, kdežto vlevo k Illereichen. Kienmaier sjednotil svůj sbor u Neuburku. Toto sou-

---

¹⁾ Augereau-ovi. Štrasburk, 30. září.

²⁾ Štrasburk, 30. září.

středování u Ulmu neujde pozornosti císaře, jenž už večer 5. října praví: „Nepřítel teprve dnes začíná pozorovati náš pohyb a shromažďuje se u Ulmu.“¹⁾

Císař přenocoval z 5. na 6. říjen v Gmündu. Ráno 6. října především přemísťuje svůj hlavní stan do Aalen, načež ještě týž den dopoledne přibude do Nordlink. Čím dále jede, tím více pozoruje, že se jeho naděje uskutečňují. Dne 2. října píše císař: „Nepřítel táhne semo tamo a zdánlivě jeví velké rozpaky.“²⁾ Že se protivník dosud neodhodlal k ráznému ústupu, to císař správně rozpoznává. „Zdá se, že nepřítel táhne už poněkud na Donauwörth a Ingolstadt; zatím je tento pohyb chabý a soudím, že není všeobecný. Stockach, Memminky a Tyroly jsou dosud obsazeny nepřítelem.“³⁾ Nicméně ale neopomíná Napoleon upozorniti své sborové velitele, aby se vzájemně neprodleně podporovali, kdyby snad přece soupeřova armáda jala se ofensivně operovati proti pravému a levému křídlu; se zřetelem na francouzskou armádou vykonávané soustředování bude tato podpora dochvilná a účinná, neboť, jak sám císař s uspokojením řekl, „ještě nikdy nemanévrovala taková spousta vojska na tak malém prostoru.“⁴⁾

Až dosud umísťoval císař za těchto pochodů svůj hlavní stan pravidelně spíše na pravém křídle armády, poněvadž nepřítel při svém postupu musil se s tímto křídlem sraziti; nyní však, když císař rozpoznal nepřítelovu nečinnost a tušil, že jeho rozměrná zatačka přes Dunaj vykoná se nerušeně, ubírá se středem svých kolon do Nordlink. Tyto kolony rozestaveny jsou dne 6. října tímto způsobem:

Na levém křídle dospěl Bernadotte, (k němuž se přidružili Bavoři u Vircpurku dne 2. října) do Weis-

---

¹⁾ Berthier Soultovi. Gmünd v 10 hodin večer.

²⁾ Josefovi. Ettlingen.

³⁾ Bernadette-ovi. Ludwigsburg, 4. října.

⁴⁾ Ottovi. Ludwigsburg, 5. října.

senburku, kdežto Marmont vtrhl do Wassertrüdingen; ve středu stojí Davout u Oettingen, Soult u Nordlink; jeho předvoj Vandamme, zmocní se ještě večer téhož dne mostu v Münsteru; za ním stojí jednak Lannes u Neresheimu, jednak Bessieres u Aalen. Na pravém křídle kryje Ney u Heidenheimu celkový pohyb, jakož i zpáteční spojení armády. Murat s divisí Waltherovou Kleinovou a Beaumontovou posunut jest proti Dunaji, Baraguey a Bourcierem stojí k záštitě pravého boku u Geisslingen, kdežto jako zadní voj následují jednak d'Hautpoul za Bessierem, jednak Nansouty za Soultem.

Dne 7. října přechází Murat první Dunaj u Donauwörthu a obrací se poté proti Rainu; za ním následuje přímo Soult, jenž se pak dá směrem k Augšpurku. Táhnouce dále v daných směrech, ostatní sbory přibudou: Bernadotte-ův do Eichstädtu, Marmontův do Treuchtlingen, Lannesův do Nordlink, kdežto Nansouty urychlenými pochody dorazí před Donauwörth. Ney, jemuž dřívější rozkaz rovněž ukládal pochod k Donauwörthu, má se zastaviti, aby kryl proti Ulmu operace, týkající se přechodu Dunaje; týž přibude v ten den do Giengen; k jeho podpoře stojí dosud Bourcier s Baragueyem u Heidenheimu. Kdyby se přechod Dunaje zdařil má však Ney uloženo, aby se při svém postupu v Ulmu rovněž blížil této řece, neboť císař dle svého obyčeje soustřediti vždy všecko vojsko pro případ bitvy, chce míti nyní umožněno, aby Neye povolal k sobě, kdyby k ní došlo.

Zvědév odpoledne 7. října, že Francouzové jali se překročovati Dunaj, Mack rozhodl se soustřediti svou armádu u Günzburku, kamž pak neprodleně vysílá Riesche, kdežto Schwarzenberg má jej následovati, jakmile by přivolaný Jellačič dorazil do Ulmu. Z posil, jež zatím přibyly do Günzburku, vypraven jest teď sbor 6.000 mužů do Wertingen, aby především zadržel přes Dunaj přitrhnuvší Francouze.

Dne 8. října vyrazí Murat ráno z Rainu a obrátě se pak na západ, táhne k Wertingen, na kterémžto

pochodu přidruží se k němu Lannes s Nanscutym, přicházejíce od Donauwörthu. Brzy po poledni přitrhnou tato francouzská vojska do Wertingen, kdež se srazí s rakouským, právě tam přibývším sborem. Obchvátivše Wertingen se dvou stran, Francouzové postupují proti tomuto městu, hájenému Rakušany, kteří jsou pak úplně rozprášeni, potřeni neb zajati. Murat je stíhá a přitrhne ráno 9. října do Zusmarshausen. Bernadotte jme se dne 8. října přecházeti u Ingolstadtu, Soult blíží se Augšpurku, Davout přechází u Neuburku a postupuje na Aichach, za ním vtáhne Marmont do Neuburku; Bessieres jest v Donauwörthu, jejž d'Hautpoul již přešel, kdežto Ney postupuje ve dvou proudech přes Langenau na Ulm a přes Gundelfingen na Günzburk; pokus zmocniti se mostu v Elchingen v noci z 8. na 9. říjen, selže. Císař přibude do Donauwörthu, odkudž vydává rozkaz za rozkazem, jimiž své podvelitele podněcuje k nejhorlivější činnosti. „Co můžete při nejmenším učiniti“ píše Soultovi, „jest, abyste mi poslal 3 až 4.000 zajatých,“ a Davoutovi: „Nezmařte ani hodiny a zpravte mne neprodleně o tom, že jste obsadil Aichach.“

Před hrozícím všestranným postupem uchýlil se Kienmaier do Dachau, a Davout přitrhne dne 9. října k Aichachu. Dunaj přecházejí Bernadotte u Ingolstadtu, kdežto Marmont u Neuburku, Murat s Lanne-sem přibudou do Zusmarshausen, Soult, jenž táhne po obou březích Lechu, dorazí v poledne do Augšpurku a Friedberku; jej pak co nevidět následují d'Hautpoul a Bessieres.

Mack má nyní dne 9. října většinu své armády soustředěnu u Günzberku. Zprávy o nezdaru boje u Wertingen, jakož i o příchodu nepřítelově do Augšpurku a Zusmarshausen působí naň nerozhodně; konečně večer ustanovuje se na tom, že přejde na levý dunajský břeh. Zatím však přitrhne Ney po rozumu císařova nařízení před Günzburk a zmocní se tamního mostu. Mack zřekne se tedy konečně tohoto záměru

a rozhodne se pro zpětný pochod k Ulmu, ježž pak vykoná v noci na 9. říjen. Tam stojí tedy v tento den jeho armáda. Ve smyslu daného rozkazu pokračuje Kienmaier ve svém ústupu k Innu.

Císař, jenž ztrávil noc u vojsk Muratových v Zusmarshausen, pobude tam také ještě dopoledne 10. října, jsa toho mínění, že nepřítel nezůstane v Ulmu, nýbrž že se pokusí uniknouti hrozícímu obklíčení; při tom předpokládá, že Rakušané ustoupí nejspíše směrem na Memminky. „J. V. nemá za to, že by nepřítel byl tak bláhovým, aby přešel na levý břeh Dunaje, poněvadž všechny jeho zásobárny jsou v Memminkách a leží tudíž v jeho nejvlastnějším zájmu, aby se neodlučoval od Tyrol,“ ¹⁾ V důsledku toho nařizuje císař Neyovi, aby urychleně postoupil za Ulm a zmocnil se tohoto města, načež měl neprodleně sledovati šlépěje Rakušanů. Císař sám hodlá se odebrati do Mnichova, aby čelil Rusům, od nichž nyní konečně očekává, že k ulehčení Mackovi postoupí přes Inn; proti Rusům ustanovuje prozatím Davouta, Bernadotte-a a Marmonta, kdežto proti Mackovi má pohotově Neye, Lannesa a záložní jízdu, kterážto všechna vojska sjednocuje pod velením Muratovým.

Dne 10. října přibude Murat do Burgau, Lannes stojí dosud u Zusmarshausen, Soult soustřeďuje svůj sbor u Augšpurku, Marmont jest u Pöttmesu, Davout blíží se Dachau, kdežto Bernadotte táhne na Mnichov. Přibyv večer o 9. hodině do Augšpurku, císař z došlých zpráv poznává, že Rakušané snad přece stojí dosud u Ulmu, kdežto Rusové zdánlivě nejeví žádných útočných záměrů; proto ustanovuje se na tom, že Rusy bude pozorovati Bernadottem a Davoutem, kdežto sám že s celou ostatní armádou postoupí na Ulm, staraje se zároveň o to, aby nepříteli znemožnil cestu do Tyrol. Proto nařizuje Soultovi, aby odtáhl do Landsberka, kromě toho nechť postoupí: Lannes za Muratem do Burgau, Marmont do Augšpurku, kdežto Da-

---

¹⁾ Berthier Ney-ovi 8. října.

voutovi a Bernadotteovi, k nimž se přidruží jízdní divise d'Hautpoulova, se ukládá, aby co nejrychleji přitrhli do Dachau; o otázce Mnichova praví: „Jest mou vůlí, abyste mne zbavili všech nepřátel mezi Isarou a Lechem.“¹⁾

Ney stojí dne 10. října u Günzburku, když byl vyslal Loisona na pravý břeh Dunaje, Dupont a Bourcier jsou u Albecku, tvoříce pravé křídlo. Ve smyslu císařských rozkazů nařizuje Ney na zítřejší ráno všeobecný postup na Ulm. V důsledku toho postoupí Dupont ráno 11. října kupředu z Albecku, narazí však na valný voj rakouské armády, která se rozprostřela u Ulmu, takže jest pak za značných ztrát odražen k Albecku. Baragueya, jenž sem měl přitrhnutí přes Langenau a podporovati Duponta, nedošel řečený rozkaz včas, kdežto ostatní vojska Neyova ve smyslu Muratova příkazu přecházejí na pravý břeh Dunaje. Lannes přitrhne do Burgau, Soult dorazí odpoledne do Landsberku, císař s gardami mešká v Augšpurku a Marmont přibude do tohoto města; tyto sbory lze odtud dle vývoje věci na „tomto rozlehlém válečném kolbišti, které se každou chvíli mění“, hoditi na váhu buď proti Mackovi aneb proti Rusům. Davout dorazí do Dachau a Bernadotte jest ve Freisinku. Kienmaier ustupuje kvapně dále k Innu, při čemž se dovídá, že 8.000 Rusů vtáhlo do Brumova.

Toho dne Mack, jak jsme viděli, porazil Duponta a dostal zprávu o přechodu Neyově na pravý břeh Dunaje. Nyní mu konečně napadá, že se Napoleon s většinou své armády obátil proti Rusům, a ustanovuje se na tom, že postoupí na Heidenheim a udeří na Napoleonovo spojení. Než však došlo svolení dle jména velícího arciknížete Ferdinanda, minul 12. říjen, a k uskutečnění záměru přikročilo se teprve 13. října.

Císař má teď za to, že mu protivník nemůže již uklouznouti, „rozhodující okamžik nadešel“,²⁾ míní,

---

¹⁾ Bernadotteovi. Augšpurk 11. října ve 3 hod. odpoledne.

²⁾ Soultovi. Augšpurk, 12. října v 10½ hod. dop.

leč úspěch jeho má býti dokonalý, zdrcující a proto hodlá rozhodující útok učiniti teprve pak, až by měl všechno vojsko proti Mackovi pohromadě. „Vůle má jest ta,“ dí císař ráno 12. října „aby v případě, že by nepřítel setrval ve svých postaveních a hodlal přimouti bitvu, nekonala se tato zítra, nýbrž až pozítří, aby se jí mohl účastniti maršál Soult se svými 30.000 muži, jenž by obchvátil a napadl pravý bok nepřítelův tím, že by jej obešel, manévr to, jenž nám zabezpečuje nepochybný a směrodatný úspěch.“ ¹⁾ Z toho jest zřejmo, jak císař pečlivě připravoval své bitvy, jak pečoval o to, aby měl dříve všechny výhody na své straně, a zároveň vidíme, jak dokonale v každý čas ovládal podstatu svého plánu a hleděl se vyvarovati toho, aby svévolným počínáním svých podvelitelů nebyl v nepravý čas zapředen v boj. „Vůbec vše,“ dí Bülow, „jest u tohto neobyčejného vojevůdce vypočteno na zkázu nepřítelovu.“ ²⁾

Dne 12. října vtáhne Bernadotte už o 6. hodině ranní do Mnichova, kdežto Davout s d'Hautpoulem zůstane v Dachau, aby pozorovali Rusy. Soult přibude do Mindelheimu, Marmont dorazí s předvojem svým do Tannhausen, s jádrem sboru do okolí tohoto města, Murat stojí s Lannesem a se svojí jízdou na Červeném potoce na čáře Weissenhorn-Pfaffenhofen-Fahlheim; vpravo přimyká se k němu Ney, z jehož vojsk jsou však ještě na levém břehu Dunaje Dupont a Bourcier, kteří ustupují toho dne ještě dále na východ za Brenz, kdež stanou. Bessieres jest u Zusmarshausen. Tak se tedy polokruh kolem Macka pozvolna uzavírá a k jeho úplnému semknutí třeba toliko dvou pochodů; „14. října, v den bitvy bude nepřítel zničen, neboť jest obklíčen na všech stranách.“ ³⁾

V předtuše jistého vítězství oznamuje císař své armádě: „Nikdy nerozhodne se již tolik událostí v tak

---

¹⁾ Muratovi, Augšpurk o 9. hodině.

²⁾ Feldzug von 1805, I. 213.

³⁾ Berthier Davoutovi. Augšpurk, 12. října o 8½ hod. večer.

krátké době,"¹⁾ a s pýchou vzpomíná opětovně podobnosti mezi nynějším položením Mackovým, a situací Melasovou u Marenga a promlouvá o úderu palic, který srazí nepřítele. Odporučuje se, takovou pevnou naději ve vítězství projevit před vojskem, neboť se tím tato naděje podněcuje také v jeho řádách; ovšem, možno je to jen v tom případě, je-li právě vojevůdce také sám skutečně proniknut tímto sebevědomím, neboť vojsko má neobyčejně jemný smysl pro duševní náladu vojevůdcovu. Každým způsobem vykládalo by si nepříznivě skromnost ve válečném úspěchu a neúnavná mysl císařova přenáší se již lehce v budoucnost přes tento úspěch, jenž jeví se nepochybným; „po skoncování této záležitosti se J. V. vrátí, aby bezodkladně překročil Inn.“²⁾

Císař opustil Augšpurk dne 12. října o 1½11. hod. večerní. Právě když vstupoval do vozu, došla ho Muratova zpráva, že nepřátelská armáda mešká dosud u Ulmu; též Soult byl nyní konečně poukázán, aby přitrlhl k Ulmu, když před tím táhl na Memminky, aby Mackovi zamezil ústup do Tyrol. Za prudkého deště, deštivé počasí trvalo již od 8. října, urazí císař ještě v noci osm mil cesty a přijede do Pfaffenhofen.

Dne 13. října jme se Mack prováděti plán svého postupu na Heidenheim, pročez postupuje jednak tímto směrem, jednak na Gundelfingen, Jelačiče na-proti tomu posílá zpátky na Voralberg. Předvoj prvního proudu dostihne Heidenheimu, kdežto druhá kolona vrazí u mostu v Elchingen na francouzskou stráž, již odrazí a obsadí toto město; leč nepřítel poškodí řečený most tak, že Rakušané nemohou dále. Mack holedbá se teď dokonce tou nejvyšší pošetilou domněnkou, že Napoleon chce si vynutiti ústup do Francie, jelikož v Paříži vypuklo povstání a Angličané přistáli ve Francii. V důsledku tohoto nazírání ponechává nyní polovici dosud u Ulmu stojící armády na

---

¹⁾ Pátý bulletin. Augšpurk, 12. října.

²⁾ Berthier Davoutovi. Augšpurk, 12. října o 8½ hod. večer.

tomto místě, aniž by jí též vypravil za vojskem, postoupivším na Heidenheim a Elchingen. Napoleon vyjádřil se po čase o Mackovi takto: „Jeho nařízení byla vždycky falešná, nikdy neuhodl mých plánů.“¹⁾

Až dosud byl císař nakloněn domněnce, že nepřítel pokusí se o svoji záchranu ústupem do Tyrol, kamž zdá se cesta ještě nejvolnější; avšak dopoledne 13. října dovídá se v Pfaffenhofen o nezdaru boje Dupontova u Albecku, načež vida, že nepřítel usiluje o průlom na sever, odjíždí neprodleně do hlavního stanu Neyova v Küssendorfu a vysílá pak tohoto na pomoc Dupontovi po mostě elchingském na levý dunajský břeh. Dne 14. října postupují Ney na Elchingen, kdežto Dupont na Albeck; Ney porazí Rakušany, hodlající hájiti Elchingen, zmocní se útokem tohoto města a odrazí nepřítele se ztrátami zpátky na Ulm. Lannes blíží se Ulmu a zaujme pak postavení ve výšinách Pfuhlských. Soult objeví se v noci na 14. října před Memminky a vybízí její posádku, něco přes 4.000 mužů, aby se vzdala, což tato pak také večer 14. října skutečně učiní. Pozornost císařova jest však v ten čas plně obrácena k severnímu břehu Dunaje; ještě večer 14. října rozbíjí Napoleon svůj hlavní stan v opatství elchingském a nařizuje Lannesovi, Bessieresovi a většině záložní jízdy, aby ještě přede dnem tam dorazili; k hlavnímu útoku dojíti má na tomto břehu, kdežto na druhém mají Marmont, jenž stojí u Pfuhlu, jakož i Beaumont a Baraguey usilovati pouze o to, aby na sebe upoutávali nepřítele.

Kolem poledne postoupí tedy Ney proti Ulmu a opakuje Michalský vrch, ovládající město; nepodaří se mu však, aby vtrhl do městských opevnění, kdež nalézá se dosud 27.000 mužů. Soult toho dne dorazí do Biberachu. O 6. hodině večerní vysílá Ney vyjednavatele do města k Mackovi s vyzváním, aby vydal pevnost, kterážto výzva prozatím mine se ovšem s úspěchem. Po jednu hodinu trvajícím obstřelování města

---

¹⁾ Talleyrandovi. Opatství v Elchingen, 17. října.

odpoledne 16. října ujímá se císař sám vyjednávání, které pak odpoledne 17. října ukončuje. „Můj plán,“ dí nyní s uspokojením, „se uskutečnil v celém myšleném rozsahu. Oklamal jsem úplně nepřítele, a z této 100.000 mužů čítající armády jest více než polovina zajata, usmrcena, raněna neb rozprášena.“¹⁾ Mack se zavázal vydati pevnost, když by do půlnoci 25. října nebyla vyproštěna přitrhnuvším sem vojskem. Nicméně ale podaří se potom císaři pohnouti Macka, aby upustil od této podmínky, a v důsledku toho 20. října kolem 3tí hod. odpoledne skládá rakouská, v Ulmu obklíčená armáda zbraně.

Kolona, která, jak známo, postoupila dne 13. října na Heidenheim, dorazila šťastně do Herbrechtingen dne 14. října. Ačkoliv není teď již v přímé spojitosti s událostmi v Ulmu, neujde přece svému osudu. Tato kolona, jež zprvu dne 15. října hodlala operovati v týlu Napoleonovu a postoupila na Albeck, obdržela pak od arciknížete Ferdinanda, jenž v čele několika oddílů jízdy šťastně ušel zajetí, rozkaz, aby táhla nazpět na Aalen. Než císař ji nyní konečně ráno 16. října zpozoruje a vysílá neprodleně Duponta, Oudinota a Muratovu jízdu, aby ji stíhali a zaskočili. Jsouce na polovic potřeny, složí potom také její zbytky dne 18. října zbraně u Trochtelfingen.

V důsledku toho je rakouská armáda, která vtrhla do Bavor, zničena za tři týdny po tom, co Napoleon přešel Rýn, a první období války z roku 1805 se tím končí.

Jen výjimečně odehrává se polní tažení zcela tak, jak bylo původně projektováno, jako nějaký správně zosnovaný manévr v míru, takže jasně zříme před sebou vznik, další vývoj a přesné uskutečnění daného plánu; leč tím poučnějším je právě toto polní tažení, jež podává tím krásnější vysvědčení o jasnosti, důslednosti a pádnosti napoleonské strategie. Tento plán zosnován byl tak, jak to vyžaduje každý dobře zalo-

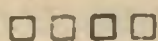
---

¹⁾ Talleyrandovi. Opatství v Elchingen, 17. října.

žený plán válečný, totiž, že celkové jeho provedení nezávisí od nahodilých okolností. Ať se stalo cokoliv, Napoleonův rozsáhlý obchvatný pohyb s celou masou byl možný v každé situaci.

Napoleonovu strategii nazývali „jednostrannou“, řkouce, že „byl vlastně ve svém živlu jen tam, kde příznivé okolnosti připouštěly bezpodmínečnou ofensivu, přísně vzato, jen když byl v čele přesily.“¹⁾ Leč již Bülow upozornil velice přiléhavě na to, že Napoleon nezahájil toto polní tažení s většími silami, než Bedřich své výpravy, a že jak roku 1796 tak roku 1814, na začátku a na sklonku své válečné dráhy, podal nezvratné důkazy, že i nad sebe početně silnějším nepřitelem dovedl zvítěziti převahou své strategie. Byť by si i vždycky počínal ofensivně, jsa vždy v čele přesily, není to nijak na úkor jeho pověsti, nýbrž svědčí to naopak o velikosti jeho věhlasu. Arcikníže Karel praví, že chtěli „slávu Napoleonovu zeslabiti tím, že za většinu úspěchů děkuje své převaze sil. Jest snad nějaké větší chvály pro státníka, než že nezačínal války neb polní výpravy dříve, než si byl jist své převahy? I tam, kde jeho branné síly rovnaly se celkem nepřátelskému vojsku, ba dokonce i často byly slabší, jako na př. v polních taženích r. 1798 a 1814, dovedl si v osudných momentech zjednati převahu na rozhodujících bodech.“²⁾ Věru, že důkaz toho podává r. 1805: ač celková vojenská hotovost Rakušanů a Rusů nebyla méně mohutná než branné síly Napoleonovy, objeví se tento přece se zdrcující přesilou na rozhodujícím bodě v rozhodném okamžiku.

---

¹⁾ Bernhardi, Friedrich der Grosse als Feldherr. II. 645.

²⁾ Oesterr. Mil. Zeitschrift 1865. I. 121.

H l a v a X.

SLAVKOV.

Sotvaže se první období válečné výpravy skončilo, a kapitulace Mackových vojsk byla zajištěna, již vydal se císař k dalšímu vykořistění a stupňování úspěchů, na pochod k Innu. Dopoledne 21. října opouští Elchingen, ubíraje se do Augšpurku. Zde nese se nyní jeho první snaha k tomu, aby si zjednal novou základnu pro další postup, kterou tvořiti má čára řeky Lechu. Augšpurk jest určen jednak jako ústředí zásobovací, jednak jako hlavní vojenské shromaždiště a v důsledku toho má se dle napoleonských zvyklostí opevniti a proti násilnému útoku zajistiti.

Na žaloby na nedostatečné zásobování během pohyblivé války odpověděl císař takto: „Ve všech dopisech, které dostávám od Marmonta, mluví se o zásobování. Opakuji mu poznovu, že při pohyblivé válce s vpádem, jakou císař podniká, není žádných zásobáren; jest to věcí sborových velitelů, aby si zásobovací předměty opatřili v zemích, jimiž táhnou.“¹⁾ Jakmile jest však tato tíseň poměrů překonána, a sotvaže jest pro tento nový úsek polního tažení potřebné „eventuelní základny“, jak ji zove Jomini, dosaženo, propůjčuje opět vojevůdce také otázce zásobovací její nezkrácené oprávnění a dí: „Byli jsme na pochodu bez zásobáren, byvše k tomu donuceni okolnostmi. Měli jsme zato příznivou roční dobu, leč ačkoliv jsme ustavičně vítězili a plodiny na rolích nacházeli, přece jsme

---

¹⁾ Berthier Marmontovi. Augšpurk, 11. října o 6. hod. ranní.

velmi trpěli. V roční době bez bramborů na poli aneb při utrpeném nezdaru, byl by nedostatek zásobáren uvrhl armádu do velkého neštěstí.“¹⁾ Nyní nařizuje císař, aby se neprodleně shromážd'ovaly zásoby ve skladištích.

Jeho sbory zatím vytrhly, aby se prozatím soustředily na Isaře. Marmont, jenž 20. října svůj sbor shromáždil u Weissenhornu, hne se pochodem na Mnichov, kdežto Davout postoupí z Dachau na Freising; Lannes společně s Nansoutym táhnou z Nordlink na Landshut, Soult opustiv dne 21. října Memminky, ubírá se k Landsberku. Bernadotte, jenž stál již u Mnichova, sjednocuje tam nyní konečně svůj sbor, zatím co Ney ponechán jest dosud u Ulmu. Také Augereau povolán jest nyní z Francie do Němec, maje nařízeno, aby se odebral do Kemptenu.

Zatím nevyvíjeli odpůrci žádné pronikavější činnosti. Ruská vojska shromážd'ovala se u Brumova, kamž její pěchota dorazila téměř v plném počtu. Rakušané pod Kienmaierem opevnili se u Mühldorfu, aby tam zabránili přechodu přes Inn. Poněvadž francouzské sbory Davoutův a Bernadotteův, které zde čelily Rakušanům, musily tu přirozeně během rozhodujících událostí před Ulmem hráti jen defenzivní roli, a ježto Kutusov, jenž převzal vrchní velení nad spojenými 20.000 Rakušany a 30.000 Rusy, nejeví sklon k výpadu, nedochází tady k významnějším příhodám. Až když posléze večer dne 23. října z úst samého Macka, tudy do Vídně projíždějícího, potvrzeny jsou úředně zprávy, které o událostech ulmských již kolovaly, rozhodne se Kutusov konečně pro ústup na Enži. Ve dnech 25. a 26. října ustupují všecka spojenecká vojska za Inn, spálivše za sebou všechny mosty, držíce však obsazený pravý břeh této řeky.

V těchto posledních dnech stál císař, jenž dne 24. října přibyl o 6. hodině večerní do Mnichova, s vojsky Lannesovými u Landshutu, s pluky Davoutovými

---

¹⁾ Petietovi. Augšpurk, 24. října.

v okolí Dorfen; Bernadotte dorazí přes Wasserburk, Marmont přitrhne do Mnichova, kdež mají také gardy své stanoviště; Soult je již za tímto městem na svém pochodu k Mühldorfu, Augereau překročil právě v ten čas Rýn, kdežto Ney opustil Ulm a táhne k Landsberku. Z jízdeckva podřízeného Muratovi jest jízda Waltherova, Beaumontova a d'Hautpoulova u Hohenlinden, kdežto Lannesovi přidělená jízdní divise Nansoutyho stojí u Landshutu; tam jest na pochodu i Klein od Ingolstadtu. V pozadí nalézáme ještě u Augšpurku a Ingolstadtu jízdeckvo Bourcierovo a Baragueyovo: také pěší divise Dumonceauova a Dupontova ponechány jsou u těchto měst k záštitě levého boku všeobecného postupu, aby se později odebraly do Passova; divise Dupontova vylučuje se proto ze sboru Neyova.

Dne 27. října, když se Rakušané chystali k vyklizení innské čáry, došel rozkaz dvorní válečné rady, žádající hájení této řeky, takže Rakušané zůstanou na svých místech. Rusové shromáždí se v ten den u Welsu.

Na straně Francouzů postupuje Lannes dále přes Vilsbiburk, kdežto Murat táhne přes Ampfing do Mühldorfu, kamž přitrhne také Davout, načež Francouzové přikročují ke znovuzřízení tamního mostu. Totéž činí Bernadotte u Wasserburku a Rosenheimu. Marmont následuje Bernadottea a Soult je na pochodu za Muratem. Toliko u Mühldorfu narazí Francouzové poněkud na odboj, nicméně ale jest již na bílé dni, že nedojde ke skutečné obraně innské čáry. Ještě v nočních a ranních hodinách 28. října skončeno jest znovuzřízení mühldorfského mostu, takže Murat jme se v poledne přecházeti řeku, načež obrací se na Burghausen, kamž přibude večer, když byl současně zařídil, aby se obnovily mosty u Nových Etink a u Marktlu. Davout táhne přímo za Muratem, po mostě v Mühldorfu. V téže době zahajuje také Bernadotte přechod přes Inn, kdežto v druhé linii b' se Lannes Brumovu. Soult dorazí k Mühldorfu a

mont k Wasserburku. Hlavní stan ubírá se v ten den do Haagu, kamž císař přibude o 11. hodině večerní.

Týž se odebere dne 28. října před svítáním do Mühldorfu, kdež zastihne ještě poslední oddíly Davoutových vojsk na přechodu přes řeku; docházející zprávy potvrzují, že nepřítel ustupuje. Dle svého plánu na další postup proti travenské čáře, kdež předpokládá císař stanoviště Rusů a Rakušanů, vysílá frontálně proti Travně na Wels a Lambach v první řadě Murata, v druhé pak Lannesa, Soultu a Davouta, zatím co Marmontovi ukládá, aby levé křídlo nepřítelovo obešel na Štýr přes Strasswalchen a Vöcklabruck. Bernadotte a Ney, z nichž první určený jest pro Solnohrad, ježto druhý pro Innsbruck, mají krýti pravý bok celkového postupu proti možnému příchodu rakouské armády z Italie, a sice tím, že si podrobí Solnohradsko a Tyrolsko, a že pak tyto země vyčistí od rakouských, tam se uchýlivších vojsk. Augereauovou povinností bude, spolupůsobiti při této akci z Kemp-tenu. Císař jedině v případě, že by ve frontě narazil na prudký odpor, vrhl by pak ještě i Bernadottea v levý bok nepřítelův.

Toho dne, 29. října, objeví se Lannes před Brumovem a obsadí bez odboje tuto pevnost, jakož i důležitý tamní innský přechod. Ještě v týž den přibude tam císař o 5. hodině večerní, jak sám praví, „nadšen jsa opanováním Brumova, který tvoří pevnost, jehož skladiště, jak jsem se přesvědčil, naplněna jsou prachem, jakož i jiným střelivem. Zdejší lidé postrádají vůbec vedení. Zmocnil se jich panický postrach.“¹⁾ Císař nyní poroučí neprodleně, aby se Brumov stal hlavním vojenským shromážděním místo Augšpurku, čímž svou „eventuelní základnu“ přeložil z Lechu na Inn. Murat postoupil přes Brumov až do okolí Altheimu. Davout dospěl na pravý břeh Salzachu u Burg-
hausen, Marmont dorazí do Tittmoningu, Soult přechází Inn u Mühldorfu a Bernadotte vtrhne do Sol-

¹⁾ Talleyrandovi. Brumov, 30. října.

nohradu. Zatím co se císař zdržuje ještě několik dnů v Brumově, pokračují sbory ve svých pochodech a stanou dne 31. října na těchto místech: Murat v popředí u Lambachu na Travně, Lannes na levém křídle u Schärdinku ve směru na Linec, Soula vpravo od tohoto u Obernberku směrem na Wels, dále Davout u Haagu ve směru na Lambach a posléze Marmont u Strasswalchen směrem na Vöcklabruck.

Zřejmo tudíž, že císař těchto dnů užil k tomu, aby z ohledu na výživu postupoval rozděleně; poněvadž však vždycky dbal „o sjednocení sil k bitvě“, připomíná důrazně veliteli svého předvoje, že „nutno každému poskytnouti trochu času k uskutečnění jeho pohybů“, ¹⁾ a dále: „Nutno býti opatrným na pochodu. Rusové, kteří dosud neutrpěli ztrát, umí též útočiti.“ ¹⁾ Tak dovedl ve věcech čistě vojenských spojovati opatrnost s odhodlaností ten, jenž při úspěchu v politice počínal si zpupně. Tuto opatrnost vštípila císaři okolnost, že již minulý den, 30. října, utkal se Murat opět s nepřítelem. Tento vůdce jízdy vrazil totiž u Riedu na rakouský zadní voj, jež pak zatlačil do tamního průsmyku.

Zatím stáhli Rakušané svá menší, podél Innu a Salzachu rozptýlená oddělení zpět a obsadili svým zadním vojem most u Lambachu, kdežto jejich hlavní voj zaujal postavení za Wimsbachem; jedno jejich oddělení vypraveno bylo do Gmundenu. Dne 31. října postoupí Murat spolu s předvojem Davoutovým na Lambach, načež kolem poledne odrazí Rakušany za Travně; tito však poboří za sebou tamní most a hájí potom až do večera pravý břeh za přispění několika sem přitrhnuvších ruských praporů. Jelikož však spojenecká armáda pokračuje pak ihned ve svém ústupu, nachází se Rusové dne 2. ~~prosince~~ ^{prosince} za Enží u Strengberku, majíce zadní voj v Enži, kdežto Rakušané jsou u Štýru a zadním vojem na Kremži. Z Vídně docházejí opětovně rozkazy k hájení Enže.

---

¹⁾ Muratovi. Brumov, 31. října v 11 hodin dopoledne.

Dne 1. listopadu přibude sám císař do Riedu; deštivé a špatné, již od Ulmu trvající počasí ustupuje teď mrazivé a suché povětrnosti. Císař nyní poznovu používá úseku Travný k těsnějšímu semknutí své armády a proto soustředí se dne 2. listopadu Lannes u Lince, Soult u Welsu, Davout u Lambachu, kdežto přední voj posunut jest na Kremsmünster; Murat stojí před Welsem, aby Lannesa podpořil při opanování přechodu přes Travný v Ebelsberku, leč dán mu byl opětně pokyn, aby vyčkal soustředění armády, kdyby u tohoto místa narazil na důrazný odpor. Jelikož císař míní, že mu protivník čeliti bude ještě jednou před Vídní, nařizuje jednak u Vöcklabrucku stojícímu Marmontovi, jednak dosud v Solnohradě meškajícímu Bernadotteovi, aby přitrhli k armádě k Lambachu. Hlavní stan přesídlí dne 2. listopadu do Haagu.

Další postup zahajují předně Murat přes Enži na Amstetten, jež ve vzdálenosti jednodenního, resp. dvoudenního pochodu následují Lannes a Soult, a pak Davout přes Kremsmünster na Štýr, za nímž ve výše uvedených vzdálenostech táhnou Marmont a Bernadotte. Toto z nedostatku vhodných cest vyplývající stěsnání celé armády na dvě silnice, bylo přirozeně na újmu případnému rozvinutí vojska v bitevní šik, což rmoutilo mysl císařovu. „Chybí cesty. Maršál Soult musí přiraziti na hlavní silnici. Semknutí jest nutné, aby výřad (queue) mohl poskytnouti pomoc čelu.“¹⁾ „Přimkněte se pokud možno nejvíce na maršála Lannesa, když dle povahy krajiny musíme utvořiti pouze jedinou kolonu; aspoň se semkněte dle možnosti tak, abyste se mohl podpořiti od čela k výřadu.“²⁾

Kutusov vyklizuje dne 3. listopadu konečně levý břeh Enže a nastupuje nazítří další ústup. Rychle se pohybující jízda Muratova dohoní pak dne 5. listopadu jeho zadní voj u Amstetten, leč nepodaří se jí přes to, že jest podporována přitrhnuvší sem divisi

---

¹⁾ Muratovi. Linec, 6. listopadu.

²⁾ Soultevi. Linec, 7. listopadu v noci o 11. hodině.

Oudinotovou, poraziti toto ruské vojsko, určené ke krytí ústupu. Dne 7. listopadu přibude Kutusov k Sv. Hippolytu, kdež se ustanoví na tom, že ústupem tuze namožené armádě popřeje den odpočinku. Při vyklízení enžské čáry odloučilo se však větší oddělení Rakušanů, 12.000 mužů od Kutusova proto, aby postupující od Štýru po Enži vzhůru, ohrožovalo při dalším pochodu Francouzů jejich bok.

Od 4. do 9. listopadu zdržuje se císař v Linci s tím úmyslem, že pochod armády přeruší, aby byla pohotově k bitvě pro případ, že by nepřítel hodlal klásti odpor ještě před Vídní. „Soudí se, že nepřítel zamýšlí vzdorovati a chce se opevniti za výšinami sv. hippolytskými ve vzdálenosti 10 hodin od Vídne“, ¹⁾ dí císař již dne 5. listopadu. Týž nyní upírá svůj zrak konečně také k levému břehu Dunaje jednak proto, aby včas postřehl přechod Rusů na tento břeh, jednak proto, aby pozoroval východiska z Čech a pak také proto, aby usnadnil další pochod své armádě. Především má se dle jeho rozkazu ze dne 4. listopadu zřídit dunajská flotila „aby žádného Dunaje již nebylo a bylo lze jej neprodleně překročiti“, ²⁾ načež 5. listopadu vypraveny jsou divise Gazanova a Kleanova na levý břeh Dunaje u Lince a posléze tvoří se dne 6. listopadu nový sbor pod Mortierem, aby operoval na dunajském levém břehu; sbor ten má se vždy držeti vlevo a v pozadí od postavení, jež by Lannes zaujal na pravém břehu veletoku. Sboru tomu, jehož velení ujímá se 7. listopadu ráno Mortier, přiděleny jsou divise Gazanova, Dupontova Dumonceauova — obě poslední táhnou sem od Pasova — jakož i jízdní divise Kleanova. Toho dne dorazí divise Gazanova a Kleanova do Greinu, kdežto druhé dvě do Lince.

Dne 7. listopadu přitáhne Lannes na řeku Ybs v okolí Neumarktu, Scult nachází se u Amstetten, Bernadotte u Štýru. Do tohoto města přibyli Davout

---

¹⁾ 18. bulletin.

²⁾ Muratovi. Linec, 7. listopadu v 11 hodin v noci.

dne 4. a Marmont dne 5. listopadu, odkudž pak postoupili na Waidhofen; zatím však došly je změněné rozkazy, dle nichž má Davout postoupiti teď přes Gaming na Lilienfeld, aby jednak obešel u Sv. Hippolytu snad stan ~~vš~~ího nepřítele, jednak aby též poněkud ulehčil přímo na Sv. Hippolyt směřující silnici, po níž se ubírá celá ostatní armáda. Marmontovi, jenž nebyl ještě daleko za Štýrem, nařízeno, urychlenými pochody táhnouti od Štýru na Lubno, rozprášiti všechny cestou se namanuvší nepřátelské oddíly a krýti tak pravý bok armády. Po rozumu toho stanou tedy dne 7. listopadu Davout u Gamingu, Marmont u Weyeru; Muratova jízda křížuje v ten den u Melku. Ve dnech 8. a 9. listopadu postupuje celá armáda dále v posavadních směrech, takže předvoj hlavního proudu — Murat — objeví se před Sv. Hippolytem. Císař opouští Linec dne 9. listopadu a pospícháje kolem všech kolon své armády, rozbíjí svůj hlavní stan v klášteře v Melku.

Zatím byla rakouská kolona, která, jak jsme viděli, odloučila se od hlavní armády u Špýru (Speyr) na Enži, zprvu zatlačena Marmontem po Enži vzhůru, načež se pokouší, aby přes Maria Cell a Annaberk spojila se s Rusy u Sv. Hippolytu. Přitom však následkem postupu Davoutova na Lilienfeld a Marmontova na Lubno, dostane se mezi oba tyto sbory, takže pak za nejtěžších ztrát a v rozkladu může se zachrániti přes Most na Murou (Bruck) do Štýrského Hradce.

Kutusov nezámyslel k hájení Vídně svést u Sv. Hippolytu frontální bitvu s postupující francouzskou přesilou, ba naopak, byl rozhodnut vyhnouti se hrozícímu útoku; v důsledku toho posune v noci z 8. na 9. listopad svou armádu k Dunaji u Mautern, načež přešed na severní břeh této řeky a spáliv za sebou most, zaujme postavení u Kremže. Rakouská jízda u Sv. Hippolytu stojící zacloňuje tento pohyb, načež ustupuje zpátky k Vídni.

Císař sice přechod Kutusovův na levý břeh Dunaje tušil, leč nezměnil po jeho uskutečnění svých záměrů:

„Své strážce vyšlete až k Vídeňskému lesu, ježto předpokládám, že nepřítel neklade valného odporu. Buďte připraven a sice v masse. Povolejte Soultu těsně k sobě. Bernadotte bude zítra v Amstetten“, píše císař Muratovi večer 8. listopadu. Po příchodu do Melku dovídá se císař o přechodu Rusů a ve své vítězoslávě nevidí v tom prozatím než ústup na Moravu ke spojení s druhou ruskou armádou. Jeho armáda vykonává tudíž dne 10. listopadu nerušeně další pochody, takže Murat přitrhne do Sieghartskirchen, kamž jej následuje Lannes, přicházející přes Sv. Hippolyt; Soult zaujme postavení na Traiseně, máje jednu divisi v Mautern; Bernadotte dorazí do Amstetten. Vypudiv nečetné rakouské přední strážce z Unter-Loiben, Mortier obsadí pak s divisí Gazanovou průsmyk Dürrensteinský, kdežto Dupont s Dumonceauem jsou ještě o denní pochod pozadu u Mahrbachu.

Avšak toho dne nabývá císař správné představy o stavu věci; nahlíží, že Kutusov má teď úplně na vůli, aby buď porazil osamoceného Mortiera, aneb táhl podle řeky k Vídni, kdež by se pak zmocnil tamních mostů a připravil si tak příznivou situaci k maření tamního přechodu francouzské armády přes Dunaj; v důsledku toho jme se ráno 11. listopadu vydávati rozkazy ke zpomalení postupu vojska na Vídeň, jakož i k tomu, aby měl pohotově některé branné síly v okolí Sv. Hippolytu. Murat, jemuž zcela bezdůvodně vytýká jeho rychlý postup na Vídeň, nemá postoupiti přes Purkersdorf, nýbrž obsaditi Tulln a hlídkovati proti Korneuburku. Soult, jenž z příkazu Muratova pokračoval v pochodu na Vídeň, obdrží odpoledne od císaře, jenž se osobně odebral do Sv. Hippolytu, aby byl blíže událostem, opačný rozkaz; než podaří se toliko jednu jeho divisi zadržeti u Mautern. Davout nemá postoupiti za Mödling, přece ale postoupil dříve o jeden pochod za Lilienfeld. Marmont dorazil již předešlý den do Lubna. Leč opatření císařova byla již marná a nemohla pozdě poznané nebezpečí ještě včas od Mortiera odvrátiti.

Z obavy, že blízkostí Mortierovou jest bezpečnost jeho ústupu ohrožena, Kutusov se rozhodne udeřiti naň útokem a učiniti jej neškodným. K tomu konci vysílá ještě před svítáním jednu divisi k Egelsee, aby odtud postoupila k Weissenkirchen, takže by ho tím obešla a tak mu i nadobro zamezila ústup ze soutěsky Dürrensteinské, kdežto jiná divise má naň udeřiti ve frontě směrem od Steinu. Útoky této divise Mortier nejen odolává, nýbrž přechází pak i sám k útoku na Rusy, jejichž obchvatná, teprve v poledne z Egelsee vytrhnuvší kolona nezasáhne, jak bylo myšleno, z pozadí, a zatlačí je z Loiben, které byli již obsadili. Když však kolem 4. hod. odpol. dorazí konečně obchvatná kolona k Dürrensteinu a zahájí útok, nezbývá Mortierovi nic jiného, než pokusiti se, aby se prosekal nepřátelskými řadami, což se ale podaří jen jemu a nepatrným zbytkům jeho, boje se zúčastnivšího vojska; divise Gazanova jest úplně zničena. Mortier dorazí večer k předvoji Dupontovu. Postřehnuv zlou situaci, Dupont sice nařídil urychlený postup, než nebyl již s to, aby účinně zasáhl v boj.

Poprvé se tu ukázalo, že se císařův strategický bystrozrak poněkud zakalil, že s obvyklou zřetelností a rychlostí nepostřehl všech možností daného stavu věcí a že jeden jeho sbor musil jeho nedopatření odpykati citelnou porážkou. Při této příležitosti nelze nevzpomenouti jiného napoleonského sboru, jenž, míním Vandammea u Chlumu, rovněž osamocen, byl vysazen obchvatu mocnějšího nepřítele a byl zničen tím, že byl odloučen od armády Krušnými horami, podobně jako zde Mortier Dunajem. Jist jsa úspěchem, císař tam jako tu přenechává bezstarostně samotné armádě míru spěchu za poraženým nepřítelem, a tam právě jako tady uvádí v pohyb velikou přírodní překážkou od armády odloučený sbor proti zadním spojovacím čarám nepřátelským. Kdežto armáda z roku 1805, vedená mladými, po činech žízničícími veliteli, ve svém upřílišněném chvatu předhoní nepřítele, zůstane na-proti tomu armáda z roku 1813 pod opotřebovanými,

válkou znechucenými vůdci daleko již za svou úlohou; jak Mortier roku 1805, tak Vandamme roku 1813 vrazí osamocením do kolon veškeré nepřátelské armády a jsou oba téměř zničeni. V obou případech ztratil velký hráč na chvíli přehled na šachovnici a vždycky potrestal se sám ztrátou důležitých figurek.

Leč nezdar z roku 1805 zaviněný vojevůdcovou upřílišněnou jistotou vítězství, jakož i pudem podvelitelů, byl také neutuchající horlivou činností zase rychle učiněn neškodným; naproti tomu měla podobná událost roku 1813, poněvadž způsobena byla liknavostí, daleko horší následky. Z toho jest zřejmo, že na jedné straně se ve válce tresce nedostatek prozíravosti a že se tedy tato vlastnost od vojevůdce vyžaduje; na druhé straně je však též jasno, že tato prozíravost není vrcholným požadavkem; její omyly napravit lze rozhodností a pádnou výkonností, kdežto nedostatek těchto přívlastků nelze nahraditi stupňovanou prozíravostí, „neboť válka vede se silou, rozhodností a pevnou vůlí“. ¹⁾

Nutno tedy ve všech případech sice přiznati, že veliký vojevůdcovský genius dovede zvítěziti i s nedokonalými nástroji, a že tvoří tudíž nejnebezpečnější záruku vítězství, „neboť ve válce nejsou lidé ničím, jediný muž znamená všecko“, ²⁾ avšak takovýto jednotlivec tvoří pouze výjimku, věkem se též opotřebuje a smrtí zajde. Zdravá vojenská zřízení jsou proto lepší zárukou trvalého úspěchu. Kde se tato zřízení vyskytují, tam také budou vždy v čele vojska, byť i nikoliv znamenití, tedy přece zdatní, odhodlaní a činuchtiví mužové, a na právě uvedených příkladech vidíme, že třeba, že tím nebyly splněny všecky podmínky, přece tu bylo učiněno zadost nejzávažnějším předpokladům vítězství.

A události, následující pouze za rok po těchto vylíčených příhodách, poskytují odstrašující příklad, kam

---

¹⁾ Napoleon Bertrando. Lehnice, 6. června 1813.

²⁾ Noticka o španělských záležitostech. St. Cloud, 30. srpna roku 1808.

to přivede armáda, která pozbude geniálního vůdce a zanedbává své instituce. A právě dnes, při jsoucnosti velikých armád, záleží velmi mnoho na soustavném, zdatném vedení jejich součástí, jak toho máme důkazy v Napoleonských válečných dějinách ještě v roce 1813; tehdy, kdy stálo na každé straně 400.000 mužů, kdy bylo nutno tvořiti vedlejší armády, ztroskotalo uskutečnění císařova plánu na počínání jeho maršálů; jejich rozhodnost a podnikavost nebyla s to dané úlohy; Oudinot, Macdonald, Ney byli poraženi a Davout choval se nečinně; za to Blücher a Gneisenau dosáhli skvělého polního tažení a Bülow učinil svou rázností neškodnou Bernadotteovu nečinnost.

Důkladné vojenské instituce poskytují takovéto vůdce a starají se, aby jich bylo dostatek, pokud národ jest ještě zdrav a vojenská služba není břemenem, nýbrž ctí; není-li tomu již tak, pak má takový národ také učiniti místo národu zdatnějšímu, silnějšímu, neboť při vzájemných vztazích mezi národy tkví skutečně vrcholné právo v moci, a „vojenští spisovatelé učí, že síly užívá se k udržování práva v platnosti“. ¹⁾

O nezdaru boje u Dürrensteinu podána jest císaři povšechná, nikoliv tedy ještě podrobná zpráva, ještě v noci; Napoleon však rázem postřehuje výhody, plynoucí Rusům z toho, že by setrvali i nadále u Kremže: „V tomto okamžiku záleží velice na tom, abychom překročili Dunaj a vypudili Rusy od Kremže tím, že padneme jim vzad“. Proto jest velmi závažné rychlé opakování velkého dunajského mostu ve Vídni ještě před jeho rozbořením. „Jedině tato okolnost může císaře donutiti ke vtrhnutí do Vídně.“ ²⁾ Necht' tedy Murat neodkladně postoupí kupředu a zmocní se jakýmkoliv způsobem dunajského mostu, aby pak ihned přešel na severní břeh, k čemuž přiděluje se také Lannes a Davout. Bernadotteovi naproti tomu dán rozkaz, aby zůstal státi u Melku, Soult nemá rovněž opouštěti svého

---

¹⁾ Bülow, Feldzug von 1805. II. 18.

²⁾ Muratovi, Sv. Hippolyt, 12. listopadu o 6. hod. ranní.

místa, neboť císař hodlá také odtud postoupiti přes Dunaj v případě, že by se buď zabránil vídeňského mostu nezdařilo, buď že by chtěl na Kutusova udeřiti se dvou stran, anebo že by konečně Mortier potřeboval podpory; Napoleon se totiž domnívá, že jest týž dosud na levém břehu Dunaje. Leč Mortier ustoupí ještě dne 11. listopadu zase na jižní břeh tohoto veleťoku; toliko proti českému pomezí na výzvědy vyslaná jízdní divise Kleinova vykonává ještě dále tento úkol.

Zatím přibude císařem Františkem k vyjednávání o příměří vyslaný důstojník do hlavního stanu Napoleonova, a když se Rakušan zhostí svého poslání, nastane prozatím odklad Muratova postupu; leč vyjednávání jsou pak zanedlouho přerušena bez kladného výsledku. Císař nepochybuje o tom, že Kutusov buď postoupí do Čech neb odtáhne na Moravu; „dle všeho myslím, že Rusové zahájí svůj pohyb tuto noc“.¹⁾ Třetí možnost, že by Rusové setrvali ve svém postavení u Kremže, nazývá sám „tak nesmyslnou, že o ní učiněna byla zmínka jen proto, aby se ukázalo na vše možné“.¹⁾ Císař se tedy rozhodne pro nejvýš urychlený postup, aby pokud možno zatarasil Kutusovu cestu, kudy by se spojil s přicházející druhou ruskou armádou. Napoleon vysílá tedy svého pobočníka, generála Bertranda, k Muratovi s pokyny k opakování Vídně, a v 11 hodin v noci mu nařizuje, aby nazítří zmocnil se na úsvitě mostu, načež aby ihned se svým jízdectvem postoupil po silnicích k Brnu a Vykyřovicím (Weikersdorf), tedy do Čech a na Moravu; obě přednější divise Soultovy poslány jsou přímo na prvou silnici, kdežto Lannes táhne druhým směrem; zbývající dvě divise Soultovy jsou ještě v pozadí a postaví se pak na vídeňské silnici.

Po rozumu daného rozkazu vtrhne tedy Murat časně ráno 13. listopadu v čele své jízdy do Vídně, kamž jej ihned následují divise Oudinotovy. Murat, Lannes a

---

¹⁾ Bernadotteovi. Sv. Hippolyt, dne 13. listopadu.

Oudinot odeberou se teď osobně k velkému, k vyhození do vzduchu úplně připravenému mostu, kdež se jim pak jejich rozhodným vystupováním a výklady o uskutečněném již klidu zbraní podaří pobořením mostu pověřeného generála knížete Auersperga obloučiti tak, že připustí, aby se sem francouzské vojsko nerušeně přiblížilo, načež Auersperg ustoupí z Vídně. Důležitý dunajský přechod jest hravě opanován nepřítelem. Císař jest neprodleně o tom zpraven, a generál Bertrand, jenž mu zvěst' tu přináší, setkává se s ním již v Purkersdorfu, kamž se odebral na zprávu o odchodu Rusů od Kremže. Bernadotteovi již dříve nařízeno, aby po přechodu Dunaje postavil se u Kremže a byl Rusům v patách, jakmile by odtud odtáhli. Mortier, o jehož přechodu na pravý dunajský břeh císař dosud neví, má tvořiti zálohu Bernadotteovu. Večer v 11 hodin odeběře se císař na most, prohlíží jej, načež tudy přechází na druhou stranu, aby pak dohonil své, kupředu pospíchající pluky; tam objíždí v prvních hodinách po půlnoci přední stráž a tepe ostře jejich služební nedbalost již zde pozoruje, neboť „nutno míti za to, že se nepřítel v noci připravuje, aby za svítání mohl útočiti.“¹⁾

Tak beze všeho manévrování pospíšil císař přímou cestou k hlavnímu městu od Ulmu, „jelikož při převaze sil musí se kráčet přímo k cíli . . . Jednal podle zákona o používání nejmenších prostředků“,²⁾ a nepřítel nečinil nic jiného, než že ještě kvapněji ustupoval přímo na Vídeň. Týž teprve u Kremže ustupuje odstředivě od Dunaje, a toto bočné postavení jeví neprodleně svůj účinek. Napoleon musí bráti v úvahu otázku obratu v levý bok a donucen jest k zastávce, neboť „není vůlí císařovou ponechat Rusy ve svém boku“. ³⁾ Poté však kvapí císař dále na Vídeň, a vi-

---

¹⁾ Denní rozkaz ze dne 14. listopadu.

²⁾ Bülow, Feldzug von 1805. II. 3.

³⁾ Berthier Soultovi. Sv. Hippolyt, 11. listopadu ve 4 hodiny odpoledne.

díme, že tam dne 13. listopadu vtrhnou sbory Lannesův a Soultův, které dne 1. listopadu opustily innskou čáru, urazivše tak ve 13ti dnech 32 mil, a to nikoliv na moderních silnicích, nýbrž na obyčejných cestách, nepočítaje v to jejich záhyby. Davout, přibyvší dne 14. listopadu do nepřátelského hlavního města, vykonal směrem přes Gaming a Lilienfeld v 16ti dnech 40 mil, namnoze po obtížných horských cestách, počítá-li se tato vzdálenost v přímé vzdušné čáře. „Napoleon ničil tedy posléze své odpůrce nikoliv bitvami u Ulmu a Jeny, byť sebe hůře pro ně dopadly, nýbrž svými neslýchanými pochody.“ ¹⁾

Murat přibyl večer 13. listopadu do Štokeravy, kdežto jeho jízda postoupila již na brněnskou silnici. Lannes a divise Suchetova od sboru Soultova prošly ten den vídeňským mostem, načež táhly dále, urazivše polodenní pochod. Rakouská posádka vídeňská, 13.000 mužů, ustoupila po vydání mostu k Wolkersdorfu na brněnské silnici. Vytrhnuv v týž den od Kremže, Kutusov dorazil pak do Ebersbrunnu. Aby Kutusova zaskočil, Murat pokračuje dne 14. listopadu ve svém pochodu směrem na Znojmo; Soult jest dosud vzadu, ježto mu nelze opustiti Vídně dříve, než tam vtáhne Davout. Tento vtrhne tam odpoledne. Císař ubytuje se se svým hlavním stanem v zámku Schönbrunnském, kolem něhož se utáboří jeho garda.

V okamžiku překročení Dunaje obzírá císař opětně svým pátravým zrakem celé válečné jeviště: jest mu zřejmo jednak, že jeho zadní spojení kryjí Ney a Augereau, jednak, že pravý bok jeho postupu proti armádě arciknížete Karla v Itálii zajišťoval doposud Marmont u Lubna. Nyní však, když císař přechází Dunaj, nabízí se této armádě dokonce i týl, kdežto pravý bok obrací se teď proti Uhrám. Poznovu je tudíž císař nucen ustanoviti jeden sbor k záštitě své operační čáry, a proto nařizuje Davoutovi, aby kryl jednak Friantem silnici k Bratislavě na pravém břehu Dunaje, jed-

---

¹⁾ Willisen, Theorie des grossen Krieges. I. 100.

nak Caffarellim ¹⁾ silnici k Brnu, jakož i aby vyslal Gudina k Novému Městu ke spojení s Marmontem. Tomuto bylo zdůrazněno, aby sledoval naprostou defensivu; „kdykoliv zabráníte nepříteli, aby se zmocnil Semmerinku a sestoupil do údolí Dunaje, vykonáte svou úlohu“. ²⁾

Poznovu vychází tedy najevo to, že všeliké prodlužování operační čáry ztravuje síly vojska, a císař tudíž ještě v týž den nařizuje, aby Ney zůstavil obsazení Tyrol Bavorům a postoupil do Solnohradu, kdež se mu dostane dalších příkazů. •

Jelikož péče o bezpečnost Vídně a dunajského mostu leží teď v rukách Davoutových, posune císař ještě téhož dne večer Soultu směrem na Štokeraavu. Kutusov dorazí v ten den do Meissavy (Meissau). Bernadotteovi nebylo dosud lze dokončiti svůj most a překročiti Dunaj, nad čímž mu nazítří císař dává najevo svoji nespokojenost.

Také dne 15. listopadu kvapí Murat dále, jsa k tomu velmi nabádán Napoleonem, jenž se kojí bezpečnou nadějí, že se mu podaří ruskou armádu na cestě zaskočiti a při nejmenším těžké ztráty jí způsobiti. Jelikož poslední divise Soultova, St. Hilaire, může v ten den teprve odpoledne vtrhnouti do Vídně, vysílá císař Caffarelliho na štokeraavskou silnici, aby v naléhavém případě měl Murat dosti sil. V tomto okamžiku jevil se zde rozhodující bod; zde mohlo dojíti k rozhodnutí zbraněmi, a proto císař neváhá poslati tam všechna, nějak postradatelná vojska; „všechny mé branné síly vypraveny jsou na Rusy. Není jich mnoho, jelikož musím chrániti Vídeň, a potřebuji jich víc, než abych Rusy toliko porazil, poněvadž je chci obejít a důrazně přepadnouti.“ ²⁾ Císař pečoval vždy o to, aby do boje poslal všecko vojsko, a v každý čas zdůrazňoval, že nelze nikdy omluviti opomíjení tohoto pra-

---

¹⁾ Dosud divise Bissonova; Bisson byl raněn u Lambachu.

²⁾ Marmontovi. Schönbrunn, dne 15. listopadu ve 4 hodiny odpoledne.

vidla. „Připisují mi poněkud značnější talent než jiným, a přece myslím, že nemám nikdy dosti vojska, abych svedl bitvu s nepřítelem, jejž jsem zvyklý porážeti; povolám k sobě všechno, co lze shromáždití“.¹⁾

Zatím hnul se Kutusov již večer 14. listopadu se svou armádou znovu na další pochod a dorazil po namáhavém nočním pochodu ráno 15. ke Schrattenthalu, kdež pak musil svému vojsku dopřáti krátký oddech. K záštitě svého dalšího postupu vyslal též Bagrationa se 6.000 muži k Hollabrunnu, aby se tam postavil, silnici uzavřel a tak pro Kutusova získal čas, aby mohl postoupiti v pozadí kol něho a přitrhnouti na znojemskou silnici dříve než Murat. Když teď Murat za Hollabrunnem vrazí na Bagrationa, jenž zaujal postavení u Schönggrabern, disponuje vedle své jízdy toliko Lannesem, jenž po odeslání divise Gazanovy má pouze jednu divisi, a při tom se domnívá, že má proti sobě celou ruskou armádu. Aby získal čas a stáhl k sobě ostatní své vojsko, chápe se Murat poznovu prostředků, které mu již dunajský most poskytl; pod rouškou předstíraného klidu zbraní jme se vyjednávati s odpůrcem. Leč zchytralý Rus dokazuje, že jest v tomto oboru nepopíratelným mistrem, který předčí ohnivého Gaskoňce. Jelikož Kutusovovi nemůže býti v jeho situaci nic vítanějšího, než zpomalení Muratova postupu, nejen že přistupuje na vyjednávání, nýbrž tváří se tak, jako by byl dokonale zpraven, že něco takového jest v proudu na obou stranách a že jest pověřen, aby tuto záležitost dále sprostředkoval. Proto posílá Kutusov k Muratovi jednoho z pobočníků ruského císaře, kteří nechybí nikdy v ruských hlavních stanech, a tento důstojník uzavírá pak klid zbraní s francouzským vojévůdcem; Murat nepotáhne dále, kdežto Kutusov nastoupí ihned odchod z Německa, jakmile jen dojde zpráva, že císař Napoleon klid zbraní schválil. Leč zatím, co Murat posílá tato dohodnutí císaři, zařizuje se Bagration ve svém postavení k obraně, kdežto Kutu-

---

¹⁾ Savary Mém. IV. 231.

sov neprodleně soustřeďuje svá vojska na Jetzelsdorf a hotoví se, že zítra časně ráno pokračovati bude v ústupu přes Znojmo.

Posel s listinou o uzavřeném klidu zbraní přibude do Schönbrunnu teprve o 8. hodině ranní dne 16. listopadu. Zpráva o tom rozhořčila císaře měrou vrchovatou; — ihned si jasně uvědomuje, že Kutusov jest teď již na dalším ústupu, a že Murat má co činiti jen s jeho zadním vojem; uleviv ostrými slovy své oprávněné nelibosti, císař Muratovi nařizuje, aby ihned udeřil na tento zadní voj. Za několik hodin potom ubírá se císař sám k Muratovi, když byl svou gardu poslal pochodem na Hollabrunn a Davoutovi nařídil, povolati Gudina do Vídně, aby celou divisi Caffarelliho bylo lze použiti proti Rusům.

Když Murat obdrží odpoledne rozkaz k ofensivě, dorazil již k němu také Soult se třemi divisemi. Nato přechází Murat se značnou přesilou k útoku na Bagrationa, při čemž Oudinot postupuje ve frontě, Vandamme táhne za ním jako záloha, kdežto Suchet obchází pravé, Legrand levé nepřátelské křídlo. Bagration klade houževnatý odpor až do 11té hodiny noční, kdy pak ze svého, těžkými ztrátami silně zeřídleho sboru utvoří pouze jedinou kolonu, s níž se mu konečně podaří probíti se obcházejícími francouzskými divisemi. Císař přibude do Hollabrunnu večer. Kutusov dorazí ještě v noci do Lechvice.

Dne 17. listopadu kvapí francouzská armáda, podněcována samotným císařem, dále ke Znojmu; Murat vtrhne do tohoto města, kamž také císař přijede ve tři hodiny odpoledne, kdežto Lannes, Soult a divise Caffarelliho, jakož i garda po urychlených pochodech dorazí tam buď za dne neb teprve v noci na 18tý listopad. Bernadotte, jenž konečně dne 15. listopadu přešel Dunaj, jest dosud pozadu a na pochodu; Mortier, který se teď zase vrátil na severní břeh Dunaje, stojí u Kremže. Z jízdních divisí, které ponechány byly prozatím ještě u Augšpurku a Ingolstadtu, táhne divise Bourcierova směrem k Vídni, kdežto divise Baraguey-

ova učiní zájezd až do krajiny plzeňské přes Waldmünchen. Ve Vídni Davoutovi přidělený Beaumont hlídkuje na silnici k Brnu. Klein nepřetržitě pozoruje české pomezí. Toto roztržidění jízdy, jakož i její užití vůbec, ozřejmují velmi případně, že císař při tvoření velké „jízdni zálohy“ naprosto nemínil vléci ji s sebou jako semknutou massu, aby její síly snad nasadil v den bitvy, nýbrž, že od ní očekával dalekosáhlou výzvědnou činnost; ostatní jízdectvo, přidělené přímo k armádě pod velením Muratovým, tvořilo po odchodu od Innu neustále přední voj.

Rusové na svém dalším ústupu přibudou dne 17. listopadu: Bagration do Branišovic, Kutusov do Pohořelic; tam spojí se s Kutusovem z Vídně táhnoucí rakouský sbor, takže spojenci mají teď 45.000 mužů. Tím ovšem ztroskotat císařův plán na zaskočení Kutusova, zato ale splnila se výtká, již učinil Muratovi: „Jednáte tak, abych pozbyl plodů polního tažení“,¹⁾ Přesto však zamýšlí císař táhnouti dále k Brnu, „jehož potřebujeme, abychom bezpečně zaujali své posice, neboť nelze zůstat na předních strážích před takovým městem jako Vídeň“. ²⁾ Nicméně ale jest nucen poskytnouti jednodenní odpočinek svému velmi znavenému vojsku, kteréžto okolnosti využítuje pak jednak před vojskem, jemuž dí: „Pohnula mne k tomu myšlenka, že jest lépe dosáhnouti méně skvělého vítězství, než vydati nebezpečí onemocnění tak chrabrý lid“. ³⁾ jednak před veřejností, jíž oznamuje: „Rusové ustoupili k Brnu, kamž je náš předvoj stíhal na poloviční vzdálenost. Na zprávu, že by tam meškal císař rakouský, císař chtěje podati důkaz ohledů k tomuto knížeti, zůstal státi dne 18. listopadu“. ³⁾ Bernadotteovi se nařizuje, aby táhl k Mor. Budějovicům, Mortier má Dumonceaua ponechat u Kremže a s ostatními dvěma divisemi obsaditi Vídeň, neboť Davout určen jest

---

¹⁾ Schönbrunn, 16. listopadu o 8. hod. ranní.

²⁾ Lannesovi. Znojmo, 18. listopadu v 9 hodin večer.

³⁾ 26. Bulletin. Znojmo, 18. listopadu.

k opanování Bratislavy. Spojená rusko-rakouská armáda rozbije v ten den své ležení u Šlapanic.

Dne 19. listopadu vykonávají se na straně francouzské tyto další pochody: Murat vtrhne odpoledne do Brna, Lannes do Pohořelic, kamž dorazí také hlavní stan; Soult postupuje vpravo od pohořelické silnice k Němčicům; Bernadotte jest ve Znojmě. Na druhé straně Kutusov dospěje k Výškovu, kdež se spojí s prvním stupněm, 14.000 muži přicházející ruské armády pod Buxhőwdenem; na svém dalším ústupu k Prostějovu nazítří setkává se Kutusov s druhým stupněm 10.000 muži této armády. V ten den, 20. listopadu, přibude císař Napoleon do Brna o 10. hodině dopolední. Zde zamýšlí učiniti prozatím zastávku, neboť potřebuje nějaký čas, aby se jednak sám rozhlédl po rozlehlém válečném kolbišti a zkoumal tam stav svých záležitostí, jednak aby též jeho armáda mohla se náležitě zotaviti a do pořádku uvésti dříve, než dojde k rozhodné bitvě, již pokládá za neodvratnou od té chvíle, kdy se Kutusov spojil s Buxhőwdenem, a kdy zvěděl, že car Alexandr dostavil se do ležení císaře Františka.

Nazítří zříme tedy francouzskou armádu v tomto povšechném postavení: Na Moravě císař s hlavním stanem v Brně; tamtéž jsou gardy, 5.300 mužů, jakož i Lannes s divisi Oudinotovou a Suchetovou, 12.000 mužů; vpravo odtud stojí u Slavkova Soult, 26.000 mužů (divise St. Hilaire, Vandamme, Legrand); vlevo Bernadotte, 19.000 mužů, maje jednak obě své francouzské divise ve Znojmě a Moravských Budějovicích, jednak bavorskou divisi Wrede-ho v Jihlavě. Před touto čarou má své stanoviště Muratovo jízdecko, 4.500 mužů (Nansouty, d'Hautpoul, Walther) u Výškova, kdežto za touto čarou shledáváme Caffarelliho, 6.000 mužů u Pohořelic a Frianta, 6.000 mužů u Mikulova. Na zájezdu do Čech jsou doposud Baraguey, 4.500 mužů, a Klein, 1.100 mužů, leč tento jest pak odvolán a poslán k Bratislavě, by nahradil ke Znojmu odvolaného Bourciera, 2.000 mužů. Na Dunaji stojí

Davout s divisií Gudinovou, 8.000 mužů, u Bratislavy, a pak Mortier, 6.000 mužů (Dupont a sotva nově zřízená slabá divise Gazanova), při čemž jízdní divise Beaumontova má obsazenu Vídeň. Stanuv u Víd. Nového Města, Dumonceau, 4.500 mužů, tvoří spojovací článek s Marmontem, 9.000 mužů, jehož divise, Boudet a Grouchy, ovládají údolí Mury u Lubna, jakož i Štýrský Hradec. Italská armáda pod Massenou, dosud asi 35.000 mužů, vtrhla do Krajiny a dorazila dne 29. listopadu do Lublaně; odtud vyslanému, podnikavému důstojníku podaří se v čele dragounské hlídky proniknouti korutanskými a štýrskými horami a setkat se s Marmontem u Mostu nad Murou. Nucen událostmi v Němcích, ustoupil arcikníže Karel před Massenou od břehu Adyže; v ten čas stojí v drávském údolí u Mariboru, kamž pak dne 26. listopadu přitáhne i arcikníže Jan, jenž před Neyem vyklidil Tyrolsko; vojska obou arciknížat mají teď 80.000 mužů. Vyčistiv Tyroly od nepřítele a zůstaviv tam bavorskou divisií Deroyovu, 9.000 mužů, jako posádku, Ney stojí nyní s divisemi Loisonovou a Malherovou, 13.000 mužů, na pochodu údolím Pusterským, následuje arciknížete Jana; k tomu cíli vyrazí z Bolzana 21. listopadu. Spojená rusko-rakouská armáda, k níž nyní konečně přibyl též císař Alexandr, utábořila se dne 22. listopadu u Olšan před Olomoucí; přibývšími posilami zvýší se její stav na 89.000 mužů.

Uvažující o tomto rozestavení, shledáváme, že císaři lze soustřediti během 24 hodin u Brna neb u Slavkova sotva 53.000 mužů, ve třech dnech 74.800 mužů, ve čtyřech dnech, když by přivolal ještě Wredeho od Jihlavy, tedy 85.300 mužů. Nepřítel stál před ním ve vzdálenosti devíti mil u Olšan, a mohl tudíž útočně udeřiti teprve ráno čtvrtý den, ovšem potom s 89.000 muži; nicméně ale mohl potom Napoleon nastoupiti bezpečný ústup se 74.800 muži, a kdyby, jak lze předpokládati, při postupu nepřítelově povolal k sobě ještě Davouta, Mortiera a Kleina, měl by možnost po 48 hodinách čeliti nepříteli se 102.400 muži a nesporně zvi-

těžiti. Spojenci naproti tomu nemohli se žádným způsobem dochvilně spojit. Měl-li Kutusov vyčkati příchodu arciknížete Karla, mohl tento k tomu cíli, ježto musil počítati s Massenou, Neyem a Marmontem bezpečně dospěti jedině pochodem přes Uhry, což by však neušlo bdělosti Davoutově u Bratislavy, a císař, dříve než by došlo ke spojení, vrhl by se na Kutusova; Montenotte, Castiglione, Arcole, podávají doklady po té stránce. Kdyby Kutusov a arcikníže soustředně pochodovali na Vídeň, tu by Napoleonovo postavení tvořilo zato vnitřní linii, na které by jistě za všech okolností soustředil veškerou svou brannou moc, 172.000 mužů, dříve než by tam 169.000 odloučeně postupujících protivníků mohlo doraziti, nehledí-li se již ani k tomu, že by Napoleon již během tohoto různostranného postupu mohl jednomu odpůrci čeliti menšími silami, kdežto by na druhého udeřil s hlavní mocí, opakuje tak lekci, jíž dal Wurmserovi a Quosdanoviči r. 1796.

Vychází tudíž najevo, že císař přes to, že svým rozlehlým postavením kryje frontálně prostor 50 mil, zaujímal přece jen koncentrovanější posici, než ve dvou skupinách soustředění protivníci a to právě tím, že tito utvořili dvě, na vnějších operačních čarách od sebe odloučené massy. Srovnejme tento stav věcí s položením pruské a rakouské armády v polovici června 1866. Tehdy stála pruská armáda ve dvou, Jizerským pohořím od sebe odloučených massách na Nise a u Zhořelic; představíme-li si a uvážíme-li, jak snadno mohl odhodlaný vojevůdce sjednotiti přesilu proti některé z těchto skupin, a že nebylo příčiny pokládati Benedeka za nezpůsobilého k uskutečnění takového plánu, a že nebylo také nic určitého známo o rozestavení rakouské armády, tu sluší sice nazvati počínání na straně pruské r. 1866 správným, poněvadž okolnosti politické povahy k takovému rozestavení nutkaly; avšak bylo by přece jenom povážlivým, kdyby se tehdejší, odloučeně koncentricky postupující pruská ofensiva měla

pokládati za pravidlo. Napoleon se právě naopak zásadně podobného postupování vystříhal.

Klidné defensivní počínání, jež císař na okamžik jevil u Brna, mělo také ten účel, aby odpůrce vylákalo k útoku, neboť císaři v jeho situaci nebylo nic vítanějšího, než aby brzy došlo k bitvě a to ještě před tím, než by se arcikníže Karel přiblížil na svém pochodu Uhrami, a než by se berlínský kabinet, jenž mobilisoval svou armádu, rozhodl, jak s ní naloží. Poněvadž francouzské postavení bylo beztak již příliš rozsáhlé, musilo býti císaři daleko milejším, aby jej spojenci sami vyhledali, než aby posléze sám byl nucen postoupiti proti jejich rozloze u Olšan. Z týchž pohnutek, které byly pro Napoleona žádoucí k svedení brzké bitvy, v níž by byl stranou napadenou, musili se spojenci obého vystříhati. Leč útočné záměry nabyly přece jenom převahy v jejich táboře; v důsledku toho se tam dne 24. listopadu usnáší na tom, že obchvátí nepřátelské pravé křídlo, a že Napoleona tímto tlakem na jeho spojení donutí k ústupu na Dunaj; kdyby však Francouz tak neučinil, přešli by pak spojenci k útoku na jeho pravé křídlo.

K tomu konci vytrhne armáda dne 27. listopadu o 8. hodině ranní ze svého ležení a dorazí pak do okolí Prostějova. Dne 28. pokračují spojenci ve svém pochodu; Muratovo jízdeckto vyklidí neprodleně proti nepřátelskému předvoji Bagrationovu Výškov. Kutusov jest právě u tohoto města, jakož i před ním. Ze zpráv své jízdy dovídá se císař večer o postupu nepřátelském a očekáváje útok nazítří, nařizuje o 8. hodině: „Caffarelli, Bourcier a Klein (tento jest dosud na pochodu na Bratislavu) necht' dne 29. listopadu přitrhnou o 8. hodině ranní k Brnu:; Davout, Bernadotte a Mortier mají tam též urychlenými pochody postoupiti; o hodinu později sedá císař na kůň, aby se odebral k Soultovi k pozoříčské poštovní budově. S výšiny slavkovské pozoruje pak císař počínání odpůrcovo; v popředí spatřuje jen slabé nepřátelské předvoje, které neprojevují žádných známek přímého na-

stávajícího útoku; v důsledku toho rozhodne se císař, že prozatím zůstane ještě státi. Než ještě v noci vrátí se k císaři jeho pobočník Savary, ježž byl vyslal s bezvýznamným listem k carovi do Olomouce hlavně proto, aby získal informace o stavu věcí v protivném táboře. Jím přinesené zprávy potvrzují, že celá nepřátelská armáda jest na postupu.

V důsledku toho stáhne císař při současném vyklizení Slavkova zpět jednak Soultu na čáru Sokolnice-Šlapanice, jednak Caffarelliho jako zálohu k Slatině, jakož i Sucheta severně olomoucké silnice za vrch Tvarožnou, ježž francouzští vojáci překřtili na Santon pro jeho podobnost s tímto egyptským pahorkem, kdežto za Suchetem postaví se u Podolí gardy a Oudinot. Jízda obsadí Velatice, Tvarožnou, Jirkovice a náhorní planinu Prateckou. Císař, jenž Savaryho neprodleně vysílá znovu do nepřátelského ležení, rozbíjí svůj stan na pahorku s rozsáhlou vyhlídkou, jenž leží před Belovicemi, jižně brněnské silnice. Dumonceauovi dán rozkaz, aby obsadil Vídeň; zato nechť se Marmont posune blíže k hlavnímu městu. Kutusov omezí se dne 29. listopadu jen na to, že k dokonalejšímu obchvatu nepřátelského pravého křídla posune svou armádu vlevo pod záštitou svého předvoje. Císař ze všeho toho poznává, že k bitvě ještě ihned nedorazí, jak dříve očekával a soudí, že se bitva strhne 1. prosince. V poledne vrací se zase Savary se zprávou, že pobočník carův očekává císaře u předních stráží, neboť jsa prozíravějším než Rusové, Napoleon nikdy nepřipustil, aby takovíto poslové pronikli prostředím jeho armády až k němu. Císař odjíždí teď k předním strážím, aby vyslechl sdělení pobočnickovo, leč vyjednávání nevede k cíli.

Dne 30. listopadu postoupí spojenecké přední stráž na čáru Šumice-Vážany-Sačanský rybník; armáda posune se znovu vlevo a stojí nyní obkročmo k řece Litavě čelem na západ, majíc nejzazší kolonu u Bučovic, nejpodobnější u Hodějic. Tento opětovný časový náskok podněcuje naději císařovu, že mu bude lze přijmouti

bitvu na výšinách Prateckých. Až dosud zanášel se úmyslem, že se dne 29. a 30. listopadu vyhne odhodlanému útoku ústupem za Svratku, ježto jeho očekávané posily, Bernadotte a Davout, nemohli k němu doraziti před 1. prosincem. Nyní však vidí, že k rozhodnutí dojde asi teprve 2. prosince, a v důsledku toho objíždí v ten den, 30. listopadu celé území vpravo Litavy; při tom uvažuje takto: Stojе na náhorní planině Pratecké a máje pravé křídlo na Litavě, zmařím tím nepřátelům záměr obchvátiti toto křídlo. Postoupím-li tak daleko, může snadno dojiti ke srážce již 1. prosince, avšak získám-li ještě den času, umožním posilám, aby tím spíše sem přitrhly. Ve výhodném a zabezpečném postavení u Pratecké mohl bych sice nepřítele odraziti, „svésti jen obyčejnou bitvu“, jak dí ¹⁾, avšak neobsadím-li je, svedu tím pravděpodobně nepřítele k tomu, aby obešel mé pravé křídlo, které potom nebude tak výhodně opřeno, a zatím co bude nepřítel vykonávati tento rozsáhlý obchvatný pohyb, udeřím naň semknutě a připravím mu zdrcující porážku.

V taktickém směru jeví se tu poznaitek, jenž se nám po stránce taktické naskytl již při pochodu Napoleonově na Milán, totiž, že se tu ocitli na rozcestí zdatný generál obyčejného zrna a věhlasný vojevůdce. Prvý byl by se tu bezpodmínečně rozhodl pro krásné a bezpečné postavení na planině Pratecké, aby nepřítele donutil k čelnému útoku, čili, vyhrál by, dle císařových vlastních slov, „obyčejnou bitvu.“ Druhý zaujal posici, která, kdyby si byl podobnou snad zvolil při manévru, jistě by neušla výtek kritiky a kterou, ježto se takové počínání příčilo také všem pravidlům účelného vedení, dovolil si obsaditi jedině ten, jenž si byl úplně vědom své naprosté vojevůdcovské převahy. Napoleon však geniálním způsobem postřehl, jaké chyby odpůrce učiní, jak on sám bude s to, aby své, mezi Šlapanicemi a brněnskou silnicí hustě semknuté

---

¹⁾ Hist. des campagnes de l'Emp. N. en 1805—6 et 1807 —9. I. 141.

massy rychle rozvinul na náhorní planině Pratecké a jakou ztrátu času způsobí odpůrci při jeho obchvatném manévru přechody u Sokolnice a Tejnice; nechtěl žádné „obyčejné bitvy“, nýbrž zamýšlel rozhodné a zdrcující vítězství.

Po rozumu toho rozestaví císař svou armádu dne 1. prosince tímto způsobem: Sucheta od Santonu až po Jiřkovice, jeden jeho pluk opevní se na Santonu, aby tvořil pevnou oporu levého křídla; Caffarelli stane za Suchetem; Bernadotte, jenž přitrhne odpoledne, postaví se za Caffarellim obkročmo brněnské silnici. Wrede-ho však ponechává císař u Jihlavy proti arciknížeti Ferdinandovi, jenž u Prahy soustředil asi 18 tisíc mužů. Oudinot stojí vpravo od brněnské silnice před císařským bivakem, kdežto gardy postaví se za ním. Murat se svou jízdou má své stanoviště za šikem Caffarelliho a Oudinota. Soult rozestavil divise Vandammovu a St. Hilaireovu západně potoka Tvarožné proti Puntovicím, kdežto Legrand stojí za Kobelnicí a Sokolnicí, máje obsazenu Telnici. V noci dorazí ještě Davout s Friantem a Bourcierem k Rajhradu.

Protivník pokračuje v ten den poznovu v pochodu vlevo přič. Jeho armáda člení se tak, jako na celém postupu od Olomouce, totiž v pět kolon, které nyní zaujmou tuto rozlohu: 1. kolona, Dochturov, 8.500 mužů, na čáře Malý Hostěhrádek-Újezd; 2. kolona, Langeron, 11.600 mužů, vpravo odtud na výšinách u Pratecku; 3. kolona, Přibíčovski, 13.800 mužů, mezi Křenovicemi a Prateckem; 4. kolona, Kolovrat, 25.400 mužů, za předešlým před Křenovicemi; 5. kolona, jízda pod Lichtensteinem, 4.600 mužů, mezi 2. a 3. kolonou na úpatí náhorní planiny Pratecké. V záloze stojí gardy pod velkoknížetem Konstantinem, 8.500 mužů, u Křenovic, kdež mešká též hlavní stan. Přední voj, Bagration s 13.000 muži, má své stanoviště před Rousínovem na Tvarožné. Spojenci hodlají teď podniknouti to, co Napoleon předpokládal, totiž, zmocniti se při po-

chodu vlevo přič přechodů v Sokolnici a Telnici, aby pak obchvátili Francouze.

Císař přestal na tom, že svým vojům nařídil obsaditi vykázaná postavení, kdežto jinak jen propikavě sledoval pohyby nepřítelovy; „s nevýslovnou radostí“ pozoruje, jak se tento blíží do nalíčené pasti, vykonává svůj obchvatný manévr. Při svém obědě shromáždí císař pozdě odpoledne kolem sebe své sborové velitele a promlouvá pak s nimi podrobně o stavu věcí, jakož i o svých záměrech k zítřejší bitvě, v níž každému z nich vytyčuje jeho úkol. Soult má zítra v 7 hodin ráno státi připraven s Vandammem a St. Hilairem za potokem Tvarožnou, aby mohl zahájit „manévr dne, stupňovitý postup s pravým ramenem v popředí“, kdežto Legrand bude houževnatě držeti přechody v Sokolnici a Telnici. Murat (k němuž se přidruží též Beaumont) tvořiti má střed, vlevo od Souлта. Caffarelli rovněž o 7. hodině překročí potok Tvarožnou, aby se rozvinul od Souлта vpravo, k čemuž mu tento opatří prostor semknutím svých vojsk do hloubky, obě divise pod velením Lannesovým stanou v úkrytu za výšinami. Bernadotte postoupí za Lannesa, tvoře pak jeho druhý šik; vpravo odtud postaví se Oudinot a v pozadí obou předešlých seřadí se gardy. Davout má již v 5 hodin ráno vyraziti z Rajhradu a pochodovati k Soultovu pravému křídlu; tímto způsobem vpadne přímo v bok nepřátelským silám, jež by si snad vynutily přechod v Sokolnici a Telnici.

Po těchto rozkazech ubírá se císař ještě za soumraku do ležení svých vojsk, aby svým oslovením a přítomností podněcoval jejich nadšení, a jist jsa vítězstvím, uvědomuje již vojíny o manévru nepřátelském. „Zatím co budou na pochodu, aby obešli mé pravé křídlo, nabídnou mi svůj bok.“¹⁾ Zatím slyšeti bylo palbu pěchoty na pravém křídle v okolí Sokolnice: střelba tato poněkud znepokojila císaře, neboť jeho křídlo bylo by arciť skutečně ohroženo a jeho posta-

---

¹⁾ Proslov k armádě. V ležení 1. prosince.

vení pozbylo by odolnosti, kdyby přechody u Sokolnice a Telnice padly už večer do rukou protivníka. V takovéto možnosti tkví právě nebezpečí, jež při každém geniálním plánu nutno převzítí buď na tom neb na onom místě; avšak odvážit se úsudku, do jaké míry jest protivník schopen rozpoznati správně přednosti dané situace a odhodlaně z nich těžiti, toť právě vlastnost, již Napoleon označil jako božskou stránku umění válečného. Zatím co císař uléhá, posílá svého pobočníka Savaryho na ohrožené místo, aby vyšetřil, co se tam děje. Na jeho zprávu, že se tam Rusové soustřeďují, že však, jak se zdá, nehodlají postoupiti v noci k útoku, odjíždí tam císař se Soulttem kolem jedné hodiny s půlnoci, aby se sám na vlastní oči, pokud toho tma dovoluje, přesvědčil o přípravách nepřítelových. Nato císař na chvíli ještě uléhá a hoví si až do svítání.

O 5. hodině ranní jme se francouzská armáda obsazovati vykázaná postavení; Napoleon mešká v ten čas v bivaku na zmíněném pahorku ¹⁾ v kruhu svých sborových velitelů; okolní krajina zahalena jest dosud hustou mlhou, která však začíná ponenáhlu mizeti. Kolem 7. hodiny jest rozhled ve vyšších polohách téměř volný a toliko v údolí válí se ještě chuchvalce mlhy. V tu dobu nastupují spojenci svůj pochod. Dochturov vytrhne na Telnici, Langeron táhne vpravo od něho, Přibíčovski postupuje směrem na zámek Sokolnici, kdežto Kolovrat ubírá se údolím mezi Sokolnicemi a Kobelnicemi. Kdyby potom útočící spojenci po překročení Zlatého potoka blížili se Turanskému lesu, tu měl pak také Bagration, kryt jsa ve svém levém boku 5. kolonou, jízdou, a podporován zálohou, gardami, postoupiti podél brněnské silnice k rozhodnému útoku. Útok tento podmíněn byl domněnkou, že se Francouzové nacházejí mezi Šlapanicemi a Belovicemi, a jsou takto ve svém postavení úplně obchvázeni. Dle toho

---

¹⁾ Výšina Zuranská. Pozn. překl.

hnuly se tedy všechny sbory na levém křídle spojenců proti Zlatému potoku.

Císař se svého stanoviště na výšině pozoruje kolem 7½ hodiny, že se náhorní planina Pratecká vždy více vyprazdňuje, a obrací se na Soultu s dotazem: „Jak dlouho to potrvá, aby vaše divise dorazily na planinu Prateckou?“ „Sotva dvacet minut“, odvětí maršál. „V tom případě,“ vece císař, „hodláme posečkati ještě čtvrt hodiny.“ Brzy nato doléhá sem rachot čilé palby pěchoty na pravém křídle na znamení, že se tam rozpoutal zápas o přechody přes Zlatý potok. Krátce po osmé hodině vyrazí voj Dochturovův z Újezda a za hodinu potom podaří se mu zmocniti se přechodu v Telnici. Zatím co tato kolna obsazuje dobytou vesnici, objeví se Langeron před Sokolnicí, již taktéž opazuje. Za ním následuje Přibíčovski, který však nenalézá již dostatečného prostoru k svému rozvinutí v šik. Když se tykadla těchto obou kolon jnou přecházeti Zlatý potok, přitrhne kolem 9. hodiny od Rajhradu Davout před Telnici a vrhne se neprodleně proti nepřátelským proudům, aby podpořil Legranda. Dle toho stála tudíž ve zdejším boji kolem 9. hodiny téměř polovina spojenecké armády.

Zatím však zahajuje střed kolem 8. hodiny svůj postup, Vandammeova a St. Hilaireova divise stekou náhorní pláň Prateckou. V okamžiku tom vtrhne tykadlo kolony Kolovratovy, při níž byl sám Kutusov, do Pratecků. Vrchní velitel, překvapen Napoleonovým útokem, poznává teprve teď nebezpečí, jež hrozí jeho armádě, zmocní-li se Francouzové planiny Pratecké. Proto vrhne spěšně dva prapory do vsi Pratecků a se svojí kolonou zatočí se vpravo. Leč síly, které má zde po ruce, nejsou s to, aby čelily zde rozvinutému nepříteli. Prozatím však klade zde Kutusov odhodlaný odpor.

Také jižně od brněnské silnice započal zatím boj. Při postupu Soultově hne se také Bernadotte u Jirkovic přes potok Tvarožnou, kdežto vlevo táhne Murat na Blažkovice. Muratovi čelí velkokníže Konstantin,

jenž táhne taktéž k této vsi, a srazí se s divisí Rivaudovou, Bernadotteovým levým křídlem. Vpravo od velkoknížete přitrhne jízda Lichtensteinova a řítí se bez váhání na Murata. Nyní se strhne jeden z oněch bojů jízdeckta, které nejsou rozhodnými, při nichž si však obě zápasící strany přisvojují vítězství. Mezitím došlo k zápasu i mezi Rivaudem a velkoknížetem. Před zraky císaře, jenž popojel na výšiny u Blažkovic, zmocní se Rivaud této vesnice. Všeobecnému, s krajní odhodlaností vedenému útoku ruských gard nepodaří se znovudobýti této vsi; Napoleon vrhá proti nim svou gardovou jízdu, zároveň vpadá jim také Caffarelli v pravý bok, takže po 11. hodině jsou konečně nadobro donuceny k ústupu na Křenkovice.

O něco později než velkokníže Konstantin, mezi 9. a 10. hodinou, nastoupil Bagration; na svém pochodu proti Tvarožné vrazí na šik rovněž postupujícího Lannesa. Kdežto tedy celé křídlo spojenců stojí v ohni, rozhoduje se kolem poledne osud dne u Praticů. Poslední úsilovný pokus Kutusovův o stečení tamních výšin zmaří Soult, takže odražená ruská vojska ustupují ve zmatku po jejich úbočích ke Křenovicům a M. Hostěhrádku; do boje toho zasáhne s levé strany na rozkaz císařův také Drouet tím, že zažene Kutusovu na pomoc přikvapivší zálohy. Tím jest nyní spojitost šiku spojenecké armády prolomena, a všechno, na Zlatém potoce bojující vojsko odříznuto od své ústupní čáry a zatlačeno do cípu, který tvoří Litava a Zlatý potok při Sačanském rybníku.

Krátce před tím, než se zde uskutečnil směrodatný obrat, došlo také, jak známo, k couvnutí velkoknížete Konstantina, a v ten čas přecházejí konečně Lannes se Suchetem, jakož i Caffarelli k útoku na Bagrationa, jenž se mezitím zmocní na svém postupu osady Tvarožné; vpravo odtud vmísí se v boj ještě kyrysníci divise d'Hautpoulovy, načež také pravé křídlo spojenců jest odraženo; Bagration ustupuje k Rousinovu, odkudž se však potom, mezi 5. a 6. hodinou, stáhne ke Slavkovu.

Byv přítomen nezdaru ruských gard a viděv, že po jeho rozhodujícím nárazu na nepřátelský střed nehrozí s této strany již žádného nebezpečí, císař odebral se k Soultovi, jenž jest v ten čas u kaple sv. Antonína. Po konečném obsazení vysočiny Pratecké táhl Soult dále vpravo a pronikl jednak se St. Hilairem na Sokolnici, jednak s Vandammem na Ůjezd, čímž podstatně přispěl k osamocení nepřátelského levého křídla. Drouet následuje Souлта přes výšiny u Prateců. Kolem 2. hodiny dobude Vandamme Ůjezda, kdežto Davout, jenž máje obsazeny výšiny na pravém břehu Zlatého potoka a znemožňoval tu nepříteli od 9. hodiny, aby pronikl dále do údolí, přechází nyní také k útoku na Sokolnici a Telnici. Tím jeví se bitva kolem 2. hodiny odpoledne rozhodnutou, kolony Dochturova, Langeronova a Přibíčovského jsou nadobro obklíčeny a toliko zbytkům jejich podaří se uniknouti buď po ledě Sačanského rybníka neb po hrázi mezi touto vodní hladinou a rybníkem Měnským.

Císař, jenž od kaple sv. Antonína přihlížel potření celého nepřátelského křídla, vydal se pak za soumraku ještě na objíždku celého bojistě, jak to měl ve zvyku při všech větších bojích, při níž jevil zvláštní, u jeho družiny podiv vzbuzující zvědavost při prohlížení spousty mrtvých a raněných; po půlnoci rozbíjí pak svůj hlavní stan na poště v Pozořicích. Tam dostaví se kolem 4. hodiny ranní rakouským císařem vyslaný důstojník s návrhem na příměří, jakož i na osobní rozmluvu obou císařů. Ani ve francouzském, ani ve spojeneckém táboře nebylo lze v této chvíli náležitě rozpoznati rozsah vítězství, resp. porážky, leč Napoleon z tohoto poselství vyrozumívá, že je soupeř přesvědčen o úplné své porážce. Tím spíše se tedy Napoleon rozhodne, že bude dne 3. prosince kořistiti ze své výhry, aby zmatek a rožklad nepřátelské armády stupňoval do té míry, aby nebyla schopna obnoviti odboj; v důsledku toho odmítá klid zbraní, zato ale svoluje ke schůzce s císařem Františkem dne 4. prosince. S tímto rozhodnutím propouští důstojníka, kdežto sám

udílí hned v 8 hodin ráno svým sborům rozkaz k usilovnému stíhání nepřítele. „Císař osobně bude nepříteli v patách. Dle jeho mínění není ve válce vykonáno nic, zbývá-li ještě něco vykonati. Vítězství není úplně potud, pokud lze výkony ještě stupňovati... Z naší situace vyplývá jedině to nařízení a ten rozkaz, abychom nepříteli způsobili co nejvíce ztrát a těžili z vítězství.“¹⁾ V tom tkví povolanými ústy stručně podaná poučka o pronásledování odpůrce.

Leč o směru, jímž se nepřátelé dali na svém ústupu, neví císař dosud ničeho, pročez vysílá Murata po olomoucké silnici až k Prostějovu, kamž jej pak následuje též Lannes se Soultem; pouze Bernadotte a Davout táhnou směrem jihovýchodním. Davoutova divise Gudinova, jež naprosto nemohla doraziti včas na slavkovské bojiště, a dne 2. prosince stála u Mikulova, dirigována jest nyní na Hodonín. Ze zpráv za dne došlých císař vyrozumívá, že na silnici olomoucké není nepřítele, nýbrž že, jak se zdá, ustupuje přes Určice k uherskému pomezí. V důsledku toho jsou pak Soult a Lannes poukázáni, aby se dali tímto směrem na Uherské Hradiště neb Hodonín. Ve skutečnosti shromáždili spojenci večer 2. prosince jakž takž svá vojska u Hodějic, načež v noci ustoupili k Čejči, kamž přitrhli dopoledne 3. prosince. Dne 4. prosince po přechodu Moravy u Hodonína přibyli pak k Holiči. V ten den ubírá se odpoledne císař František k císaři Napoleonovi, jenž prodlévá ve stanu, postaveném u mlýna v Žárošicích, kdež pak sjednána jest dohoda, činící konec nepřátelství.

Tak skončila válka r. 1805 dnem u Slavkova; Napoleon řídil tu poprvé velkou bitvu, neboť také Marengo, béře-li se v úvahu novější stanovisko, pozůstávalo přece jen ze dvou bojů; proto také praví Jomini: „Velké bitvy našich dnů datují se teprve od r. 1805.“²⁾ Toť správný poznatek. V této první napoleonské bitvě jeví

---

¹⁾ Soultovi. Slavkov, 3. prosince v 10 hodin večer.

²⁾ Oesterr. Mil. Zeitschrift 1830. I. 113.

se hned všechny příznaky, jimiž se novější bitvy liší od bitev fredericianského období. V těchto bitvách byla celá armáda stejnoměrně uvedena v pohyb a vojevůdce musil míti ve všech fásích bitvy možnost s armádou svobodně manévrovati; byla-li pevná soudružnost armády na některém místě prolomena, znamenalo to porážku. V novějších válkách lze střed prolomiti, možno některé křídlo potříti, kdežto na jiném křídle nepřítel jest rozdrcen; ano, v řádně vedené bitvě může se vždy připustiti, aby protivník na některém úseku bojiště dosáhl podobného úspěchu, aby pak na vyhlédnutém bodě bylo přesilou dosaženo rozhodnutí; tak jednal i Napoleon, když své pravé křídlo, Legrand a Davout, vydal v šanc přesile, aby, ač byl celkem poněkud slabší soupeře, objevil se s převahou sil u Pratců; podobným způsobem počínal si také již dříve u Rivoli, kde ponechal své křídlo na pospas nepříteli, aby ve středu hledal rozhodnutí. Kdežto však netřeba se dnes obávati částečných neúspěchů, odpadá zato možnost čeliti rozmanitým obrátům bitevním. V novějších bitvách disponuje vrchní velitel volně jen dvěma okolnostmi: směrem, jímž nasazuje nové síly a pak okamžikem, kdy je nasazuje. Jsouc jednou posláno v boj, toto vojsko buď postupuje neb ustupuje, avšak nelze je libovolně stáhnouti zpět. Tak byla zde Napoleonovi dána možnost, aby Droueta a Soultu vyslal na levé křídlo, nikoliv však, aby je zase odtud odvolal a použil jich na Bernadotteově pravém křídle. Ve směru prvního nárazu táhne pak Drouet dále přes Pratce.

Tou měrou, jak se tyto zkušenosti potvrzují v novějších bitvách, musí se vrchní velitel na bojišti snažiti o to, aby si zabezpečil obě tyto okolnosti, jimiž jedině může volně nakládati při řízení celé bitvy; zkrátka, jemu jsou k dispozici jedině zálohy, aby jich jak co do času, tak i do místa upotřebil tak, jak se to srovnává s jeho plánem. Není-li vojevůdce již s to, aby v rozhodném okamžiku neb na rozhodujícím místě použil čerstvých vojsk, tu přičiněním jeho vedení nelze již dobýti vítězství; zručnějším počínáním jeho pod-

velitelů neb příznivější celkovou situací, vytvořenou předchozí dobrou strategií, dociluje se rozhodnutí. Vzpomeňme výroku velmistra válečného umění: „V bitvách se vítězí tím, že se zesílí šik v kritickém okamžiku“; ¹⁾ aby to však bylo možné, nutno se vystríhati předčasného užití záloh, řídíce se při tom příkladem Napoleonovým, jenž „když nejbližší sbory pustily se v boj, klidně k tomu přihlížel, nestaraje se tuze o jejich příznivou neb nepříznivou situaci, nýbrž dal si jen záležeti na tom, aby nebyl hned po vůli prosbám svých podvelitelů o poskytnutí posil.“ ²⁾ Svých pečlivě šetřených záloh použije císař teprve pak, když zří nadcházení „kritický okamžik, který rozhoduje o výhře neb prohře bitvy.“ ³⁾ Že císař měl dobré porozumění pro spoření se zálohami, které tvoří předpoklad účelného vedení bitvy, zřejmo právě zde u Slavkova; jeho rezervy, gardy a Oudinot, byly ještě večer ne-
tknuty, nepouživše dosud ani střelné zbraně, ježto Bernadotte, Soult a Lannes stačili již na zdolání nepřítele. Tak tato bitva, jež ve skutečnosti je prvou Napoleonovou bitvou, podává zároveň vzor bitevního vedení vůbec, potvrzujíc Napoleonův výrok: „Úloha, již má vůdce armády vyplniti, jest při novějších armádách obtížnější, než tomu bylo u armád antických. Jest ovšem pravdou též, že jeho vliv působí na výsledek bitvy pronikavěji.“ ⁴⁾

Po stránce strategické dává Slavkov podnět k otázce: Jak by se císař zachoval v případě zdejší porážky? Jeho operační čára nabyla se zřetelem na Lech jako základna již povážlivého rozsahu a postupem na Moravu stal se její směr nebezpečným. Nebyl ztracen, utrpěv nezdar v takovémto položení? Byla však již dříve položena otázka, zda „starali se Alexandr, Hannibal a Caesar o čáry pro ústup, když nadešel okamžik

---

¹⁾ Muratovi. Důben, 13. října 1813.

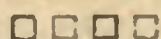
²⁾ Gouvion St. Cyr Mém.

³⁾ Bulletin Velké armády. Lužin, 2. května 1813.

⁴⁾ Notes sur l'art de guerre. III. 397.

zápasu o světovládu“? ¹⁾ Tot' ovšem zcela správné potud, že v okamžiku rozhodné bitvy nesmí působiti starost ohledy na bezpečnost zpětných spojení při druhořadých podnicích, neboť vítězství napraví pak vše. Leč se zřetelem na povšechný stav věcí musí vojevůdce přece též uvažovati o možnosti taktického nezdaru. Právě o Napoleonovi se podotýká: „Než svedl bitvu, Bonaparte zanašel se nepatrně tím, cc podnikne v případě úspěchu, nýbrž myslil spíše na to, co učiní, dojde-li k nezdaru.“ ²⁾ V daném případě nehodlal císař jednati tak, jako nepřátelé předpokládali, totiž táhnout zpět na Vídeň, nýbrž, chtěl svou operační linii přeložiti přes Čechy k Pasovu neb Řeznu, což postřehl též Bülow svým jemným vojenským smyslem. „Chci tady,“ pravil týž již roku 1806, „přičiniti svou domněnku. Soudím, že by byl Napoleon ustoupil ke Znojmu, aneb by byl snad dokonce vpadl do Čech, aby rozdrtil arciknížete Ferdinanda. Tím by se pak přiblížil Vircpurku.“ ³⁾ Takovéto náhlé geniální obraty ponechával si Napoleon vždy při svých obsáhlých a odvážných podnicích v záloze a sám dí: „Válečné umění učí, že nejzručnější manév'r záležití ve změně operační čáry.“ ⁴⁾

---

¹⁾ Fain, Manuscrit de 1813.

²⁾ Bourrienne Mém. III. 215.

³⁾ • Feldzug von 1805. II. 54.

⁴⁾ Précis des guerres de F. II. IV. 233.

1806-1807

Kapitola XI.

JENA.

Návrat císařův po míru Bratislavském pokládati lze za rozhraní v jeho osobním vývoji a zároveň i v jeho dějinách. Napoleonova moc v Evropě byla veliká, a Slavkov stupňoval ji v nepopíratelnou nadvládu. Císař počal se nyní obklopovati vasalskými knížaty a přikročil k velkolepému odměňování svých generálů, jež zahrnoval bohatstvím a knížecími hodnostmi, což jen ještě více stupňovalo jejich nároky; to bylo také úmyslem panovníka, jenž vždy bral v úvahu lidské slabosti a na vynikající vlastnosti svého podřízeného patřil bez obav jen tehdy, když byly vyváženy nějakou jeho slabostí, která mu zaručovala mocný vliv nad ním; „věřil, že sám daleko předčí ostatní svět, leč obával se všeho vynikajícího. Kdo z těch, kteří se s ním blíže stýkali, neslýchali z jeho úst, že dává přednost prostředním lidem.“¹⁾

Čím dále ostřeji jevil se rozdíl mezi jeho císařskou hodností a ostatním lidem; obřadnosti, již obestíral svou osobu, přibývalo pořád; ač s jeho osobním vkusem srovnávala se prostota, miloval nyní přece kolem sebe lesk a nádheru jako součástky své moci a nezávislosti na jiných. „Napoleon osobně měl sklon k prostotě a skromnosti, přece miloval kolem sebe lesk a přepych.“²⁾ S podivuhodným důrazem dovedl každému vštípití pocit své převahy. Nikdo se již neosmělil,

¹⁾ Mme de Rémusat Mém. III. 46.

²⁾ Bausset Mém. I. 12.

což vypravuje se též o Attilovi, samovolně jej osloviti, dokonce ani ne Murat, jeho svak a brzy sám král. Nikdy žádný člověk nedovedl úspěšněji užití „obou pák, jež hýbají lidmi, strachu a prospěchu.“¹⁾

Při každém úspěchu stupňoval Napoleon svou neochvějnou víru v budoucnost, leč čím více spoléhal na svůj osud, tím spíše byl nakloněn k zanedbávání prostředků, vedoucích k úspěchu. Dávno byla ta tam doba, kdy pravil: „Jedině prozíravostí, moudrostí a značnou zručností dospěje se k velkým cílům a překonávají se všechny překážky, jinak nezdaří se nic. Od triumfu k pádu vede pouze krok — — — Odlišným příznakem našeho národa jest přílišná čilost ve štěstí. Učiníme-li podkladem všech operací skutečnou politiku, jež není ničím jiným, než výpočtem kombinací a možností, budeme na dlouhý čas velkým národem a rozhodčím Evropy. Jdu dále, budeme držeti evropské váhy, kterou podle své libosti necháme kymáceti a nevidím dokonce žádných nemožností, bude-li v tom vůle osudu, abychom se v několika letech dodělali značných výsledků; představí si je roznícená a rozčilená obraznost, docílití jich může však jedině krajně chladný, důsledný a rozvážlivý jednotlivec.“²⁾

V ten čas choval Napoleon nezlomnou důvěru ve svůj osud; když Fesch při jakési příležitosti odporoval politice císařově a nechtěl se mu podrobiti, tu jej tento vyvedl na balkon, řka: „Popatřte vzhůru, pozorujete-li něco na obloze“; když tento odpověděl záporně, tu císař na to: „nuže, mohl jste tedy mlčeti; já vidím na nebi svou vůdčí hvězdu. Nesrovnávejte na příště své slabé, nedokonalé vlohy s mojí mocnou organizací,“³⁾ a touto cestou dospěl pak až tam, že řekl: „Je vskutku důkazem slabosti lidského rozumu, soudí-li se, že lze zápolit se mnou.“⁴⁾

---

¹⁾ Bourrienne Mém. III. 217.

²⁾ Ministru zahraničních věcí. Passeriano, 7. října 1797.

³⁾ Marmont Mém. III. 340.

⁴⁾ de Pradt, Ambassade 54.

Takto se neustále více utvrzoval v domněnce, že nezdár jest u něho skutečně vyloučen. Dosud uvědomoval si věci vždycky tak, jak se mu věcně jevily, přes to, že namnoze usiloval o to, aby věci ty vypodobnil jiným pod zorným úhlem svých tužeb. Leč tato ustavičná snaha, buditi klamnou představu o sobě a o svém díle u vrstevníků a potomků, zanechala stopy v mysli císařově, takže on, jenž uznával toliko jsoucno, skutečno, a jehož úspěchy i ve vojenském oboru tkvěly v tom, že počítal se skutečnými veličinami a bral v úvahu dané poměry, dospěl ponenáhlu k tomu, že „se věřilo, že moc, kterou dovedl tak vydatně klamati jiné, obrátil nyní sám proti sobě.“¹⁾ Marmont po Tylži o Napoleonovi se vyjádřil, že o pravdu dbal jen potud, dokud byla v souladu s jeho vášněmi, s jeho zájmy neb s jeho náladami.

Poněvadž Napoleon čím dále tím více hověl přesvědčení o neomylnosti svých názorů, k čemuž mu jeho stále rostoucí úspěch zdánlivě propůjčoval plné právo, nestrpěl záhy nijakého odlišného mínění, a námitky umlkly. Naproti tomu byl slávychtivý duch císařův přístupný pochvale vrstevníků a lichocením zjednálo si k němu snadno přístupu, a ač ani nejpřehnanější projevy tohoto druhu nezdály se mu dostatečnými k vystižení skutečnosti, přece „mimoděk uvěřil všemu, čímž se mu pochlebovalo. Jest velmi dobře možno, aby jakási lehkomyšlnost družila se k nedůvěře v jednom a témž charakteru.“²⁾

Tento vývoj císařova smýšlení uplatnil se po stránce vojenské zprvu jen potud, že jeho plány o souladu s jeho mocenskými prostředky jevily se velkolepějšími, obsáhlejšími, a že svéráz jeho válčení stával se vždy směrodatnějším a příkladnějším; nápadnější je však okolnost, že celkové pojetí, účelné používání mass, zaručují vítězství tou měrou, že nahodilé podružné závary nepadají při tom na váhu; arcit', čím více vojska

---

¹⁾ Ségur, Hist. de N. et de la grande armée en 1812. I. 252.

²⁾ Mme d Rémusat Mém. II. 309.

početně vzrůstají, tím méně lze vojevůdci postihnouti a řídití podrobnosti, zato ale naskýtá se častěji příležitost, aby se zjistily vady při uskutečňování daného plánu. V celkovém rozhledu a vedení se však císařův vojevůdcovský věhlas ještě stupňoval tou měrou, jak se týž sám nad jiné vyvyšoval a s patra pohlížel na ostatní svět. „Co mi sejde na milionu lidí“, řekne r. 1813 Metternichovi, a de Pradt připomíná, že z nejvýznačnějších vlastností jeho povahy bylo, že okamžitě dovedl soustřediti všechny své schopnosti na daný předmět, „ať to byla nějaká osobnost neb nepřátelský voj.“

Čím větší byl však císařův smysl pro pouze celkové pojetí, tím větší měrou trpěly podrobnosti. Poněvadž úspěch dostavil se dosud vždycky jako na rozkaz, a nikdo se již neodvážil námitek, došlo k tomu, že „ochotná poslušnost, s níž se pořád setkával, svedla jej na konec k domněnce, že jeho úloha omezuje se toliko na udílení rozkazů, jejichž uskutečnění neomylně bude pak následovati.“ ¹⁾ „Potom ovšem posuzoval celkově jen některé pohyby, nehledě k neznámým překážkám, a nařizoval výkony, jejichž přesně doslovné provádění ukládalo jeho generálům velké oběti na mužstvu.“ ²⁾ Péče o podružné a podrobné věci nespadá ovšem v obor působnosti vojevůdcovy, naopak, jeho zřetel musí býti vždycky obrácen jen k celkovému a podstatnému pojetí daného plánu, jak to císař činil; proto musí však býti příslušnou výchovou podvelitelů postaráno o řádné provádění podrobností, v čemž ale napoleonská armáda nebyla bez závady.

Ježto císař, jak shora uvedeno, na místech jemu přímo podřízených liboval si zvláště v hybné, pilné a slepě oddané poslušnosti, měl v čele sborů řadu udatných a zdatných taktiků, leč jen pořádku takových přemítavých velitelů, kteří by byli s to, aby podniky více méně

---

¹⁾ de Pradt, *Ambassade etc.* XIV.

²⁾ O. v. O., *Napoleons Feldzug in Sachsen im Jahre 1813.* 193.

strategické povahy samostatně řídili. Příklad toho naskýtá se již r. 1806 v tom, že Bernadotte u Naumburku, nejša schopen rozpoznati správně daný strategický stav věcí, táhne slepě dle daného rozkazu na Dornburk, čímž jednak vystaví osamoceného Davouta nárazům pruské armády, jednak vyřadí sám svůj vlastní sbor z celodenní akce 14. října. Poněvadž císař pak vyžadoval vždy větší bezpodmínečnou podřízenost, nejša přístupen odmluvám, bylo potom v krátké době vyloučeno, aby se činily nějaké námitky proti jeho příkazům, byť i uskutečnění jejich bylo následkem okolností nemožným neb škodlivým. „Spokojili se tím, že císaře vyslechli a uposlechli, aniž jej upozornili na okolnosti, na něž ten, kdo byl tou měrou zaneprázdněn jako on, mohl snadno zapomenouti.“ ¹⁾ „Rozkaz nutno uskutečniti, a nikdo nestaral se o prostředky . . . Zvyklost, podejmouti se všeho s nejvýš nedokonalými pomůckami, tato vůle nezřítí nic nemožným, tato neskonalá důvěra ve zdar, jež tvořila první podmínku našich úspěchů, vše to skončilo pak tím, že se nám to stalo osudným.“ ²⁾

K tomu pak družilo se ještě to, že císařova osobní ráznost začala ochabovati. Již do války s Pruskem šel „s jakousi nechutí. Jeho přepychu a pohodlí hovící prostředí účinkovalo naň. Svízele táborového života děsily jeho obraznost.“ ³⁾ V ten čas přibývalo mu značně na tělnatosti a „jeho pohodlí leželo mu na srdci v té míře, že je pokládal za hlavní věc, a ve své bezstarostnosti strachoval se trmácení, jevě ke všemu ostatnímu otupělost a netečnost.“ ⁴⁾

Nikoli, že by všechny tyto zjevy byly na vrcholu svého rozvoje již r. 1806, naopak, teprve mnohem později r. 1812 a 1813, plně se uplatnily, leč již teď byly jejich počátky patrný.

---

¹⁾ Savary Mém. V. 273.

²⁾ Fézensac, Souvenirs militaires. 118.

³⁾ Mme Rémusat Mém. III. 59.

⁴⁾ Marmont Mém. VI. 275.

Po sjednání míru v Bratislavě nevracela se francouzská armáda ničádným způsobem ihned do vlasti. Politické nesnáze, zvláště nerozřešená záležitost kottorského ústí zavdaly císaři příčinu, že svou armádu ponechal nejen v Němcích, nýbrž dokonce z části i na rakouském území, čímž její zásobování uvalil na bedra jiných států a zaujímal ustavičně výhrůžnou posici proti Prusku a Rakousku. „Položení mé jest krásné a skvělé, leč moje záležitosti nabyly takového rozsahu, že musím veškerý svůj zřetel obracet k tomu, abych svá vojska soustředil a co nejvíce z nich těžil“; ¹⁾ následkem toho všemožně pečuje o doplňování svých vojenských oddílů, přepočítáváje neúnávně vzestup jejich sil. „Výkazy o početné síle armád náleží k nejoblíbenějším spisům mé knihovny, které nejraději čtu ve chvílích odpočinku.“ ²⁾ Tak tedy spatřujeme ještě v srpnu 1806 Bernadottea v Ansbachu a Norimberku, Soultu na Innu, Davouta v okolí Nordlink, Lefebvrea na dolním Mohanu, Neye na Illeře a na hořením Dunaji a Augereaua kolem Frankfurtu. Vrchní velení vykonával Berthier v Mnichově. V ten čas udával císař své branné síly v Němcích na 192.000 mužů.

Bylo by nemístné, abychom tu vypisovali události, ženoucí nyní Prusko do války, stejně, jako kdybychom objasňovali příčiny jejího nešťastného konce. Tehdejší pruská vláda, na venek nerozhodná a slabá, hodlala těžiti z daných změn evropské situace; ve vnitřní politice chtěla dle výroku Napoleonova v Miláně „nemohnosti v této zemi; malé daně, málo vojska, přičemž chtěla přece tvořiti velký národ; toť vesměs samá domýšlivost.“ ³⁾

Počátkem září počíná císař vážně pomýšlet na válku. Podobně jako r. 1805 záleží první jeho opatření v zájezdech důstojníků, aby důkladně prozkoumali jednak silnice z Bamberku do Berlína, jednak řeky Sálu,

---

¹⁾ Josefovi. St. Cloud, 12. července.

²⁾ Josefovi. Paříž, 9. února.

³⁾ Eugenovi. St. Cloud, 14. dubna.

Halštrovu, Plesnu, Modlu a Labe. Jako svou prozatímní operační základnu bere císař v úvahu porýnskou čáru Štrasburk-Mannheim-Mohuč, která by pak byla východiskem operační linie směrem na tehdejší pevnost Vircpurk; pro svůj další postup pátrá horlivě po vhodně položeném opěrném bodu v poříčí hořeniho Mohanu, ba, vysílá dokonce důstojníky, aby vyhledali další pevnosti na pochodové čáře Bamberk-Berlín, jichž by pak při rozvoji operací bylo lze použít jako eventuelní základny tak, jako se to učinilo s Augsburkem a Brumovem r. 1805, nač výslovně upozorňuje.

Císař pak nařizuje soustředování sborů; dne 2. a 3. října nechť dorazí: Augereau k Frankfurtu n. M., Lefebvre ke Königshofenu, Davout a Bernadotte k Bamberku, Ney k Ansbachu, kdežto Soult, jenž stál dosud proti Rakousku na Innu, k Amberku; garda vytrhne z Paříže a táhne k Mohuči; v Mohuči utvoří se záložní sbor pod Kellermannem. Dne 28. září přemísťuje Berthier svůj hlavní stan do Vircpurku; toho dne ráno přibude císař do Mohuče; za svého pobytu v tomto městě překládá císař zvolna těžisko své armády vždy více na pravé křídlo; Bernadotteovi se ukládá postup ke Kronbachu, Ney má odtáhnouti k Norimberku, Murat soustředí divise záložní jízdy mezi Svinobrodem a Kronbachem, Lefebvre odkázán jest na silnici Vircpurk-Koburk. Soultovi se přikazuje, aby pochodoval k Bayreuthu s upozorněním na Hof, jako na další metu pochodu; bavorský pomocný sbor pod Wredem přitrhne k Norimberku a císař dí: „Mám v úmyslu doraziti dříve k Saalfeldu, než tam přibude nepřítel se značnými silami.“¹⁾

Jako opěrný bod operační opevňuje se vedle Vircpurku ještě Forchheim, a dne 30. září jest císařův plán úplně vykrystalisován: „Zamýšlím všechny síly své soustřediti na své nejkrajnější pravici, při čemž nadobro obnažím prostor mezi Rýnem a Bamberkem,

---

¹⁾ Berthierovi. Mohuč, 30. září.

takže na jednom a témž bojišti budu míti pohromadě asi 200.000 mužů. Budu nepatrně znepokojen, vyšle-li nepřítel létací oddíly mezi Mohuč a Bamberk, poněvadž má spojovací čára přeloží se přes Forchheim, jenž tvoří menší pevnost, a odtud pak na Vircpurk.“²⁾ Zřejmo tudíž, že císař tvoří massu, neboť veškerou svou armádu shromažďuje na trati Bamberk-Bayreuth, kteroužto massu posune pak na rozhodující bod; odtud postupuje dále přes Saalfeld, Hof, kolem pruského levého křídla a udeří na zpětná spojení pruské armády s její základnou, Labem, podobným způsobem, jako loni při obchvatném pohybu pravého rakouského křídla přetl spojení Mackova.

Aby však císaři bylo lze doraziti tam v masse, musil nutně obětovati určitý komunikační zájem, totiž spojení s Mohučí, která tvořila nejdůležitější subjekt jeho základny; musí tak učiniti, neboť ve chvíli, kdy se soustřeďuje na pravém křídle, prostírá se tato spojovací čára se svojí základnou v jeho levém boku, takže jest vyloučena její účinná záštita. V důsledku toho císař raději přeloží nyní konečně svá zpáteční spojení na trať Forchheim-Vircpurk-Mannheim, která leží více v týlu nynější rozlohy jeho armády. Nicméně ale nehodlá obětovati ani Mohuč, ani porýnskou čáru samu a píše svému bratru Ludvíkovi, jenž má soustřediti holandskou armádu u Weselu: „Povaha událostí, které mohou nadejít, jest nevýstižná, poněvadž nepřítel, předpokládající mé levé křídlo na Rýně a pravé v Čechách, má za to, že moje operační čára jest souběžná s mým bitevním šikem, a může míti značný zájem na tom, aby obešel mé levé křídlo, v kterémžto případě mohl bych jej pak zahrnati do Rýna. Dbejte o to, aby Wesel uveden byl do stavu co nejlepšího, protože kdyby toho okolnosti žádaly, vrátil byste se s celou svou armádou za Rýn a táhl s nimi podél Rýna, čímž byste létací oddíly udržoval v šachu a znemožnil jim postup za tuto přehradu. Dne 10. neb 12. října zvýší se stav

---

²⁾ Ludvíkovi. Mohuč.

8. sboru velké armády v Mohuči na 18.000 až 20.000 mužů. Bude mu dána instrukce, aby se nedal odříznouti od Rýna a činil výpady až na úroveň s Frankfurtem, leč kdyby bylo nutno, má couvnouti za Rýn a připojiti se tam se svým levým křídlem k našim vojskům.“

Tak si císař zabezpečuje porýnskou čáru, nicméně ale nehodlá při prohrané bitvě ustoupiti s hlavní armádou za Rýn, nýbrž zamýšlí se s ní opřít o Dunaj. Všechna tato opatření činí císař napořád jen z opatrnosti, neboť budou zbytečná, domůže-li se hlavní armáda úspěchu. Upozorňuje tudíž Ludvíka, že jeho sbor má teď jen odvracet pozornost nepřítelovu, „až do 12. října, kdy odhaleny budou mé operace;“ do té doby nechť se Ludvík spokojí s odrážením útočných pokusů jednotlivých nepřátelských sborů neb britské flotily proti porýnské čáře, při čemž má jej, bude-li nutno, podporovati 8. sbor. „Při všem tom zacházím až na rozhraní, přípustné lidskou prozíravostí,“ praví císař, bera v úvahu tuto ovšem nepravděpodobnou možnost. Jinak měl císař celkem velmi příznivé mínění o pruské armádě: „Pověst pruského vojska byla značná; mluví se mnoho o jeho výtečné jízdě, kdežto naše jízdecko nebudí dosud žádné důvěry, a vojíni očekávají mohutný odpor.“¹⁾ „Věřím,“ řekl tehdy císař, „že nás čeká větší práce než jsme měli s Rakušany; budeme museti zalomcovati zemi.“²⁾

Na pruské straně stála toho času, 30. září, hlavní armáda, při níž dlel král, pod vévodou Brunšvickým u Naumburku. Armáda tato měla míti 62.000 mužů, její záložní sbor, 13.000 mužů, stál ještě daleko v pozadí. Sbor Hohenlohův, 19.000 mužů, stál u Saské Kamenice, kdež mělo k němu přiraziti 20.000 Sasů, jejichž mobilisace nebyla však doposud ukončena; konečně sbor Růchelův rozestaven byl na čáře Eisenach-Gotha-Erfurt; jeho 18.000 mužů nebylo ještě pohromadě,

---

¹⁾ Mme de Rémusat Mém. III. 59.

²⁾ Lecomte. Jomini.

ježto některé oddíly byly dosud ve Vestfalsku. Zkušenosti z r. 1805 vyzněly u pruské armády na prázdno. Jako na Illeře osamocený Mack vystavil se nárazům napoleonské přesily dříve, než Rusové tam přitrhli a zjednán byl příznivý poměr sil, tak se i zde dostali Prusové do podobné situace u Duryňského lesa. Tak nepatrnou měrou čerpali poučení z posavadních polních výprav toho, jenž byl nyní jejich odpůrcem, že připadli na myšlenku, že císař zaujme teď obranné postavení na francké Sále. Ač císař již po celé desíletí vedl války ve třech dílech světa, přece toliko jediný muž bedlivým studiem jeho činů dospěl k takovému pochopení jeho zásad, že dovedl napřed odhadnouti, jak se císař na příště v daném případě zachová.

Právě v oněch dnech to bylo, kdy Jomini svému chefu, Neyovi, předložil pamětní spis, v němž dovozoval, jakým směrem půjde císař při svých operacích a již tam určitě prohlásil, že týž, stojí-li Prusové na Duryňském lese, operovati bude proti jejich levému křídlu; „levé křídlo spojenců bylo by pak cílem všech našich pohybů, které by směřovaly k tomu, abychom se jednak s přesilou zmocnili silnice Bayreuth-Hof, jednak abychom toto křídlo rozdrtili, načež bychom jeho jednotlivé zbytky stíhali, držíce vedle toho nepřetržitě obsazenou silnici, po níž Rusové mohli přitrhnutí na pomoc.“¹⁾

V tom jest zisk, plynoucí ze správně pojatého studia válečných dějin. Jomini nespokojil se jenom šetřením, jakým způsobem císař v jednotlivých případech zvítězil, nýbrž odvodil ze souboru jeho operací, povšechné zásady, zjistil na všechny tyto operace se vztahující poznatky, a stal se tak povoláním, aby theoreticky vyložil způsob, jak se po stránce praktické stal vítěz z r. 1805 vítězem opět r. 1806, „neboť každá válka musí býti soustavnou, poněvadž každá v souladu se zá-

---

¹⁾ Correspondence entre le Gén. Jomini et le Gén. Sarrazin. 44.

sadami a pravidly umění a rozumu vedená válka musí míti nějaký cíl.“¹⁾

O rozestavení Prusů měl císař jen velmi povrchní vědomosti; u Hofu objevil se nějaký předvoj, ve Vestfálsku konaly se vojenské pohyby, leč na kterém křídle protivník stahuje své hlavní síly, to bylo dosud utajeno, což jej však nijak neznepokojovalo; ježto císař odhodlán jest udeřiti na protivníka ve směru pro spojení jeho nejchoulostivějším; má tento na vybranou buď co nejspěšněji ustoupiti aneb přijmouti nezbytnou bitvu; jelikož císař postoupí se semknutou mocí, „v praporovém čtverhranu s 200.000 muži,“ bude každým způsobem s to, aby zdolal nepřítele. „Moje prvopočáteční pochody ohrožují srdce pruské monarchie, a nástup mých sil bude tak důrazný a urychlený, že domněle ve Vestfálsku stojící pruská armáda stáhne se na Magdeburk, aby pak kvapnými pochody vytrhla na obranu hlavního města.“²⁾

Dne 1. října opouští císař v 9 hodin večer Mohuč a nazítří přibude večer do Vircpurku. Stav věcí a nepřítele není dosud vyjasněn. „Pruská armáda táhne semo tamo, a zdánlivě její hlavní shromáždění jest před Erfurtem. Armády císařovy zaujaly posice.“³⁾ Sborům nařizuje se obsaditi tato postavení: Bernadotte u Lichtenfelsu, přední stráž u Kronachu a Koburku; Davout u Bamberka; Ney u Norimberka; Lefebvre před Svinobrodem s předním vojem u Königshofenu; Augereau a garda u Vircpurku; Muratova jízda mezi Vircpurkem a Kronachem. Soult u Amberka. Když císař dne 3. a 4. října věnoval svou pozornost též zásobování a spolu ponechal sborům čas k náležitému obsazení výše uvedených stanovišť, udílí pak rozkazy ke konečnému postupu a zahajuje tím vlastní operace.

---

¹⁾ Dix-huit Notes etc. III. 497.

²⁾ Ludvíkovi. Mohuč, 30. září.

³⁾ Berthier králi bavorskému. Vircpurk, 2. října.

Jeho armáda členila se tímto způsobem:

Císař.

Štábní náčelník: Berthier.

Garda: Pěchota, Lefebvre	4.000 mužů
Jízda, Bessieres	5.000 mužů
Pěší divise.	Lehká jízda.
I. Sbor Bernadotteův. Rivaudova	Tillyho
Drouetova	
Dupontova ¹⁾	25.000 mužů
III. Sbor Davoutův. Morandova	Vialannesova
Friantova	
Gudinova	33.000 mužů
IV. Sbor Soultův. St. Hilairova	Margaronova
Levalova	
Legrandova	35.000 mužů
V. Sbor Lannesův. ²⁾ Gazanova	Treilhardova
Suchetova	23.000 mužů
VI. Sbor Neyův. Marchandova	Colbertova
Malherova	21.000 mužů
VII. Sbor Augereauův. Desjardinsova	Durosnelova
Heudeletova	16.000 mužů
Záložní jízda.	
Murat.	
Těžká divise Nansoutyho	
těžká divise d'Hautpoulova,	
dragounská divise Kleinova,	
dragounská divise Beaumontova,	
dragounská divise Grouchyho,	
dragounská divise Sahucova,	
lehká jízdní brigáda Lasallova,	
lehká jízdní brigáda Milhaudova	20.000 mužů
K tomu zbraně odborné	8.000 mužů
Bavorský pomocný sbor pod Wredem	8.000 mužů
Úhrnem	198.000 mužů

¹⁾ Vyloučena se sboru Neyova.

²⁾ Vystřídal Lefebvrea.

Kromě toho ještě v Mohuči stojící VIII.

sbor, Mortier

15.000 mužů

Operační rozkazy odkazovaly armádu na tři pochodové směry, a sice levé křídlo, Lannes, měl ráno 8. X. doraziti ke Koburku, a jej pak ve vzdálenosti jednodenního pochodu následuje po bamberské silnici Augereau. U střední kolony postoupí Bernadotte přes Kronach na Lobenstein tak, že je 8. října ve vzdálenosti jednodenního pochodu od tohoto města, kdežto za ním táhnoucí Davout přibude před Kronach. Za Davoutem postupuje pak garda. Na pravém křídle má býti Soult dne 8. října v Műnchberku pohotově k dalšímu tažení na Hof, kamž jej v mezeře jednodenního pochodu následuje Ney, kdežto kolonu uzavírající Wrede nechť přitrhne dne 9. října k Bayreuthu. Hlavní stan má již 8. října býti v Lichtenfelsu. Při dalším pochodu nechť postupují: pravé křídlo přes Hof, střed přes Lobenstein, Schleiz, levé křídlo přes Gräfenenthal, Saalfeld.

Třebaže tenkrát začaly se již v mentalitě císařově ukazovati nebezpečné stránky, přece z tohoto strategického postupu poznáváme jedno, že totiž uplatňování směrodatných zásad jeho válčení při souborném pojetí operací je ustavičně důslednější a dokonalejší; čím dál, tím více byly massy „v ruce císařově pouhým praporem v ruce zdatného majora, ke všemu pohotově.“¹⁾ Napoleon postupuje tu ve frontě, která ve vzdušné čáře od Műnchberku ke Koburku neměří víc než osm mil, kdežto hloubka jeho armády nečiní víc než dva denní pochody; toto semknutí armády umožňuje císaři, aby na kterémkoli místě soustředil všechna svá vojska ve 48 hodinách. „Uznáte, že při této nesmírné přesile, která jest stěsnána na tak úzkém prostoru, mám na vůli, nezůstavuje ničeho náhodě, abych všu-

---

¹⁾ Poznámky francouzského důstojníka k úřednímu vypsání bitvy u Slavkova od Kutusova. Moniteur, 21. dubna 1806. (Napoleon sám.)

de tam kde mi nepřítel hodlá čeliti, udeřil naň s dvojnásobnými silami.“¹⁾)

Nyní snad bude vhodné, abychom se blíže seznámili jednak se službou, vykonávanou v hlavním stanu císařově, jakož i se součástmi a činností stroje, jenž tyto massy uváděl v pohyb.

Všechn personál císařského hlavního stanu podléhal doзору velkomaršála Duroca; Duroc spolu s velkoštolbou Caulaincourtem náleželi k přímé družině císařově, při všech jeho vyjíždkách vozem nebo koňmo; Caulaincourt měl vždy u sebe pro císaře připravenou mapu krajiny, kudy se cestovalo. Císařský vůz zařízen byl tak, aby Napoleonovi, jenž začasť cestoval celou noc, byl též lůžkem; s císařem seděl ve voze obyčejně Berthier neb Murat, a přímo vedle stupátka ubíral se koňmo Caulaincourt. Za vozem tísnila se pak družina, neboť každý chtěl býti co možno na blízku, poněvadž bylo dobře známo, s jakou netrpělivostí hledí císař na to, aby se jeho rozkazům bezodkladně vyhovělo. Tato družina skládala se z pobočníků a ordonančních důstojníků jako orgánů císařova velení; r. 1805 bylo prvých 7, druhých 14, k družině náležela též 4 pážata, která obstarávala doručování, jakož i mameluk Rustan k osobním službám císaře. Potřebné mapy a listiny měli u sebe v kožených pouzdrech dva jízdní střelci, kdežto k záštitě celého průvodu sloužil oddíl gardových střelců, z nichž čtyři, když císař z nějaké příčiny opustil vůz neb sestoupil s koně, neprodleně slezli s koně a postavili se v podobě čtyřúhelníku kolem jeho osoby, při čemž se pak nenápadně posunovali dle směru jeho pohybu, aniž mu však překáželi v rozhledu. K průvodu náleželi konečně též podkoní a objezdčíci, jakož i ostatní služebnictvo družiny; pro svoji osobní potřebu bral císař s sebou do pole pravidelně 8 až 9 jezdeckých ořů. Teprve r. 1813, když namnoze ukázala se neudržitelnost takového početného, císaře vždy přímo následovavšího průvodu, nařízeno bylo, že

---

¹⁾ Saultovi. Vircpurk, 5. října v 11 hodin dopoledne.

osobu císařovu smí doprovázeti toliko Berthier, Caulaincourt (Duroc již dříve padl), službu konající maršál, velitel stráže, 2 pobočníci, 2 ordonanční důstojníci, 2 v zemi obvyklého jazyka znalí důstojníci, dále 1 páže, 1 objezdčík a Rustan. K náhlému a urychlenému překonání značnějších vzdáleností rozděleny byly všechny jízdecké koně v brigády o 9 koních, z nichž 2 koně určení byli pro císaře, kdežto ostatních 7 pro jeho družinu. Tyto brigády roztrženy byly pak po celé trati tak, že císaři vždy po překonání 1½-2 mil dostalo se čerstvých koní. Podobným způsobem rozvržení byli tažní koňové i přípreže, sestávající ze 3 potahů, jichž se pak podobně upotřebilo. Při takových opatřeních urazil pak císař na př. cestu z Valladolidu do Burgosu, 18 mil, za 5½ hodiny koňmo při tuhém mrazu.

Skutečný generální štáb řídil Berthier, jenž měl v této válce k ruce 13 pobočníků, jakož i tři odborné přednosty s 5 pobočníky, 31 důstojníky generálního štábu a 30 inženýry-geografy. Náčelník dělostřelectva, Songis, měl r. 1807 k dispozici štáb s 18 důstojníky, chef inženýrstva, Chasseloup, štáb mající 19 důstojníků, kdežto generálnímu intendantu, Daru, přiděleno bylo 43 úředníků. Leč všichni tito důstojníci nebyli trvale zaměstnáni v hlavním štábu. Bohatá výbava všech odvětví tohoto štábu naopak umožňovala, aby důstojníci namnoze vysíláni byli jinam, zvláště i císař sám vypravoval nepřetržitě důstojníky k rozličným sborům nejen s rozkazy, nýbrž i k opatření zpráv, aby nemusil čekati, až mu dotyčný vojсковý velitel zašle žádoucí zprávu, jakož i aby zvěděl právě to, co jest v daném okamžiku obzvláště závažné.

Po příchodu císaře do místa, určeného pro hlavní stan, směřovala první snaha k zařízení jeho pracovního kabinetu; sestoupiv s koně, císař téměř ve všech případech shledal tento kabinet stejně uspořádaný. Prostřed světnice stál stůl, na němž ředitel místopisného úřadu, plukovník Bacler d'Albe, rozložil nejlepší a největší možnou mapu s příslušným bojištěm, kdež

rozloha vojsk označena byla pro snazší přehled barevnými jehlicemi; v rozích světnice umístěny byly stolky pro čtyři tajemníky císařovy, kteří byli prvním orgánem v jeho činnosti vrchního velitele; co jim v světnici přecházející a s neuvěřitelnou rychlostí mluvící císař do péra diktoval, to pak bylo podkladem jednak Berthierových armádních rozkazů, jednak výnosů ministrů různých odvětví správních. Dále běželo tu o ložnici císařovu, u jejíchž dveří rozložil se vždycky Rustan, jakož i o světnici pro službu konající důstojníky. Ostatní družina ubytovala se podle daných možností. Jenom pro Berthiera musela se opatřiti ložnice a úřadovna v témže domě, v němž bydlel císař. Při táboření hlavního stanu venku postaveno bylo pět polních stánů: pracovní kabinet císařův, jeho obývací stan, stan pro Berthiera a dva stany pro družinu.

Kdežto v míru císař pravidelně chodil spat kolem 11. hodiny a jen výjimečně po půlnoci a vstával mezi 7. a 8. hodinou, tedy dosti spal, změnil se tento jeho obyčej v poli. Krátce po obědě, který nikdy netrval déle než čtvrt hodiny, ježto střídme žijící císař málo, za to ale hltavě jedl, odebral se císař mezi 6. a 7. hodinou večerní na lože, aby pak kolem jedné hodiny s půlnoci zase vstal a teprve teď vydával rozkazy pro příští den. Toto počínání mělo velké praktické výhody. Vydával-li vojevůdce rozkazy pro příští den již večer, než se odebere na lože, obdrží je vojska v noci, čímž jsou vyrušována ve svém potřebném odpočinku. Při Napoleonově způsobu velení dodávány byly rozkazy vojsku teprve ráno, tedy krátce před odchodem z ležení, což však skorem ve všech případech úplně dostačí; opatření pro rozkaz na příští den lze v noci přece jen výjimečně učiniti. Závažnějším jest však něco jiného. Téměř vždycky nebude vojevůdci lze, aby při stanovení rozkazu na zítřek vzal celkový stav věci v úvahu již v 8 neb 9 hod. Sbory stěží skončily svoji denní činnost, od vzdálenějších těles dozajista nedošla dosud hlášení, kam až definitivně dospěly v ten den, a jak si nepřítel počínal na sklonku dne, zkrátka nebude tu

věcného podkladu, jenž by se stal východiskem dalšího rozhodnutí pro příští den. Proto jest pak začasné nutno, večer vydané rozkazy na základě v noci došlých hlášení měniti, takže trupa, již došel rozkaz v noci, obdrží konečné platné nařízení přece teprve až ráno. Napoleon, jenž vydával rozkazy teprve až po půlnoci, měl již v ten čas obyčejně k dispozici všechna hlášení, a v důsledku toho pevný podklad, soubor denních událostí.

Víme, jakým způsobem postupovala francouzská armáda, plníc rozkaz ze dne 5. října. Na straně odpůrcově byl v ten den stav věci takovýto: Ve válečné radě, konané dne 24. a 25. září v Naumburku, ujednáno, aby se Duryňským lesem táhlo na Svinobrod. K tomu konci se Prus dal na pochod a zaujímal pak dne 5. října tato postavení: Hohenlohe v trojúhelníku Jena-Erfurt-Rudolfstadt, řetěz předních stráží čelem proti Gräfenthalu, Schleusingen a Eisleb; Brunšvik stál na čáře Langensalza-Erfurt, maje přední voj před Gothou; Růchel stanul u Eisenachu; část jeho sboru, jež pod Blücherem táhla sem z Vestfálska, dorazila teprve ke Kasselu. Záložní sbor stál dosud u Magdeburku. Měříme-li na mapě jednak severně Duryňského lesa vzdálenosti od Jeny a Rudolfstadtu do Kasselu, jednak jižně odtud délky od Munchenberku do Koburku a Bamberku a uvážíme-li, že v prvním prostoru rozloženo jest 106.000 mužů, kdežto v druhém soustředěno jest 190.000 mužů, obdržíme číselný důkaz o důslednosti a převaze napoleonské strategie.

V Erfurtu konaly se pak ve dnech 4., 5. a 6. října opětovně dlouhé porady, které však nevedly k určitému výsledku; hlavní stan jevil se skutečně tak, jak Napoleon, jemuž bylo velmi dobře známo, jak to u protivníka chodilo, líčil: „samá porada, žádná svornost.“¹⁾ Konečně se tedy usnesli, aby se postavení na úpatí Duryňského lesa neměnilo; hlavní armáda setrvala u Erfurtu, Růchel se zastavil u Eisenachu,

---

¹⁾ Druhý bulletin velké armády. Auma, 12. října.

kdežto Hohenlohe měl stanouti u Blankenhainu; do horských průsmyků měly se posunovati toliko přední stráže, kdežto jinak necht' se prozatím vyčká dalšího rozvoje nepřátelských záměrů.

Že se u Erfurtu koná nějaké soustředování vojsk, to císař správně postřehuje a soudí z toho, že nepřítel hodlá útočně postoupiti proti jeho levému křídlu; v důsledku toho píše dne 5. října: „Dle všech, dnes došlých zpráv se zdá, že, koná-li nepřítel pohyby, směřují tyto proti mému levému boku, poněvadž hlavní massa jeho sil zdánlivě stojí u Erfurtu.“¹⁾ Opustiv téhož dne v 10 hodin večer Vircpurk, Napoleon ubírá se do Bamberku. Po rozumu daných rozkazů hne se francouzská armáda pochodem v nejbližších dnech, a dne 8. října stojí Lannes u Koburku, Augereau jest o jeden pochod za ním, Murat u Saalburku, Bernadotte u Lobensteinu, Davout u Nordhalben, garda v Kronachu, Soult u Münchberku, kdežto Ney jest ještě o denní pochod pozadu u Bayreuthu. Toliko Murat vrazil u Saalburku na slabé nepřátelské přední stráže, které však brzy opustily toto město.

Císař odjel z Bamberku o 3. hodině ranní a přibyl do Kronachu v 9. hodin; jako vždy v podobných případech očekával velmi netrpělivě zprávy o nepříteli. „Než dojdou očekávané zprávy od jeho generálů, týkající se pravděpodobného boje, jeví císař trapný nepokoj,“²⁾ a Soultovi, jenž ovšem první musil narazit na nejchoulostivější bod nepřátelské čáry, Napoleon píše: „Podávejte mi častěji zprávy; při takové kombinované válce, jako jest tato, doděláme se pěkných výsledků jen při velmi častém vzájemném styku; to budiž vaší přední starostí. Tento okamžik jeví se nejzávažnějším z celého polního tažení; netušíte, co učiníme, a běda vám, budete-li otálet a promeškáte-li den.“³⁾

---

¹⁾ Soultovi. Vircpurk o 11. hodině dopol.

²⁾ O. v. O., Napoleons Feldzug in Sachsen.

³⁾ Kronach, 8. října o 3½ odpoledne.

Francouzské kolony vykonávají dne 9. října svůj další pochod. V centru střetne se odpoledne u Schleizu Bernadotte s oddělením 7.000 mužů sboru Hohenlohova, jež původně stálo u Hofu, odkudž pak při postupu francouzské pravé křídelní kolony stáhlo se ke Schleizu. Oddělení toto bylo tam napadeno, nazpět zatlačeno, načež v noci odtáhlo ke Střední Pöllnici. Za Bernadotteem přitrhne Davout k Lobensteinu. Na levém křídle přibude Lannes ke Gräfenthalu, Augereau jest u Neustadtu. Na pravém křídle přibyl Soult k Hofu, a za ním postupující Ney jest u Můnchberku.

Císař v prvních ranních hodinách přibyl k Nordhalbenu, kdež prozatím zanechal své bureau, kdežto sám vsedne na koně, aby se odebral v čelo střední kolony. Tam pak přihlíží boji u Schleizu, načež překládá svůj hlavní stan do Ebersdorfu, kamž přitáhne též část jeho gardy. Dosud však není mu známo, budou-li nepřátelské hlavní síly postupovati proti jeho pravému nebo levému křídlu, leč toto poslední zdá se mu pravděpodobnějším. Již ráno uvědomil Lannesa, že lze míti za to, že Saalfeld jest čteně obsazen; v případě tom nechť Lannes vyčká dříve příchodu Augereaua, než začne útočiti. Kdyby ale stály tam hlavní nepřátelské síly, nechť setrvé v defensivě u Gräfenthalu, kdežto císař vpadne pak nepříteli v levý bok směrem přes Saalburk; totéž nechť učiní tehdy, kdyby nepřítel útočně postupoval; potom nechť Lannes couvne zpět; kdyby však nepřítel sám ustoupil, tu má Saalfeld co nejspěšněji obsaditi. „V této situaci jest nejdůležitější, abyste císaři posílal třikráte denně zprávy, týkající se Vás, jakož i nepřitele.“¹⁾

Ve skutečnosti nedošlo však na starně pruské pořád ještě k nějakému pevnému, určitému rozhodnutí. Růchel stál u Eisenachu a Gothy, hlavní armáda měla své stanoviště u Erfurtu; přední voj byl u Meiningen, maje úplnou volnost k dalším operacím; Hohenlohe stál u Střední Pöllnice; jeho značný přední voj, roz-

---

¹⁾ Berthier Lannesovi. Nordhalben, 9. října.

ložen byl v okolí Saalfeldu. Dne 10. října hne se Lannes proti Saalfeldu a vrazí kolem 10. hodiny na Hohenlohvův předvoj, který tam stanul k obhajobě průsmyku; zaměstnává protivníka v čele prudkými útoky, Lannes obchází jeho pravý bok; zatím co tento protivník sveden jsa k houževnaté obraně Saalfeldu zde odolává, uplatní Lannes úplně svou rozvinutou přesilu, která pak nadobro rozpráší pruský předvoj.

Večerejším bojem u Schleizu, jakož i u Saalfeldu objevivším se vojskem utvrzen byl císař ve svém mínění, že pravá křídelní kolona nemá proti sobě značnějších nepřátelských sil a v důsledku toho udílí Neyovi rozkaz postupu k Tanně, kdežto Muratovi přikazuje, aby náležitě hlídkoval proti Aumě a Saalfeldu ke zjištění, operují-li hlavní nepřátelské síly proti Lannesovi neb střední koloně. Napoleon sám míní: „Zdá se, že Prusové mají v plánu udeřiti, dále že levé křídlo má vytrhnouti v před přes Jenu, Saalfeld a Koburk, jakož i že hlavní stan knížete Hohenloha je v Jeně, kdežto hlavní stan prince Louise v Saalfeldu; jiná kolona postoupila přes Meiningen na Fuldu.“¹⁾

Jelikož se tedy císař domnívá, že hlavní massa nepřátelská směřuje proti němu a Lannesovi, běží mu především o řádné spojení s tímto maršálem. „Po svém sjednocení postoupím až k Neustadtu a Triptisu, načež budu u vytržení, učiní-li nepřítel totéž a udeří na mne; umožní-li mi, abych jej napadl, pak mi neunikne; couvne-li přes Magdeburk budete (Soult) dříve než on v Drážďanech. Přeji si velice, aby došlo k bitvě“¹⁾; a jelikož mu pohyb jeho pravého křídla zaručuje možnost, aby se vsunul mezi Labe a protivníka, podotýká k tomu: „Po této bitvě budu dříve v Drážďanech neb v Berlíně než nepřítel.“ Na základě pozdější zprávy Soultovy lze císaři bezpečně předpokládati, že se pruská armáda hodlá soustřediti u Gery, leč týž míní: „Pochybuji, že se tam bude moci soustřediti dříve, než tam přibudu já.“¹⁾

---

¹⁾ Soultovi. Ebersdorf, 10. října o 8. hodině ranní.

Dne 10. října dospěly francouzské sbory k těmto místům: Soult k Plavnu, kdež však mu teď nařízeno, aby při svém dalším pochodu vybočil poněkud vlevo a táhl přes Weidu na Geru; Ney, jemuž uloženo táhnouti vlevo, dorazí ke Gefellu; Bernadotte jest u Aumy; Davout, jenž měl dle daného rozkazu uspišiti svůj pochod, přitrhne ke Schleizu; Augereau přibude do Gräfenthalu. Císař rozbije svůj hlavní stan ve Schleizu; že byl Saalfeld obsazen, o tom dovídá se teprve pozdě večer, ač dle hřmění děl soudil, že se Lannes tohoto města zmocnil; pro zítřek posílá mu rozkaz, aby pochodoval na Neustadt; všem armádním kolonám vytýčen tudíž společný směr na Geru, „v Géře objasní se situace.“¹⁾

Proti povšechnému postupu Francouzů ustoupil Hohenlohe směrem na Kahlu. Hlavní armáda odtáhne k Blankenheimu, neboť se po pochodu začíná obávati o svá spojení s Labem. Na zprávu o boji u Saalfeldu se Prus ale večer rozhodne, že celou armádu soustředí u Výmaru. Růchel se dne 10. října přiblížil poněkud blíže k Erfurtu. Zřejmo tudíž, že císař, ačkoliv neznal blíže nepřátelské posice, měl přece celkem správnou představu o skutečném stavu věci; ustupujíc na svá spojení, pruská armáda usiluje o své soustředění na východě, a Napoleonův postup na Geru směřuje tedy na správný bod.

Dne 11. září doprovází císař nejbližší střední kolonu, od které dorazí ke Geru Murat s lehkou jízdou, jakož i Bernadotte, za nímž pak táhne ostatní jízdeckto. Poněvadž u Gery nestojí žádný nepřítel, Murat vysílá neprodleně jízdu směrem na Zeitz a Jenu, aby tam objasnila stav věcí. Davout přitrhne ke Střední Pöllnici, Ney přitáhne k Schleizu, kdežto Soult jest v okolí Langen Wetzterdorfu; na levém křídle postoupí Lannes k Neustadtu, Augereau k Saalfeldu. Okolnost, že Gera nebyla obsazena a v krajině západně Alstery nejevily se pozoruhodnější nepřátel-

---

¹⁾ Soultovi. Schleiz, 10. října v 6 hodin večer.

ské síly, přivedla císaře na myšlenku, že nepřátelská armáda stojí asi mnohem dále na západě, než původně předpokládal; na noc vrací se týž do Aumy, kamž byl přemístil svůj hlavní stan. Zde pak císař na základě podrobných hlášení dochází k přesvědčení, že nepřátelská armáda stojí doposud u Erfurtu, v žádném případě, že nepřekročila ještě Sálu. Po tomto poznatku ustanovuje se císař na tom, že se s celou armádou zatočí vlevo proti Sále, aby tím zamezil nepříteli všeliký ústup k Labi, načež ráno 12. října udílí příslušné rozkazy armádě; Murat nechť pochoduje ke Geru, stojí-li nepřítel dosud u Erfurtu, k Naumburku; Bernadotte má táhnouti za ním; ostatní ať postupují takto: Soult ke Geru, Ney k Aumě, Davout k Naumburku, Lannes k Jeně, Augereau ke Kahle. Na straně pruské couvnul Hohenlohe dne 11. října k Jeně, kdežto hlavní armáda rozestavila se u Výmaru, kamž přitrhne také Růchel.

Dne 12. října postupují tedy francouzské sbory k vytýčeným metám svého pochodu. Císař ubírá se ráno opět do Gery, Bernadotte dorazí do Zeitzu, kdežto Murat minul již toto místo; Soult přibude do Gery. Ney do Aumy, Augereau do Kahly. Davout přitrhne s předvojem ještě večer k Naumburku, zatím co jádro jeho sboru dospělo do okolí Schköleny; Lannes přitrl před Jenu, odkudž zatlačí nepřátelské přední stráže k tomu městu. Tam stál v ten čas pouze Hohenlohův přední voj, kdežto Hohenlohe sám utábořil se dále v pozadí, a sice čelem na jihozápad, maje pravé křídlo u Kapellendorfu, levé u Schnecke.

Z hlášení, jež v noci od různých sborů docházejí, vyrozumívá císař, že nepřítel dosud stojí na druhém břehu Saaly a trvá tudíž na své domněnce, že jest jeho stanoviště u Erfurtu. V Geru také činí si nyní císař vlastnoruční záznamy o celkové situaci a stanoví body, kam hodlá posunouti své sbory při všeobecném postupu přes Sálu. Především uvažuje o předchozích pohybech gardy, která za pochodu zůstávala namnoze značně pozadu, aby vyšetřil, kdy může sem dorazit;

totéž činí ohledně jízdní divise d'Hautpoulovy a Kleiny; dnes však jest již vyloučeno, abychom jeho myšlenkový postup zcela přesně zjistili. Poté měří na mapě vzdálenosti mezi místy, jež přicházejí v úvahu, načež stanoví všem svým sborům cíle jejich pochodu.

Zápisky znějí takto:

Garda, 10. večer v Bamberku; — 11. v Lichtenfelsu; 12. před Kronachem; — 13. Lobenstein.

d'Hautpoul, dne 11. dvě hodiny cesty před Kronachem; — 14. Auma; — 15. Jena.

Klein, dne 11. dvě hodiny cesty před Kronachem; —

13. v Jeně.

dne 14. v Jeně.

dne 15. v Aumě.

Klein, dne 12. v Lobensteinu.

Z Jeny do Výmaru, 4 hodiny cesty.

Záložní jízda, dne 14. v Jeně.

Z Naumburku do Výmaru, 7 hodin.

Garda, dne 15. v Jeně.

Z Kahly do Výmaru, 5 hodin.

Oboz, dne 15. v Aumě.

Z Neustadtu do Jeny, 5 hodin.

Davout, dne 14. v Apoldě.

Z Gery do Jeny, 7 hodin.

Lannes, dne 15. ve Výmaru.

Ze Zeitzu do Jeny, 7 hodin.

Augereau, dne 14. v Mellingen.

Bernadotte, dne 14. v Dornburku.

Soult, dne 14. v Jeně.

Ney, dne 14. v Kahle.

Zřejmo tudíž, že císař chce své postupující sbory spojit u Výmaru, aby pak s celou semknutou armádou přešel k útoku na Erfurt, což také souhlasí s jeho dopisem Muratovi. „Stojí-li nepřítel u Erfurtu, hodlám táhnouti se svou armádou na Výmar, abych potom dne

15. počal útočiti.“¹⁾ Ostatně jest pro Napoleonskou strategii vůbec příznačnou okolnost, že místo, kde se měly spojit jeho sbory, táhnoucí do bitvy, volil vždycky tak, aby leželo v popředí předpokládaného bojiště, a nikoliv přímo na něm.

V souladu se zmíněnými zápisky, dle nichž stanoven byl přechod Sály na den 14. října, sděluje císař sborům, že dnešek 13. určil k jejich odpočinku; toliko Ney má postoupiti k Rodě. Poněvadž však doposud nedošla žádná zpráva od Lannes, jenž přece měl první příležitost utkati se s nepřítelem u Jenu, vysílá k němu císař dne 13. října v 7 hodin ráno ordonančního důstojníka, aby se informoval o maršálově situaci. Leč brzy poté dochází Lannesovo hlášení o jeho příchodu před Jenu a spatřeném tam vojsku; načež císař hlasitě dí: „Závoj konečně padá, nepřítel zahazuje ústup na Magdeburk“,²⁾ načež nařizuje Muratovi, aby s lehkou jízdou a Bernadottem co nejspěšněji táhl k Dornburku, sám pak ubírá se k Jeně, kamž také diriguje zbývající záložní jízdu. Ještě cestou doručena jest mu u Köstrice zpráva, že se Lannes zmocnil levého břehu Sály, načež neprodleně posílá Soultovi příkaz, aby postoupil dále až ke Köstrici, kdežto sám kvapí k Jeně. Poblíž toho města hlásí mu, že Lannesovi čelí asi 50.000 mužů a že očekává jejich útok ještě dnes. Proto jsou Davout s Bernadottem poukázáni, aby táhli na Jenu, kdyby odtud zaznívalo hřmění děl, kdežto jinak budou jim v nccí doručeny císařovy rozkazy k zítřejším operacím. Přibyv před Jenu, císař vidí, že Lannes opanoval jak toto město, tak i strmé, v pozadí města na levém břehu Sály se prostírající výšiny Landgraferku. Hohenlohův předvoj vyklidil totiž již časně ráno Jenu, jakož i výšiny na levém břehu Sály a ustoupil na čáru Lützeroda-Klosvice, načež Lannes bezodkladu táhl za ním a obsadil vrchy.

---

¹⁾ Gera, 13. října v 7 hodin ráno.

²⁾ Muratovi. Gera, 13. října o 9. hodině ranní.

Císař odjíždí pok ihned na Landgrafenberk, kamž přibude ve 4 hodiny odpoledne, načež sestoupí s koně a blíží se zcela sám nepřátelskému šiku až na dostřel, kdež se mu otvírá vyhlídka na Hohenlohovy posice u Kapellendorfu a Lützerody. Náleží k význačným vlastnostem rozeného vojevůdce, že dovede jediným pohledem postřehnouti a posouditi daný stav věcí. „Jediný pohled dalekohledem dostačil, aby císař neuvěřitelnou rychlostí postřehl rozlohu celé armády. Tak se svého stanoviště na výšině posoudil celé sbory 50—60.000 mužů, jak co do prostoru, tak i jejich postavení.“¹⁾ Tak i tady odhaduje sílu protějšší armády na 40.000—50.000 mužů, míní však, že mu bude bojovati s nepřátelskou hlavní armádou; nahlíží teď, že se tady strhne zítra bitva, ale očekával, že bude nucen dáti k ní sám podnět dne 14. října a to u Erfurtu.

Císař dbá nyní hlavně sám o přesun celého sboru Lannesova na výšiny, aby tím trvale uvolněny a chráněny byly přechody sálské u Jeny, kudy postupovati měla armáda. S horlivostí jemu vlastní zasahuje císař všude osobně tím, že podněcuje vojska k udatnosti a vykazuje mu jednotlivá postavení. Císaři jeví se trvalé obsazení výšin tak závažným, že předpokládá, že nepřítel, uznávaje též důležitost této posice, pokusí se ještě tento večer o vypuzení Lannesa odtud; proto přikazuje Lefebvreovi a Soultovi, aby co nejrychleji sem přitrhli; „bude-li třeba, nechť pobočník nadobro strhá svého koně.“ Rovněž Neyovi a Augereauovi zaslány rozkazy, aby do 14. října přitáhli k Jeně.

Než k útoku nedošlo. Hohenlohe zachoval ve svém ležení klid. Hlavní armáda se totiž včera večer přece konečně odhodlala k odchodu, a Hohenlohovi připadl úkol, aby kryl tento ústup, jenž nabízel nepříteli bok armády. Leč při provádění tohoto plánu dochází opět ke ztrátě času, takže hlavní armáda stane večer u Auerstädtu.

---

¹⁾ O. v. O. Napoleons Feldzug in Sachsen. 192.

Rüchel shromáždil svůj voj kolem Výmaru. Na francouzské straně stojí v ten den večer Davout s Bernadottem u Naumburku; první obsadil průsmyk u Kösenu; Murat stanul mezi Naumburkem a Kamburkem; Lannes stojí, jak známo, na Landgrafenberku, Augereau dorazí v noci k Jeně, a sice k Mühlbachu, jenž tvoří levý přítok Sály; většina gardy dospěla večer k Jeně; Soult táhne sem od Gery, Ney od Rody; jízda Soultova a St. Hilaireova přibudou sem ještě v noci, kdežto Ney při započetí bitvy dorazí na bojiště toliko se svým předvojem.

Z očekávané ofensivy, jak řečeno, sešlo, a konečně ubírá se císař již pozdě v noci, do svého bivaku na Landgrafenberku, kdež pak po půlnoci udílí rozkazy pro zítřejší útok. Augereau rozvine se na náhorní planině vlevo od Lannesa, Soult za svítání steče výšiny z údolí Rautského a utvoří pravé křídlo, kdežto Ney postoupí vlevo, jakmile se Lannes zmocní Kloswice a zjedná tak k rozvinutí potřebný prostor na Landgrafenberku; garda stane v záloze na úpatí Landgrafenberku. Všem sborům vůbec zdůrazněno, že především běží o opanování náhorní planiny; další útočná opatření bude lze učiniti teprve dle pohybů a sil nepřítelových. K rozvinutí armády potřebný prostor opatřiti má Lannes tím, že započne bitvu útokem na Kospedu a Kloswici.

Ráno ve 4 hodiny odjíždí císař k tomuto Lannesovu sboru, kdež pak při oslovení oznamuje vojákům, že pruská armáda jest nadobro odříznuta a zároveň jim připomíná, že právě před rokem byl v podobné situaci Mack; na to kolem 6. hodiny sbor nastoupil a hnul se za husté mlhy studeného jitra říjnového proti nepřátelskému postavení Kloswice-Lützeroda. Když pak po delším střeleckém boji mlha ponenáhlu mizí a rozhled se uvolňuje, přechází sbor s předsunutým pravým křídlem k útoku na početně mnohem slabší Hohenlohův předvoj, jejž pak vytiskne z Kloswice a odrazí jej kolem 9. hodiny se značnými ztrátami směrem na Dornburk. Lannes stíhá nepřátelský předvoj a úplně

jej rozpráší. Kolem 10. hodiny obsadí pak maršál čáru Kloswice-Lützeroda.

Tímto obsazením získalo se dostatečného prostoru na výšinách, a „císař by si byl přál, aby se zápolení o dvě hodiny bylo prodloužilo, aby v prostoru, jež právě po ranním útoku obsadil, vyčkal příchodu pochodujících sem vojsk, zvláště své jízdy;“¹⁾ leč i zde musel se císař přesvědčiti o tom, co jsme již u Slavkova museli zdůrazniti, že totiž vojevůdce může při útoku bezpečně rozhodovati pouze o čase a směru tohoto útoku, že však jest naprosto vyloučeno, aby mohl kdykoliv boj přerušiti neb obnoviti.

Ještě během posledních Lannesových bojů slezl také Soult náhorní planinu a stanul kolem 10. hodiny v popředí Zwätzen, kdež naň pak útočí od Rödigen přicházející nepřátelské oddělení. Toto oddělení, které Hohenlohe vyslal včera večer k obsazení sálského mostu v Dornburku, stáhlo se dnes, řídíc se směrem hřmění děl, k Rödigen. Spojení s armádou se mu však již nepodařilo obnoviti, jeho útok Soult brzy odrazil a zatlčil jej přes Nerkvici za tamní potok. Oddělení to od táhlo potom směrem na Apoldu.

V ten čas hnul se však také Hohenlohe sám a postoupil se svou armádou k čáře Vierzehnheiligen-Isserstädt. Zatím ale dorazila ostatní francouzská vojska na náhorní planinu. Ney se svým předvojem vytrhne v prostoru mezi oběma divisemi Lannesovými na Vierzehnheiligen a obsadí tuto ves dříve než Prusové. Garda, tvořící zálohu, táhne za Lannesem, Augereau rozvine se na Bleší hoře mezi Kospedou a Schnecke. Sešikovav své voje, Hohenlohe postupuje nyní konečně proti nej přednější francouzským řadám, jež utvořil Ney ve Vierzehnheiligen; od Neye vlevo stojí Suchet čelem proti Isserstädtu, kdežto vpravo od Vierzehnheiligen stanul Gazan. Gardu ponechal císař v pozadí u Dornburku, ježto nedisponuje žádnou jinou zálohou.

---

¹⁾ Pátý bulletin. Jena, 15. října.

Před postupujícími Hohenlohovými řadami couvají francouzští střelci, a také jen slabě obsazený Isserstädt Francozové vyklizují; leč před Vierzehnheiligen pruský útok vážne, pruské dělostřelectvo soustřeďuje svou palbu na vesnici, kdežto v salvách pálicí pruská pěchota odsouzena jest k nehybnému střeleckému boji. Tak se rozhodnutí oddaluje až téměř do poledne; Francozové kladou jen odpor, držíce obsazenou ves Vierzehnheiligen, kdežto Prusové nejsou s to, aby učinili rozhodný útočný náběh. V ten čas přitáhnou však na levý břeh Sály divise Levalova a Legrandova od sboru Soultova, jakož i divise Marchandova od sboru Neyova, a císař, maje teď čerstvé zálohy po ruce, udílí všem dosud v ohni stojícím oddílům své armády rozkaz, aby přešly k všeobecnému útoku na pruské linie. Soult vytrhne proti jejich levému křídlu, garda postupuje směrem na Vierzehnheiligen, Augereau obrací se proti Isserstädtu a Schnecke, kde stojí Hohenlohovo pravé křídlo, Sasové. Leč pruský šik, jenž byl již otřesen tím, že po dvě hodiny musil státi v ohni francouzských střelců, není s to, aby odolal všeobecnému náporu těchto mass, takže jest vržen zpět a donucen k ústupu, jenž se pak při nepřátelském stíhání obrací záhy v naprostý útěk. Byly 2 hodiny.

V tu dobu přitrhne Růchel na bojiště, než jeho početně slabý sbor nemůže již způsobiti žádné změny v osudu dne: při svém postupu přes Kapellendorf na Gross-Romstädt zatlačí sice neipřednější francouzská oddělení zpět, leč brzy poté jest přesilou napaden a po kratším zápolení na hlavu poražen. Také odpor, jež Sasové dosud kladli ve svém postavení u Schnecke na pravém pruském křídle, jest teď zlomen; zatím co jsou v čele napadeni Augereauem, posílá jim císař do boku Marchanda takže jsou nadobro zaskočeni a většinou zajati. Kolem 4. hodiny jest bitva rozhodnuta, císař jest úplným pánem celého bojiště, načež vvsílá své kolony směrem na Výmar k pronásledování poraženého a tam ustupujícího nepřitele. Záložní jízda, která teprve teď sem přitrhla, jakož i nyní konečně

úplně shromážděný sbor Neyův, postoupí pak až k Výmaru, kdež poznovu odrazí nepřítele, jež se tam hodlal udržeti. Císař se večer vrací do Jeny s tím přesvědčením, že porazil hlavní armádu.

Tato armáda stála dne toho proti Davoutovi. Hlavní armáda dala se, jak známo, dne 13. října na pochod z Výmaru na Freiburg a dorazila k Auerstädtu: v hlavním stanu měli za to, že průsmyk Kósenský nebude asi čteně obsazen a že při zítřejším dalším pochodu bude lze jej snadno oprostiti a obsaditi. Než k Naumburku, jak uvedeno, přibyl nejen Davout s celým svým sborem, nýbrž večer dne 13. stanul za ním u tohoto města také ještě Bernadotte. O 3. hodině ranní 14. října stihne tohoto maršála „v bivaku u Jeny, dne 13. října v 10 hodin večer“ datovaný císařův rozkaz, v němž, ježto císař věří, že mu čelí celá nepřátelská armáda a nemíní, že by Davout narazil někde na pozoruhodnější odboj, tomuto přikazuje, aby pochodoval na Apoldu a vpadl do týla nepřátelské armádě, na niž císař udeří dne 14. října. Dodatek zní: „Mešká-li kníže z Ponte Corva u vás, můžete pochodovati společně.“ Císař však doufá, že kníže bude v postavení, jež mu vykázal u Dornburku. Bernadotte nepokládá tento dodatek za nijaké zplnomocnění, aby se uchýlil od rozkazu, vydaného v Geře dne 13. října, podle něhož má pochodovati k Dornburku, kamž nyní neprodleně odtáhne. Při provádění hořejšího pochodového rozkazu narazí tudíž Davout s osamoceným svým sborem na celou hlavní armádu.

Kolem 6. hodiny ranní hne se Davout za husté mlhy směrem na Hassenhausen, a v týž čas dal se na pochod také protivník. Avšak již u Hassenhausen vrazí v čele táhnoucí pruská jízda na nepřátelský předvoj, jenž spěchá se zde rozestaviti. Vévoda Brunšvický iest nucen rozvinouti svoji pěchotu proti tomuto nepříteli. Totéž činí Davout se svojí pěchotou, jejíž postupně přicházející oddělení rozšikují se vpravo, aby prodloužily pravé křídlo, jehož bok ohrožuje pruská jízda: brzy po 8. hodině následuje pak také všeobecný a ob-

chvatný útok jízdy pod velením generála Blüchera proti francouzské pěchotě; jízda jest však ohněm klidně pálící pěchoty odražena a v takový zmatek uvedena, že se potom obrací na úplný útěk, pádíc zpět přes Spielberk.

V ten čas jme se vedle osamoceně u Hasssenhausen stojící divise Gudinovy rozvinouti také Friant, který prodlužuje šik až k Spielberku, kdežto pruská čára, která se prodloužila taktéž vpravo, přechází nyní konečně, v 9 hodin, k obchvatnému útoku na levé křídlo Gudinovo, stojící u Hassenhausen. Postupující pruské řady zatlačují vše, co stojí v širém poli, do vsi Hassenhausen, která sama však odolává všem útokům lineární taktiky tou měrou, jako tři míle odtud se prostírající Vierzehnheiligen.

Než i tady propadává pruská pěchota nehybnému střeleckému boji a utrpí těžké ztráty, až pak konečně mezi 11. a 12. hodinou také poslední divise Davoutova, Morand, překročila Sálu a vedena jsouc nyní samotným maršálem, vrhne se poklusem na Prusy, Gudina svírající. Náporu těchto čerstvých sil nemůže odolati značnými ztrátami již těžce otřesený pruský šik a jest tudíž odražen, načež ustupuje přes Poppel a Tauchwice k svým, u Gernstädtu meškajícím zálohám. Král nyní konečně nařizuje všeobecný ústup armády na Výmar, jenž se pak koná přes Auerstädt za nepřetržitého tlaku stíhajících Francouzů, kteří toto pronásledování zastaví teprve na Emsbachu kolem 5. hodiny.

Bernadotte dorazil k Dornburku teprve pozdě, kdež mu pak nepříznivé tamní území znesnadňovalo přechod Sály tou měrou, že se jeho tykadla objeví u Apoldy teprve když se již setmělo.

Císař uskutečnil tedy poznovu velkolepým způsobem svoji stěžejní zásadu při opanování nepřátelských spojení a to semknutým a určitým směrem vedeným postupem celé své armády. Již úspěchy proti Melasovi a Mackovi dokázaly myslícímu vojínovi, že tyto operace nebyly tak voleny jen proto, aby se vyhovělo

drsným místním okolnostem, nýbrž že se v nich jevila povaze věci odpovídající, tudíž vesměs správná zásada; Bülow to byl, jenž první pravil: „Dopravní čáry tvoří svaly, jejichž odstranění ochromuje vojenské těleso. Jelikož se tato spojení prostírají v bocích a v pozadí, plyne z toho, že bok a týl musí býti cílem operací.“¹⁾ Než ani Bülow si ještě plně neuvědomil celkový dosah této operace; on naopak míní, že tato operace již svým dojmem pohne nepřítele k ústupu, kdežto bojů máme a musíme se vždy při takových operacích spíše vystříhati. Teprve Jominimu zůstalo vyhrazeno, aby vyslovil určitý názor, že strategický obchvat uplatní se teprve tehdy, když po obsazení nepřátelské spojovací čáry hledíme svést bitvu. „K úspěšnému operování ve válce nestačí, abychom massy na důležité body posunuli, nýbrž musíme míti též na paměti, abychom je tam skutečně nasadili. Staneme-li na těchto bodech chovajíce se pak nečinně, zapomíme této zásady; nepřítel může nám čelit manévrováním, a abychom mu to znemožnili, musíme, jakmile dosáhneme jeho zpětných spojení neb vpadneme-li mu v bok, přímo proti němu táhnouti, abychom naň udeřili.“²⁾

Ovšem, teprve bitva propůjčuje obchvatu účinnosti. Pohled na mapu nás přesvědčí, že do této bitvy vystavuje se obchvatitel sám do určité míry nebezpečí obchvatu. Teprve taktické rozhodnutí zbavuje jej tohoto nebezpečí, a zřejmo tudíž, že Napoleon vůbec, a tady zvláště, takoruka bez oddechu usiluje o svedení bitvy, jsa si vědom toho, že se tím odlišuje od svých odpůrců, o nichž dí: „Zatím co se oni radí, pochoduje francouzská armáda.“³⁾

Nicméně ale jest též zřejmo, že se Napoleon proti nebezpečí zaskočení svých vlastních spojení zabezpečil pečlivou volbou svých operačních čar. Přesto však

---

¹⁾ Geist des neueren Kriegssystems. 101.

²⁾ Traité des grandes opérations militaires. IV. 281.

³⁾ Třetí bulletin. Gera, 13. října.

nelze popírati, že roku 1805 dána byla možnost dočasného přerušení jeho zpátečních spojení. Takovéto přerušení nebylo by ovšem mělo nijakých dalších škodlivých následků pro něho, ježto jeho značná číselná převaha mu umožňovala, aby si uvolnil zase svůj týl. Ačkoliv císař také r. 1806 disponuje značnou přesilou, jeví se přece v celkovém jeho pojetí operace ještě větší jistota a sice při volbě základny.

Známoť, že císař při nepříznivém průběhu války hodlal velkou armádu opřít o Dunaj, aniž by se však vzdal při tom porýnské čáry. Již Jomini upozornil na bezpečnost, jakou skýtá takovéto ovládání dvou oblastí válečného jeviště; Jomini praví: „I kdyby bylo Prusům napadlo, aby Napoleona odřízli od této ústupové tratě (Saalfeld-Schleiz-Hof) tím, že by se vrhli mezi Geru a Bayreuth, uvolnili by mu tím nejprirozenější čáru, krásnou silnici z Lipska do Frankfurtu, nehledíce k ostatním desíti cestám, jež směřují přes Kassel do Koblence, do Kolína a dokonce i do Weselu.“¹⁾

Toto pojetí tvořilo též podklad příkazů, daných Ludvíkovi dne 30. září, totiž, aby nizozemská armáda shromáždila se u Weselu, kdežto 8. sbor Mortierův stanul u Mohuče. Zdá se tedy, že tato možnost dvoího ústupu propůjčovala císaři v strategické situaci v předvečer u Jeny niterné opory v té míře, jaká jest právě při nejistých záležitostech lidských vůbec jen možná.

Císař neznal ovšem, jak se to ve válce začasté stává, blíže bod, kde protivník právě stál; a jak známo, mýlil se v předpokladu, že jest jeho stanoviště mnohem dále v pozadí. Bylo tudíž velmi snadně možno, že střetnutím se mimo nadání s hlavní mocí nepřátelskou, některý jeho sbor utrpí porážku při svém dalším postupu přes Sálu, kterážto porážka by však potom Napoleonovi ukázala, kde se protivník nalézá; poté mohl neprodleně dirigovati své sbory proti nepříteli, a semknutost jeho celkového postupu zaručovala mu, aby ještě včas

---

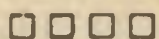
¹⁾ Précis de l'art de la guerre.

soustředil své síly proti němu. Pruská armáda nemohla doufati, než v porážku jediného francouzského sboru, kdežto Napoleon nemusil se ničeho obávati.

Dle toho měla Jena pro Napoleona přirozeně pečeť bitvy při setkání; teprve v předvečer bitvy postřehl, že tam stanula nepřátelská armáda a že nazítří již musí dojíti ke srážce. Děje se nyní konečně to, co v takovéto situaci díti se musí: císař udílí všem sborům rozkaz, aby co možno nejspěšněji sem přitrhly. Ted' mohlo se ovšem státi to, nač jsme již dříve upozornili; osamocený sbor Lannesův mohl se dne 3. října setkat s nezdarem, leč tím by celé polní tažení pruská armáda nevyhrála, ani francouzská neprohrála. Císař pochoval tak semknutě, že mohl směle předpokládati, že dopoledne 14. října bude míti pohromadě takovou moc, jež při nejmenším stačí na pruskou armádu.

V bitvě samé zračí se ihned zase Napoleonovo úsilí, aby ostříhal její vývoj tím, že nenasazuje své zálohy dříve, dokud nenadešel poslední rozhodující okamžik. Pak zůstavuje Neyově předvoji, jakož i Lannesově sboru, aby pouze vlastními silami odrážely po dvě hodiny dosti hrozivě vypadající útok Hohenlohův, a když pak v těchto trapných okamžicích zazněl ze řad císařské gardy výkřik „Kupředu“, tu císař pravil: „Co to má znamenati! Bude to asi nějaký mladý holobrádek, jenž chce předbíhati tomu, co mám činiti. Nechť jen posečká se svou radou, až bude míti za sebou velení ve dvaceti bitvách,“¹⁾ a přihlížeje klidně dalšímu zápolení, vyčkává příchod čerstvých sil, jimiž se dosud šetřená záloha uvolní a použije jí pak k onomu povšechně rozhodujícímu nárazu, jež nikdo neprovede dokonaleji nežli on.

---

¹⁾ Histoire des campagnes de l'Empereur Napoléon en 1805—1806 et 1807—1809. II. 77.

H l a v a XII.

JÍLOVÉ.

Účinek, jímž bitva u Jeny musila působiti, postřehl císař ihned v celém rozsahu. Tkvělo to již ve způsobu jeho smýšlení, že hodnotu jednou dobytého vítězství odhadoval raději výše než níže; z přesvědčení toho čerpal sílu k dosažení největších výsledků, jež mu ono vítězství mohlo poskytnouti, a válečné dějiny nasvědčují, že se mu to podařilo. Již den po Jeně oznamuje: „Hledíce k tomu, že výsledek bitvy u Jeny tvoří výboj všech králi pruskému náležících a na této straně Visly se prostírajících zemí atd.“¹⁾ Prozrazuje to široký rozhled císařův, že již na březích Sály odvážil se takového výroku, ovšem zcela zdůvodněného, neboť Napoleon dozajista pociťoval, že jeho neúnavná činnost nedopřeje poražené armádě nijakého předčasného odpočinku, a že, zvítěziv v hlavní bitvě, nemusí se již ničeho obávati leda toho, aby se neopozdil za možným cílem.

Ráno 15. října nařizuje císař svým sborům stíhati nepřítel; Bernadotte postoupí na Neustadt, aby uzavřel silnici ke Querfurtu, Davout postaví se u Naumburku, Soult pochoduje k Buttelstädtu, kdežto Murat k Erfurtu, kamž jej následuje Ney. Lannes s Augereau zůstanou u Výmaru. Pruská hlavní armáda od táhla severně kolem Výmaru na Erfurt, načež na zprávu od Jeny uhnula se na Sömmerdu, kamž přitrhne ráno 15. října, ovšem značně prořídlá následkem nočního pochodu, a to jednak tím, že mnoho jednotli-

---

¹⁾ Dekret. Jena, 15. října.

vých vojinů opustilo její řady, jednak proto, že při změnách směru pochodů ubírala se některá oddělení k Frankenhausem a k Erfurtu. Sömmerda určena jest nyní za shromáždění též Hohenloho, jehož vojska však taktéž byla v úplném rozkladu; další ústup konati se má směrem na Magdeburk, aby se tam uskutečnilo spojení se záložním sborem.

Brzy po druhé hodině odpolední přitrhne Murat před Erfurt, načež se ihned navazuje vyjednávání a ještě v noci vzdává se nepříteli toto město, jakož i tvrz se vším, tam se uchýlivším vojskem; „jest to velcenný zisk, jenž tvořiti bude opěrný bod prostřed našich operací,“ ¹⁾ praví císař o této události. Již dne 16. října dohoní stíhající Soult u Greussen hlavní nepřátelskou kolonu, napadne její zadní voj a způsobí mu ztráty, kdežto kolona pokračuje ve svém pochodu na Nordhausen, kamž přitrhne 17. října. Tam shromáždilo se též asi 10.000 mužů Hohenlohova sboru.

Císař vysílá teď za tímto vojskem přímo na Nordhausen Murata, Soultu a Neye, kdežto sám s ostatní armádou dá se přímou cestou k Labi, aby tam předešel ustupující Prusy a od hlavního města směrem na Odru je odrazil a odtud na sever zatlačil. Dle toho mají postoupiti: Bernadotte na Querfurt, kdežto Lannes přes Naumburk na Merseburk; za tímto táhnou pak po téže silnici gardy a Augereau. Davoutovi vytýčen směr na Lipsko, Mortier má nyní konečně přitrhnutí k Fuldě. Císař odeběře se dne 16. října do Výmaru.

Přibyv dne 16. října ke Querfurtu, Bernadotte se dovídá, že pruský záložní sbor postoupil z Magdeburku k Halle. Na svém dalším pochodu, jež nastoupí 17. října o 2. hodině ranní, spatří maršál zmíněný sbor v posici u Halle a učiní naň útok, při němž zmocní se jak mostu přes Sálu, tak i města samého a odrazí pak nadobro protivníka. Francouzi stíhaný a na polovic zničený sbor tento odtáhne poté směrem na

---

¹⁾ Devátý bulletin. Výmar, dne 17. října.

Dessavu. Dne 20. října jest rozestavení obou armád takovéto: Murat přitrl přes Magdeburk, Soult stojí těsně za ním u Gross-Wanzleben, Ney dospěl k Halberstadtu. Pravé křídlo armády jest v těchto místech: Bernadotte u Kalbe, Lannes přechází Labe u Dessavy, Augereau stanul v nevelké vzdálenosti za ním, Davout překročuje tento veletok u Wittenberku, aby obsadil toto město, které tvoří ústřední zásobiště, jakož i opěrný bod dalších operací, a proto je pak neprodleně zajišťuje proti násilnému útoku. Hlavní stan, jakož i gardy jsou v Halle.

Na straně pruské dospěla původní hlavní kolona, nyní pod velením Hohenlohovým, do Magdeburku, kdež vládne největší nepořádek a zmatek. Druhá kolona, pod Blücherem, která již od Nordhausen dala se jiným směrem při svém tažení Harcem, byla pak postupem Francouzů donucena upustiti od pochodu na Magdeburk a ustanovila si znenadání cílem svého pochodu ústí Havoly; dne 20. října stane jednu míli od Brunšviku. Blücher tady navazuje spojení s třetí kolonou pod vévodou Výmarským. Tato kolona, tvořící původně předvoj hlavní armády, posunuta byla dne 9. října až na Werru, odkudž pak nebyla včas odvolána. Vévoda na zprávu o událostech u Jeny obešel Harc zacházkou přes Erfurt, Mühlhausen a Heiligenstadt a přibyl 20. října do okolí Goslaru. Blücher s vévodou usnášejí se nyní na společném dalším pochodu, a dne 25. října překročuje první, dne 26. druhý Labe u Žandova (Sandau).

Soult, jenž společně s Neyem dobýval Magdeburku, zvěděv o pochodu těchto vojsk, dal se ještě téhož dne 25. října, na pochod, aby je zaskočil, leč vrazí dne 26. toliko na pruský, k záštitě přechodu Labe u Altenzaunu rozestavený zadní voj, ježž se mu nepodaří porazit.

Hohenlohe, jenž zatím již 21. října opustil Magdeburk, dorazí dne 24. do okolí Wusterhausen a Neustadtu severně rýnského ohybu. Téhož dne přibude císař s Muratem, Lannesem a gardou do Postupimi,

Davout stojí u Tempelhofu před branami Berlína, a toliko Bernadotte, jenž se opozdil při přechodu Labe, jest teprve u Ziesaru. Císař se tentokráte zle rozhorlil na Bernadottea; příkře vytýkal mu nejen tento promeškaný čas, nýbrž i jeho počínání ze dne 14. října, kdy se choval nečinně mezi dvěma v boji stojícími armádními oddíly. Chceme-li opětně získati příklad pochodové výkonnosti, jaká se povšechně požadovala v napoleonské armádě, změřme délku pochodu, již urazil Davout mezi Schleizem, kamž přibyl dne 10. října, a Berlínem, do něhož vtrhl ráno 25. října; zjistíme, že tu pouhá vzdušná vzdálenost činí 35 mil, které včetně bitvy vykonány byly pochodem během 14 dnů.

V Postupimi se císař dovídá o pochodu Hohenlohova sboru proti severovýchodu, načež ještě v noci nařizuje Muratovi, aby lehkou brigádu Lasallovu vypravil k Oranienburku, odkudž by všemi směry vyslané důstojnické hlídky vyšetřily skutečný směr Hohenlohova pochodu. Murat s Lannesem přitrhnou dne 25. října před Špandavu, kterážto pevnost pak ihned kapitučuje, táž Špandava, o níž císař, když byla v jeho moci, pravil: „Špandava, toť pevnost, jíž se nepřítel nikdy nezmocní.“¹⁾ Téhož dne doručeno je císaři Bernadotteovo hlášení, že Hohenlohův postup směřuje k Štětínu, a ježto současně došla také zpráva o vzdání se Špandavy, vysílá císař Murata a Lannesa pochodem na Oranienburk. Bernadotte, jenž dnes přibude do Braniбору, nechť jde rovněž po stopách nepřítelových, kdežto Soultovi ponechává se na vůli, aby dle svého uznání spolupůsobil s Bernadottem.

Lasallova jízda dohoní již 26. října u Zehdeniku nepřátelské oddělení Prusů, které mělo krýti pravý bok Hohenloha, přes Přemyšlov k Štětínu směřujícího a bez náležitého urychlení konaného pochodu, a odrazí je; dne 28. října dorazí Murat současně s Hohenlohovou kolonou k Přemyšlovu. Hohenlohe projde sice

---

¹⁾ Darymu. Charlottenburk, 26. října.

tímto městem a zaujme pak posici na silnici k Pasevalkám; zde však v situaci beztak již stísněné přináší mu jeho štábní náčelník, plukovník Massenbach, ježž vyslal k nepříteli a jenž ztratil nadobro hlavu, zprávu, že nepřítel se 100.000 muži postupuje již po pravém břehu Ukeru proti pasevalkské silnici, takže Prusové co nevidět úplně budou obklíčeni. Ve skutečnosti byla to pouze Muratova jízda a sice dosud samotna na levém břehu Ukeru, kdežto Massenbach pokládal za Uker malý potok, ježž překročil. Nevida již jiného východiska, Hohenlohe se vzdává. Po dvou dnech vydána jest pevnost Štětín lehké jízdě Lasallově, jež se pouze sama před ní objevila.

Za Hohenlohem táhnoucí kolona Blücherova dovídá se o této příhodě u Přemyšlova časně ráno 29. října u Bojičina (Boitzenburg). Blücher se nyní rozhodne pro ústup k dolnímu Labi; s Blücherem spojuje se proud výmarský, jemuž nyní konečně velí generál Winning, a s tímto vším vojskem přibude dne 31. října k Warenu. Bernadotte dovídá se zatím také o kapitulaci Hohenlohově, jakož i o pochodu Blücherově na Střelici; v předpokladu, že Blücherovým cílem je Štralsund a v úmyslu, že jej zaskočí, Bernadotte táhne proti němu a dne 31. října stane u Stargardu. Soult stojí v ten den u Zechlina, kdežto seznáv pravý stav věci, vysílá za Blücherem pouze svoji jízdu, kdežto s pěchotou hodlá se vsunouti mezi tohoto a Labe. Dne 1. listopadu setká se Bernadotte se zadním vojem Blücherovým, ježž pak následuje na Starý Šverin, sváděje s ním šarvátky. Také Murat táhl sem od Štětína přes Demmin.

Tak ustupuje těsně Bernadottem a Soultem následovaný Blücher k Labi, aby je překročil u Bojičina; ježto však také to jeví se mu záhy neuskutečnitelným, dá se dne 4. listopadu směrem přes Gačebusch na Lubek, kamž přibude v poledne 5. listopadu; leč toto město dobyli již předešlého dne Francouzové, takže značně seslabený Blücher musí couvnouti na Radkov (Ratkau); hodlá se sice uchýliti pod ochranu hradeb tra-

vemündských, leč musí již nazítří složit zbraně před značnou přesilou francouzských vojsk, která táhla ihned za ním a přímým útokem hrozila. Ježto kromě toho kapitulovala ještě i jiná menší oddělení, byla tudíž zničena všechna pruská vojska, stojící mezi Labem a Odrou.

Po dobytí Lubeku dopustil se francouzský voják neslýchaného vykořistění vítězství; v městě se drancovalo a obyvatelstvo stalo se obětí bezuzdných prostopášností a ukrutností; na prosby o ochranu odpovídali francouzští velitelé pokrčením ramen a lhostejnou poznámkou, že nelze po té stránce nic učiniti, neboť po vzetí města útokem jest plenění válečnou zvyklostí. Pro francouzskou armádu stalo se osudným i to, že její vojevůdce věnoval svůj zřetel čím dále tím výlučněji jen dosažitelnému cíli, kdežto prostředků k němu vždy více zanedbával.

Že ovšem byl vojevůdce i v tomto důsledný a byl tudíž v právu, to nelze popírat. Jinou otázkou je, byl-li jeho konečný cíl správný a možný; byl-li však jednou vytýčen, tu cesta k jeho splnění byla vždy ta pravá. Veškeré jeho konání směřovalo k caesarské světovládě, což státnický rozhled zavrhuje, leč vojevůdce mohl svého vrcholného cíle dosáti jen tehdy, když požadoval nesmírné námahy, které mohl požadovati jen při podněcování všech náruživostí svých vojáků a při možném jejich ukojení; světa bylo lze dobýtí toliko tím, že části jeho hodil svým nástrojům. „Od té chvíle, kdy Napoleon dosáhl moci, změnil se s dravou rychlostí vojenské mravy, srdečná svornost zmizela s chudobou, a záliba v materiálním požitkářství a pohodlí vnikla do našich ležení... Císař pokládal za přiměřené své politice, aby toto zlo podporoval. Pro jeho záměry bylo výhodné a působivé, aby armádu učinil zcela závislou na své osobě“,¹⁾ tak promlouvá v zájmu císařově nejvyšší stranický důstojník tehdejší armády.

---

¹⁾ Berthezène, Souvenirs milit. I. 328.

Přitom musila se stupňovati císařova lhostejnost k lidem, a to nejen v tom smyslu, že čím dále, tím méně oceňoval osud poražených, nýbrž i v tom pojetí, že i ve svém vlastním nástroji, armádě, zřel pouhou masu, jejíž niterní hodnota jest věcí úplně vedlejší; vykonala-li předepsané pochody, bila-li se na bojišti neohroženě, tu mohl pak vojín drancovati a velitel odcizovati; proč by jej kormoutilo to, že za těchto poměrů vojsko ve frontě řídlo rychleji, než kdyby se byla udržovala přísnější kázeň; povoláním dalších záloh, rychlejším vyčerpáním dalšího pokolení vyplnily se brzy povstale mezery, a tak sbírá císař v prosinci 1806 na vojnu 80.000 mužů, kteří se měli odváděti teprve v září 1807. Kdyby byl chtěl vychovávat své vojsko a svůj lid, potřeboval by k tomu míru; on však chtěl válce, aby se její mocí domohl světovlády.

„Neboť v právu jest každý svérázný charakter, jenž jest v souladu sám se sebou, není jiného bezpráví než odmlouvání.“

Každý vojevůdce, jenž hodlá vykonati velké věci, musí míti tuto bezohlednost ve volbě prostředků, tuto duševní pevnost, aby lhostejně nazíral na závady, jež jsou nerozlučně spjaty s mimořádnými námahami. „Žádnou nemístnou shovívavost, na velkomyslnost vždycky času dost.“¹⁾ „Vedeme válku s veškerou její pádností a přísností“,²⁾ v tom zračí se zásady císařovy, a kdyby se byl císařův konečný cíl jevil pro Francii politicky rozumným, dojistá, že by oběti, jež bezohlednost napoleonského válčení vyžadovala, byly účelně přineseny.

Takto císařova armáda přivedla to rychle tam, že dobyté země co nejvydatněji vykořistila a v poražených zřela téměř bezprávný lid. „Vojáci jedli u svých hospodářů, a pochopíme, jaké byly jejich nároky, znajíce ráz smýšlení Francouzů, jejich chtivost, jejich ne-

---

¹⁾ Lannesovi. Schönbrunn, 14. listopadu 1805.

²⁾ Josefovi. Osterode, 1. března 1807.

nasytnost, která nevylučuje pamlsků, jejich zálibu ve víně a pak opovržení, s nímž se vždy chovali k cizincům“¹⁾ takto jednali v míru, ubytování byvše ve spojeneckém území; v nepřátelské zemi počínali si způsobem ještě krutějším: „Také nebylo dosud nikdy drancováno v té míře, jako za tohoto pochodu, v nepořádku zašlo se až v nepodajnost.“¹⁾ Důstojníci nemohli tomu zabrániti, dávajíce namnoze sami špatný příklad. „Vzdalujíce se příliš vojínů, důstojníci nemohli potlačiti zneužívání moci; ostatně většina jich poskytovala příklady náročnosti a neskromnosti. Při svých vyjíždkách požadovali koně a vůz, aniž by kdy zaplatili. Přijímali návštěvy, strojili hostiny vždycky na zemské útraty.“²⁾

Císař podněcoval velitele k bezohlednému vystupování. Bylo mu to vhod, že jejich přehmaty jevily se znovu a znovu jako bezpráví v jeho očích, neboť se tím stupňovala jeho moc nad nimi; tak promíjel jim věci, pro které by v každé jiné armádě sebe zdatnější velitel byl odstraněn. Už v r. 1805 se vyprávělo: ;Dobyté země viděly se vydány loupeživosti vítěze, a mnozí rakouští velmoži i šlechtici, zaplatili úplným vyplněním svých zámků povinností, tkvící v tom, aby na jedinou noc aneb třeba jen na několik hodin poskytl nocleh generálovi . . . Při odjezdu toho neb onoho maršála nebylo lze zabrániti, aby si s sebou nevzal to, co se mu zalíbilo. Po návratu z této války slyšela jsem vyprávěti maršálovou X s úsměvem, že její muž, znající její zálibu v hudbě, poslal jí velikánské sbírky, jež našel nevím už u kterého německého knížete, a s toutéž nenuceností nám pravila, že od něho dostala tolik beden, naplněných vídeňskými korunovitými svícny a skleněnými předměty, které na různých místech byly zabráný, že si neví rady, kam s tím.“³⁾

---

¹⁾ Fézensac, *Souvenirs militaires*. 84. 110.

²⁾ Fézensac, *Souvenirs militaires*. 85.

³⁾ Mme de Rémusat. *Mém.* II. 210.

O Massenovi praví císař: „Jest to dobrý vojín, leč oddává se zcela lásce k penězům; toť jediná pohnůtká jeho činů, a jen ta jím hne, dokonce i před mýma očima. Dříve to byly menší obnosy, nyní by však nestačily již ani miliardy.“¹⁾ Když císař r. 1806 pověřil správou Dalmacie Marmonta, tu jest brzy nucen psáti takto: „Oznamte důvěrně Marmontovi, že jest zde velmi přísně zkoumáno účetnictví a že všeliký nepořádek může škoditi jemu a jeho přátelům, a že při rozdělování, jež se má konati pro velkou armádu, bude mu všemožně vyhověno; proto nechť dbá o dobrou pověst.“²⁾ Dokonce i Berthezène, jenž se vždy snažil býti hlasatelem slávy francouzské armády, vypravuje zcela klidně o Bernadottovi: „Maršál pohřešil na tomto ústupu vůz s nákladem jak lubecké kořisti, tak plodů svého polního tažení. Ač tato událost byla nepříjemná, přece se tvářil, jakoby jen litoval, že mu tím bylo znemožněno, aby svůj sbor penězi odměnil“;³⁾ a Berthezène uvažuje tu pouze o tom, že „tato gaskonáda vzbudila značnou veselost.“

K drsnosti k poraženým družila se lakotnost. Ve Volborži setkal se de Pradt s biskupským tajemníkem „kanovníkem kujavským, zdobeným stuhou a křížem své kapitoly, jenž mu ukazoval pádným políčkem zraněnou svou čelist; políček ten vyťal mu pan generál Vandamme proto, že mu odepřel tokajské, jež generál velitelsky žádal, a kanovník odepřel proto, že Vestfálský král, jenž předešlý den v zámku ležel, kázal všechno toto víno naložiti na svůj vůz“;⁴⁾ o Vandammeovi pravil týž dále, že „se uvádí tisíce příkladů Vandammeovy divokosti a loupeživosti; toto jméno vzbuzuje v Palsku hnus“, kdežto o Davoutovi praví, že „naplnil Polsko postrachem. Slyšel jsem vyprávěti o hrozných

---

¹⁾ Josefovi. St. Cloud, 3. června 1806.

²⁾ Eugenovi. St. Cloud, 9. srpna.

³⁾ Souvenirs militaires. I. 120.

⁴⁾ Ambassade etc. 73. 80. 142.

výjevech, které vyvolaly veliké předsudky proti Francouzům“.

Nemíníme nijak popírat, že všechno to bylo lhostejné pro jedince tak významného, jako generála; právě Massena, jemuž lze po této stránce učiniti největší výtky, náležel rozhodně k nejvýznamnějším napoleonským vojevůdcům, a běželo-li o to, vyslati jej do pole, tu zněl úsudek císařův: „Massena obdařen jest vojenskými schopnostmi, před nimiž dlužno smeknouti; na jeho poklesky netřeba se ohlížeti, neboť všichni lidé jsou chybuující.“¹⁾ Začasté druží se ovšem k hrubosti a lakotnosti podnikavost a odvážnost, nicméně ale v armádě všeobecně rozšířený shon po zbohatnutí stal se brzy východištěm touhy po požívačném životě zbohatlíků, která jest arciť zkázonosnou pro generála. „Pravdou jest, že vyšší generálové měli toho až po krk. Přetížil jsem je příliš poctami, příliš hodnotami, příliš bohatstvím. Napili se z poháru rozkoše tak, že nyní konečně chtěli míti pouze klid. Byli by jej vykoupili za každou cenu, slyšte, vy říšští maršálové, za každou cenu. Posvátný zápal pohasnul.“²⁾ Tu nutno ovšem spatřovati v nenasytném Napoleonovi daleko dokonalejší vzor vojína, než jaký skýtali jeho přesycení druhové.

Císař napřed v Charlottenburku, načež v Berlíně pozorně sledoval a řídil pohyby svých sborů, aby odříznul Hohenloha, Blüchera a výmarskou armádu. Pozbyly-li vojenské události již zájmu neurčitostí svého vývoje, zůstal přece pořád ještě zájem na kombinacích, pochodech a manévrování,“³⁾ dí císař, pozorující okem znalce danou situaci; jinak se císař zaměstnává tím, že uvádí do pořádku správu, tak jak to dosud vždycky činil v dobyté zemi, totiž, aby byla způsobila učiniti zadost předepsaným dodávkám a válečným daním.“ Jest mou vůlí, aby Berlín nadbytečně

---

¹⁾ Eugenovi. Burghausen, 30. dubna 1809.

²⁾ Gohier Mém. II. 239.

³⁾ Dvacátý bulletin. Charlottenburk, 27. října.

hradil všechny potřeby mé armády, a aby se nijak nešetřilo a moji vojíni měli všeho hojnost.“¹⁾

Zatím pokračuje Ney v dobývání Magdeburku, a dne 8. listopadu vzdává se pak i tato pevnost. Augereau a gardy ponechány jsou v Berlíně, kdežto Davout posunut jest k Frankfurtu n. O., kamž dorazí dne 31. října. Nazítří pak kapituluje Kestřín, před vypravenou tam divisí Gudinovou. Tak padala jedna pevnost za druhou, ač mohly dle slov Willisenových tvořiti „vlnolom“ invase, aniž by se bránily, ba aniž by se jen pokoušely o to. Vůči mladým, pádným a nejvýš bezohledným francouzským vůdcům jevíli se letilí, sesláblí a nerozhodní pruští velitelé naprosto nezpůsobilými k odporu; když roztržtěn byl zevní služební rámeček, jenž jim jedině propůjčoval jakési opory, tu neměli již síly, aby se sami vzpřímili. Císař pečoval o to, aby stárnoucí důstojníci zavčas byli odstraněni; „u třetích praporů je mnoho důstojníků, kteří mají nárok na své propuštění a kteří pro svou tělesnou nezpůsobilost nemohou dále sloužiti; důstojnický sbor nutno omladiti.“²⁾ Zde nutno zdůrazniti, že arcit' loupeživý Massena a drsný Davout tvořili pro každého vojína mnohem přiměřenější zjev než Kleist a Ingersleben.

Tak vydáno bylo Prusko úplně v moc vítěze a musilo přijmouti jeho podmínky, jakmile jen projevil ochotu je stanoviti. Na chvíli se zdálo, že dojde k narovnání mezi Napoleonem a Pruskem; Bedřich Vilém podepsal již císařovy tvrdé podmínky, když Napoleon, ježž zatím došly zprávy z Přemyšlova, Lubeku, Štětína a Kestřína, vyjednávání přerušil. Císařův zrak upřen byl již z Pruska ven, zřel Rusy na postupu, přičemž se mu otvírala vyhlídka na další úspěchy, jež musily zlomiti poslední odboj v Evropě.

Nutno poznovu uznati, že, uvažujeme-li toliko se stanoviska dobývačného vojevůdce, císař byl v právu; bylo účelnějším neponechatí Rusům žádného času

---

¹⁾ Darymu. Berlín, 28. října.

²⁾ Lacuéeovi. Mohuč, 29. září 1806.

k dalším přípravám a se silnou vítěznou armádou, již by nyní opřel o Odru, pokračovati v zápasu, jenž by se bezprostředně přimyká k právě dobytým velkolepým úspěchům, takže by pak zahájené nové polní tažení zároveň znamenalo konečné využitkování předností starého tažení; ryze vojenský stav věci zhoršuje se pravidelně umírněností; stanouti v úspěchu lze generálovi v případě nutnosti ovšem rozkázati, nikdy ale raditi. Státník by byl na podkladě vítězství u Jeny zbudoval trvanlivou politickou soustavu, byl by generálovi kázal stanouti; Bismarck, jenž v Mikulově zarazil a vůdce vítězíci armády zadržel před branami Vídně, byl by v Berlíně sjednal pevný mír, kdežto nám jest tu co činiti pouze s vojevůdcem.

V ten čas postrádá císař vůbec přesných zpráv o tom, kam až Rusové již postoupili a jak jsou početně silní. Proto posune Davouta směrem na Poznaň, aby objasnil stav věci, vystříhaje se však při tom vážnějších bojů. Poněkud v pozadí následuje jej vpravo a vlevo Augereau a z Bavorů a Würtemberčanů nově utvořený IX. sbor pod Jerômem. Poté dochází zpráva, že Rusové 9. října stáli ještě u Kamence Podolského, z čehož císař dne 5. listopadu usuzuje, že nemohou před 20. listopadem doraziti k Varšavě. Davoutovi tudíž nařízeno, aby ve svém pochodu na Poznaň pokračoval, a dne 7. se císař ustanoví na tom, že celou svou armádu shromáždí u Poznaně, „neboť tam zamýšlím svésti s Rusy bitvu, hodlají-li postupovati dále vpřed.“¹⁾

Než ještě v týž den dojdou přesná sdělení. Rusové pod Bennigsenem, 56.000 mužů, stojí, tvoříce čtyři kolony, mezi Jurborkem a Grodnem, takže překročí-li východo-pruské pomezí dne 23. října, mohou přitřhnouti k Toruni s prvním stupněm již dne 7. neb 8. listopadu, kdežto s posledním mezi 18. a 20. listopadem. V případě tom nehodlá císař postoupiti dále přes Poznaň a doufá, že tam ještě před 18. listopadem sou-

---

¹⁾ Berthierovi. Berlín.

středí Augereaua, Lannesa, Davouta, Jerômea a gardy, jakož i některé oddíly jízdy. „Kdyby se naopak Rusové ve svých pohybech opozdili, utvářily by se věci jinak a musil bych se rozhodnouti pro jiný plán.“¹⁾

Dne 9. listopadu vtrhl Davout do Poznaně, a když tam postup Rusů nelze ještě nijak pozorovati, má týž bezodkladně pokračovati ve svém pochodu na Varšavu, kdežto zatím Augereau táhne na Toruň, Jerôme na Kališ; Lannesovi dán byl rozkaz, aby přes Bromberg postoupil na Toruň. Sbory druhé řady, Neyův, Soultův, Bernadotteův a Muratův, které v ten čas též byly uvolněny, blížily se Berlínu, aby poté rovněž postoupily přes Odru. Přední sbory musily však opatřovati zprávy o nepříteli, což v daném okamžiku bylo jejich hlavním úkolem; musily se proto volně rozprostríti, což jim bylo usnadněno tím, že nepřítel byl dosud vzdálen, nicméně ale nevzdal se císař nikdy myšlenky na možnost včasného soustředění, které bylo alfou a omegou jeho válčení. „Při tom všem nejzávažnější jest pouze jediná věc, totiž, aby se mé tři sbory a má jízda mohly v krátkém čase spojití, kdyby toho pohyby Rusů vyžadovaly.“²⁾ Císař teď zjišťuje, že jeho vojska první linie mají 80.400 mužů, jež podřizuje společnému velení Muratovu, jenž svou jízdu předešel do Poznaně.

Dne 25. listopadu opouští císař o 2. hodině ranní Berlín a přibude 27. v 10 hodin večer do Poznaně. Situace jeho sborů jeví se mu takto: Předvoj Muratovy jízdy střetne se dne 27. listopadu u Blonje s nepřátelským jízdectvem a zatlačí je na Varšavu. Davout následuje v mezeře jednodenního pochodu, Lannes stojí u Loviče, Augereau u Gostynina, garda a Ney jsou u Poznaně, Soult jest před Frankfurtem n. O. a jedině Bernadotte mešká ještě u Berlína. Jerôme konečně jest u Kališe, odkudž však postoupiti má do Slezska, aby obsadil pevnosti této provincie, čímž se

---

¹⁾ Davoutovi. Berlín, 7. listopadu o 3. hodině odpoledne.

²⁾ Davoutovi. Berlín, 13. listopadu o 4. hod. odpoledne.

ještě zdokonalí záštita a rozsah oderské základny. Mortier zůstal i nadále v Meklenbursku a předních Pomořanech.

Vyklidivše dne 28. listopadu Varšavu, Rusové obsadili pak jen její předměstí Pragu na pravém břehu Visly. Murat v čele své jízdy vtrhne v ten den do Varšavy, kamž jej dne 30. následuje Davout. Rusové postavili do pole tehdáž dvě armády, z nichž prvá, 55.000 mužů pod velením Bennigsenovým, stála od druhé polovice listopadu u Pultuska, kdežto druhá 36.000 mužů pod Buxhōwdenem, jsouc teprve na pochodu, byla ještě daleko v pozadí. U Toruně stojí pruský sbor pod Lestocqem, 15.000 mužů. Než maje na zřeteli napoleonskou ofensivu a nepříznivý poměr sil, Bennigsen se důvodně obává, že císař obchvátí jeho levé křídlo a připraví mu tak novou Jenu. Ruský vrchní velitel vyklidí tudíž dne 1. prosince i Pragu a stáhne veškeru svou armádu k řece Narev; ježto též Lestocq podléhá nyní rovněž jeho velení, ustoupí také on k Brodnici (Strasburg).

Napoleon hodlá neprodleně táhnouti za nepřítelem. „Bude-li nepřítel tak pošetilým a jme se vyklizovati Pragu, zmocněte se tohoto předměstí.... Byl bych velice spokojen, kdybyste překročil Vislu u Pragy. Pokuste se pak ihned o přechod Bugu.“¹⁾ Ve smyslu tom překročí tedy v prvních dnech prosince Murat a Davout Vislu a vsunou se proti dolnímu Bugu, kdežto Lannes přibude do Varšavy a Ney obsadí Toruň.

Císař, jenž neví ještě nic bližšího o dalším ruském počínání, nábádá z Poznaně Murata předně ke zbudování mostu přes Bug a Narev, načež mu klade na srdce hlavně to, aby zřídil pevné předmostí při ústí Narevu do Visly, a sice v těch místech, kdež Rusové později založili Nowogeorgiewsk; poté nechť zaujme postavení jednak jízdou u Pultuska, jednak Davoutem u Zvěroska. Lěč brzy potom jme se Bennigsen zase postupovati vpřed. Týž ustoupil napřed na Ostro-

---

¹⁾ Muratovi. Poznaň, 1. prosince o 10. hodině dopolední.

lenku, když však se nyní blíží Buxhōwden, posune dne 8. prosince svá vojska poznovu k Pultusku, kdežto Lestocqa vyšle proti Toruni.

Císaři nejsou pořád ještě dosti jasné záměry nepřítelovy, hodlá-li před vážnějším útokem couvnouti aneb mu čeliti; aby této nejistotě učinil konec, rozhodne se císař dne 13. prosince, že své sbory posune přes Vislu, aby nepřítele donutil přiznati barvu. Napoleon utvoří další sbor záložní jízdy pod Bessieresem, jenž pak postoupí od Toruně k Rypinu, aby dílem zjednal styk mezi Neyem a Soultem, dílem objasnil stav věcí v krajině, prostírající se severně od Visly; Murat učiniti má totéž, načež postoupí pěší sbory přes Vislu: Davout u Nových Dvorů, Augereau u Sakrošima, Soult u Vloclavska. Ney dá se pochodem na Brodnici, jež u Toruně vystřídají Bernadotte a gardy. Císař míní, že tímto frontálním postupem v šíři 16 mil oproti čáře Wkry přesvědčí se zcela jistě o záměrech nepřítelových; setrvá-li Rus u Pultuska, pak jej hodlá se svým předsunutým levým křídlem, Ney, Soult a Bernadotte, obejít, aby jej zatlačil k rakouské hranici,¹⁾ „než největší obtíž tkvíti bude v zásobovací otázce.“²⁾ Výrok tento nasvědčuje tomu, že se již zde začal uplatňovati protiklad okolností polského bojiště proti Italii a Německu; v oněch zemích nespátrával císař nikdy v zásobování stěžejní překážku; leč ve slovech těch jeví se i to, že si vojevůdce tento rozdíl uvědomuje a bere jej v úvahu. „Tlak okolností mne donutil, abych se vrátil k soustavě zásobovací.“³⁾

V důsledku toho postoupí pak v druhé polovici prosince Ney k Brodnici, Bernadotte k Toruni; Augereau hotoví se k přechodu Visly u Sakrošima, Soult u Vy-

---

¹⁾ Dlužno uvážiti, že tehdejší rakouská hranice běžela jednak podél Pilice, jednak podél Visly, načež 1 míli nad Varšavou opustila tuto řeku, aby se pak přimkla ke vtoku Narevu do Bugu.

²⁾ Povšechná nařízení, navržená pro polní tažení za Vislou. Poznaň, 13. prosince.

³⁾ Darymu. Willenberk, 2. února 1807.

sogrodu, kdežto Davout zřídí most přes Narev u Okunina. Císař opouští Poznaň večer 15. prosince, aby přibyl do Varšavy o půlnoci na 18. prosinec. Bennigsen stojí u Pultuska, má své vojsko posunuto až ke Wkře. Buxhówden dorazil k Ostrolence; Lestocq, jenž jak známo, vyslán byl k Toruni, srazil se tam s Neyem, načež ustoupil k Lautenburku.

Tento postup Rusů na Pultusk neušel pozornosti císaře, jenž nyní vysílá všechny své sbory tímto směrem, aby udeřily na protivníka. Dne 22. prosince hne se Augereau na Plonsk, Soult překročí Vislu u Dobříkova, kdežto Bessieres a Bernadotte jsou v okolí Běžuna, Ney jest u Brodnice, Lannes ve Varšavě, kdežto Davout soustřeďuje své voje u mostu narevského, jejž postavil u Okunina, a po němž pak s večerem přejde na druhý břeh Narevu. Tam přibude též císař dne 23. prosince o 9. hodině ranní a rekognoskuje pak osobně čáru Wkry. Za touto řekou stála nepřátelská divise na linii Čarnovo-Poměchovo mezi Narevem a Wkrou.

Císař podrobně zkoumá toto postavení se svého stanoviště, jež si byl zvolil na střeše budovy, ležící na Ostrůvku při vtoku Wkry do Narevu, na kterou byl vystoupil po žebříku. Poté diktuje svůj rozkaz k útoku; potřebné mosty mají se položit přes řečený ostrůvek při ústí Wkry; po nich pak má první postoupiti Morand, aby napadl nepřátelské levé křídlo u Čarnova; jej následovati bude část divise Gudinovy, aby se obrátila proti Poměchovu, kdežto většina této divise budiž ponechána jako záloha v předmostí narevském. S večerem počnou Francouzové v nařízeném pořadu přecházeti Wkru, načež v nočním boji vypudí Rusy z jejich posice; tito pak couvnou k Nasielsku. Lannesovi nařízeno, aby postoupil blíže k narevskému mostu.

Císař, jemuž dosud není známo, jak velké nepřátelské síly má teď proti sobě, nařizuje na den 24. prosince tyto operace: Lannes překročí Narev, garda opustí Varšavu a přitrhne k narevskému mostu; Au-

gereau postoupí k Novému Městu, Soult potáhne za ním k Plonsku. Davout stíhá nepřítele na Nasielsk.

Ruské armády podrženy byly nyní konečně, ovšem asi jen dle jména, vrchnímu velení 76letého, tělesně i duševně zestárlého Kamenského. Na zprávu, že Francouzové překročili Wkru, poslal Kamenski část vojska od Nového Města k sesílení oddílu u Nasielska. Když pak kolem poledne 24. prosince přitrhl před Nasielsk Davoutův předvoj, čelili mu zde Rusové až do večera, načež odtáhli na Střegozín. S hlavním stanem do Nasielska přesídlivší císař nařizuje odtud Lannesovi, jenž v ten den přešel Wkru, aby zítra časně ráno sem postoupil. Za boje u Nasielska stáhl Kamenski podél Wkry u Nového Města a Kološomba stojící vojska zpět na Pultusk, kdež však se s nimi utká již Augereau, jenž si pak uvolní cestu přes Wkru.

Ráno 25. prosince pokračuje Davout ve svém pochodu na Střegozin, jda ve šlépějích Rusů. Císař jenž se odebral do Šlostova, aby byl poblíž obou křídel své ofensivy, Davoutovi a Augereauovi, a zároveň mohl pospíšiti k onomu z nich, kde by jej bylo více třeba, nahlíží nyní, že nepřátelská linie Wkry jest prolomena a že nepřítel není toho času s to, aby své síly soustředil; není mu však blíže známo, kde jednotlivé nepřátelské sbory stojí. V této situaci se císař rozhodne, že upustí od rozkazu, aby Lannes následoval Davouta přes Nasielsk, nýbrž že jej pošle k Pultusku, aby tam obsadil důležitý přechod Narevu, ležící na nepřátelské ústupní čáře.

Když pak v několika dnech bylo toto polní tažení skončeno a Rusové ustoupili, aniž však byli skutečně poraženi, neřku-li, aby byli prohráli velkou bitvu, tu uslyšíme, že se v Napoleonových listech a bitevních zprávách opakuje věta, že kdyby nebylo těch příliš krátkých dnů a těch bezedných cest, že by z ruské armády neodešla ani noha. Ve slovech těch tkví přiznání, že věci nedopadly přece tak, jak si vojevůdce přál a svět očekával; leč příčiny, jež on uvádí, nelze přece jen tak naprosto pokládati za pravdivé; což byly snad

pro Rusy dny delší a cesty méně bezedné, a což nebylo vojevůdci přeci známo, že operuje v prosinci a v Polště, aby nemohl předem uvážiti a na zřeteli míti také tyto, jakož i mnohé jiné zevní okolnosti? A stalo se tak přeci. Týchž cest, které později měly omluviti nedostatečný úspěch, použito bylo dříve k tomu, aby císař od podvelitelů požadoval stupňované poškozování nepřítele. „Poněvadž cesty jsou špatné, musíte zabrat jeho dělostřelectvo a zavazadla.“¹⁾

Rozhodující příčinou toho, že výprava na Pultusk skončila jako protiklad Abukiru, Ulmu a Jeny, totiž bez velké zdrcující bitvy, ač ve všech těchto případech byla podkladem táž myšlenka, bylo dle mého přesvědčení to, že byl Lannes vyslán k Pultusku sám. Zde zpronevěřil se císař své vůdčí zásadě, již se jinak vždycky řídil. Ačkoliv mu za operací u Jeny také nebylo známo, kde obzvláště sluší hledati nepřátelskou hlavní moc, přece držel své sbory semknutě pohromadě tak, že pak při každé srážce stačil na nepřítele; zde však pokouší se o všestranný strategický obchvat protivníka, aniž si byl dříve jist tím, kde se rozuzlí taktické rozhodnutí. To však vyžaduje tříštění sil a tak císař nesjednotí od Toruně a Varšavy, beztak již na dvou, od sebe odloučených operačních tratích postupující křídla své armády před srážkou s nepřítelem, t. j. před Wkrou, jak to jindy vždycky činil, nýbrž po překročení Wkry a po styku s nepřítelem ještě více tato křídla od sebe vzdálí tím, že vypráví jednak Lannesa na Pultusk, jednak Souлта, jak uvidíme, přes Zechanov na Makov.

Při takovýchto značně vybočujících, soustředěných obchvatech všemi směry se snadno stane, že nepřítel nestojí se svou hlavní mocí tam, kde se předpokládalo; jeden sbor útočí na plano, druhý dorazí pozdě na stanovený bod, kdežto třetí vidí, že má čeliti přesile; podobně stalo se to i tady; protivník protrhl příliš roztaženou síť, a kdyby se byl svými vůdci a vojsky vy-

---

¹⁾ Berthier Muratovi. Lopašín, 26. prosince.

rovnal nepříteli, mohlo snadno polní tažení skončiti porážkou. V těchto operacích, severně Visly, nepoznáváme vojevůdce z r. 1796, od Ulmu a Jeny.

Císař měl za to, že hlavní ruský voj ustupuje na Golymin, a vysílá proto za ním po téže silnici dne 25. prosince Davouta, jenž pak dorazí k Střegozinu, kdežto Murat ke Slubové. Lannes přitrhne ke Sbrošku, Augereau k Sonsku, Soult k Sochočímu Bessieres a Bernadotte jsou dosud v okolí Běžunu. Ney, jenž pokračoval v zatlačování Lestocqa, přibude v ten den k Dzialdovu (Soldau) a Mlavě, jsa v těsném styku s protivníkem. Na ruské straně spojí se dne 25. prosince u Pultuska armáda Bennigsenova s některými oddíly Buxhōwdenovými, kdežto ostatní jeho divise stály v ten čas u Makova a Golymina.

Ráno 26. prosince dá se Lannes na další pochod k Pultusku. Přibyv kolem 10. hodiny před toto město, Lannes spatří tam sešikovaného protivníka a rozhodne se k útoku. Vzplanuvší boj, jenž jest pro obě strany spojen s těžkými ztrátami, trvá až do odpoledne, načež kolem 2. hodiny přitrhne k Makovu divise Gudinoва, která byla ráno vyslána ze Střegozina na Pultusk a slyšíc cestou hřmení děl, pospíšila na bojiště; divise tato se pak rozvine v šik proti ruskému pravému křídlu. Bennigsen stáhne toto křídlo sice poněkud zpět, než jeho přesila přesto, že boj trval již čtyři hodiny, mu umožňuje, aby udržel své zálohy právě na tomto křídle netknuté. Tyto zálohy vrhá nyní proti Gudinovu, zatlačí jej mezi sebe a Lannesa, a zažene jej pak s večerem nadobro zpět na Makov, způsobiv mu značné ztráty. Zatím přešel také Lannes s večerem poznovu k útoku, leč po přechodném úspěchu jest odražen, načež s příchodem noci ustupuje.

V týž den pochoduje Davout na Golymin. Císař přeložil svůj hlavní stan včera večer do Lopašina, odkudž pak nařizuje nyní Augereauovi, aby postoupil rovněž na Golymin, neboť se dosud domnívá, že tam stojí hlavní ruský voj. Murat má ještě setrvati u Slubové, leč brzy poté jest mu nařízeno, aby podporoval postup

Davoutův. Soultovi uloženo tažení na Zechanov, aby tam obsadil silnici k Ostrolence, po níž jest postupovati nepříteli, kdežto ještě větší měrou se rozpráhnuvší Bernadotte má postupovati na Koševo a Omulev; to vše potvrzuje náš názor o tehdejších císařových operacích, k němuž jsme již dříve dospěli.

U Golymina utká se s Muratem, Davoutem a Augereauem, jichž pluky jen pomalu sem přicházejí, toliko ruský zadní voj; tento zápolí s nimi až do tmy, načež ustoupí na Makov, aniž by byl stíhán. Jen po velkém úsilí přibude Soult v ten den k Zechanovu. Na levém křídle couvnul Lestocq před Neyem na Nidbork (Neidenburg), kdežto Ney se v ten den zastavil. Císař odebral se na noc k Pultusku; vida Rusy na ústupu a slyše zprávu o boji u Pultuska, císař se ustanoví na tom, že je polní tažení skončeno, a vzhledem ke stavu cest, k pozdní roční době, jakož i k únavě armády, nebylo také skutečně možno, aby se nějaké úspěšné stíhání nepřitele předsevzalo.

Studium válečných dějin podává nám dva důvody, proč se upouštělo od stíhání; první důvod uplatňoval se zvláště v periodě fredericánského způsobu válčení, a prýštil z nedostatečného poznatku podstaty a významu úspěšného stíhání, jenž měl svoji příčinu v tom, že se tenkrát pokládalo za nemožné, aby se připustila odchylka od zásady úzkostlivého dodržování soustavy zásobovacích, a v důsledku toho od kratší operační čáry; také Bedřich nedovedl se zhostiti tohoto nazírání. Druhý důvod je, že vojevůdce podléhá vlastní únavě a dojmu, jež na něj činí znavení vojska. Že první důvod neměl u Napoleona nijaké váhy, k tomu poznatku vede nás celý způsob jeho válčení; bylo však vyloučeno, aby se někdy uplatnil u něj druhý důvod přesto, že měl pevnou vůli?

Výrok, že vojsko skutečně bylo unaveno tak, že nebylo schopno pronásledování, nutno ovšem přijímati s nedůvěrou přesto, že se začasť vyskytuje ve válečné historii, poněvadž z této historie jest též zřejmo, že se vždycky tam, kde stál v čele vojska nad průměr

energický muž, pořád ještě podařilo vykonati neočekávané věci. „Při pronásledování prchajícího nepřítele, jenž je každou hodinu seslabován ztrátou zajatců a marodérů, nezáleží nijak na tom, aby se pochodovalo v semknutých brigádách, ba ani v semknutých praporech a škadronách. Co se opozdí a zůstane pozadu, musí býti dodatečně přivedeno; jakmile jsou prapory prořídlé, tu lze postrádati i důstojníky a ponechati je zpět, aby tuto dopravu zařídili.“¹⁾

V daném případě však zdá se výjimečně nemožným všeliké stíhání nepřítele; v neobyčejných námahách, jež Napoleon svým vojínům ukládal r. 1796, jakož i po Ulmu a Jeně, jevílo se zřetelně, že jeho duch nebyl přístupen úvahám o shovívavosti k mužstvu; v Polště však setkal se s tak bezednými cestami, že již do boje u Golymina nebylo lze dopravit dělostřelectvo, dny byly krátké, povětrnost nejvyš nepříznivá, studeno a vlhko; po stránce zásobovací nepodávala Rusy již vyssátá krajina téměř nic, a tak musil císař uznati, že kdyby se snad přece skutečně podařilo nějaké vojsko na stíhání Rusů sehnati, že by se tím jeho armáda nadobro rozpadla a povážlivě seslabila, při čemž by však Francouzové musili vnikati pořád hloub do Ruska. Na druhé straně nebylo také možno stíháním, a to byla ta nejzávažnější příčina, sumu úspěchů stupňovati; právě za tohoto nepříznivého stavu přírody musil pouhý ústup způsobiti Rusům již dosti škod, a pronásledování, které by se přizpůsobilo polským močálům, mohlo sotva přispěti ke zveličení jejich ztrát. Pádnost u Jeny předsevzatého náporu dosáhla zde svých mezí a armáda musila bezpodmínečně nejdříve sbíratí své síly k novému útočnému úderu. Již začalo se také ve francouzské armádě ozývati ono reptání legií Caesarových nad stále obnovovaným polním tažením. „Musíte míti v hlavě pořádnou krokev,“ volali vojáci na kolem jedoucího císaře, „když nás bez

---

¹⁾ Blücher Yorkovi. Holštýn, 31. srpna 1813.

chleba vodíte sem tam po takových to cestách,"¹⁾ leč císař pochopil, co se za takovou žertovnou kritikou vojenskou skrývá, a poslal proto své sbory na zimní byty.

Na sklonku prosince vydává císař z Golymina a Pultuska předběžné rozkazy k zimnímu ubytování armády, kdežto konečné roztrídění bytů následuje pak z Varšavy dne 7. ledna 1807.

Bernadotte jest vyslán k Drvenci, aby kryl dolní Vislu; týž se postaví u Osterode a rozprostře se až k Elbinku, depotní bod tvoří Kvidzyn (Marienwerder); Ney, jenž krýti má Toruň a dobývání Hrudězů (Graudenz), stojí u Dzialdova-Mlavy-Choršele, depotní bod Toruň; Soult jest u Zechanova, Prasnýše a Makova, depotní bod Plock; za ním stojí na Visle v okolí Nového Města Augereau, depotní bod Vyšogrod, Davout stojí v cípu mezi Bugem a Narevem, jeho byty táhnou se do popředí až k Ostrolence, kdežto vlevo přes Narev k Pultusku a Golyminu, depotní bod Pultusk; Šerosk s krajinou mezi Bugem a Vislou vyhrazeny jsou Lannesovi, jenž obsadí též Pragu, depotní bod Varšava; garda ubytuje se ve Varšavě, kamž se dne 1. ledna 1807 vrátí i císař. Pro případ, že by se nepřítel ujal ofensivy, jest shromážděním: pro Bernadottea Osterode, pro Neye Mlava, pro Souлта Golymin, pro Augereaua Plonsk, pro Davouta Pultusk a pro Lannesa Šerosk.

Zatím co v takto rozlehlém postavení užívá unavená armáda potřebného klidu, aby tím dříve byla zase plným počtem způsobilá k novým operacím, oddává se císař nyní naléhavým úkolům, aby jednak reguloval zásobování armády, jednak povolal sem posily, jakož i upravil správu Polska a pak především organizoval pomocné zástupy polské. V době znovuzahájení operací počítati jest: Bernadottea na 18.000 mužů, Neye na 16.000, Souлта na 28.000, Augereaua na

---

¹⁾ Savary Mem. III. 23.

16.000, Davouta na 20.000, Lannesa na 18.000, gardy na 15.000 a konečně Murata na 14.000 mužů. Hledě bedlivě k tomu, aby byl ihned k svému pojetí přiměřeným způsobem zpraven o každém hnutí nepřítelově, císař umísťuje trvale u předních, jízdou obstarávaných stráží jednoho ze svých generálních adjutantů, jemuž dáni k ruce dva ordonanční důstojníci a dva pobočníci. Aby si zabezpečil včasné soustředění sborů své armády, nařizuje císař zbudování a vyzbrojení předmostí u říčního přechodu u Šerocka, Modlina, Pultuska a Prahy; sborům bylo zdůrazněno, aby útočením nepodněcovaly nepřítele k ofensivním podnikům, nýbrž jej toliko pozorovaly, neboť když jest jednou odpočinek, toť ať jej armáda plně užije.

Bennigsen ustoupil po bitvě u Pultuska zprvu přes Narev směrem na Bělostok, kdežto Buxhōwden couvá severně Narevu směrem na Grodno; poté se obě ruské armády spojí v okolí Sčučína a Bennigsenovi svěřeno vrchní velení. Lestocq odtáhl zpět k Angerburgu.

Tato pruská posice, která ponechávala přímou cestu na Královec volnou, přivedla Neye na myšlenku, aby se odvážil tažení na toto město, při kterémžto podniku na svou pěst mohl by se snad zvláště vyznamenati. Ney vytrhne tudíž ještě na začátku ledna z Nidborku a postupuje dále přes Wartenburk, Gutstadt a Bartenstein; zde se však utká s Lestocqem, jenž sem přitrhl s 13.000 muži; mezi 11. a 16. lednem dochází tu k přestřelkám harcovníků, leč Ney nahlíží, že od výpravy nutno upustiti; máje důvodnou starost, jak si bude císař vykládati jeho samostatné počínání, vysílá k němu dne 15. ledna z Bartensteinu důstojníka, aby objasnil stav věcí.

Zatím však dal se Bennigsen se svou armádou, 63.000 mužů, na pochod do Pruska, máje v plánu, jednak Neye přepadnouti a zničiti, jednak potom také Bernadottea za Vislu odraziti, aby pak cpřen jsa o Gdansko, mohl v Prusku přezimovati. Ve dnech 17. a 18. ledna přibude jeho armáda do okolí Rheinu.

Zatím dostal císař zprávu o pochodu Neyově, a není zlostí sebe mocen nad tímto odklonem od svých příkazů. „Císaři, pane maršále, není třeba v souboru jeho plánů ani rad, ani osnov k polním tažení; nikdo nezná jeho myšlenek, a naší povinností jest poslouchati.“¹⁾ Vedle ostrého dopisu, v němž se mu nařizuje, aby se bez odkladu vrátil do vykázaných bytů, posílá císař k němu ještě Jominiho, aby mu ústně vyřídil jeho nespokojenost. Po rozumu daného rozkazu ustupuje Ney zvolna zpět a dne 23. ledna stane opět u Nidborku.

Bennigsen jest v ten den u Bityneku (Bischofsstein), a také Lestocq podléhá zase jeho velení; Bennigsen pokračuje poté ve svém pochodu přes Lecbarg (Heilsberg) a dne 25. ledna vrazí jeho předvoj u Mohrungen na protivníka. Byl to Bernadotte, jenž na zvěst o ústupu Neyově a vzhledem na postup Rusů soustředí své pluky na čáře Osterode-Pruský Holland a odrazí nyní ruský předvoj u Mohrungen. Pozoruje však, že má proti sobě přesilu, Bernadotte stáhne se zpět k Lubovu; Bennigsen však netáhne za ním, nýbrž ubytuje svou armádu v rozlehlé posici kolem Mohrungen.

Navazuje na svémocný pohyb Neyův, císař znovu zdůrazňuje svým podvelitelům, aby klid vojska nerušili; také pohyby, jež byly pozorovány na straně nepřátelské, nepokládá císař dosud za všeobecnou ofensivu. „Císař věří, že nevšední nepřátelské postavení má svou příčinu v nerozvážných pohybech, jež učinil maršál Ney.“²⁾ Dne 23. ledna nařizuje císař utvoření X. sboru pod Lefebvrem, 22.000 mužů, jenž má dobývatí Gdanska. Leč již po dvou dnech začíná býti císař houževnatý. „Dle rozličných hlášení lze míti, pane maršále, za to, že různé pohyby, jež provádí nepřítel, mohou znamenati útočné záměry.“³⁾ Sborům

---

¹⁾ Berthier Neyovi. Varšava, 8. ledna 1807.

²⁾ Berthier Soultovi. Varšava, 24. ledna.

³⁾ Berthier Lefebvreovi. Varšava.

dán tudíž rozkaz, aby se připravily k pochodu, kdežto Lefebvreovi nařízeno, aby prozatím zanechal Gdánska a kryl Toruň.

Význam, jejž císař od nynějška přikládá Toruni, je pozoruhodný. Už po Jeně upozornili jsme na to, jak císař pečlivě dbal toho, aby jeho zpáteční spojení měla zajištěnou základnu; proto i tady praví sobě, že přímo na Varšavu směřující spojovací čáru nebude lze podržeti pro případ, kdyby bylo snad nutno dále postoupiti do východních Prus, poněvadž toto spojení obnažovalo svůj bok proti Rusku a to tím povážlivěji, čím více by se císařova operační čára prodlužovala do Pruska. Proto císař závčas pomýšlel na volbu kratšího a bezpečnějšího spojení na Toruň, a proto musil také trvati na bezpodmínečném uhájení této pevnosti. Situace jeho operačních linií byla tu přesně táž jako r. 1805 u Vídně; předně byla tu přímá, přirozená čára Berlín-Varšava, jako tenkrát Augsburg-Vídeň, při čemž zpáteční spojení leželo vždycky v týlu armády, jsouc jí kryto; za druhé směrem k nepříteli byla zde v pravém úhlu k severu obrácena a na východě povážlivě flankovaná linie Varšava-Bartenstein, jako druhdy Vídeň-Brno, a proto ondy jako nyní v záloze myšlenka, že se v případě nezdaru tato čára opustí a zaujme jiná, která není ohrožena a směřuje přímo k operační základně.

Dne 27. ledna se císař konečně ustanoví na znovu-zahájení operací; nařizuje tudíž, aby se jeho armáda vydala na cestu a sbory se soustředily. „Zdá se, že nepřítel manévruje, aby se u Elbinku udržel a svá spojení s Gdánskem uhájil. V této situaci zruším své zimní byty a vydám se na pochod proti němu.“¹⁾ Murat se Soulttem shromažďují se u Willenberku, Ney u Nidborku, Augereau u Mlavy, Davout u Pultuska, Lannes u Broku; císař soudí, že soustředování skončí se ve třech neb čtyřech dnech. Nebude-li mu lze udr-

---

¹⁾ Clarkemu. Varšava, 27. ledna.

žeti se u Osterode, Bernadotte nechť couvne na Toruň, aby kryl tuto pevnost.

Davout a Augereau jsou příští den poukázáni, aby své soustředování přeložili více do popředí; nechť stanou: první u Myšinezu, druhý u Nidborku, kdežto Ney postoupí k Dobrovnu (Gilgenburg); k získání místa má se Murat pošinouti poněkud na Ortelsburk, ať se však vystříhá „všech zřejmých pohybů. Před kozáky musí se utíkat a nečiniti ničeho, čím by se nepřítel znepokojoval.“¹⁾ Nepřítele nutno ještě tři dny zdržovati, načež „císař bude u svého předvoje před Willenbergem před úsvitem 1. února a ujme se se svými spojenými silami ofensivy proti nepříteli... Císař zamýšlí nepřátelský střed prolomiti a nepřátelská oddělení, jež by včas necouvla vpravo a vlevo, odraziti a rozprášiti.“²⁾

Když byl císař během 28. a 29. ledna ještě upravil zásobování a vyřídil četné správní záležitosti, opouští pak dne 30. o 6. hodině ranní Varšavu. V Pultusku setká se s onemocnělým maršálem Lannesem, jenž nemůže dále vésti svůj sbor; císař nařizuje, aby nemocného dopravili do Varšavy, kdežto sám jede dále do Prasnyše, kamž přibude v noci. Zde povolává k sobě Savaryho a svěruje mu velení nad Lannesovým sborem, jenž jest určen k tomu, aby v Broku kryl pravý bok armádní ofensivy proti u Brianska stojícímu nepřátelskému sboru pod generálem Essenem (18.000 mužů). Císař klade Savarymu důraz na tuto jeho úlohu a upozorňuje jej, aby se nedal zlákat nadějí na taktický úspěch a neútočil, pokud si nebude dokonale jist svou věcí. Jeho neochvějný úkol záleží v krytí narevské čáry od Šerocku až k Omulevu.

Uvážíme-li stav věcí, jak se císaři jeví v Prasnyši, musíme v něm tady poznovu obdivovati velikého mistra v umění posunovati a soustředovati massy. Čtvrtý den po vydání rozkazů k pochodu stojí císař se sou-

---

¹⁾ Muratovi. Varšava, 28. ledna.

²⁾ Berthier Bernadotteovi. Varšava, 28. ledna.

středěnými, operačně připravenými 10.000 muži v prostoru Myšinez-Willenberg-Dubrovno-Mlava-Prasnýš, kdežto 18.000 mužů chrání jeho pravý bok a 40.000 mužů stojí v jeho levém boku jednak; aby podpořilo ofensivu, nebo v nejhorším případě uhájilo jak povi-slanskou čáru Bromberk-Toruň, tak obzvláště tuto důležitou pevnost. Co může Bennigsen učiniti, aby čelil přesilou vedenému úderu v jeho bok, jakož i chránil svou ohroženou operační čáru? Přijme-li boj a potáhne-li se svými, ostatně dosud nesoustředěnými 76.000 muži proti císaři, bude téměř jistě poražen; couvne-li spěšně, prohrává právě zahájené polní ta-žení, takže možno o císaři říci, že tu stojí jako neod-vratný vítěz již v okamžiku obnovy operací.

Císař se rozhodl, že začne s postupem dne 1. února, a k tomu konci vydává dne 31. ledna poslední rozkazy ve Willenberku. Jeden z těchto rozkazů, adresovaný Bernadotteovi, v němž bylo obšírně vyličené celkové položení armády, padá do rukou nepřátelských a do-ručen byl dne 1. února Bennigsenovi. V důsledku toho neobdrží Bernadotte v listě obsažený rozkaz, aby při-trhl k Dubrovnu a zúčastnil se všeobecného postupu, na druhé straně ale získává Bennigsen náležité po-učení o hrozícím nebezpečí, takže ihned nařizuje sou-středění své armády u Jonkendorfu.

V týž den, 1. února, dá se na pochod císař. Murat se Soultém vypudí ruské přední oddíly z Passenheimu, Davout zůstal u Myšinezu, Ney přitrhl k Hohen-steinu, Augereau jest u Nidborku. Nazítří dospějí Murat se Soultém k Allensteinu, odkudž ruský před-voj ustoupí ke Gettkendorfu; Ney jest na poloviční cestě k Allensteinu, Augereau táhne k Dembenhofenu, kdežto Davout k Ortelsburku. Bennigsen soustřeďuje hlavní massu ruských sborů u Jonkendorfu. Císař ode-bral se dne 2. února do Passenheimu, jsa toho mínění, že protivník ustupuje na Gutstadt. „Pozoruje se, že protivník nerad vidí náš manévř a že by mu chtěl za-brániti, což mi dodává víry, že projel mýto. V zemi koluje pověst, že Rus všude ustupuje, aby se pokusil

ujíti ráně, která mu hrozí.“¹⁾ Císaři se zdá, že jest pro odpůrce příliš nebezpečné, aby se zastavil; nelze nepostřehnouti, že vystavuje obchvatu své levé křídlo,²⁾ ovšem, „je možno, že se nepřítel proto, aby se soustředil, bude dnes bít s pohotovými 30.000 neb 40.000 muži.“³⁾

Hned poté došla císaře o 3. hodině ranní zpráva od Murata, jenž společně se Soulttem postoupil k Jonkendorfu; zpráva ta týkala se tamních nepřátelských posic. Císař tam nyní neprodleně pospíší, obhlíží tato postavení, načež udílí rozkazy k útoku; Murat a Ney, jenž vtrhl do Allensteinu, mají udeřiti ve frontě; Soultovi nařízeno, aby po opanování přechodu Ally u Bergfriedu operoval v týl nepřítelův, Davoutovi dán příkaz učiniti totéž pochodem k Spielberku. Vyčkáváje obcházejícího pohybu Soultova, císař ustává na frontě v kanonádě, než Soultovi podaří se obsazení mostu bergfriedského teprve s příchodem noci, kdežto Augereau dostihne dnes Allensteinu a Davout stane jižně Wartenburku. Císař, jenž rozbil své ležení u Gettkendorfu, míní, že Bennigsen přijme zítra bitvu a připravuje se k ní.

Když však nazítří ráno císař postupuje vpřed, záhy zpozoruje, že Bennigsen zůstavil vůči němu toliko zadní voj a dal se v noci na zpáteční pochod; nařizuje neprodleně jeho stíhání, aby zjistil směr jeho ústupu. Murat přitrhne k Deppen, Ney k Schlittu, Soult k Heilighenthalu, tykadla Davoutova k Rosengarten, Augereau konečně k Pupkeimu. Císařův hlavní stan odeběře se do Schlittu. Bennigsen odtáhl k Arensdorfu, kamž povolal i Lestocqa; na začátku francouzské ofensivy stál Lestocq u Freistaßtu, odkudž přibude nyní, 4. února k Mohrunen. Napoleon chápe smysl těchto pohybů: „Císař myslí, můj kníže, že cíl nepřítelův záleží v tom, aby nás předešel k Lands-

---

¹⁾ Davoutovi. Passenheim, dne 3. února v 6 hodin ráno.

²⁾ Muratovi. Passenheim, dne 3. února v 6 hodin ráno.

³⁾ Davoutovi. Passenheim, dne 3. února o 6. hodině ranní.

berku; pravděpodobně tedy prchnul mezi Liebstadtem a Gutstadtem. — Císař doufá, že se vám podaří opatřit zprávy o nepříteli u vsi Arensdorfu, která tvoří velkou osadu, prostírající se na křižovatce silnic od Gutstadtu k Landsberku. J. V. překvapen nebude, hodlá-li se tam nepřítel dnes soustřeďovati.“¹⁾

Zpraven jsa v ten čas o hroživé blízkosti nepřítelově, Lestocq odtáhne dne 5. února přes Pfarresfelden, aby dospěl k přechodu Passarge u Špandavy. Císař posílá za protivníkem napřed Murata a Neye na Arensdorf, kdežto Soult a Davout ohrožují jeho levý bok směrem od Gutstadtu; Augereau následuje jako záloha na Arensdorf. Sotvaže pohyby započaly, dochází císaře zpráva o Lestocgově pochodu na Passarge, pročež nařizuje Neyovi, u jehož sboru se právě zdržuje, aby ihned se hnul na Liebstadt a čelil této koloně; kdyby snad tato kolona k větší bezpečnosti dala se více k západu, tu nemá se Ney příliš vzdalovati, „neboť císař chce mít celou armádu pohromadě, aby potřel Rusy, podaří-li se mu je obchvátiti.“²⁾

Ney vrazí u Waltersdorfu na Lestocqem tam k záštitě svého pochodu vyslané přední stráž a odrazí je nadobro zpátky za Mohrunen; nato odtáhne k Liebstadtu, kdežto Lestocq pokračuje v týlu řečeného oddělení ve svém pochodu a podaří se mu pak překročit Passarge u Špandavy a vrthnouti do Wusonu. Murat a Soult dorazí do Freimarktu, kamž přibude i divise Friantova od sboru Davoutova, kdežto ostatek tohoto sboru jest v okolí Gutstadtu, Augereau u Lauterwalde. Císař ubytuje se se svým hlavním stanem v Arensdorfu. Spojení s Bernadottem bylo přerušeno, což jest při takovýchto pohybech zcela přirozeným zjevem; císař se domnívá, že týž je již asi v Osterode a přeje si, aby rovněž postoupil a sice na Liebstadt. Bennigsen ustoupil k Drvenci po silnici Mehlsack-Heilsberg, leč

---

¹⁾ Berthier Muratovi. Schlitt, 5. února.

²⁾ Berthier Neyovi. V ležení, 5. února.

ještě v noci pokračuje ve svém pochodu a stane ráno 6. února u Landsberku.

Císař je důvodně velmi spokojen s daným stavem věcí. „Naše záležitosti zdejší daří se co nejlépe. Jeden sbor 20.000 mužů jsme odřízli. Ruská armáda prchá, aniž by bylo známo kam a to v největším nepořádku.“ ¹⁾ Třebaže vše do slova tak nedopadalo, přece takováto důvěřivost šla vojevůdci k duhu. Je třeba vůbec povšimnouti si toho, jak se tenkrát císaři tělesně znamenitě dařilo; rovněž i pro smyslnou stránku jeho povahy, kterou mladý vojevůdce r. 1796, kdy se musil míti ostře na pozoru před svými staršími podřízenými, musel potlačovati, nadešel mezitím rozvoj. Již v Egyptě se vědělo, že tam byla jeho milenkou mladistvá choť poručíka Fourèsa; první konsul ukládal si pak čím dále tím méně nějaké újmy v tomto směru, a zrovna nyní těšil se císař od svého příchodu do Varšavy náklonnosti vznešené Polky, která i nadále cítila se k němu vázána a ještě pak na Elbě jej navštívila.

Josefina nejvýš rozhořčeně želela těchto sklonů svého manžela, a dala se ve svých výtkách strhnouti až k obvinění, že svedl své vlastní sestry, „neboť on věřil, že zaujímá ve světě takové postavení, které mu umožňuje, aby všem svým choutkám učinil zadost.“ ²⁾ Vše to bylo však marné a císař zlostně odvětil: „Musíte se všem mým choutkám podříditi a pokládati za zcela přirozené, že si dovoluji takovéto zábavy. Mám právo, abych na všechny vaše stížnosti odpovídal stále: to jsem Já. Liším se od všech ostatních a nepřijímám podmínek od nikoho.“ ²⁾ Četné stručné dopisy, jež Napoleon z této polní výpravy posílal Josefině, dokládají, jak nepatrnou měrou potlačovala své stížnosti.

Jako všeliké smyslné rozčilování vyžaduje především vzestup tělesné a duševní zdatnosti, tak tomu bylo také u císaře v tomto polním tažení. „Můj zdravotní stav nebyl nikdy tak dobrý utvářiv se tak, že

---

¹⁾ Talleyrandovi. Arensdorf, 6. února.

²⁾ Mme de Rémusat. Mém. I. 204. 114.

jsem se stal galantnějším oproti dřívějšku.“¹⁾ „V tomto velkém trmácení každý více méně onemocněl. Co se mne týče, necítil jsem se nikdy zdatnějším a sesílil jsem.“²⁾ Tělesné zdraví jest velice důležité u vojevůdce. Třebaze i začasné duševní napjetí vynikajícího jednotlivce překoná tělesnou churavost, přece není nikdy zaručeno, že záchvat této churavosti nebude překážkou v okamžiku, kdy daný stav věcí vyžaduje na vojevůdci překonání největších útrap. Charras připomíná, jak rušivě působil vliv Napoleonovy churavosti v rozhodujících dnech r. 1815, a císař sám, když o Massenovi pravil, že se v Portugalsku zpronevěřil své pověsti, podotknul, že to však připsati jest na vrub jeho zdravotního stavu, „jenž mu nedovoloval, by vsedl na koně aneb sám se přesvědčil, co se děje. Generál, jenž hledí cizíma očima, nebude nikdy s to, aby velel armádě tak, jak jí veleno býti má.“³⁾ Než ještě závažněji působí tělesný stav na duševní rozpoložení; zdravý člověk vidí věci v příznivějším světle, kdežto bolest působí v opačném směru, a potlačí-li ji přece mohutný duch, bývá to nicméně přece jen na úkor jeho energie. Císař jevil zdravou a houževnatou přirozenost; odečtou-li se zmíněné požitky, žil celkem velmi střídme, a dokonce i čas od času se u něho vyskytující kožní vyrážka, již si přivodil u Toulonu, zdála se sloužiti jen k tomu, aby zjednala cestu jeho mizám.

Dne 6. února udílí císař o 2. hodině ranní rozkazy, týkající se dalšího stíhání, dle nichž postoupiti mají jednak Murat se Soulttem přes Freimarkt, jednak Davout přes Heisberk, Augereau bude následovati tohoto, kdežto Ney táhnouti má na Wormditt, aby zvětšil mezeru mezi Lestocquem a Rusy; nechť při tom spolupůsobí také Bernadotte, který však teprve v ten den přibyl k Osterode, obdržev první zprávu o armádě teprve dne 4. února. Bennigsen jal se už ráno 6. února

---

¹⁾ Josefovi. Varšava, 29. ledna.

²⁾ Josefovi. Osterode, 1. března.

³⁾ O'Méara, N. en exil. II. 377.

činiti opatření k dalšímu ústupu k Jílové (Preussisch Eylau) a k záštitě tohoto ústupu rozšikoval zadní voj u Hofu; také Heilsberk měl býti obsazen a hájen, leč na obou těchto místech musili Rusové před dotírajícími francouzskými kolonami ustoupiti.

Císař odebral se z rána do Freimarktu, kdež vyčkal příchodu Augereauova sboru, aby pak v jeho čele táhl kupředu; jeho střed nocuje v okolí Hofu, Davout jest u Heilsberku, máje předvoj u Schwelmen; Ney u Wormdittu. Bennigsen dá se ještě v noci na další ústup a dorazí pak ráno 7. února k Jílovému. Lestocq přibyl dne 6. k Engelswalde. Císař zprvu soudil, že mu Bennigsen čeliti bude u Landsberku, když však postřehuje jeho ústup, vysílá Neye směrem na Kreuzburk, jakož i Davouta proti silnici Bartenstein-Jílové.

Ráno 7. února střetne se Murat s ruským, u Landsberku zůstaveným zadním vojem, jenž pak za nepřetržitého boje zvolna ustupuje; kolem 2. hod. odpolední objeví se Murat před Jílovým. Před tímto městem stojí zmíněný zadní voj, jenž pak jest krok za krokem zatlačován do jeho obvodu, kdež klade houževnatý odpor. Soult vnikne sice do Jílového, jest však brzy odtud zase vypuzen přispěchavšími posilami, jež vyslal tam Bennigsen, jenž za městem rozestavil svou armádu na čáře Serpallen-Schloditten. Nicméně ale na rozkaz Bennigsenův vyklidí Rusové dobrovolně v 6½ večer Jílové, které pak obsadí Francouzové. Císař má tedy večer 7. února v městě a před městem Murata, Soultu, Augereau a gardu; Ney stojí u Orschen, kdežto Davout na silnici Bartenstein-Jílové a sice poněkud v popředí onoho města. Císař táboří za Jílovým na výšině u Ziegelhofu. Lestocq přibude v noci do Rositten, kdež jej stihne Bennigsenův rozkaz, aby při zítřejší bitvě postoupil k Althofu.

Časně ráno 8. února zahajuje Bennigsen kanonádou bitvu. Vida jej odhodlaného k zápasu, císař vysílá rychle posla k Neyovi, aby přitrhl k Althofu, kdežto sám ubírá se na pahorek u kostela, jenž se prostírá na jižním okraji Jílového, a nařizuje především, aby

jeho početné baterie zaujaly posice a zahájily dělostřelecký souboj. Zatím pochoduje garda za pahorek, jakož i Augereau vpravo odtud, Soult táhne vlevo a obsadí vedle Jílového ještě prostor před městem až po větrný mlýn, kdežto jízda postaví se na křídlech. Divise St. Hilaireova sboru Soultova stanula však na pravém křídle Augereaua. Dle záměrů císařova má toto křídlo učiniti rozhodující nápor, jakmile by Davout jal se ohrožovati čáru nepřátelského ústupu. Dle toho jest, když kolem 9. hod. postoupí Rusové k útoku na toto francouzské levé křídlo, staženo zpět k Jílovému, aniž by kladlo vydatnější odpor; zato však nařizuje se na pravém křídle stojícímu St. Hilaireovi a Augereauovi, aby posunuvše pravé rameno kolem Jílového jako osy, udeřili na ruské levé křídlo.

Následkem prudké, zatím se rozpoutavší sněhové vánice ztrácí se však Francouzům s očí daný směr tak, že St. Hilaire a Augereau se vždy více od sebe vzdalují; onen zbloudí směrem na Serpallen, jsa ve svém osamocení napaden ruskou jízdou a zatlačen zpět, kdežto druhý vrazí na ruský střed, jehož přesilou jest po tuhém odboji odražen a na polovic potřen, načež žene jej stíhající ruská kavalerie přímo proti stanovišti císařovu. Již zachvacuje velké rozčilení družinu císařovu, Berthier káže předvésti koně, kdežto nejvýš rozechvěný Bessieres kvapí sem za volání: „Zachraňte císaře!“ v čele strážného oddílu gardových střelců; císař však sebou ani nepohne a jen pokynem nevrle odmítá tato poplašná opatření, neboť jeho zrak, bitevní vřavě zvyklý, správně postřehuje, že ruští jezdci nebudou míti dosti dechu a odvahy, aby ještě hnali útokem na pahorek u kostela a nařizuje tudíž klidně, aby se tam rozestavil prapor gardy a při pozorování blížících se Rusů opakuje několikrát: „Jaká odvážlivost, jaká odvážlivost!“ Pohledem na gardovou pěchotu zaražená a dlouhým pronásledováním unavená ruská jízda obrací se pak skutečně na ústup.

Poté však přikazuje císař Muratovi, aby s veškerou jízdou pravého křídla přešel k útoku a vyplnil tak me-

zeru mezi St. Hilairem a Augereauem, jakož i poskytl nové opory zpětnému pohybu pravého křídla. Tohoto záměru jest pak také povšechně dosaženo za střídavých úspěchů ruské a francouzské kavalerie. Na obou stranách jeví se únava a těžké ztráty činí však nyní nutným obnovení dělostřeleckého zápasu. V ten čas ale, kolem poledne, začíná Davout dorážeti na bojiště a jme se postupovati proti Serpallen; Rusové vyklizují tuto vesnici, couvajíce na Kl. Sausgarten. Nyní konečně obnovuje také St. Hilaire svůj postup, přimykaje se vpravo na Davouta. Oba pak stále zatlačují šik ruského levého křídla a obsadí v jeho týlu se prostírající osadu Kutschitten, načež vzplane kolem jejich opěrného bodu, jímž je opevnění u Auklappen, tuhý zápas, když tu kolem 4. hodiny objeví se Lestocq u Schmoditten.

Lestocq ráno vytrhl, aby dle daného rozkazu pochodoval na Althof, na kterémžto pochodu utká se pak týmž směrem postupující Ney s jeho předvojem. Zatím co se tento předvoj rozvinuje v šik proti nepříteli, uhne se Lestocq s ostatním vojskem na sever přes Grawentin, a jakkoli jest nucen vyslati proti útočícímu Neyovi ještě část vojska k záštitě svého pravého boku, přece se mu podaří, aby bez značnější ztráty času dorazil na Bennigsenovo bojiště. Lestocq obrací se tu proti Kutschitten, vyrve tuto ves nepříteli, jež pak společně s poznovu postupujícím levým ruským křídlem zatlačí ke Kl. Sausgarten. Nadešla temnota učiní konec zdejšímu zápolení, když v tom také Ney, jež teprve ve 2 hodiny odpoledne došel rozkaz k pochodu k Althofu, dorazí k Schmoditten. Pokládaje tím spojení své s Gdánskem za ohrožené, Bennigsen nařizuje ještě večer, aby byl Ney odtud zahnán, načež nastupuje kolem půlnoci další ústup.

Císař se vrátil na noc do svého ležení, kdežto jeho pluky utábořily se tam, kde právě večer stanuly. Prozatím nebyl císař nikterak bez obav o své postavení. Výroky jeho přímo po bitvě znějí docela jinak než jindy, a v důvěrném svém rozhovoru s Durocem zračí

se jasně jeho myšlenky: „Včera svedena byla u Jílového velice krvavá bitva. Bojiště zůstalo v naší moci, a třebaže na obou stranách ubylo mnoho lidí, činí mi přece moje vzdálenost mou ztrátu citelnější. Jest možné, že se vrátím na levý břeh Visly, abych měl v zimních bytech pokoj před kozáky a rojením těchto lehkých vojsk.“¹⁾ V důsledku toho jeví se v jeho prvních opatřeních velká opatrnost, směřující k vlastní bezpečnosti; proto má se Lefebvre, jako všeobecná záloha, odebrati k Osterode, kdežto zadní spojení armády s Varšavou překládá se nyní konečně jednak na Toruň, jednak na levý břeh Visly.

Když pak za svítání císař pozoruje, že Rusové od táhli a že před francouzskými liniemi stojí pouze kozácké roje, tu jest ihned odhodlán pokládati se za nesporného vítěze, ač velmi prořídle řady jeho úplně vysílené armády nejsou ovšem již s to, aby se podjaly úspěšného stíhání; proto zůstává dne 9. února stát. Líčení úspěchu u Jílového v různých jeho dopisech z večera dne toho má však už docela jiné zabarvení.

Dne 10. února vypravuje pak císař za protivníkem Murata po královské silnici, kdežto ostatní sbory k lepšímu zotavení rozloží v poněkud širším okruhu kolem Jílového, při čemž zároveň pošine Neye za Muratem na královeckou silnici. Dne 11. postoupí Murat přes Frisching k Wittenberku, kdež se v nejbližších dnech dostane do nepřetržitého styku s Bennigsenem, jenž se postavil před Královcem. Tato okolnost pohnula císaře, aby k podpoře jeho jízdy pošinul proti Frischingu Davouta, Neye a Bernadottea, jenž teď také přitřhl k armádě. Císař se však přesto rozhodl, neobnovovati operací, nýbrž dáti svému vojsku odpočinek v bytech na Passarge, pročež nařizuje 16. února zahájení zpátečního pochodu.

Nejpozoruhodnějším v tomto polním tažení jest to, že se císař ihned zase ujímá iniciativy, kterou Bennigsen na chvíli strhl na sebe svou ofensivou. Důvodně

---

¹⁾ Jílové, 9. února.

vychvaluje se výhoda, jíž skýtá vojevůdci iniciativa při pohybech; vidíme tu, že jedině síla zajišťuje uskutečnění pojatého záměru, a cítíme pravdivost Napoleonova výroku: „Na počátku polního tažení nutno zrale uvážiti, nutno-li postupovati čili nic; je-li však ofensiva uvedena již v proud, tu nutno v něm setrvati do posledních možností.“¹⁾ Bennigsenovo ve své podstatě správné předsevzetí ochromuje u Mohrungen; týž zosnoval velký plán, jenž v rukou nějakého Napoleona proti nějakému Beaulieumu podal by velké výsledky. Než císař čelil Bennigsenovi svým předsevzetím, nikdy neváhal, nýbrž uskutečňoval je vždy s větší tvrdošíjností, a lze říci, že Bennigsen couvnul spíše před mohutným jeho charakterem než před jeho přesilou. „K nejzávažnějším vlastnostem vojevůdce náležeti bude vždycky: velký charakter neb velká mravní srdnatost, která vzbudí velká předsevzetí; dále chladnokrevnost neb tělesná statečnost, které ovládají nebezpečí. Učenost přichází v úvahu teprve v třetí řadě, avšak tvoří mocnou pomůcku; musili bychom býti slepými, abychom toto neuznávali.“²⁾

□□□□

---

¹⁾ Précis des guerres de F. II. XXXII. 263.

²⁾ Jomini, Précis etc. 69.

H l a v a XIII.

FRIEDLAND.

K uskutečnění svého úmyslu odebrati se za Pas-sarge, umísťuje pak císař své sbory takto: Bernadot-teův sbor u Pruského Holandu, předvoj u Braniševa (Braunsberg), vozatajstvo u Saalfeldu, Soultův sbor u Mohrungen, předvoj u Wormdittu, vozatajstvo u Liebemühlu; Davoutův sbor u Hohensteinu, vozatajstvo u Gilgenburku; před těmito sbory stojí na Alle z části na předních strážích, Ney na čáře Gutstadt-Allenstein; záložní jízda rozložena jest po celé této trati. „Vážnějších operací nebude, a objeví-li se nepřítel v masse, může každý maršál sám soustřediti svůj sbor na zálohy, aby pak byl pohotově pochodovati kamkoliv, jakmile to bude nařízeno.“¹⁾ Sbor Augereauův, jenž utrpěl obzvláště těžké ztráty, byl 21. února rozpuštěn a do jiných sborů zařazen; s jeho velitelem nebyl císař spokojen, ježto po svém zranění opustil bojiště.

Císař odebral se 22. února do Osterode, kdež se pak delší čas zdržuje se svým hlavním stanem; odtud nyní nařizuje, aby veškerá odvětví armádního velitelství opustila Varšavu a přesídlila do Toruně, čímž úplně upouští se od spojovací čáry na Varšavu, která se tímto současně překládá přes Toruň na Poznaň; opatření toto prozrazuje poznovu opatrnost. Kolem Osterode bytuje též císařova garda; Osterode tvoří zároveň povšechné shromáždíště pro případ soustředování armády.

---

¹⁾ Rozkazy ze dne 20. února 1807 o umístění armády.

Napoleonovy záměry přímo po ústupu na Passargem jsou povahy defensivní; postoupí-li nepřítel, tu jest císař „odhodlán čeliti mu na osterodské náhorní platině, kde mohu za půldruhého dne soustřediti přes 95.000 mužů,“ ¹⁾ a toto soustředování v pozadí odpovídá zásadě, již on sám pokládal za obecně platnou. „Soustředovací bod armády musí se pro případ překvapení stanovit v pozadí tak, aby všechna po venkově ubytovaná vojska mohla tam doraziti dříve než nepřítel.“ ²⁾ Ve smýšlení jeho okolí zračila se však ještě menší podnikavost, neboť bylo dokonce pro ústup až za Vislu a Berthier sám prý učinil císaři v tom smyslu návrhy. Napoleon musil se arcit' vzhledem k Francii a Evropě vystříhati takového kroku potud, dokud to vůbec šlo. Jeho nejúsilovnější a hlavní péče směřuje tu zase k zásobování, jak toho pravidelně vyžaduje na delší čas obsazené obranné postavení. „Naše zdejší postavení bude pěkné, jakmile budou naše životní potřeby úplně zajištěny.“ ³⁾ „Moje postavení by bylo velmi krásné, kdybych měl potraviny; nedostatek potravin činí je prostředním.“ ⁴⁾

V. sbor má i nadále zajišťovati císařův nejzažší levý bok na Narevu, jak to již dříve, a sice během února bylo jeho úkolem pod Savarym. Tehdáž pokusil se sice v půli února jemu čelící generál Essen o vpád v bok císařově ofensivě, kterýžto pohyb však Savary postřehl; nato vytrhl proti Rusům a odrazil je u Ostrolenky dne 16. února. Poněvadž však Savary náležel k přímým výkonným orgánům císařovým, byl proto potom zase povolán do hlavního stanu k císaři, a velením nad V. sborem, jenž rozmnožen byl o bavorskou divisi Wredeho, pověřen byl 24. února Massena. Defensivní úloha sboru zůstává nezměněna.

---

¹⁾ Soultovi. Osterode, 26. února o 11½ h. noční.

²⁾ Précis des guerres du Maréchal de Turenne. XXXII. 149.

³⁾ Soultovi. Osterode, 26. února v 5 hodin večer.

⁴⁾ Talleyrandovi. Osterode, 27. února.

Nejčelnější akce císařova směřovati bude nyní konečně k obléhání Gdánska; již dne 17. února dochází Lefebvrea rozkaz, aby neprodleně přikročil k sevření této pevnosti. Nelze při této příležitosti již opomíjeti otázky, jejíž zodpovědění, ať již dopadne v tom neb onom smyslu, jeví se příznačným pro ráz činnosti vojevůdcovy, totiž otázky, jaké stanovisko zaujímal tento vojevůdce k hradebnictví, co od něho očekával a jak ho užíval: A čím větší měrou odpovídala povaze napoleonského válčení v zásadě ofensiva, tím směrodatnějším bude Napoleonův úsudek o hodnotě a požití opevňování se zřetelem na zcela správnou, byť i snadno nedorozumění vyvolávající zásadu: „Všechn význam fortifikace plyne z její těsné souvislosti s velkou pohyblivou válkou.“¹⁾

Napoleon soudil velmi příznivě o významu hradebnictví, nazýváje je „nesnadnou naukou, při níž sebe menší omyly mají značný vliv na výsledek polního tažení a osud státu,“²⁾ a pravil o něm: „Máme vojíny, kteří se ptají, k čemu jsou pevnosti, opevněné tábory i inženýrské umění; otažme se jich též, jak lze manévrovati s menšími neb stejnými silami bez pomůcek v posicích bez opevnění a bez umělých výpomocných prostředků.“³⁾ Při aplikaci a posuzování všech opevňovacích otázek zdůrazniti sluší obzvláště jeden příznačný rys, a sice ten, jenž také při polním válčení svojí silou spolupůsobí, totiž jeho venkoncem správné nazírání na skutečnou povahu věcí bez zřetele na vedlejší okolnosti; Napoleon přesně rozlišuje, co v každém jednotlivém případě hradebnictví může neb nemůže vykonati, a nepožaduje nikdy od jejího některého odvětví neb jejího souboru to, co dle své povahy nemůže poskytnouti.

Napoleon sám napsal obšírnější pojednání o polním

---

¹⁾ Willisen, Ueber grosse Landesverteidigung. II. 343.

²⁾ Direktoriu. Alexandrie, 28. července 1799.

³⁾ Précis des guerres du Maréchal de Turenne. XXXII. 155.

opevnění,¹⁾ v němž určitě zjišťuje jeho úkoly, čině zde také zcela přesný rozdíl mezi rozličnými jeho výkony. Rozeznává zde jednak práce, jež může každý voják za 5, 15, 30 minut vykonati se zákopnickým nářadím, jež nese mužstvo s sebou, a které celkem vzato vystačí na zřízení střeleckých příkopů; dále pak opevnění, jež po jednohodinové činnosti skýtají sice už jakousi způsobilost k odporu, a mají býti založena tak, aby po dalším 20ti hodinovém soustavném budování stupňovala se jejich odolnost v té míře, aby v nich obránce mohl čeliti třebas dvojnásob četnějšímu nepříteli i po několik dní; vzhledem k tomu zní Napoleonův úsudek takto: „Přirozených posic, s nimiž se obyčejně setkáváme, nemůže armáda uhájiti bez umělých pomůcek, má-li proti sobě silnějšího odporce.“²⁾

Naproti tomu uvádí pak autor jako od polního opevnění odlišný druh prozatímního opevnění, jehož se má užiti k záštitě důležitých bodů zpáteční spojovací čáry. Zde dlužno tedy použití důkladnějšího tvaru opevňovacího; opevnění tato zřizovati mají dělníci, nikoliv vojsko se svými pomůckami; stavba jejich může trvati více dnů, a výslovně upozorňuje na to, aby se při tom upotřebilo dříví a lehčího zdiva. Inženýrům vytýká, že zřídka používají zdiva a radí jim, aby si tuto výtku vzali k srdci; o dřevu jako stavivu praví: „Dřevěného obložení upotřebilo se s největším úspěchem v polním tažení r. 1807 u Prahy a u Modlina, jakož i ve válce r. 1809 u Pasova.“³⁾ Napoleon, jak známo, ve všech svých polních taženích dbal vždy toho, aby depotní body, jež si zvolil, byly zcela naprosto zajištěny oproti přepadení, jakož i, aby důležité mosty říčních tratí, o něž se opíral, opatřeny byly pevným předmostím; a právě v důsledku těchto opatření prodlužoval pak tím odvázněji své operační linie. Dosud

---

¹⁾ Essai sur la fortification de campagne. XXXI. 562..

²⁾ Précis des guerres du Maréchal de Turenne XXXII. 155.

³⁾ Essai sur la fortification de campagne. XXXI. 562.

vyskytuje se namnoze, třebas často z neznalosti věci, názor, jako by používání opevnění bylo rozhodným protikladem ofensivy.¹⁾

Císař přikládal značnou důležitost výkonům provisorní práce; „dřevem, nástroji a armádami utvoříme pevnost tam, kde by jí nebylo.“²⁾ Avšak přes toto příznivé mínění o její způsobilosti k obraně přece nikdy nezapomíná toho, že provisorní opevnění vyžaduje početnějších a zdatnějších obránců než permanentní hradba. „Dle mého mínění má zemitá hradba určité výhody oproti hradbě zděné, poněvadž v ní kule uvázne; leč přednost zděné hradby záleží v tom, že se může šetřit při počtu posádky, která hájí pevnost.“³⁾ „Magdeburk,“ pravil Napoleon r. 1813, „tvoří rozsáhlé, pěkné a mohutné zbrojiště, které lze ponechat samo sobě, kdykoliv chceme a na jak dlouho toho třeba, aniž bychom se musili obávat nějakého mocnějšího přepadení, k jakému mohlo dojít u Drážďan ve třech dnech, kdy spojenci leželi před jejich předměstími, kdyby jim byl velel muž s hlavou na pravém místě.“⁴⁾

Co znamenalo pro Napoleona permanentní opevnění, jakou roli hrála pevnost v jeho názorech? Ve svém dopise Dejeanovi,⁵⁾ jenž ve své podstatě tvoří pojednání o pevnostní theorii, objasněny jsou jeho dotyčné náhledy; „nutno tedy,“ uvádí Napoleon, „zjistiti názory o užitečnosti pevnosti,“⁵⁾ načež zcela přesně rozeznává tři druhy pevností: tvrze k uzavření průsmyků zbrojiště, a pak celou soustavu pevností, ma-

---

¹⁾ Nesmírný a netušený rozmach v zákopnictví a hradebnictví přinesla světová válka, kdy nehybný boj v zákopech byl na denním pořádku. Směrodatný obrat od dřívějších polních bitev k zákopovému válčení nadešel již v rusko-japonské válce roku 1904—5. Pozn. překladatele.

²⁾ Berthierovi. St. Cloud, 19. září 1806. Zpráva o hájení Innu.

³⁾ Zpráva o obraně Italie. Valladolid, 14. ledna 1808.

⁴⁾ Gouvion St. Cyr. Mém.

⁵⁾ St. Cloud, 27. června 1806.

jících hájiti hranice. Podnět k těmto úvahám zavedla mu otázka opevnění Peschiery a proto vyšetřuje, jaký charakter musí toto místo míti jako pevnost. Závěra průsmyková to není a také jako předmostí je zamítá, neboť k tomu jeví se Mincio příliš bezvýznamným; jako zbrojiště zůstala by za Mantovou a pohraničních zbrojišť jest dostatek: konečně nelze ji pokládati ani jako článek pohraniční soustavy, neboť k tomu schází jí mnoho; ostatně, kdyby tu byly pouze Mantova a Peschiera, tu mohl by je nepřítel pouze pozorovati, a ponechav je stranou, mezi nimi projíti.

V důsledku toho táže se Napoleon: „Je tedy pevnost Peschiera zbytečná? Možno tedy pevnosti Peschiery postrádati?“ A s vrozeným smyslem pro skutečnost Napoleon ihned odpovídá: „Kdyby byl možný návrh, aby se Peschiera přeložila k S. Georgio, nebo jinam mimo dosah účinnosti Mantovy, tedy, že by se v jiné situaci našlo místo rovnocenné s Peschierou, takže by tím spojení s Mantovou nebylo lze přeráz-
nouti, tu bych ani na okamžik neváhal... Avšak Peschiere stojí tam, kde jest.“¹⁾ Napoleon tím zdůrazňuje, že jedině okolnost, abychom si zajistili nějaké důležité místo, může nás donutiti k tomu, abychom tam zřídili pevnost, která by pak ve válce nehrála jiné úlohy, než aby se sama uhájila.

V jiném dopise, týkajícím se Osoppa²⁾ klade Napoleon další dvě podmínky, nezbytné pro svoji pevnost; předně, aby její obrana vyžadovala co nejméně mužstva, za druhé, aby v ní bylo lze ubytovati aspoň divisi vojska: přitom však neschvaluje, aby se polní armáda připínala nějak k pevnosti. „Nechci totiž nějakého opevněného tábora, neboť činí-li zadost druhé podmínce, nevyhovuje prvému předpokladu.“²⁾ Že ovšem nezbytnou vlastností permanentního opevnění jest, aby s méněčetným nebo méněcenným vojskem bylo způsobilé k obraně, k tomuto poznatku dospěl

---

¹⁾ St. Cloud, 27. června 1807.

²⁾ Eugenovi. Varšava, 19. I. 1807.

vojevůdce na základě zkušeností; mladý ještě důstojník řekl: „Jedině starší vojsko dovede čeliti nejistotám obléhání,“ ¹⁾ avšak na sklonku své životní dráhy poznal zkušený vojevůdce, že pevnosti musí právě uvolniti armády pro rozhodující polní válku, a že je nesmí pohlcovati jako posádky, a pravil: „Pevnostní posádky nutno vybrati si z obyvatelstva a nikoliv z polních armád. Provinciálním miličním plukům náležel tento úkol, který tvoří nejkrásnější výsadu národní gardy.“ ²⁾

Napoleon požaduje tudíž od svých pevností povšechně jen tolik, aby mu zajistily určitá důležitá místa, nikoliv však to, aby svou přímou podporou polní armády spolupůsobily při plnění její úlohy, záležející v dobytí vítězství. Když na př. musil císař r. 1807 uvažovati o ústupu na Toruň, tu v obvodu této pevnosti stojícím sborům, Lefebvre a Bernadotte, kladl vždy důraz jen na to, aby Toruň kryly, nikoliv však, aby tam hledaly neb našly záštitu neb posily. Nicméně ale shledává Napoleon „pevnosti prospěšnými jak v defensivní, tak v ofensivní válce. Nepopíratelně nemohou pevnosti samotny nahraditi armády, avšak přeci tvoří jediný možný prostředek, aby se vítězný nepřítel zadržel, rozrušoval, zeslaboval a znepokojoval,“ ²⁾ a Napoleon prohlašuje, že vlastní úloha pevnosti záleží v tom, „aby menší počet tímto opevněním chráněných lidí se ubránil, nepřítele zadržel a jim svěřených zásobáren uhájil proti většímu počtu lidí.“ ³⁾

Ačkoliv císař zří přední a důležitou úlohu pevnosti v obhajobě určitého místa, přece se neuzavírá poznatku, že účinek pevnosti jeví se skutečně také ještě dále mimo dosah jejich děl. Tento skutečně se vyskytující vliv objasňuje pak při rozpravě o pohraniční soustavě opevňovací, ⁴⁾ kdy běží o rozsáhlou obranu

---

¹⁾ Souper de Beaucaire.

²⁾ Dix-huit Notes sur l'art de la guerre etc. XXXI. 499.

³⁾ Précis des guerres de F. II. XXXII. 265.

⁴⁾ Dejeanovi. St. Cloud, 20. července 1806.

toho kterého území. Aby objasnil účinek porýnské linie, předpokládá, že by pruská armáda postupovala k Bruselu, aby se tam spojila s britskou armádou. Jako nejbližší překážka jevila by se pak tady soustava opevnění weselských s Venloo, Maestrichtem a Stevenswerthem. „Kdyby naproti tomu,“ dovozuje dále, „tato armáda přešla Rýn u Kolína, aby se poněkud vyhnula účinnému dosahu weselských opevnění, tu by musila obklíčiti Jülich;“ ¹⁾ Napoleon přisuzuje tudíž Weselu, abychom užili novějšího výrazu, jakousi závažnost. To dokládají ještě další jeho vývody: „Nepřítel, jenž by u Koblence překročil Rýn, blížil by se zprvu účinnému dosahu Mohuče, narazil by na překážky ve všech úžlabinách Mosely a nemohl by proniknouti až k Lutichu, aniž by se dotkl Bonnu, ježto jiné cesty není; pak by zase propadl systému, o němž jsme uvažovali (totiž Weselu). Pomocí jednak „systému“ mohučského a weselského, jednak jejich „účinného dosahu“, cítí se Napoleon bezpečným na celé porýnské trati. Za to zavrhuje myšlenku na naprosté uzavření pomezí, jak je novější francouzské hradebnictvo právě uskutečnilo (psáno r. 1887, pozn. překl.). „Francie není territorium toho druhu, že bychom se mohli odvážiti, hermeticky je uzavřít.“

Avšak stav francouzských opevnění r. 1870 nesrovnával se ve všem se zásadami císařovými. Císař klade důraz na to, aby se při značném počtu francouzských pevností vydávaly peníze toliko na časově přiměřené vybudování nejdůležitějších z nich, kdežto ostatní aby se ponechaly stranou. „Zde nutno stanovití zásadu. Každá pevnost jest dobrá. Přál bych si, aby se vybuodovala pevnost u Orleansu jako ústředí pro všechna depots Francie. Avšak neběží tu o to, napsati román a otázka směřuje jinam: na udržování svých pevností má stát 1,200.000 neb 1,500.000 franků; jest tedy účelnější, užiti těchto peněz k pečlivému udržování pevností první linie aneb se mají rozvrhnouti

---

¹⁾ Dejeanovi. St. Cloud, 20. července 1806.

na udržování mnoha pevností, při čemž by hranice byly ve špatném stavu?“¹⁾ A jak špatně odpovídal stav Štrassburku v srpnu 1870 napoleonské zásadě: „Pevnostní obrana není organisována, dokud vojenské budovy nejsou zabezpečeny proti pumám... V okamžiku obklíčení jest již pozdě zřizovati zajištěné zákryty proti střelám.“²⁾ „Jest Vám známo, jak názírám na budovy a kasárna, která nejsou zabezpečena proti pumám; takové bývají vždycky záminkou, aby se pevnost vzdala.“³⁾

Ač u Napoleona nepřichází ještě k plnému rozvoji soustava dnešních, prvořadou pevnost obklopujících tvrzí, jsou nicméně jeho vývody namnoze takové, že dokládají a znázorňují přednosti praktických myšlenek o činné obraně, které vyplývají z této soustavy. Tak praví Napoleon při „Poznámce o obraně Korfu:“⁴⁾ „Při opevněném táboru kol pevnosti může se přihoditi, že 5.000 nebo 6.000 Francouzů porazí nepřítele a vítězným úspěchem donutí je k opětnému nalodění, kdežto v případě, že by se uzavřeli do pevnosti, nemohou již aktivně válčiti, ani úspěchu se dodělati;“ chce tudíž založiti pět nebo šest hradeb, při čemž „by se pečovalo o to, aby průčelí, jež jsou vystavena nepřátelskému útoku, obdržela obléhací profil,“ aby byly nedobytnými; „trať vytýčí se tak, aby se hradby pokud možno nejvíce vzájemně flankovaly.“ Napoleon má pak dále za to, že by tato opatření donutila nepřítele ke zřizování zákopu proti jedné neb dvěma z těchto hradeb, čemuž by posádka čelila proti-zákopy, kdež by postavila baterie, jež „toto obléhání uvedou do proudu. Zde se veliteli, neb zdatnému důstojníku naskýtá příležitost k rozvinutí všech pomocných pramenů. Při takovémto obléhání nelze předem

---

¹⁾ Clarkemu. Paříž, 13. února 1810.

²⁾ Rozkazy ohledně italských pevností. Compigne, 19. dubna 1810.

³⁾ Clarkemu. Trianon, 7. srpna 1810.

⁴⁾ St. Cloud, 21. června 1810.

stanoviti čas, potřebný ku zdolání těchto linií.“ Běží-li o rozsáhlá námořní zbrojiště, kde uschován jest rozmanitý a nenahraditelný materiál, tu důvodem pro stavbu vnějších předsunutých tvrzí jest mu tato okolnost: „Oddáliti od tohoto zbrojiště palbu,“ ¹⁾ a také tu praví o jeho obraně: „Postřehneme-li, že nepřítel přikročil ke zřizování zákopů, čelíme mu protizákopy ze sousedních tvrzí, a vyplníme-li prostor mezi těmito tvrzemi dělostřelectvem, zvýšíme tím jejich odolnost do té míry, že by pak mohly vzdorovati po neurčitou dobu.“ Leč otázka opevnění velkých námořních zbrojišť má pro Napoleona ještě i jinou stránku, a v zápisu, ²⁾ jež diktoval ve schůzi námořní správní rady dne 27. července 1810, dovozuje, že pouhým obstřelováním nemůže nepřítel dojíti cíle; jeho snaha musí se nésti spíše k tomu, aby pronikl do prostoru pevnostního, aby nadobro zničil materiál, přístavní nádrže a p., neboť teprve potom by opravdu způsobil velikou škodu. Napoleon má tudíž za to, že pevnost nutno nejen obklopiti zevními tvrzemi, nýbrž i obehnati pevně semknutým valem. Ostatně je Napoleon přesvědčen o méněcennosti námořního dělostřelectva oproti pozemní artilerii; „dělostřelectvo znamená na moři málo, kdežto jeho převaha na souši jest nesmírná; rozdíl jeví se v poměru jedné ku sedmi, t. j. deset hmoždířů na souši vykoná totéž, co sedmdesát hmoždířů na moři.“ ³⁾

Bennigsen se dne 20. února zvedl a pochodoval za odcházejícími francouzskými sbory; když pak tyto zaujaly své posice, tu stanul před jejich frontou v okolí Jílového; přední stráž se tu téměř dotýkaly. Bennigsen jest však toho mínění, že císař odtáhne za Vislu a že tam pak neprodleně potáhne za ním, kdežto u Heilsberku stojící Lestocq postoupiti má na Elbink. Tento

---

¹⁾ Poznámka o Cherbourgu. Rambouillet, 8. července 1810.

²⁾ St. Cloud.

³⁾ Clarkemu, dne 21. října 1809.

názor nezůstane pro císaře tajným. „Není pochyby, že si nepřítel přeje, aby nás zřel na ústupu za Vislu, než pravděpodobným jest též, že nechce dosud zaběhnouti do nebezpečí bitevního.“¹⁾ Lestocq dá se tedy na pochod přes Wormditt a obsadí dne 24. února Braniševu (Braunsberg), jež Francouzové vyklidili a kteréhož pak Bernadotte z příkazu císařova dobude zpět dne 26. února, takže tím odrazí Prusy na Pasarge. Maje takto své levé křídlo znovu zajištěno, císař obrací nyní konečně zrak svůj ke křídlu pravému.

Císař tady postřehuje rozsáhlé pohyby nepřítelovy, podnícené postupem Bennigsenovým, nicméně ale trvá na svém názoru, že tu neběží o ofensivu. „Myslím, že nepřipravený nepřítel dopouští se hlouposti.“²⁾ Kdyby však nepřítel přece opravdově pochodoval přes Gutstadt na Mohrungen, tu mu císař hodlá přes Mehlsack vpadnouti v pravý bok. Prozatím však trvá na tom, aby se Ney udržel v Gutstadtu, aby mohl krýti passargskou čáru, a kdyby toto město musil přece vykliditi, aby je pak znovu dobyl. Před hrozivým postupem Bennigsenovým vyklidil Ney skutečně v noci ze dne 26. na 27. února Gutstadt a stáhl se na Allenstein. Proto nařizuje mu nyní císař, aby Gutstadtu dobyl zpět, poněvadž jest odhodlán zaujmouti dřívější posice předních stráží na Alle k záštitě pravého boku na linii Passarge. Ježto však není tam vyloučen tuhý odpor, mají býti pohotově pro případ podpory: Bernadotte u Špandavy, Soult u Liebstadtu a Davout u Mohrungen.

Dalším účelem tohoto výpadu bylo „zabráti nepříteli děla, nahnati mu strachu, že jeho pěchota bude rozprášena, a poraditi mu, aby se neodvažoval tak blízko se svým dělostřelectvem, nýbrž nás toliko pozoroval svým jízdectvem,“³⁾ čili, jak se císař stručně a případně vyjádřil: „Tento podnik musí se pokládati za

---

¹⁾ Berthier Neyovi. Osterode, 26. února.

²⁾ Soultovi. Osterode, 27. února o 4½ hod. večerní.

³⁾ Rozkazy a pohyby pro den 2. a 3. března. Osterode, 1. března v 10 hod. večer.

výpad z pevnosti“, ¹⁾ což dokládá povšechně defenzivní nazírání císařovo na jeho nynější postavení. — Ney se tudíž zmocní dne 3. března bez významnějších obtíží Gutstadtu, načež sbory zaujmou svá dřívější postavení. Nyní začíná ono časové období, směřující k záštitě dobývání Gdánska, o němž císař ještě na Sv. Heleně pravil: „Nic nebylo účelněji promyšleno . . . než defensiva na Passarge, aby se chránilo obléhání Gdánska.“ ²⁾

Nejbližší dobu, v níž sice předsevzaty byly některé pohyby a docházelo i k přechodnému přemísťování vojsk, nikoliv však ke skutečné změně posic, charakterisují velice dobře císařova slova: „Dochází tu k pochodům a protipochodům, k palbě děl, leč k ničemu významnějšímu. Dal jsem zahnati nepřítele, jenž stál před Gutstadtem. Jelikož se jeho přední stráže rozešly na Passarge, dal jsem je odtud vysmýčiti na deset hodin cesty.“ ³⁾ Nicméně ale císař míní, že kdyby zásobování bylo zajištěno a povětrnost se poněkud zlepšila, přešel by k útoku, aby nepřítele jednotlivě porazil a dostal se ke Gdánsku, neboť „nepřítel dopustil se mnoha chyb.“ ⁴⁾

Takto ale jest císař odhodlán setrvati v defenzivě, která by však nebyla pasivní. „Řeku nebo nějakou trať hájiti lze jen tím, že obsadíme ofenzivní bod, neboť nečiníme-li nic jiného, než že se jen bráníme, upadáme v nebezpečí, že ničeho nezískáme; spojíme-li však obranu s útočnými pohyby, vystavujeme nepřítele většímu nebezpečí, než jaké on působí útočícímu sboru.“ ⁴⁾ Proto nařizuje císař důtklivě budování předmostí podél Passarge, aby bylo možno útočně vyraziti, kdykoliv a kamkoliv bude nutno. Na tomto nazírání na říční obranu trvá císař neochvějně; r. 1808 praví:

---

¹⁾ Rozkazy a pohyby pro den 2. a 3. března. Osterode, 1. března v 10 hodin večer.

²⁾ Dix-huit Notes etc. XXXI. 430.

³⁾ Talleyrandovi. Osterode, 6. března.

⁴⁾ Bernadottovi. Osterode, 6. března o půlnoci.

„Sebe širší řeka jako Visla, sebe dravější proud jako Dunaj při ústí neznamenají ničeho, máme-li „débouchés“ na protějším břehu, jakož i k obnovení útoku připravené předmostí,“ ¹⁾ a tentýž názor rozvinuje ještě r. 1813, když běží o Labe. „Reku nelze nikdy pokládati za více než překážku, která více nebo méně dní zdržuje, a přechodu řeky lze uhájiti jen pak, když vojsko v masse umístíme v předmostí na protějším břehu, jsouce pohotově přejíti k útoku, jakmile nepřítel jme se řeku přecházeti.

Není nic nebezpečnějšího nad pokus opravdově hájiti řeku tím, že obsadíme celý náš břeh, neboť jakmile se nepřítel náhle zmocní přechodu, což se mu vždy podaří, tu setká se s armádou v příliš rozlehlém postavení a znemožní její soustředění.“ ²⁾ Chceme-li, jako je tady císař odhodlán činiti za Passarge, přestati zcela na defensivě, „není jiného prostředku, než rozeřstavití svá vojska tak, aby soustředěna jsouce v masse, mohla na nepřítele udeřiti dříve, než by ukončil svůj přechod.“ ³⁾ Na soustředění v masse bylo tu, jak už známo, pomýšleno u Osterode pro ten případ, že by se Bennigsen ujal poznovu všeobecné ofensivy se svou celou armádou. Oproti částečné ofensivě měla se za to předsevzítí aktivní obrana výpady z předmostí.

Leč způsob, jakým zde inženýr chrání eventuelní základnu a snad i obrannou čáru předmostí, nedochází pochvaly císařovy, ježto se mu zdá, že jsouce založeny těsně při řece, neskýtají vojsku jak potřebného prostoru, tak náležité ochrany ve chvíli potřebné k přechodu, k němuž by došlo v případě nutného ústupu; vzhledem k tomu vyslovil se Napoleon na Sv. Heleně takto: „Oni (inženýři) musí mezi pevností a řekou ponechatí prostor, aby armáda, aniž by vešla do pevnosti, z jejíž bezpečnosti by učinila otázku, mohla se rozvinouti a mezi pevností a mostem se shromáždití...

---

¹⁾ Poznámka o španělských záležitostech. St. Cloud, 30. srpna.

²⁾ Eugenovi. Trianon, 15. března.

³⁾ Précis des guerres du Maréchal de Turenne.

Předmostí, které inženýři před Kwyzdínem (Marienwerder) zřídili, přimykala se k Visle, a poskytovala by jen slabou pomůcku, kdyby armáda byla nucena tuto řeku při ústupu překročiti.“¹⁾

Neúnavné činnosti císařově se brzy podaří, upravití obtížnou zásobovací otázku tak, že situace armády jest po této stránce zajištěna. Další snaha nese se k tomu, aby doprava posil nevázla a ranění odvážení byli do pozadí, a císař poznovu nařizuje, aby se již nyní opatřilo při odvozech nových 80.000 mužů, kteří dle zákona měli přijíti na řadu teprve r. 1808. Císař jest v těchto týdnech neobyčejně zaměstnán, neboť diktuje denně až 20 dopisů. Dále přemísťuje dne 1. dubna svůj hlavní stan na zámek Finkenstein; „jest to velmi pěkný zámek, podobný obydlí Bessieresově; příjemné jsou zde četné krby, neboť při svém častém vstávání v noci vidím rád plápol ohně.“²⁾ Také garda je přeložena do okolí Finkensteinu.

Jedinou významnější válečnou událostí tohoto období bylo úsilovně prováděné obléhání Gdánska, které bylo obklíčeno od 12. března; teprve po pádu této pevnosti přikročili Francouzové zase k operacím. „Čekám jednak na příznivější roční dobu, jednak na obsazení Gdánska, jakož i na příchod všech svých provisorních pluků, abych pak zasadil mohutný úder kyjem.“³⁾ Aby bylo zabezpečeno spojení s obléhacím sborem, nařídil císař vybudování jak mostů, tak i předmostí u Kwyzdina a Malborku (Marienburg).

Potom obrací zřetel svůj ke svému nejzazšímu pravému křídlu pod Massenou, jemuž nyní zasílá příkaz, jak by co nejvýhodněji rozestavil svůj sbor. Tento sbor, praví císař, má tři úkoly; předně: krýti Varšavu; za druhé: tvořiti pravé křídlo armády; za třetí: zaujmouti ofensivní postavení, aby se nepřítel zaměstnával. Které postavení vyhovuje nejlépe těmto třem

---

¹⁾ Précis des guerres du Maréchal de Turenne.

²⁾ Josefině, 2. dubna.

³⁾ Kellermannovi. Elbink, 8. května.

úkolům? Nepříteli lze táhnouti proti Varšavě buď podle Bugu neb podél Narevu. Dle toho bude Massena vzhledem na první úkol nejvýhodněji postaven u Sě-rozka, kdežto čím dále půjde se svým postavením proti proudu Narevu, tím méně bude krýti Varšavu. Naproti tomu nabádá druhý úkol k postavení na Omulevu u Willenberku a u Ostrolenky, kdežto třetímu úkolu učiní se nejlépe zadost postavením u Ostrolenky, poněvadž toto postavení buď upoutá na sebe nepřítele, kdež se pak jeho místní odolnost uplatní, aneb lze odtud vpadnouti v bok a týl podle Bugu postupujícímu nepříteli. Massenovi dán tudíž pokyn, aby jednu divisi umístil v opevněném táboře u Ostrolenky, kdežto druhou postavil u Willenberku.

Zatím se pokračovalo v usilovném dobývání Gdán-ska; císař byl ovšem nucen osvěžovati Lefebvreovu neohroženost častým a zřetelným napomenutím, neboť tento maršál byl příliš úzkostlivý a doprával sluchu každému návrhu nepovolanych osob; císař mu opětovně radí, aby setrval při jednou pojatém plánu a podotýká: „Vyžeňte tyto malicherné kritiky kopnutím do zadku.“¹⁾ Dne 26. května musí hrdinsky hájená pevnost kapitulovati. Událostí tou dosaženo tedy hlavní podmínky, již císař stanovil pro upuštění od defensivy a již dne 10. června ustanovuje se týž na obnovení operací, leč i tentokráte předejde jej v tom směru Bennigsen.

Situace obou armád byla v ten čas takováto: Dle rozkazu ze dne 5. května opustily francouzské sbory své byty na venkově a odebraly se do barákových ležení, a tak Bernadotte, 27.000 mužů stojí na dolní Passarge; Soult, 31.000 mužů, kolem Liebstadtu na střední Passarge; Davout, 29.000 mužů, na hořením toku této říčky; Ney doposud ve své kupředu posunuté posici u Gutstadtu na Alle; garda 8.000 mužů, jak už uvedeno, u Finkensteinu; Muratova jízda, 21.000 mužů, jest rozdělena; v pravém boku stojí ko-

---

¹⁾ Finkenstein, 18. května o 11. hod. dopoledne.

nečně Massena, 26.000 mužů, na Omulevu a Narevu; týž však si nevzal k srdci Napoleonův rozkaz ze dne 17. května a neobsadil ani Ostrolenku, ani neovládá Narev. Dále byl dne 5. května utvořen záložní sbor, 15.000 mužů, pod Lannesem, skládající se z divisi Oudinotovy a Verdierovy, kterýžto sbor stojí toho času u Malborku, a konečně jest Mortier, 14.000 mužů, poslán do Gdánska; avšak X. sbor, jenž obléhal Gdánsko, jest rozpuštěn, a jeho mužstva použito z části jako posádky v této pevnosti, byl zbytek jeho rozdělen mezi ostatní sbory. Posléze stojí ještě dne 29. dubna v zádech armády nově utvořený pozorovací sbor, 32.000 mužů, pod Brunem k záštitě pobřeží Severního moře, jakož i Severoněmecké nížiny. Proti Francouzům stál Bennigsen u Heilsbergu a Bartensteinu s 74.000 muži, Lestocq, 18.000 mužů nalézal se u Heiligenbeilu oproti dolní Passarge, kdežto Tolstoj, 15.000 mužů, rozložen byl v Ostrolence a na Narevu.

K uskutečnění svého útočného záměru zamýšlí Bennigsen dne 5. června postoupiti pěti proudy proti Neyovi, aby jej se všech stran obklíčil, zatím co 10.000 mužů postaví se u Elditten a zaměstnávati bude Soultu, kdežto Lestocq upoutá na se Bernadottea. V důsledku toho jest Ney dne 5. června od 6. hod. ranní ustavičně vzrůstajícími kolonami zatlačen na Gutstadt, a hlásí neprodleně císaři tento útok. Císař sice pořád ještě nevěří ve všeobecnou ofensivu u nepřitele, nicméně ale obdržev tuto zprávu o 2. hodině odpolední, uvědomuje o ní ostatní maršály a nařizuje Muratovi, aby soustředil své jízdní divise, a sice Lassalleovu a Latour-Maubourgovu u Elbinku, Espagneho u Malborku, Nansoutyho u Dzierzgoně (Christburg), St. Sulpiceho u Biskupina (Bischofswerder), Grouchyho u Brodnice a Milhauda u Dzialdova (Soldau).

Ney sjednotil zatím svůj sbor u Gutstadtu, načež dal se před hrozivou přesilou na ústup k Ankendorfu; také na Soultu udeřila protější kolona, kdežto Bernadottea napadl Lestocq; leč oba maršálové uhájili přechodu přes Passarge u Lomitten a Špandavy. Další

zprávy od Neye poučily zatím císaře o tom, že to Rusové myslí s ofensivou doopravdy, a proto nařizuje Lannesovi, aby na úsvitě 6. června vyrazil a pocho-
doval k Dzierzgoni; Mortier, jenž dorazil k Tševu (Dirschau), má hned táhnouti za ním. Zároveň vysílá císař pobočníka k Deppen, aby se osobně přesvědčil o stavu věcí na tomto úseku polních operací.

V noci dochází zpráva o ústupu Neye, načež císař ráno 6. června nařizuje Neyovi, aby čelil nepříteli u Ankendorfu, a není-li to již možno, aby ustoupil jižně jezera Narienského; Soult má ustoupiti na Mohrungen, kdežto Bernadotte nechť couvne na Pruský Holland; tento maršál byl dne 5. června raněn a v jeho velení vystřídá ho nazítrí Victor. Davout má odtáhnouti na Alt-Ramten na Passarge, kdežto jízdní divise Grouchyho a Milhaudova mají se odebrati k Osterode; garda konečně poslána jest k Saalfeldu. Císař jako vždycky, když nepřítel pokračuje v ofensivě, chce dříve, než se ujme operací, soustřediti svou armádu a proto stáhne přední sbory zpět a pošine zadní kupředu a vytýčí všem povšechný směr na Saalfeld; tam bude soustřed'ovací bod pro armádu a tam také odeběře se i on. Tím bylo spojení všech sil sice v poledne 6. června připraveno, avšak kdy a kam až s nimi potáhne, to císař prozatím ještě činil závislým na zprávách, jež dojdou o nepříteli, jakož i na tom, až bude úplně připraven k operacím, a počítá proto, že do té chvíle uplyne ještě celý den 7. června.

Proti dále postupujícímu Bennigsenovi ustoupí Ney poznovu dne 6. června, překročí nerušeně Passarge, kdež se pak rozestaví; na ostatní maršály Rus již neútočil. Přibyv kolem 10. hodiny večerní do Saalfeldu, císař zří, že jest dosud úplným pánem Passarge a vůbec se mu zdá, že Bennigsenova ofensiva vázne, a připisuje mu pojednou plán, že zamýšlí obejítí francouzské pravé křídlo přes Allenstein, aby jej tím odříznul od jeho základy na Visle u Toruně. Císař na-proti tomu zdůrazňuje, že se Bennigsen v té věci mýlí, neboť jeho základnu tvoří nyní dolní Visla a jeho

spojovací čára běží od Kwyzdina přes Malbork ke Gdánsku, a proto trvá dosud na tom, že Davouta, jenž má co nejrychleji přitřhnouti k Osterode, pokládati bude za otáčecí osu, aby pak nepřítele za současného obchvatu jeho pravého křídla zatlačil od Královce. Císař má tedy večer 6. června: Victora u Špandavy, Braniševo však zůstává obsazeno divisí Dupontovou; Soultu u Liebstadtu; Neye u Deppen; Davouta u Allensteinu; Lannesa a Mortiera v okolí Dzierzgoně; jízda soustředěna je na různých bodech. Před ním stojí Bennigsen u Heilighenthalu, máje přední stráž na Passarge; Lestocq u Mehlsacku a Heiligenbeilu; přední stráž rovněž až na Passarge.

Dne 7. června nadchází obrát v daném stavu věcí. Bennigsen nahlédl, že se nezdařil jeho záměr obklíčiti osamocený nepřátelský sbor a že jsa nyní v menšině, stojí oproti císařově armádě, která každým způsobem brzy bude soustředěna; proto ustanoví se na tom, že couvne do výhodného obranného postavení. Po tomto rozhodnutí ustoupí večer téhož dne ke Queetzu. Když císař vystihl, že odpůrcův ofensivní úmysl vzal za své u předmostí na Passarge, zamýšlí přejíti sám k útoku, jakmile jen všechny své sbory bude míti pohromadě. Soustředění toto provést se má ještě dne 7. června; Lannes a Mortier postoupí za Mohrungen, kdež, jakož i u Deppen, mají se spojití Muratovy divise, zároveň však také Soult a Victor jsou poukázáni, aby přešli Passarge a vyzkoumali záměry protivníkovy. „Snažím se dosud uhodnouti, co vlastně nepřítel hodlá učiniti. Své pěší a jízdní zálohy soustředím dnes u Mohrungen a pokusím se nepřítele vyhledati a zaplésti do všeobecné bitvy, abych došel konce.“¹⁾ K večeru odebere se císař k Neyovi a rozbíjí pak svůj hlavní stan v Alt-Reichau.

Soult hne se ráno 8. června pochodem přes Elditten na Wolfsdorf, odkudž pak bez významnějšího odporu vytlačí nepřátelské vojsko, kdežto Victor zaměstnává

---

¹⁾ Bernadotteovi. Saalfeld, 7. června o 11. hod. dopol.

Lestocqa různými zdánlivými útoky; ve frontě u Deppen nařizuje císař pro dnešek toliko výzvědné pohyby směrem přes Passarge. Nepřátelská hlavní armáda ustupuje zatím ke Glottau, aby pak v noci odtáhla až ke Gutstadtu. Nazítří zvedne se císař již o 3. hodině ranní a postupuje se svou celou armádou na Gutstadt; u Queetzu stojící nepřátelský zadní voj jest odtud vypuzen a večer stane hlavní massa armády u Gutstadtu, jakož i za ním, Davout u Ankendorfu, Soult u Altkirchu; Mortier jest ještě o denní pochod pozadu na druhé straně Passarge. Pokračuje ve svém ústupu, Bennigsen dorazí do Heilsberku, kdež pak zaujme již dříve připravenou a opevněnou posici napříč gutstadtské silnici, maje pravé křídlo na Alle, kdežto levým křídlem opírá se o močálovitý Simserský potok.

Císař však nezamýšlí následovati Rusa na pravý břeh Ally, nýbrž naopak chce úplně obchvátiti jeho pravé křídlo, aby jej odříznul od jeho spojení s Královcem; proto nařizuje, aby Soult a Lannes, jež má Murat předejít, pochodujiíce po levém břehu Ally, obrátili se pak proti Heilsberku a zadrželi tam nepřítele, zatím co by Davout a Mortier pokračovali v dalším obchvatu, kdežto Neye a gardu ponechává v záloze. Victor má nepřetržitě zaneprázdnňovati Lestocqa.

Při uskutečňování těchto rozkazů utká se tedy Murat dne 10. června o 8. hodině ranní u Launau se slabým ruským zadním vojem, jenž tam stál na levém břehu Ally a zatlačí jej zpět k Bewernicken; Soult zmocňuje se vsi Lawden přes to, že Rusové sem neustále povolávají posily s pravého břehu, kdežto Murat postupuje dále přes Langwiese. Ačkoliv Bennigsen stahuje nepřetržitě vojsko s pravého na levý břeh Ally, přeci jen protivník pokračuje ve svém postupu, takže Rusové jsou nuceni couvnouti na Heilsberk. Kolem 10. hodiny přibyl císař na bojiště; vida nyní konečně, že Rusové, kteří dosud nekladli příliš tuhého odporu, couvají na Heilsberk, posílá za nimi ihned Murata a Souлта, ačkoliv nemá dosud po ruce jiného vojska, poněvadž jeho povšechný plán záležel v tom,

aby byl zde protivník pokud možno upoutáván a zaměstnáván.

Leč kolem 6. hodiny večerní narazí císař na houževnatý odpor v hradbě zřízené před Heilsberkem; ba, protivník se tu zmůže dokonce i na protiútok, při němž odrazí Francouze za Spuiský potok a způsobí jim značné ztráty. Leč hned po 9. hodině objeví se na bojišti Lannes, a císař nechtě, aby den skončil nezdarrem, posílá jej neprodleně proti Rusům, leč i Lannes, utrpěv veliké ztráty, musí se záhy dáti na ústup. Bylo již po 11. hodině, když noční temnota učinila konec boji zrovna včas pro Francouze, jak dosvědčuje spolu-bojovník Savary. Z ostatních sborů dospěl Davout k Altkirchu, Ney a gardy přimykají se ke Gutstadtu, kdežto Mortier přitrhne do okolí Heilighenthalu. Císař rozbíjí své noční ležení na pahorku severozápadně Bewernicken; konečný neúspěch dne jej rozladil, ale přece věří, že nazítří uzří Rusa na odchodu, takže přece bude míti dojem vítěze.

Avšak úsvit 11. června přinesl mu zklamání; ruská armáda setrvala ve svém postavení u Heilsberku, a císař, přesvědčiv se včerejšími těžkými ztrátami o její odolnosti, hodlá dříve semknouti massu své armády a zahájití obchvat, než se pustí do nového rozhodnutí zbraněmi. Proto pošine jednak Neye a gardy k Lannau, jednak Mortiera k Altkirchu, kdežto Davout pochoduje na Grossendorf, aby obchvátil Bennigsenův pravý bok. Jelikož tento pohyb činí ruské postavení u Heilsberku neudržitelným, stáhne Bennigsen s příchodem noci svou armádu na pravý břeh Ally, načež odtáhne k Bartensteinu, kamž dorazí odpoledne 12. června.

Vida postavení u Heilsberku vyklizené, také císař hne se ráno 12. června pochodem, nikoliv však proto, abý následoval ruskou armádu, nýbrž naopak dá se směrem na Jílové, aby tak Bennigsen předešel ke Královci; za Rusy vysílá pouze něco jízdy. V důsledku toho přitrhne Davout k Jílovému, Murat, Soult a Lannes následují po jílovecké silnici, Ney táhne k Eich-

hornu, Mortier k Heilsberku, kamž pak přibude také císařský hlavní stan. I Victorovi teď nařízeno, aby se odebral k Jílovému, kdyžtě již ráno 10. června byl poukázán, aby Lestocqa zahnal zpět přes Mehlsack. Na tomto křídle byl klid až do večera 11. června, načež Victor ve smyslu daného rozkazu vytrhl v noci přes Špandavu a pochodoval na Mehlsack. Lestocq, jenž zajal důstojníka, jenž první byl vyslán s tímto rozkazem, zvěděl o záměrech Victorových a ustoupil před úsvitem 12. června k Zinten.

Bennigsen zvedne se poznovu ještě v noci na 13. červen a dostihne ráno Schippenbeilu a zaujme posici za tímto městem; když se však brzy poté dovídá, že Francouzové jsou již u Domnau, dá se neprodleně na další pochod k Friedlandu, kamž pak armáda přibude večer. Lestocq, který toho dne couval na Královec, postavil se odpoledne před tímto městem u Gollau.

Císař, jenž časně ráno 13. června přibude do Jílového, jest v nejistotě o směru Bennigsenova pochodu. V 11 hodin udílí tudíž Muratovi rozkaz, aby postoupil na Královec a vyšetřil stav věcí; již dříve hnuli se tímto směrem jednak Soult na Královec, jednak Davout na Wittenberk, kdežto Lannes táhne v pravém boku k Lampaschu s poukazem, aby svoji jízdu vyslal k Domnau. Ney, Mortier a Victor mají přitrhnutí vesměs k Jílovému. Takto ve středisku svých pohybů může císař rozhodnouti, které místo bude oním rozhodujícím bodem, na nějž vrhne u Jílového soustředěnou massu.

Odpoledne dovídá se císař o pochodu Bennigsenově k Schippenbeilu, načež poukazuje Lannesa, aby se odebral k Domnau. Zatím utkal se Murat s Lestocqem, leč se svou jízdou nemůže proti němu mnoho poříditi. K večeru pak hlásí Lannes, že se nepřítel ukazuje u Friedlandu; císař se domnívá, že to nejsou jeho hlavní síly, a káže Lannesovi, aby postoupil na Friedland, a přiděluje jeho sboru toliko ještě jízdní divisi Grouchyho. Murat, Soult a Davout mají naproti tomu pokračovati ve svém pochodu ke Královci, jež nechť

co nejrychleji obsadí. V důsledku toho stojí večer 13. června Murat u Wittenberku, za ním na Břežské (Frisching) Davout, Soult u Kreuzburku, Ney u Schmodditten, Mortier u Lampasche, avšak hne se ještě v noci, aby následoval Lannesa; garda a Victor jsou u Jílového, Lannes táhne přes Domnau na Friedland.

Dne 14. června objeví se kolem 3. hodiny ranní čelo Lannesovo, divise Oudinitova, před Friedlandem a zaujme posici u Posthenen na Mühlsenském potůčku. Bennigsen, jenž sice doposud míní táhnouti dále k Wehlau, se však rozhodne, že se dříve vrhne na Lannesa, neboť doufá, že se napadením osamocенého domůže aspoň částečného úspěchu; proto káže své armádě, aby přes Friedland odešla na levý břeh Ally a sešikovala se tam; kolem 9. hodiny jest tento nástup uskutečněn; před pravým ruským křídlem prostírá se Heinrichsdorf, kdežto levé křídlo přimyká se k lesu sortlackerskému.

Jsa nyní konečně odhodlán k postupu, Bennigsen chce se napřed zmocniti se svým pravým křídlem Heinrichsdorfu, jež obsadil rovněž široce se rozvinuvší Lannes. Zároveň přitrhne tam však předvoj Mortierův, divise Dupasova; jsouce na to odražení, Rusové vracejí se do svého dřívějšího postavení, když pak v nejbližších hodinách zůstanou státi, aniž by něco důležitějšího podnikli; toliko palba z ručnic udržuje se se střídavou prudkostí. Zatím přibudou sem nejdříve ostatní pluky Lannesovy, načež také Ney, garda a Victor, jež sem urychlenými pochody vyslal císař, zpraven byv Lannesem o tamní situaci. Předhoniv tyto posily, císař sám přibude na bojiště kolem poledne, kdež pak objíždí posice a zkoumá podrobně nepřítele; když pak kolem 3. hodiny jsou všechny jeho sbory na místě, udílí na svém stanovišti u Posthenen rozkazy k útoku, které jsou tu doslovně uvedeny jako příklad prostého a jasného způsobu císařova velení, neboť se v nich obrací toliko k instancím, jež jsou mu přímo podřízeny, zůstává jim detailní jejich provádění; v těchto rozkazech na-

črtnuta jest jen podstata věci v pevných obsáhlých rysech.

„Maršál Ney tvoří pravé křídlo od Posthenen až proti Sortlacku, přimykající se na nynější postavení generála Oudinota. Maršál Lannes tvoří střed, počínající vlevo od maršála Neye u Heinrichsdorfu a končící asi proti vsi Posthenen. Oudinotovi granátníci, kteří v tomto okamžiku tvoří pravé křídlo maršála Lannesa, posunou se nenápadně vlevo, aby upoutali na se pozornost nepřítelovu. Maršál Lannes stáhne své divise pokud možno do pozadí, aby se mohl postavit do dvou šiků. Maršál Mortier utvoří levé křídlo, které majíc obsazeno Heinrichsdorf a královeckou silnici, prostírá se proti pravému ruskému křídlu. Maršál Mortier nepostoupí vůbec kupředu, ježto pohyb vykonávati má naše pravé křídlo, otáčející se kolem křídla levého.

Spojivše se s jízdou levého křídla, jízda generála Espagnea a dragouni generála Grouchy-ho budou manévrovati tak, aby co nejvíce škodili nepříteli, kdyby byl nucen, nastoupiti ústup, tísněn jsa pádným útokem našeho pravého křídla.

Generál Victor, jakož i pěší a jízdní garda tvoří zálohu a postaví se u Grünhofu, Bothkeimu a v pozadí Posthenen.

Dragounská divise Lahoussayeova odkázána jest na rozkazy generála Victora; dragounská divise Latour-Maubourgova poslušna bude maršála Neye; těžká jízdní divise generála Nansoutyho jest k dispozici maršálu Lannesovi a bojovati bude ve středu s jízdou záložního sboru. Já meškati budu u zálohy.

Postupovati se bude vždy s pravé strany a iniciativa pohybu vyhrazuje se maršálu Neyovi, jenž vyčká mých rozkazů.

V okamžiku, kdy se pravé křídlo hne proti nepříteli, musí všechna děla zdvojnásobiti svou palbu v účinném směru, aby podporovala útok tohoto křídla.“

V tomto rozkaze obsažena jsou všechna podstatná ustanovení, každý se dovídá, co se od něho očekává

při vývoji událostí a jaké jest jeho místo v bitevním pořádku; záloha jest vymezena, uvedeno i stanoviště vrchního velitele, jemuž vyhrazeno určiti začátek útoku. Naproti tomu se však císař vystříhá toho, aby činil přesné dispoice dle mapy, aneb vykazoval vojsku zcela určité posice, neboť vojsko se v dotyčném území buď pokusí daný rozkaz bezpodmínečně vyplniti, při čemž narazí na netušené překážky, aneb musí potom přece od rozkazu upustiti, což má pak tím horší následky, čím určitěji rozkaz zněl. Kdo vydává příliš přesné rozkazy a na vše předem pomýšlí, ten podporuje jen nesamostatnost, aniž by tím větší měrou zabezpečil úspěch svým příkazům. Zřejmo tudíž, že císařův zdejší povšechný plán záleží v tom, aby levým křídlem nepřítele pouze zaměstnával, kdežto s pravým křídlem podnikl palbou veškerého dělostřelectva podporovaný nápor proti Friedlandu, jednak, aby se zmocnil nepřítelových mostů, jednak nepřítele na ústupu zaskočil a vydal jej zkáze.

Kolem 5. hodiny dává císař znamení k útoku. Bennigsen zahájil již ústup za Allu, když tu nepřátelský útok nutí jeho vojsko, aby poznovu utvořilo šik. Dle daného rozkazu zahajuje Ney pohyb tím, že postupuje podél Ally na Friedland. Maršálovi se sice podaří dorazit až skorem před toto město, kde však jest přivítán tak mocnou palbou až sem ustoupivšího levého ruského křídla, že postup sboru uvázne a soudržnost jeho začíná se uvolňovati, čehož použijí Rusové k protiútoku, při čemž odrazí úplně Neye zpět.

Leč zatím posunul císař již Victora vpřed přes Posthenen; jeho nejprzednější divise, Dupont, prodírá se mezi v rozkladu ustupujícím vojskem Neyovým, a vrhá se pak na Rusy, které zažene nazpět k Friedlandu. Hned poté přitrhne sem generál Senarmont s veškerým dělostřelectvem sboru Victorova, 36 děl, jež byl soustředil pod svým velením, a stane s nimi těsně před ruskou linií, načež jejich hromadná palba stupňuje do krajnosti zmatek v řadách u Friedlandu se tísnících Rusů; Rusové couvají teď s největším

urychlením Friedlandem za Allu, kdežto Ney, jenž poněkud spořádal zase svá vojska, táhne za nimi, a Dupont po překročení Mühlenského potoka vtrhne po královecké silnici do města; kolem 8. hodiny jest Friedland v rukou Francouzů. Po rozumu císařova plánu zůstali Lannes a Mortier ve středu, a na levém křídle prozatím ještě státi, přestávající na odražení útoků ruského pravého křídla, které pak v důsledku výše vyličených událostí dalo se též na ústup k Friedlandu, aby odtáhlo po dolením mostě allském; leč Lannes je mu v patách, a ježto zmíněný most lehne popelem dříve, než jsou všichni Rusové na druhé straně řeky, jsou opozdivší se massy jejich pravého křídla potřeny palbou děl.

V nadešlé noci ustupuje Bennigsen dále na Wehlau. Zatím co císař bojoval takto u Friedlandu, postupovali dne 14. června Murat, Soult a Davout dále na Královec a zatlačili Lestocqa do hradeb této pevnosti, jíž pak obklíčili na levém břehu Pregoly.

Válka skončila se Friedlandem. Překročiv dopoledne 15. června u Wehlau Pregolu, Bennigsen ustupuje dále k Tylži, kamž přitrhne také Lestocq, vyklidiv Královec. Dne 18. června přechází pak armáda Němen. Císař vyslal za Bennigsenem na pravý břeh Ally pouze jízdu, kdežto s massou své armády táhne podle levého břehu na Wehlau, kdež překročí Pregolu ve dnech 16. a 17. června; dne 18. stane poblíž Gross-Schirrau, maje svůj hlavní stan v Gross-Skaisgirren. Císař jest odhodlán „pochodovati na Tylži a svěsti bitvu s nepřítelem, kdyby se honosivě tvářil, že nás očekává;“ ¹⁾ v případě, že by nepřítel, aniž by uzavřel mír, dal se na ústup do vnitra Ruska, nehodlá císař táhnouti za ním, nýbrž vrátí se zase k defensivě, dopřeje sborům zotavení a vyčká na Němenu opětného postupu odpůrcova. Nazítří, 19. června, vtrhne Murat do Tylže. Leč ještě téhož dne přijímá císař Bennigsenem podané návrhy na klid zbraní, čímž se nepřátelství zakončuje.

---

¹⁾ Muratovi.

Friedlandská bitva vznikla sice stejně jako bitva u Jeny toliko setkáním s nepřítelem, ježto k ní došlo tam, kde toho císař neočekával, nicméně ale nejeví nijakých příznaků bitvy při setkání, jelikož byla plánovitě připravena a zahájena, stejně jako bitva u Slavkova. Dvě okolnosti jsou směrodatné při taktickém rozhodnutí nějaké bitvy, řízení vojenských těles a dokonalé využití bitevní zdatnosti vojska. Bitevní zdatnost znamená však v novější taktice účinnou palbu, „neboť v nynější době nerozhodují se bitvy nárazem, nýbrž palbou.“¹⁾ Velení vojska spadá v obor velitelův, a viděli jsme již u Slavkova, jakým mistrem byl císař v tomto ohledu. Možnost druhé okolnosti však spočívá na organisaci a výcviku samotných armád, totiž na znalosti praktické bitevní formy a na důkladném střeleckém výcviku jednotlivce. Neosvojí-li si trupa náležitou taktickou formu, aby uplatnila svou střeleckou pohotovost, tu selže dokonce i vůči divochům, jak toho máme příklady v novější době v Africe; není-li naproti tomu voják dosti pečlivě vycvičen ve střelbě, tu nemohou se ani nejdokonalejší ručnice, ani nejlepší taktická forma v plné síle palby uplatniti. To bylo dobře známo císaři: „Nestačí, že voják střílí, ale musí též dobře stříleti;“²⁾ správnou taktickou formu objevil v hustých střeleckých rojích, které jeho útokům předcházely, tyto připravovaly, ba začasť rozhodovaly. Také význam dělostřelectva císař postřehl, klada naň silný důraz. „Dobrá pěchota tvoří nesporně nerv armády, kdyby však delší dobu bojovala proti přesile dělostřelectva, tu by zmalomyslněla a ztroskotala,“³⁾ a při používání dělostřelectva řídil se zásadou: „Dělo, jako všechny ostatní zbraně nutno spojití v massu, chceme-li dosíci pronikavého úspěchu,“⁴⁾ a počínání Senarmontovo podává příklad provedení této zásady.

---

¹⁾ N. Mém. Essai sur la fortification de campagne. XXXI. 551.

²⁾ Eugenovi. Poznaň, 5. XII. 1806.

³⁾ Dix-huit Notes etc. XXXI. 395.

⁴⁾ Eugenovi. Schönbrunn, 16. června 1809 o 5. hodině več.

Ve smyslu strategickém náleží pochod na Friedland k nejzajímavějším tažením císařovým a nutí k obsáhlým úvahám. Velký kritik tohoto časového období neschválil však osnovu tohoto polního tažení. Přibyv ke Gutstadtu, měl císař před sebou dvě cesty, buď, aby postupoval po pravém břehu Ally a posunul do popředí své pravé křídlo, takže by protivníka odrazil na Královec a zatlačil jej k moři; to by, praví Jomini, odpovídalo předpisům strategie, aneb, aby po levém břehu Ally postupoval, levé křídlo kupředu posunul, odpůrce od Královce odříznul a nadobro jej odrazil, ovšem ale směrem na jeho pomezí; toto druhé učinil císař. Při kritických úvahách a při sledování polního tažení na mapě dospíváme vždy k tomu výsledku, že musíme přisvědčiti Jominimu; operace proti levému křídlu nepřítelovu byla by rozhodla válku, ať by byl Bennigsen vržen do Královce neb zatlačen k moři. Co tedy pohnulo císaře, aby odtáhl vlevo?

V pravém opaku všemu svému posavadnímu počínání ohlížel se císař na vedlejší okolnosti, třebaže ve své podstatě byly závažné. Svou spojovací čáru přes Gdánsko přeložil do velmi úrodné krajiny. Tlak nedostatku měli Francouzové právě nedávno příležitost pocítiti na své kůži; bylo obtížno a nepříjemno přeložiti zpáteční spojení znovu na Toruň, do vyčerpané krajiny; armáda rozprostírala se již spíše nalevo než vpravo, a jak se zdálo, byl by se nepřítel velice rád dostal do Královce; ve své podstatě jest ovšem vždycky správným, zkrřížiti záměry nepřítelovy. Ve všem tom tkvěly dobré a praktické důvody, jež císaře přiměly k jeho opatřením.

Nicméně ale nutno poznamenati, že v tom právě spočívá příznak, jímž se geniální vojevůdce liší od zdatného generála, když těchto překážek nedbá a překoná je, běží-li o to, jasným zrakem postřehnouti bod, jenž bezpodmínečně o celku rozhoduje. U nějakého Bennigseny neb Soultovy znamenaly by podobné operace vším právem skvělý výkon již pro své pádné a výtečné provedení. U císaře přivykli jsme velkolepějším

činům. Byli jsme u něho zvyklí, že jsme již z rozvrhu jeho operací postřehli nejvýš vynikající strategické pojetí, které nezbytně musilo přinést konečné rozhodnutí, takže nám právě v tomto směru byl vzorem. Zde se však mají věci jinak, a úspěch dokládá správnost pojetí Jominiho. Přes skvělé uskutečnění svého plánu, přes dokonalé vítězství, musil si na Němenu stanuvší Napoleon uvědomiti, že není ještě konečným pánem ani předsevzetí odpůrcových, ani daného stavu věcí a že poražený nepřítel může jej pouhým ústupem na své pomezí přiměti zase k defenzivě. To bylo naprosto vyloučeno po Marengu, po Ulmu a po Jeně, kde se vůbec jevila situace odlišnou. Co by pak následovalo, kdyby Bennigsen odtáhl do nitra Rusi a snad dokonce bez porážky, jak se to jevílo možným, a kdyby car Alexandr neuzavřel mír? Ježto nebylo možno, aby císař táhl za Bennigsenem, ježto by to znamenalo pouhý úvod k r. 1812, nezbývalo než stanouti defenzivně na Němenu, k čemuž, jak jsme viděli, se pak císař také skutečně odhodlal, leč jaký to výsledek po této polní výpravě. Tím arcit' operace friedlandská poznovu nasvědčuje tomu, že ve válce hlavní věci jsou neohroženost a ráznost při provádění plánů, neboť císař dosáhl vítězství, jež dozajista bylo zasloužené, než nelze tu postřehnouti onu neúprosnou důslednost strategického pojetí, které neodvratně musí přivoditi celkové rozhodnutí.

Příliv vojenského genia císařova začal vrcholiti a ona hra vln ukazuje, že to neznamená sice ještě odliv a že tu dosud možnost nejvyššího projevu sil, nicméně ale není to také již ani stoupající, ani vzedmutý příliv.

OBSAH:

Předmluva spisovatele	5
Předmluva k českému vydání	7
Mladost a začátky	9

1796—97.

Zahájení polního tažení v Itálii	33
Mantova. Wurmserovy vyprošťovací pokusy	57
Mantova. Alvinziho vyprošťovací pokusy	86
Polní tažení 1797	105

1798—99.

Egypt	127
Syrie	144

1800.

Marengo	169
-------------------	-----

1805.

Ulm	203
Slavkov	232

1806—1807.

Jena	269
Jílové	302
Friedland	338